

**TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING
VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING
IN NEDERLAND (V.G.N.)**

UIT DE INHOUD:

- MEDEDELINGEN VAN DE CEGES-18, WAAR-
IN DE OMSCHRIJVINGEN C.A. VOOR DE ON-
DERWERPEN VOOR 1980 EN DE EXAMENS
1978 ZIJN OPGENOMEN.

KLEIO

VERSCHIJNT MAANDELIJKS 19e JAARGANG - 8 - 1978

VERENIGING VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSRICHTING IN NEDERLAND (V.G.N.)

ALGEMEEN BESTUUR

DRS. J. BOUWSMA, *voorzitter*, Brokmui 40, 9101 EZ Dokkum, tel. 05190-3598.
MEVR. DRS. E.J. KARREMAN, *vice-voorzitter*, Van Limburg Stirumstraat 13, 3581 VB Utrecht, tel. 030-514052.
MEVR. M.I. RÖDER, *1e secretaresse*, Van Tuyl van Serooskerkenstraat 113, 2273 CD Voorburg, tel. 070-861890.
DRS. J. DREWES, *2e secretaris*, Bachlaan 58, 1817 GK Alkmaar, tel. 072-112015.
J.L. FRIELING, *penningmeester*, Prinses Beatrixlaan 31, 2341 TW Oegstgeest, tel. 071-152794.
DRS. G.J. SLOOTWEG, *redactie Kleio*, Van Kinsbergenlaan 21, 3742 PH Baarn, tel. 02154-15047.
MEVR. D.H. VERHAGEN, *didaktiekcommissie*, Wortelhaven 16, 9101 NM Dokkum, tel. 05190-4560.
M.J. VAN VELZEN, *onderwijsadviescommissie*, Mgr. van Gilsstraat 6, 6461 VG Kerkrade, tel. 045-455941.
J.P.M. HENKES, *mavo-lbo-commissie*, Kerkendijk 96b, 5712 EW Someren-Heide, tel. 04937-3230.
J. ENGBERS, *pedakcommissie*, Roest 2, 5491 XX Olland, tel. 04138-3138.
K. VAN DIJK, *programmacommissie bijscholing*, De Hoghe Weijdt 13, 1851 EB Heiloo, tel. 072-333570.

LEDENADMINISTRATIE

Aangifte, wijzigingen en opzegging van het lidmaatschap meedelen aan: **Administratie V.G.N., J.W. Gelfod, Veenendaalkade 256, 2547 AX Den Haag, tel. 070-674100.** Bij dit adres kan men ook terecht voor informatie over contributiebetaling en voor het aanvragen van een abonnement op *Kleio* (voor actieve leraren/leraresen alleen mogelijk met goedvinden van het bestuur van de V.G.N.) of van losse nummers van *Kleio*.

Nieuwe leden worden verzocht bij hun aangifte mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoonnummer en adres van de school waar men de hoofdbetrekking heeft.

CONTRIBUTIES

Contributies en andere betalingen het liefst zo spoedig mogelijk na ontvangst van de acceptgirokaart storten op gironummer 128701 t.n.v. penningmeester van de V.G.N., Vreeswijkstraat 329, Den Haag.

Contributies vanaf 1 januari 1978:

<i>Gewone leden</i>	a. docenten havo, vwo en hbo	f 72,-
	b. docenten mavo	f 48,-
	c. echtparen	f 72,-

Buitengewone leden (gepensioneerden en zij die wel geschiedenisbevoegdheid hebben maar geen les geven op scholen voor mavo, havo, vwo en hbo)

f 42,-

Aspirantleden (maximum 4 jaar)

f 36,-

Abonnement op *Kleio* voor niet-leden per kalenderjaar

f 50,-

REDAKTIE VAN KLEIO, het tijdschrift van de V.G.N.

MEVR. DRS. J. RIJKEN, *voorzitter*, Maasstraat 72A3, 1078 HL Amsterdam, tel. 020-715133.

DRS. F.R. KAT, *secretaris*, Jeudestraat 4, 4011 GL Zoelen, tel. 03448-1686.

J.L. FRIELING, *penningmeester*, Prinses Beatrixlaan 31, 2341 TW Oegstgeest, tel. 071-152794.

DRS. G.J. SLOOTWEG, Van Kinsbergenlaan 21, 3742 PH Baarn, tel. 02154-15047.

J. HARDERWIJK, Dorpsstraat 54, 3611 AG Oud-Zuilen, tel. 030-432876.

DRS. P. VAN HEES, Utrecht.

DR. S.Y.A. VELLENGA, Utrecht.

DRS. F.G. VAN BAARDEWIJK, Utrecht.

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit dit nummer is slechts toegestaan na onze schriftelijke goedkeuring.

De redactie

DIDAKTIEKCOMMISSIE

MEVR. D.H. VERHAGEN, *voorzitter*, Wortelhaven 16, 9101 NM Dokkum, tel. 05190-4560.

DRS. J. BROUWER, *vice-voorzitter*, Mozartstraat 33, 6661 BH Elst, tel. 08819-1831.

H. VAN DER VEEN, *secretaris*, Bocht Oosterdiep 24, 9641 JK Veendam, tel. 05987-14919.

DRS. J. BAALBERGEN, *1e penningmeester*, Sandbergstraat 8, 1391 EL Abcoude, tel. 02946-3207, postrekening 1561752 t.n.v. penningmeester Didaktiekcommissie V.G.N.

H. DE LANGE, *2e penningmeester*, Rijnsburglaan 23, 8181 XW Heerde, tel. 05782-2516.

DRS. L.G. DALHUISEN, Postdam 5, 2361 BV Warmond, tel. 01711-2834.

P. DOVES, Praamstraat 32, 1503 KN Zaandam, tel. 075-161062.

B. MOLENKAMP, Meerhoek 627, 5403 AC Uden, tel. 04132-64753.

V. SCHIPPER, Croesinckplein 120, 2722 EE Zoetermeer.

MEDEDELINGEN VAN DE CEGES-18

De Mededelingen van de CEGES-17 verschenen in Kleio, 19e jaargang, no. 1, 1978, pag. 1-153. In die Medelingen waren opgenomen:

- omschrijvingen c.a. van de onderwerpen voor 1979.

L.S.

In de u hier aangeboden Mededelingen van de CEGES-18 zijn opgenomen:

- de omschrijvingen c.a. van de onderwerpen voor 1980:
 - Nederland, 1917-1939;
 - Fascisme in Italië en nationaal-socialisme in Duitsland, 1918-1939;
- het csegs-1978, eerste tijdvak, c.a.;
- het csegs-1978, tweede tijdvak, c.a.;
- circulaire VO/AV 78-14, d.d. 3 mei 1978 waarin mededeling gedaan wordt van de onderwerpen voor 1980;
- circulaire VO/AV 78-21, d.d. 17 juli 1978 met beschikking VO/AV/J 648.440 van de staatssecretaris waarin mededeling gedaan wordt dat onderdeel b (staatsinrichting) uit het eindexamenprogramma geschiedenis en staatsinrichting bij het schriftelijk examen betrokken wordt.

De verslaggeving over de werkzaamheden van de commissie vanaf 1 september 1977 wordt — mét de verwerking van de door de CEGES ondernomen enquêtes naar aanleiding van de experimentele examens geschiedenis en staatsinrichting in 1976, 1977 en 1978 — opgenomen in haar eindrapport dat zij, naar de commissie hoopt, nog dit kalenderjaar de staatssecretaris zal kunnen aanbieden.

Niets uit deze Mededelingen mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de CEGES, verzoeken daartoe kunnen aan het secretariaat van de commissie* gezonden worden.

Vragen naar aanleiding van of op- en aanmerkingen over het in deze Mededelingen van de CEGES gepubliceerde worden eveneens gaarne op het secretariaat van de commissie ingewacht.

In opdracht van de CEGES,
C.M.H. Bosch.

* Het adres van het secretariaat is: Postbus 6, Overveen.

Inleiding.

De nadruk wordt gelegd op de binnenlandse ontwikkelingen en verhoudingen in bovengenoemde jaren. De koloniale en de buitenlandse politiek komen alleen ter sprake voor zover ze die ontwikkelingen en verhoudingen hebben beïnvloed.

Ter wille van de overzichtelijkheid is het onderwerp, hoewel er natuurlijk een heel duidelijke onderlinge samenhang en verwevenheid bestaat, in drie categorieën ondergebracht:

1. Politieke aspecten.
2. Economische en sociale aspecten.
3. Culturele, geestelijke en maatschappelijke aspecten.

Uitwerking.

Hieronder volgt een uitwerking in onderdelen die in de drie categorieën aan de orde kunnen komen.

1. Politieke aspecten.

Kiesrechtuitbreiding; verandering in het kiesstelsel.

November 1918 en de reactie daarop.

De liberale invloed vermindert.

De invloed van de (grote) confessionele partijen.

De socialisten buiten de regering.

De (anti-) bewapening in het algemeen.

De breuk in de rechtse coalitie.

De veelheid van politieke partijen.

Anti-democratische stromingen en de reacties daarop.

Wijzigingen in de koers van de SDAP.

2. Economische en sociale aspecten.

Een opleving van de economische activiteiten tot eind 1920.

Een terugslag met een dieptepunt in 1923.

Herstel van de gouden standaard, opgaande conjunctuur tot 1930.

De industrie groeit; de grote internationale bedrijven.

De stagnatie in de landbouw.

De gevolgen in Nederland van de beurskrach te New York.

De crisispolitiek van de regering.

De sociale wetgeving.

De vakbeweging.

De positie van de zwakkeren in de samenleving: arbeiders, boeren, middenstanders.

De sociale onrust: de Twentse textielstakingen; de Zeven Provinciën; het Jordaanoproer.

De invloed van de encycliek Quadragesimo Anno en van het Plan van de Arbeid.

3. Culturele, geestelijke en maatschappelijke aspecten.

- Gevolgen van de onderwijsapificatie.
- De verzuiling in het cultureel en maatschappelijk leven.
- De opmars van radio en film.
- Kerken en buitenkerkelijkheid.
- De positie van de vrouw.
- De jeugdbeweging.
- Nieuwe wegen in de kunst.

Enkele namen — termen — begrippen.

Aanpassingspolitiek — achturige werkdag — actief kiesrecht — algemeen kiesrecht — ambtenarenverbod — antimilitarisme — bezuinigingspolitiek — brede basiskabinet — bijzonder onderwijs — coalitie — collectieve arbeidsovereenkomst — confessionele partijen — contingentering — crisis — devaluatie — depressie — economische opleving — evenredige vertegenwoordiging — extra-parlementair kabinet — functionele bouwkunst — filmkeuring — gave gulden — gebroken geweertje — gouden standaard — grondwetsherziening — Indiëvlucht — industrialisatie — internationale concerns — kabinetscrisis — landbouwcrisisfonds — landdag (hagespraak) — Melbourne-race — mobilisatie — Nationaal Crisiscomité — nationaal kabinet — neutraliteitspolitiek — niet-confessionele partijen — Nieuwe Zakelijkheid — onderwijsapificatie — ontwapening — openbaar onderwijs — openbare werken — ordening — organieke wet — pacifisme — parlementaire democratie — parlementair kabinet — passief kiesrecht — recht van initiatief — rijwielplaatje — socialisatie — stempelen — De Stijl — toogdag — uniformbesluit — vakbeweging — verkeerswegen — verzuiling — vluchtelingenvraagstuk — vrouwenkiesrecht — werkverschaffing — Zuiderzeewerken.

Enige literatuur.

Verwezen wordt naar de literatuuropgave in Mededelingen van de CEGES-10, Kleio, 16e jaargang, no. 10, oktober 1975. Van deze Mededelingen is destijds aan alle scholen een overdruk gezonden.

1918 begonnen discussie in
Zuiderzee

→ met bereid regering te komen met burgerlijke
klassen
van 1918 R. h. wil te met in regering
door oorlog vriendelijke → samenwerking
Vdeel erigen vorkmt
C. P. H. 1918

Historisch materiaal.

1. De troonrede van 28 juni 1917; Troonredes, openingsredes, inhuldigingsredes 1814-1963, 's-Gravenhage, 1964, pag.222.
2. Troelstra over de grondwetswijziging 1917; P.J.Troelstra, Gedenkschriften, vierde deel, Storm, Amsterdam, 1931, pag.62 e.v.
3. Levensmiddelenschaarste; Algemeen Handelsblad, 13 juni 1918.
4. Minister Lely over de drooglegging van de Zuiderzee; K.Jansma, Lely, de bedwinger der Zuiderzee, Amsterdam, 1948, pag.250 e.v.
5. Gelijktelling van bijzonder en openbaar onderwijs; prent van Braakensiek in De Amsterdammer, 21 juni 1919.
6. Eerste en laatste bladzijde van de Lageronderwijswet 1920; J.H.Meysen, Lager onderwijs in de spiegel der geschiedenis, 1801-1976, 's-Gravenhage, 1976, pag.127.
7. Spotprent van Ton van Tast naar aanleiding van de vele interpellaties en moties in de Tweede Kamer; De Vrijheid, 1 maart 1922.
8. Houdt koers!, affiche Vrijzinnig Democraten, verkiezingen 1922.
9. Vrouwenkiesrecht; Aletta H.Jacobs, Herinneringen, Nijmegen, 1978 (herdruk), pag.305 e.v.
10. Prent van Louis Raemaekers naar aanleiding van het regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina; De Telegraaf, 1923.
11. Advertentie Christelijke Vereniging voor Draadloze Telefonie; De Spiegel, 12 juli 1924.
12. Personeelssterkte Hoogovens IJmuiden 1924-1940; Joh.de Vries, Hoogovens IJmuiden 1918-1968, z.pl., (1968), pag.443.
13. Schoolwandeling, prent; J.H.Meysen, a.w., pag.151.
14. Ontvangst en huldiging Nederland-Indië vliegers 1925; Leonard de Vries, Vlucht KL-50, Amsterdam, (1969), z.pag.
15. Verkiezingen voor de Tweede Kamer, 1 juli 1925; M.O.Albers, Experimenten op het gebied der geschiedenis, deel III, nieuwste geschiedenis, Zwolle, 1935, pag.215.
16. Een breuk in de rechtse coalitie, 1925; P.J.Oud, Het jongste verleden, parlementaire geschiedenis van Nederland 1918-1940, deel III, 1925-1929, Assen, 1949, pag.62 e.v.
17. Stofzuigeradvertentie; Leonard de Vries e.a., Advertentiën 1830-1930, Wageningen, 1971/73, pag.140.
18. Je kan d'r niet op zitten!; Het Parool, 29 juli 1967.
19. Advertentie Johan de Heer. Oproep aan Christelijk Nederland!, 1927; H.Algra e.a., Vrij en gebonden, 50 jaar N.C.R.V., Baarn, 1974, pag.60.
20. Bij de kruidenier, schoolplaat van J.Gabriëlse, eind jaren twintig; Jacqueline Burgers, Brood op de leesplank, Leiden, 1977, pag.132.
21. Een concert in het Concertgebouw; Gerh.van Dijk (red.), Honderd jaar, 's-Gravenhage, 1928, pag.321 e.v.
22. De troonrede van 18 september 1928; Troonredes enz., a.w., pag.238/9.
23. Arbeidsters in het kleedingbedrijf!; affiche van het N.V.V.
24. Luistert naar de K.R.O.; De Maasbode, 15 maart 1929.
25. Vacantiebeeld 1929, prent van Hein Kray in De Houten Pomp, 26 juli 1929.
26. Advertentie Lever Brothers & Unilever N.V., Rotterdam; The Illustrated London News, 10 september 1938.
27. De troonrede van 19 september 1939; Troonredes enz., a.w., pag.260/1.

Voor meer historisch materiaal over de jaren 1929-1939 in Nederland wordt verwezen naar Mededelingen van de CEGES-10, verschenen in Kleio, 16e jg., no.10, oktober 1975, waarvan destijds alle scholen een overdruk is toegezonden.

DE TROONREDE VAN 28 JUNI 1917

"Mijne Heeren!

De ontbonden Kamers der Staten-Generaal hebben bijna eenstemmig de wenschelijkheid uitgesproken, dat de voorschriften der Grondwet ten aanzien van het Kiesrecht en het Onderwijs zullen worden herzien. Het heeft Mij bijzonder verheugd, dat daarbij blijk is gegeven van zeldzame onderlinge waardeering en vertrouwen. Het is thans de taak van de Staten-Generaal, die heden bijeenkomen, te beslissen of het aangevangen werk zal worden voltooid. Andere politieke wetsontwerpen zullen niet bij U worden ingediend. Gij zult uw volle aandacht kunnen wijden aan de vragen, die de oorlogstoestand en de voorbereiding voor een krachtige ontwikkeling van ons land na den vrede ons voorleggen. Indien de door millioenen vurig verbeide vrede ook dit jaar uitblijft, zullen bij voortduring velerlei offers aan het Nederlandsche volk moeten worden gevraagd. Gedachtig aan hetgeen in deze tijden aan andere volken is opgelegd, vertrouw Ik dat zij bereidwillig zullen worden gebracht. Ofschoon de financieele toestand, dank zij de heffing van nieuwe belastingen, niet zorgwekkend is te noemen, blijft toch aanzienlijke versterking der geldmiddelen onvermijdelijk. Aan onze land- en zeemacht, die reeds zóó langen tijd gereed staan onze onafhankelijkheid te verdedigen, breng Ik Mijn warmen dank. De banden tusschen Moederland en Koloniën zijn in deze moeilijke tijden hecht gebleken. De treffende uitingen van het gevoel van saamhoorigheid levende in de bevolking van Nederlandsch-Indië, zijn ons een waarborg, dat onze inspanning om land en volk tot welvaart en ontwikkeling te brengen, vrucht zal dragen. Aan de verdediging van het grondgebied dier Kolonie zal Mijn bijzondere zorg zijn gewijd. Onze betrekkingen tot alle buitenlandsche Mogendheden blijven gunstig. Is er ook veel, dat tot dankbaarheid stemt, wij vergeten niet, dat zoolang de oorlog woedt, gevaren ons land bedreigen en ons volk kan geroepen worden zijne uiterste krachten te geven voor zijne vrijheid en zijne onafhankelijkheid. Dat God het daarvoor behoede, is Mijn innige bede. Ik verklaar de buitengewone Zitting der Staten-Generaal te zijn geopend."

(Uit: Troonredes, openingsredes, inhuldigingsredes 1814-1963, 's-Gravenhage, 1964, pag.222)

TROELSTRA OVER DE GRONDWETSHERZIENING 1917

"Nadat de Tweede Kamer de voorstellen tot Grondwetsherziening had aangenomen - alleen bij het onderwijsartikel was er één tegenstemmer -, kwamen zij bij de Eerste Kamer in behandeling. Het voorlopig verslag, door dit lichaam over de voorstellen uitgebracht, deed bij al wat konservatief voelde de hoop herleven, dat het mogelijk zou zijn de invoering van het algemeen kiesrecht tegen te houden. Op het Paaskongres, dat in 1917 weer werd gehouden, toonde onze Partij zich vastbesloten, voor dat verzet onder geen voorwaarde uit de weg te gaan. In een krachtige resolutie verklaarde de Partij "een dergelijke aanslag niet zonder het sterkst mogelijke verweer te zullen dulden." De rede, waarin ik deze resolutie toelichtte, verwekte bij het kongres een groot enthousiasme, dat een ernstige waarschuwing aan onze tegenstanders inhield. Onder toenemende instemming van de partijgenoten zei ik o.a.: "Wij hebben een tijd achter ons, dat wij een beeld waren van beheerste kracht, niet uit zwakheid en slapheid, maar omdat wij ons eigen werk niet wilden verstoren. Wanneer een mens lange tijd zijn energie moet intomen, als volksmassa's hun kracht hebben moeten inhouden als onze tienduizenden deden, in een tijd, die inging tegen ons heiligste willen - en als dan de band los-springt en alles opbruist, dan kan er veel gebeuren. Als het er straks op aan mocht komen, om te strijden voor dit duur-verworven recht, toont dan dezelfde ontembare kracht als de heerlijke Russische arbeidersklasse. Wanneer het nodig is, dat ook de uiterste revolutionaire middelen worden gebruikt, dan zult gij op de eerste roep van het Partijbestuur klaar staan, om alle offers te brengen, die van u worden gevorderd."

In mei werden de herzieningsvoorstellen in de Eerste Kamer behandeld en aangenomen. Daarop volgde Kamerontbinding en een nieuwe verkiezing voor de beide Kamers, die reeds op 28 juni opnieuw werden geopend. De omstandigheid, dat in de korte wetgevende periode, waarin de Grondwetsherziening zou worden afgewerkt en de voorbereidingen voor verkiezingen volgens het nieuwe stelsel zouden worden getroffen, geen belangrijke politieke vraagstukken zouden worden aangepakt, had de partijen aanleiding gegeven, vóór de verkiezingen van juni 1917 te komen tot de afspraak, dat men gezamenlijk de herkiezing der aftredende leden zou bevorderen; het "laten zitten wat zit". In een vijftigtal distrikten werden tegenkandidaten gesteld, hetzij van de zijde der Wijnkoopgroep, hetzij door de tegenstanders van de Grondwetsherziening, doch succes hadden deze nergens.

In november hadden de herzieningsvoorstellen voor de tweede maal de beide Kamers doorlopen, en op 12 december had in het hele land de openbare afkondiging plaats. In Den Haag woonde ik op de Groenmarkt de afkondiging der nieuwe Grondwet door de burgemeester, de heer Van Karnebeek, bij. Ik stond bij de stoep van het Stadhuis en hield mij gereed, om, toen de proklamatie was afgelopen, de plaats van de burgemeester in te nemen en voor de daar verzamelde menigte met een enkel woord de betekenis van de hier bekrachtigde verovering van het algemeen kiesrecht toe te lichten. Ik wenste het volk geluk met de verovering van dit nieuwe wapen, dat het zou hebben te hanteren in de strijd tegen de machten van het behoud, met dit werktuig, dat het zou hebben te gebruiken om de nieuwe maatschappij mede te bouwen. De grote betekenis van het ogenblik deed mij deze woorden met ontroering uitspreken en eenzelfde ontroering maakte zich meester van de luisterenden. Onder hen bevonden zich verschillende socialistische

Kamerleden, die echter geen van allen van te voren van mijn plan, hier op te treden, op de hoogte waren geweest.

Die avond sprak ik in een feestvergadering te Rotterdam. "Het grote werk, dat wij met het algemeen kiesrecht hebben te doen", zei ik, "is het organiseren van de staat. Wij moeten de hand slaan aan het kapitalisme." Ik wees op de schrikbarende macht, die de enkele beheersers van het economisch leven in handen kregen, en betoogde, dat strijd tegen die macht voor de arbeidersbeweging het eerst nodige was."

(Uit:-P.J.Troelstra, Gedenkschriften, vierde deel, Storm, Amsterdam, 1931, pag.62 e.v.)

LEVENSMIDDELENSCHAARSTE, 1918

Gemeente Amsterdam.

d i s t r i b u t i e

v a n l e v e n s m i d d e l e n .

Op bon 2 van de Vleesdistributiekaart Groen-D is vrijdag 14 juni 's morgens na 10 uur beschikbaar een ons vet kalfsvlees bij onderstaande slagers: . . .

Op bon 2 van de Vleesdistributiekaart Blauw-D zal verkrijgbaar zijn een pond regeringsvis.

Gedurende de week van 16 tot 22 juni zal worden verkrijgbaar gesteld op Bon No.:

180 F 1 ons Rijst à 10 ct. p.p.

181 F 1 k.g. Kleiaardappelen, van maandag af, à 6½ ct. p. k.g.

182 F 1 ,, ,, ,, woensdag,, à 6½ ct. p. ,,

183 F 1 ,, ,, ,, vrijdag ,, à 6½ ct. p. ,,

184 F 1 ons Kaas 20 pCt. à 37½ ct. p.p., 8 ct. p. ons
(42½ ct. p.p., 9 ct. p.ons onder Rabb. toezicht.)

185 F 1 ,, of een stuk harde Zeep à 8 ct. p.ons of p.stuk.

Indien peulvruchten en eenheidsworst worden gedistribueerd, zal per advertentie worden meegedeeld op welke bons.

Het menu der Gemeentelijke Centrale Keuken is als volgt:

a. Voor de Alg.Keuken maandag en volgende dagen: Erwtensoepp, Groentensoepp, Stampot van Snijbonen, Rijstebrij, Aardappelsoep of Bonensoep, Stampot van Julienne of Sla.

Voor de Veg.Keuken op dinsdag Bonensoep, overigens gelijk.

b. Voor de Isr.Keuken voor zondag en volgende dagen: Erwtensoepp, Groentensoepp, Stampot van Sla, Aardappelsoep, Bonensoep, Rijst met Rabarber, Stampot van Julienne.

Tot het bekomen van een weekkaart zal worden ingehouden: Voor voedsel uit de Alg., Veg. en Isr.Keuken bon 180 F.

En tot het bekomen van een dagkaart (alleen voor de eetlokalen):

Voor voedsel uit de Alg., Veg. en Isr.Keuken op donderdag bon 180 F.

Tevens moeten voor weekkaarten vetbons van 120 gram voor de avondmaaltijden en van 60 gram voor de middagmaaltijden worden afgestaan; voor de dag-avondkaarten 20 gram en voor de dag-middagkaarten 10 gram. Onderbons zijn verkrijgbaar in de winkels van kaartverkoop. Zonder aflevering van vetbons mogen geen kaarten worden verkocht.

Er zullen twee nieuwe distributielokalen geopend worden, n.l.: Pieter Langendijkstraat 44, school No.100, en Borgerstraat 9, school No.47. Kaarten voor Pieter Langendijkstraat zullen verkocht worden op het Staringplein 13 en J.P.Heijestraat 132; voor de Borgerstraat: in de Kinkerstraat 223.

Kaartverkoop voor het bestaande lokaal Hasebroekstraat zal voortaan geschieden in de J.P.Heijestraat 76.

De Distributie in deze lokalen zal plaats hebben van 5 tot 7 uur.

B u r g e m e e s t e r e n W e t h o u d e r s
v a n A m s t e r d a m .

(Uit: Algemeen Handelsblad, 13 juni 1918)

MINISTER LELY OVER DE DROOGLEGGING VAN DE ZUIDERZEE

Op 13 juni 1918 beantwoordde minister Lely in de Eerste Kamer de sprekers in het debat over de drooglegging van de Zuiderzee:

"Het geldt hier een grootse onderneming. Zij is thans in een nog veel groter licht komen te staan, dan vroeger het geval was. Ik moet dankbaar erkennen, dat daarop een zeer eigenaardig licht is gevallen door de rede van de heer Bongaerts in de andere Kamer. Hij heeft, verweten zal ik niet zeggen, maar er de aandacht op gevestigd, dat in vroegere rapporten wel minitieuus was geoordeeld over de kosten en opbrengst, dat winst en verlies nauwkeurig waren geraamd, maar dat, zoals hij zei, de zaak veel groter is. Daarin heeft hij gelijk. Men moet echter niet vergeten, dat toen ik in 1886, dus 32 jaar geleden, met de zaak begon, de toestand heel anders was. Toen was de bevolking van ons land veel kleiner, de behoefte aan land minder groot. Er was zelfs grote vrees voor meer land. Kom toch alsjeblieft niet met te veel land; wat zullen wij er mee doen; waar zullen de mensen vandaan komen; het bestaande land zal worden gedeprimeerd; de arbeiders zullen wegvloeien - zo werd destijds geoordeeld. Hoe zijn de toestanden echter veranderd! Op het ogenblik is de bevolking zoveel talrijker, en iedereen vraagt: geef toch zoveel mogelijk land! De ondervinding heeft de betekenis daarvan doen kennen.

Ik ben misschien wat angstvallig geweest en heb de voordelen van het plan wellicht niet al te zeer naar voren gebracht, ook om te voorkomen, dat men mij te groot optimisme zou verwijten. Ik heb in het licht gesteld dat de afsluiting en droogmaking groot voordeel zou geven voor de verdediging van onze zeekust, maar ik heb er bijgevoegd, dat de bestaande dijken niet dat grote gevaar opleveren, dat sommigen toen meenden.

Ik heb echter ook op de mogelijkheid gewezen, dat ze zouden kunnen doorbreken, maar er aan toegevoegd, dat er geen reden was zulks te verwachten, zolang er geen zeer hoge stormvloed kwam, hoger dan die van 1825. Of die er echter zullen komen, daarover kan niemand oordelen.

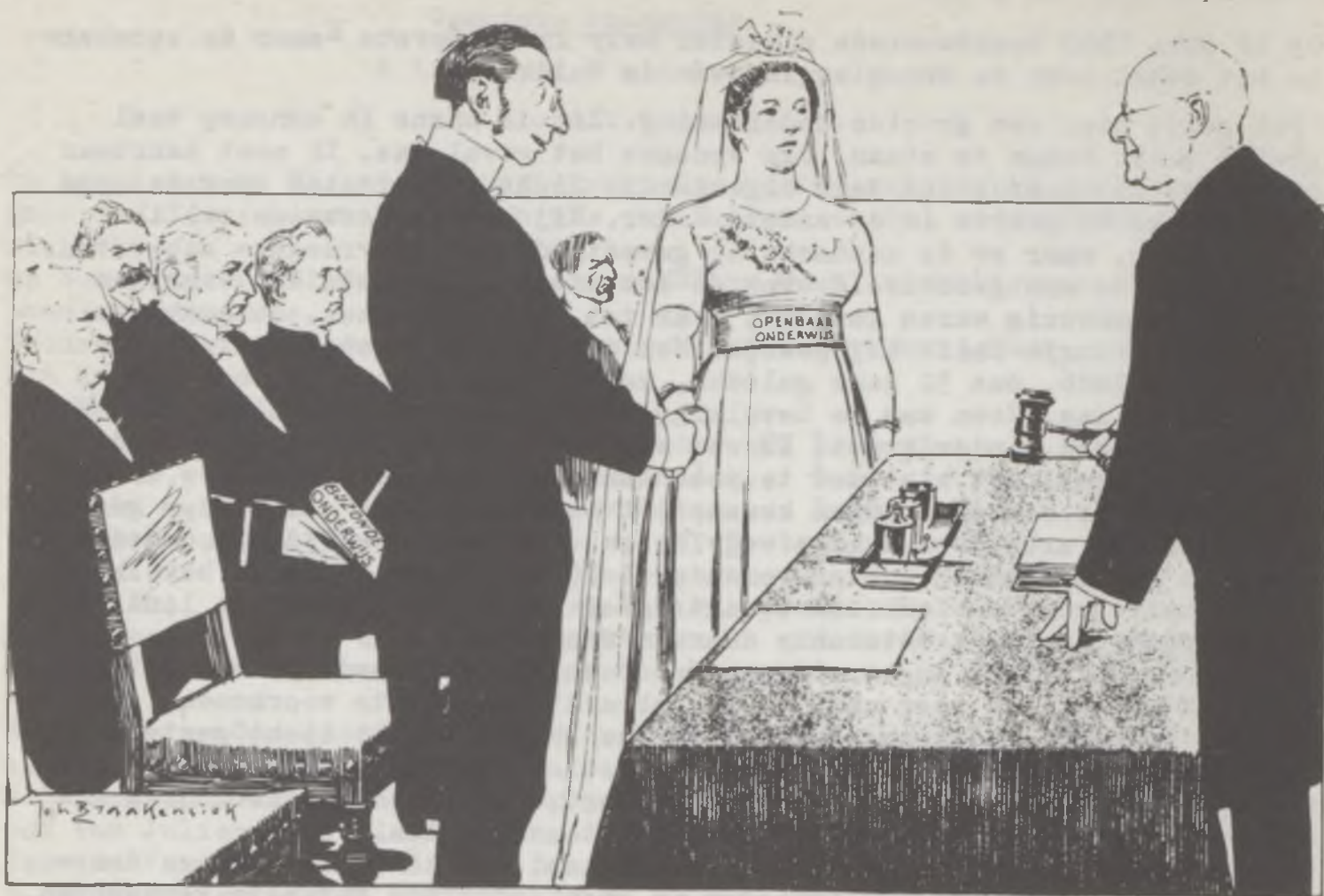
. . . In 1916 hebben wij een storm gehad, die het water in het zuidelijk deel van de Zuiderzee opvoerde hoger dan ooit te voren het geval was geweest, en wij hebben daarvan de droevige gevolgen ondervonden. Maar die gevolgen hadden nog veel ernstiger kunnen zijn. Er is een ogenblik gevaar geweest voor de mogelijkheid van doorbraak van de Zuiderzeedijken in de omstreken van Muiden en dan was er nog heel wat anders onder gelopen dan thans; dan was niet alleen een oppervlakte hoofdzakelijk bouw- en weiland onder water gezet, maar de omgeving van Amsterdam, de gehele Watergraafsmeer, enz. Welke rampen, welke onheilen zouden dan gebeurd zijn! Of dit ooit zal gebeuren? Niemand kan het zeggen.

Ik meen, dat deze beide omstandigheden, de storm van 1916 en de ondervinding in de oorlogstijd opgedaan omtrent de grote waarde van land, thans aanleiding moesten geven dit werk uit te voeren. Het geldt niet het opmaken van een winst- en verliesrekening; het is hier een kwestie van noodzakelijkheid, van overwegend landsbelang, waarvoor een groot risico kan en moet worden genomen. Het is op deze grond, dat mijn ambtgenoot van Financiën geen ogenblik geschroomd heeft zijn medewerking te verlenen, overtuigd als hij was van het grote belang van dit plan met het oog op de vermeerdering van land, alsook met het oog op de grote economische belangen, die daarbij betrokken zijn, om meer kracht te geven aan ons land om de moeilijkheden van de oorlog te boven te komen."

(Uit: K.Jansma, Lely, de bedwinger der Zuiderzee, Amsterdam, 1948, pag.250 e.v.)

GELIJKSTELLING VAN BIJZONDER EN OPENBAAR ONDERWIJS

Teekening voor „de Amsterdammer” van Joh. Braakensiek

„Heden verschenen voor mij, de Visser, ambtenaar van den Burgelijken Stand... enz... enz... enz...”
 „En hiermede verklaar ik het huwelijk tusschen het Bijzonder en het Openbaar Onderwijs gesloten...”

9 October 1910

M. 14

STAATSBLAD

NO 748.

Lager onderwijswet.

ONTWERP VAN WET

De Tweede Kamer der Staten-Generaal
 zendt aan de Eerste Kamer des Koninkrijks
 gaande voorstel der Koninkrijks van de
 Vorst, dat het, zoals het bleef, door
 de Staten-Generaal behoort te worden
 aangenomen.

De Voorzitter,

De Staten-Generaal beklagen
 aan de Koninkrijks kunnen dank
 voor Kansen was in het bevoordelen
 van de belangen van den Staat
 en vereenigen zich met het
 voorstel juraas het dan ligt.
 De Voorzitter der Eerste Kamer.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRACIE Gods, KONINGIN DER
 NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ETC., ETC., ETC.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salutt doen
 te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wegens
 het bepaalde in artikel 193 der Grondwet noodzakelijk is, over
 te gaan tot eene nieuwe wettelijke regeling van het algemeen
 vormend lager onderwijs;

Zoo is het dat Wij, den Raad van State gehoord, en met
 gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en
 verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

TITEL I.

ALGEMEENE BEPALINGEN

Artikel 1.

1. Lager onderwijs is huis- of schoolonderwijs.
2. Huisonderwijs is onderwijs, gezamenlijk gegeven aan
 kinderen van ten hoogste drie gezinnen, mits niet in school-
 gebouwen noch in gebouwen als bedoeld in het derde lid.
3. Ieder ander onderwijs, waaronder ook het onderwijs in
 azeninrichtingen, gods, gaas en werkhuisen, gealichten van
 weldadigheid en andere instellingen van openbaar nut gegeven,
 wordt voor de toepassing dezer wet als schoolonderwijs beschouwd.

Artikel 2.

1. Onder lager onderwijs begrijpt deze wet het onderwijs in:
 - a. lezen;
 - b. schrijven;
 - c. rekenen;
 - d. Nederlandsche taal;
 - e. vaderlandsche geschiedenis;
 - f. aardrijkskunde;
 - g. kennis der natuur;
 - h. zingen;
 - i. teekenen;
 - j. lichamelijke oefening;
 - k. nuttige handwerken voor meisjes.
2. Aan lagere scholen kan bovendien onderwijs gegeven
 worden in:
 - l. Fransche taal;
 - m. Duitche taal;
 - n. Engelsche taal;
 - o. wiskunde;
 - p. handelakennis;

De Koninkrijks-uitvoering in het Koninkrijk

W. Mulder

40

van 1878, wordt met ingang van 1 Januari 1921 oerfel
ontslag verleend.

1. De inspecteurs en de districts-schoolopzieners, die op
dat tijdstip den ouderdom van vijf en zestig jaren niet hebben
bereikt, hebben aanspraak op wachtgeld volgens de bepalingen
van het Koninklijk besluit van 24 Juli 1889 (Staatsblad n°. 142),
zoodat het is gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 4 April 1892
(Staatsblad n°. 60), met dien verstande, dat voor hen het
bepaalde in het laatste lid van artikel 3 niet geldt. De inspecteurs
en de districts-schoolopzieners, die op dat tijdstip den ouderdom
van vijf en zestig jaren hebben bereikt, behouden het twee-
derde gedeelte hunner jaarwedde als wachtgeld.

2. Aan de arrondissements-schoolopzieners wordt met ingang
van het in het eerste lid vermeldde tijdstip eene jaarlijkse
toelage verleend. Deze toelage wordt bepaald op f 50 voor
elk vol jaar dienst als arrondissements-schoolopziener met een
minimum van f 400 tot een maximum van f 1200. Zij wordt
niet toegekend of vervalt, wanneer de belanghebbende opnieuw
in eene betrekking bij het Rijkschooltoezicht wordt benoemd.

Artikel 95

In plaatselijke commissiën van toezicht, bedoeld in artikel 93,
tweede lid, der wet van 1878 worden met ingang van 1 Janu-
ari 1921 onthouden.

Laaten en bevelen, dat deze in het Staatsblad zal worden
geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten,
Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauw-
keurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Brussel, het Lege, den 9 October 1921.

W. Mulder

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen.

1. 10. 21

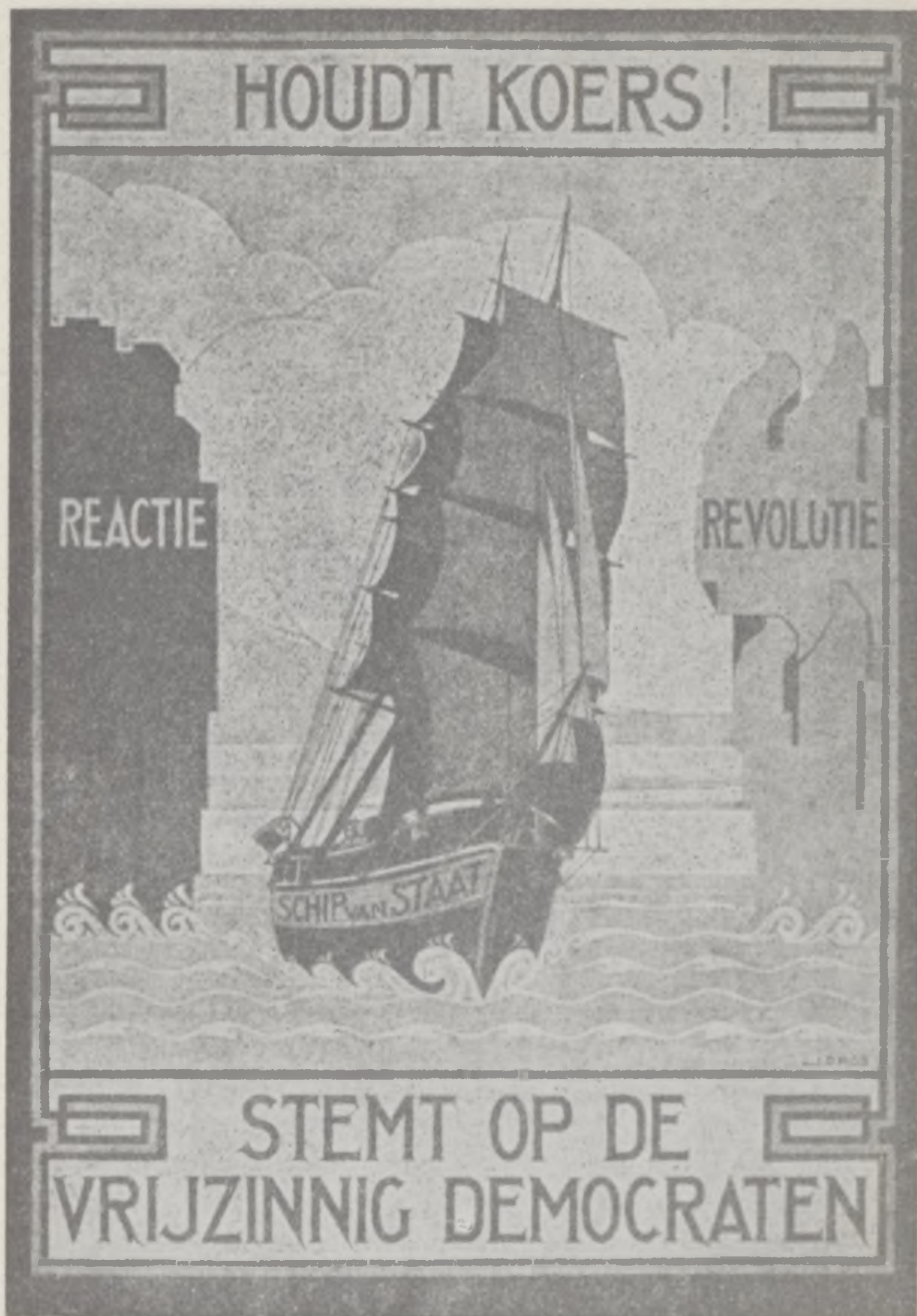
Uitgegeven den 11 October 1921

De Minister van Justitie,

Leemans

„Slechts als men vier interpellaties tegelijk laat houden of als vier moties op hetzelfde ogenblik verdedigd worden, kunnen de heillooze gevolgen van de interpellatie-woede voorkomen worden.”
Een spotprent van Ton van Tass in het weekblad De Vrijheid, 1 maart 1922.

VROUWENKIESRECHT

Uit de herinneringen van Aletta Jacobs:

"Tot aan het einde der debatten over de kiesrechtartikelen in de nieuwe Grondwet hebben hele groepen van vrouwen iedere dag een wacht gevormd voor het Parlementgebouw, zodat de mannen in de Kamer geen ogenblik konden vergeten dat de vrouwen het kiesrecht eisten. Toch is ons toen het directe kiesrecht niet verleend, wel het recht van verkiesbaarheid tot afgevaardigde. Door dit besluit was ons land een unicum onder de constitutionele landen geworden.

In 1918 zijn de verkiezingen gehouden krachtens de gewijzigde Grondwet, onder toepassing van algemeen mannenkiesrecht en verkiesbaarheid van de vrouw voor de volksvertegenwoordiging. Vele politieke partijen hadden ook een vrouw kandidaat gesteld. De Vrijzinnig-Democratische partij, waartoe ik behoor, had dit met mij gedaan. Bij alle partijen werd er echter wel voor gezorgd dat de vrouwelijke kandidaat niet gekozen werd. Toch kon men niet verhinderen dat de vrouwen nu in de gelegenheid waren om voor volle zalen de kiezers toe te spreken en op de domme bepaling in de nieuwe Grondwet terdege aandacht te vestigen.

Alleen de sociaal-democraten waren er in geslaagd hun kandidaat in de Kamer te brengen. Een bekend verschijnsel, want hetzelfde doet zich voor in alle landen waar vrouwenkiesrecht of verkiesbaarheid voor de eerste maal worden toegepast.

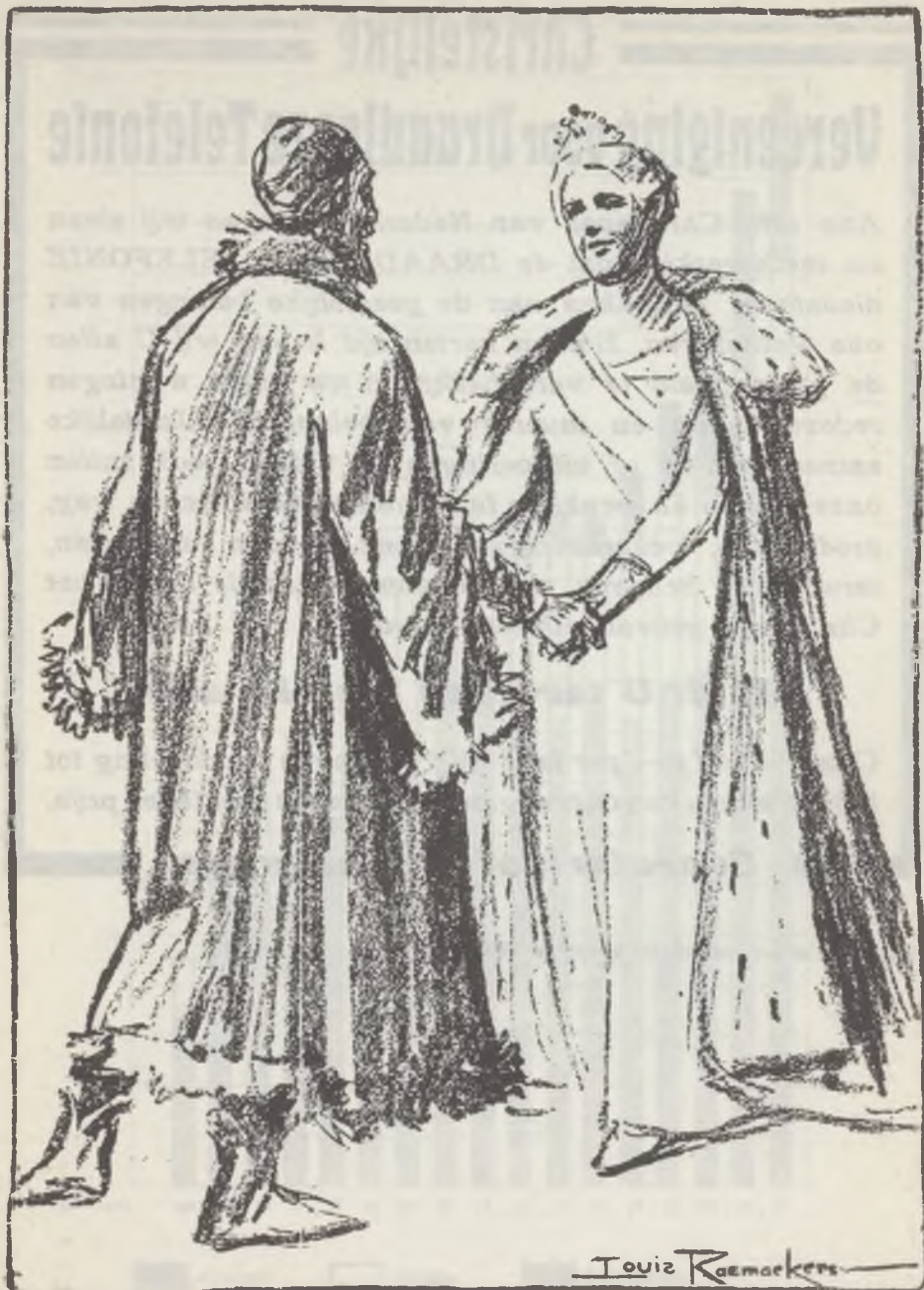
Door de afloop waren wij volstrekt niet ontmoedigd, in de overtuiging dat wij op de sympathie van de meerderheid des volks konden rekenen en dat de overwinning in zicht was. Nog in hetzelfde jaar, in november 1918, openbaarde zich in nagenoeg alle landen een revolutionaire geest en zo was het ook ten onzent. Toen nu de regering, bevreesd voor de gevolgen, naar de wensen van de revolutionisten vroeg, werden slechts twee wensen duidelijk uitgesproken: de 8-urige werkdag en het vrouwenkiesrecht. De reactionaire, clericale Regering, die nu weer aan het bewind was gekomen, zegde inwilliging van die beide wensen toe. De leider der Vrijzinnig-Democraten, Mr. Marchant, had reeds bij de aanvang van het zittingsjaar, in september, een wetsvoorstel ingediend om aan de vrouwen dezelfde politieke rechten te geven als aan de mannen. Dit voorstel werd in beide Kamers met grote meerderheid aangenomen en op 18 september 1919 door de Koningin bekrachtigd.

Uit het hele land werden mij bloemen en gelukwensen toegezonden en het grote feest waarmee de overwinning werd gevierd, in het Concertgebouw te Amsterdam, was in hoofdzaak een huldebetoon aan mij. Onder de vele geschenken welke ik mocht ontvangen, is het vrouwenkiesrecht-embleem, door een kunstenaar in goud uitgevoerd, mij bij uitstek lief gebleven, zodat ik het bijna iedere dag draag. Spoedig daarna begon ook de stroom te vloeien van brieven en telegrammen uit het buitenland. Bij de grote overwinning werd ik overladen met gelukwensen en dankbetuigingen. Ik voeg hier onmiddellijk bij dat die zege nooit zou zijn behaald zonder zo talrijke en zo degelijke medewerkers . . .

De laatste jaren zijn voor mij ware feestjaren geweest. Al de vriendelijkheid, de welgemeende hartelijkheid en hulde welke ik heb mogen vinden, laat het mij nog eens oprecht verzekeren, zij hebben mij honderdvoudig de verguizing vergoed welke ik jaren lang van velen mijner landgenoten heb moeten ondergaan.

Ook in 1922 heeft men wéér aanleiding gevonden om mij een bijzondere attentie te bewijzen. Toen immers werden de verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden, aan welke voor de eerste maal ook de vrouwen zouden deelnemen. Geruime tijd was het zeer de vraag geweest of ik wel in staat zou zijn naar de stembus te gaan, want ik had een ernstige ziekte doorgemaakt en was slechts kort vóór de verkiezingsdag weer opgestaan. Mijn Haagse vrienden zorgden er echter voor, dat de lang gewenste taak mij zo licht mogelijk werd gemaakt. Beladen met bloemen, die dankbare vrouwen mij aan de ingang van het stembureau hadden aangeboden, kon ik mijn eerste stembiljet in de bus werpen, waarbij de voorzitter van het bureau mij met een handdruk geluk wenste. Die hele dag ontving ik uit alle streken van het land brieven en telegrammen van dankbaar gestemde vrouwen. De meeste prijs stelde ik op een brief, ondertekend door vele Christelijke vrouwen, die bekenden dat zij vroeger altijd tegenstandsters waren geweest van vrouwenkiesrecht. Thans waren zij echter overtuigd dat zij door middel van het stembiljet haar christelijke plichten tegenover de maatschappij veel beter konden vervullen . . . "

(Uit: Aletta H. Jacobs, Herinneringen, Nijmegen, 1978 (herdruk), pag. 305 e.v.)

Vader Willem: „Ik gaf het land zijn onafhankelijkheid. Gij hebt het na zwaren strijd weten te behouden. Geve God, dat dit zoo moge blijven”.

Prent van Louis Raemaekers naar aanleiding van het zilveren regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina in 1923.

Christelijke

Vereeniging voor Draadlooze Telefonie

Aan alle Christenen van Nederland vragen wij steun en medewerking om de DRAADLOOZE TELEFONIE dienstbaar te maken aan de geestelijke belangen van ons Volksleven. Binnen korten tijd hopen wij U allen de gelegenheid te verschaffen in uw eigen woningen redevoeringen en muziek van belangrijke landelijke samenkomsten of uitvoeringen te volgen; ook zullen onze zieken en zwakken langs radio-telefonischen weg, predikatiën, toespraken, zang, enz. kunnen beluisteren, terwijl ten behoeve van personen staande-buiten het Chr. leven geëvangelizeerd wordt.

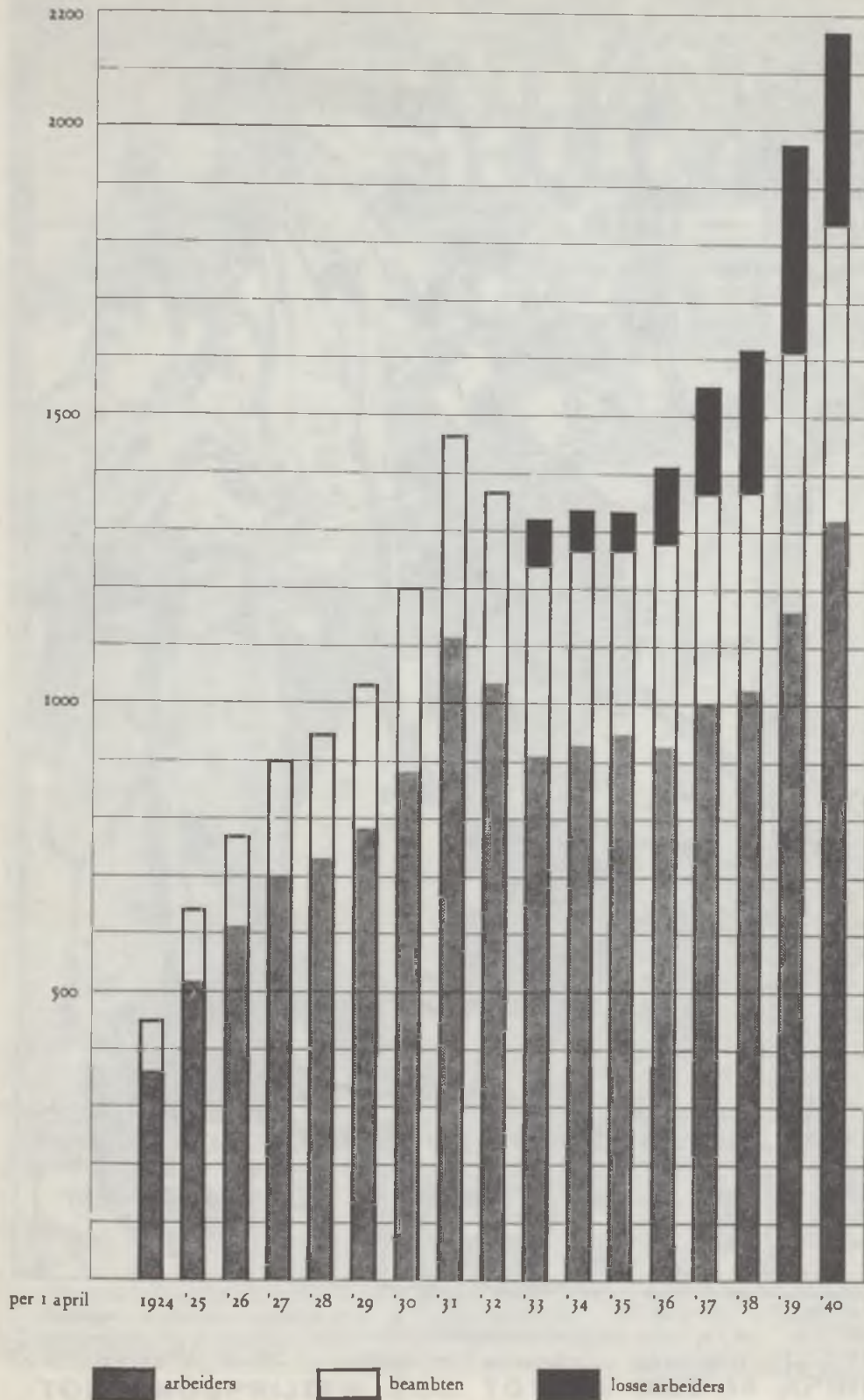
Meldt U terstond als LID aan.

Contributie f3.— per jaar. Wij verleenen bemiddeling tot het betrekken van ontvangtoestellen tegen zeer lagen prijs.

Secretariaat te Maassluis.

Advertentie uit het weekblad De Spiegel van 12 juli 1924.

Personeelssterkte Hoogovens en aangesloten bedrijven (1.4.1924-1.4.1940)

SCHOOLWANDELING
TOT WELKE FAMILIE BEHOORT DE AARDAPPEL? NU, FRITZ... TOT DE ARBEIDERS, MENEER

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE VEREENIGING VOOR LUCHTVAART

ONTVANGST EN HULDIGING NEDERLAND — INDIE VLIEGERS

OP ZATERDAG 18 APRIL 1925, 'S MIDDAGS HALF DRIE

SCHIPHOL

TOEGANGSBEWIJZEN VERKRIJGBAAR IN VOORVERKOOP VAN 4 T.M. 14 APRIL BIJ DE AMST.
KIOSKEN EN PASSAGE-KANTOOR K.L.M., LEIDSCHAPLEIN. NA 14 APRIL UITSLUITEND:
ADMINISTRATIE VLEGVELD, HEERENGRACHT 520 EN PASSAGE-KANT. K.L.M. 18 APRIL:
VLEGTERREIN SCHIPHOL. GELEGENHEID VOOR AUTO- EN WIELSTALLING

TOEGANGSPRIJZEN ZIJN TOT EN MET 14 APRIL
11.50 EN 10.50 — NA 14 APRIL 13.00 EN 11.00.

VERKIEZINGEN VOOR DE TWEEDE KAMER.
1 Juli 1925.

Namen der partijen ¹	stemcijfers	Totaal aantal toegewezen zetels
Vrijdenkerspartij (1 ^e lijst) . . .	3325	—
Ned. Middenst. Partij (1 ^e lijst) .	21677	—
Communistische Partij	36770	1
Soc. Dem. Arbeiders Partij . . .	706689	24
Plattelanders Bond (1. de Boer)	18762	—
Democratische Partij	11102	—
Vrijz. Democratische Bond . . .	187183	7
R.K. Staatspartij	883333	30
Vrijheidsbond (2 ^e lijst)	43155	1
Idem (1 ^e lijst)	226409	8
Anti-Revolutionaire Partij . . .	377426	13
Vaderlandsch Verbond	12597	—
Revol. Arb. Comité (1 ^e lijst) . .	11148	—
Nat. Bond van Bezitters	4655	—
Herv. Geref. Staatspartij	30258	1
Revol. Arb. Comité (2 ^e lijst) . .	735	—
Pensioen-actie-Partij	1945	—
Chr. Democr. Federatie	13944	—
Protestantsche Volkspartij	15499	—
Socialistische Partij	8226	—
Sport-Partij	4402	—
Christelijk Historische Unie . . .	305587	11
Plattelanders Bond (lijst-Braat)	43877	1
Grond-Partij	1868	—
Nationale Partij	757	—
Verbond v. Actualisten (1 ^e lijst)	2144	—
Idem (2 ^e lijst)	109	—
Revol. Arb. Comité (3 ^e lijst) . .	772	—
R. K. Volkspartij	40135	1
Staatk. Gereformeerde Partij . .	62513	2
Lijst-Pansier	294	—
Vrijdenkerspartij (2 ^e lijst). . .	324	—
Rapaille-Partij	4697	—
Vrije Christ. Partij	134	—
Rentetrekkepartij	206	—
Premievrij-staatspensioen-Partij	556	—
Ned. Middenst. partij (2 ^e lijst) .	1499	—
Landbouwers Partij	1150	—
Totaal	3085862	100

¹ Men bedenke, dat de wet geen partijen kent, maar slechts *lijsten*; de nummers der lijsten zijn hier echter vervangen door de namen der betreffende partijen.

EEN BREUK IN DE RECHTSE COALITIE, 1925

Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken in november 1925 in de Tweede Kamer heeft Dr. Kersten (S.G.P.) een amendement ingediend met het voorstel het gezantschap bij de Paus af te schaffen. Hij krijgt de steun van de sociaal-democraten en ook de christelijk-historischen lijken vóór te zullen stemmen.

Het voortbestaan van het gezantschap wordt door Nolens de voorzitter van de R.K.S.P.-fractie verdedigd, hij eindigt met:

"De motieven van algemeen belang zijn onverzwakt blijven voortbestaan, en het is overigens duidelijk, dat dit gezelschap - nu het eenmaal is ingesteld - voor ons, Katholieken, een bijzondere betekenis heeft en opheffing daarvan, vooral met het oog op de hoofdmotieven, die sommige leden bewegen dit voorstel te doen of te steunen, uiterst grievend zou zijn. In die omstandigheden zullen wij bij aanneming van dit amendement ernstig moeten overwegen, of wij onze stem aan de begroting van Buitenlandse Zaken kunnen geven. Wij zullen ook de vraag hebben te beantwoorden, of wij steun kunnen verlenen aan welk Kabinet dan ook, voortgekomen uit groepen, aan welker medewerking de opheffing van deze gezantschaps-post zou zijn te wijten."

De volgende dag komt het amendement in stemming. Voordat tot stemming wordt overgegaan, krijgt Marchant leider van de fractie van de Vrijzinnig Democraten het woord voor het afleggen van een verklaring:

"Mijn fractie heeft, gelijk ik meermalen heb betoogd, de vraag of een gezantschap bij de Pauselijke Stoel moest worden ingesteld en gehandhaafd, als een vraag beschouwd van zuivere opportuniteit.

"Deze beschouwing zal de hare blijven.

"Thans is echter, met name door de redevoering van de leider der Katholieke fractie, aan de beslissing, waarvoor de Kamer is gesteld, een politieke betekenis gegeven van verre strekking. Wij zien ons gesteld voor de geheel andere vraag of de samenwerking der drie rechtse groepen als Regeringsmeerderheid zal worden bestendigd, al is moeilijk te verklaren, waarom deze gewichtige consequentie niet uitsluitend afhankelijk wordt gesteld van de houding, welke leden der meerderheidspartijen tegenover het amendement aannemen.

"De vorige week heb ik gemotiveerd waarom naar onze mening die samenwerking is tot schade van het land. Daartegenover is ons wederom verzekerd, dat met haar handhaving het allerhoogste belang des Vaderlands is gemoeid en dat zij de enige sterke Regeringsmeerderheid is, als berustende op hechte, diepe grondslag.

"Wij wensen onder de gegeven omstandigheden aan de Regeringsmeerderheid de gelegenheid niet te onthouden om de juistheid van die stelling door daden te bevestigen en zullen met dat doel onze stem geven aan het op zich zelf weinig belangrijke amendement."

Het amendement wordt met 52 tegen 42 stemmen aangenomen. Met de rooms-katholieken hebben alleen de anti-revolutionairen tegengestemd, de christelijk-historischen stemden voor. Als de beslissing over het gezantschap gevallen is, vraagt minister-president Colijn het woord:

IMP. ELECTR. HUIJSH. APP. AMSTERDAM

"In verband met de omstandigheid, dat de vier Katholieke ministers mij hebben meegedeeld, dat zij in de aanneming van het amendement tot schrapping van de gelden, bestemd voor het hebben van een gezantschap bij het Vaticaan, aanleiding zullen vinden om aan H.M. de Koningin ontslag uit hun ambt te verzoeken, zal de politieke toestand die daardoor ontstaan is, mede gelet op de inhoud der hedennacht door de leider der Katholieke Kamerfractie afgelegde verklaring, onder de ogen moeten worden gezien.

"Onder die omstandigheden schijnt de voortzetting der beraadslaging over de Staatsbegroting niet doelmatig en verzoek ik mitsdien schorsing der beraadslagingen."

Aan dit verzoek wordt vanzelfsprekend voldaan en zo staat de wetgevende machine voorlopig stil.

Het is aanstonds duidelijk, dat het bij de ontslagaanvraag der rooms-katholieke ministers niet zal kunnen blijven. Het kabinet is door het gebeurde in het hart getroffen en de andere ministers zullen moeten volgen. Dit doen zij dan ook enige dagen later. Alleen kiezen zij - blijkbaar om te laten uitkomen, dat de gezantschapskwestie op zichzelf voor hen geen reden is om heen te gaan - een andere vorm. Zij stellen "hun portefeuilles ter beschikking van de Koningin."

(Uit: P.J.Oud, Het jongste verleden, parlementaire geschiedenis van Nederland 1918 - 1940, deel III, 1925 - 1929, Assen, 1949, pag.62 e.v.)

Premier en Premier Duplex

IMP: ELECTR. HUISH. APP. C^o. AMSTERDAM

"JE KAN D'R NIET OP ZITTEN!"

Enkele gedeelten uit een vraaggesprek van de Parooljournalist Willem met G.A. van der Groenekan, maker van Rietveldmeubelen:

"Als er sprake van was, dat je zo hard zat op zo'n stoel, en of meneer Rietveld er niet een kussentje bij kon ontwerpen, dan zei ie: 'Als je zacht wilt zitten moet je in je bed gaan liggen!' - Nou is die beroemde zigzagstoel trouwens bedoeld als eetkamerstoeltje, en dat leg je niet de maatstaven aan van een crapaud. Maar het verhaal dat je op die wereldberoemde stoelen van Rietveld niet kan zitten is hardnekkig. Niet dat het er wat toe doet. Ik heb het druk.

Ach wat! Rietveld is lesmateriaal geworden voor op de scholen, en je kan een mooie draai geven aan het verhaal dat je d'r niet op kan zitten. Als ze dan uitgelachen zijn, zeg je: 'Ja kinderen, maar je moet bedenken, dat toen de grote meester deze stoelen ontwierp, toen waren er alleen maar van die crapauds. Denk je eens in, wat een revolutie dat is geweest!'

. . .
Jazeker heb ik er kijk op! Maar niet eh . . . uit 'talent' of zo. Ik ga nou eenmaal veel naar meubels kijken, en ik heb dan het voordeel, dat ik het hele oeuvre van meneer Rietveld in mijn hoofd heb. Dan kan je vergelijken. Ik ben er geleidelijk aan wel achter, waarom meneer Rietveld zo'n groot man is. Heus niet alleen vanwege zijn historische belang, want nog altijd - als je een meubel ziet van Rietveld op een tentoonstelling waar ook de modernste moderne ontwerpers aan mee doen, dan knalt dat Rietveldmeubel er uit - zo zeer, dat je de rest eerst niet ziet. En dat terwijl zo'n meubel de bescheidenheid zelf is, want wat meneer Rietveld ontwierp was pure eenvoud.

Niet alle ontwerpers van tegenwoordig denken zo over Rietveld. Ik spreek wel mensen uit dat vak die roepen: 'Rietveld? Mij te steriel!' Als ik dan ga kijken wat zo'n man maakt, denk ik wel eens: 'Mannetje, als meneer Rietveld er niet was geweest, dan zat jij nou nog crapauds te ontwerpen - béétje andere crapauds - máár crapauds!'

En nou heb ik het nog echt over een serieuze ontwerper - die vóórtbouwt - niet iemand die Rietveld nabouwt. Dat gebeurt geregeld, en dat lijkt zo makkelijk, omdat wat meneer Rietveld ontwierp zo eenvoudig is dat een kind de was kan doen. Ik heb wel eens zin om daar tegen op te treden.

. . .
Ja, da's gek. Wat die stijlstoelen zo bijzonder maakt, is toch vooral die kleuren rood en blauw van de zitting en de leuning tegen het zwart en geel van de zijkanten. Jawel, maar daar is meneer Rietveld pas later op gekomen. Ik geloof zeker te weten dat het er zelfs enige tientallen zijn geweest, die we destijds het huis uit hebben laten gaan, en die helemaal zwart waren, op dat beetje geel na. Omdat meneer Rietveld nog niet op het idee van dat rood en dat blauw was gekomen.

Ik heb me vaak afgevraagd, waar die eerste serie is gebleven, want die moeten toch zijn gekocht door bijzondere mensen, van wie je niet verwacht, dat ze er brandhout van hebben gehakt. Maar ja, misschien hun kinderen. Onder die vroege kopers moet de dood al danig hebben huisgehouden.

Ik ben er nooit meer een tegengekomen, tot voor kort. Toen werd ik geroepen bij een dame in de Achterhoek voor reparatie, en ja hoor: daar stond ie! Zelfs nog met zijschotjes! Die heeft meneer Rietveld ook pas later weggelaten. Ik heb dat ding gerestaureerd precies zoals ie is geweest.

• • •
Ik heb dus te maken gehad met de meubels van meneer Rietveld, maar u weet natuurlijk - tenminste dat hoop ik - dat meneer Rietveld zijn wereldroem eigenlijk is veroorzaakt door de gebouwen, die hij later als architect heeft ontworpen. Maar hij is nooit te vervelend geweest om dan in zo'n gebouw weer de juiste stoelen te ontwerpen, als daar om werd verzocht.

• • •
Ik ben als jongetje bij meneer Rietveld gekomen, omdat mijn ouders woonden in de Van Ostadelaan hier in Utrecht. Meneer Rietveld had een meubelwinkel annex werkplaats op de hoek van de Van Ostadelaan, en moeder wist niet dat ie wereldberoemd zou worden - ze wou me lekker in de buurt houden. Hij was toen nog niet eens meneer Rietveld. Ik noemde hem 'baas', en zo dacht ik ook aan hem. Hij maakte toen ook nog wel gewoon meubelmakerswerk, hoewel . . . er was altijd wel iets geks aan. Hij had bijvoorbeeld zo'n huisorgeltje staan, en hij zei: 'Sloop daar es alle overbodigheden af!' Zo'n gedraaid hekwerkje zat er bijvoorbeeld aan voor versiering. Dat sloop je als kind makkelijk. En toen zei hij: 'Goed zo kereltje - schilder dat orgel nou maar geel en zwart.' - Dat mooie glanzende notenhout hahaha! Weet u waarom ik u speciaal die stoel heb aangeboden? Dan zit u met uw rug naar mijn piano! Ja, ik schaam me een beetje voor dat ding, maar eigenlijk niet echt, omdat ik weet dat het niet hoeft. Het is alleen - u bent geïnteresseerd in meneer Rietveld hè? - U gaat straks toch vragen wat de grote Rietveld mij persoonlijk heeft gedaan, want dat vragen ze allemaal.

Ik heb bij hem in de werkplaats gestaan, als meneer Mondriaan en al die andere groten van wie niemand het wist - als die stonden te praten. Ik heb daar niets van onthouden, omdat ik er niets van begreep. Wel heb ik jaren later gedacht: 'Als ik toen bijvoorbeeld, mijn petje afnemend, had gezegd: 'Neem me niet kwalijk meneer Mondriaan, maar ik had gaarne een schilderij van u bezeten als dat zou kunnen' . . . Dan had ik er meteen twee gekregen. Drie! Vier! Hij kon ze aan de straatstenen niet kwijt! Dan was ik nou rijk geweest! - De manier waarop de anderen tegen meneer Mondriaan zeiden: 'Ja Piet' . . . 'Nee Piet'. - Hij keek altijd hongerig, hoewel ie vast wel te eten kreeg.

Mijn baas verzoon altijd wel wat, waardoor ie bijvoorbeeld een ouwe motorfiets kon kopen. Dat vond ie dan zo fijn, dat ie mij achterop nam, met het meubel dat ik naar een klant moest brengen, want dat was mijn taak. Gelachen dat we hebben! Dan zakte ik door de achteras met een wereldberoemd meubel van zes piek in de armen . . .

Nee, ik voer dat ding niet uit in eiken. Kan niet schelen dat die stoel tegenwoordig honderden guldens kost. Meneer Rietveld kwam in de latere jaren nog wel eens bij me, maar . . .

Hij kwam niet vaak meer. In 1925 heb ik de meubelmakerij al van hem overgenomen. Of overgenomen . . . Nou ja, u kunt daar toch niet uitgebreid op ingaan, maar eigenlijk is er nooit een zogenaamd plechtig moment geweest, waarop hij me de zaak overdeed. Hij bleef gewoon weg.

In die jaren is hij begonnen te tekenen aan het Schröderhuis, weet u wel? Dat staat in alle naslagwerken over architectuur . . . nou nee! Jaren later is er wel degelijk zo'n soort plechtig moment geweest. Voor mij dan. Zelf heeft hij het niet gemerkt.

Ik had hier nog allerlei rommel van hem liggen, onder andere het contract voor het Schröderhuis, dat toch veel voor hem moet hebben betekend, als een sprong naar de architectuur. In elk geval durfde ik het niet weg te gooien. Ook een maquette voor een zaak in de Kalverstraat in Amsterdam, die ze inmiddels gewoon hebben afgebroken. Bij een van zijn zeldzame bezoeken dacht ik er ineens aan. Hij keek er naar en zei: 'Verrek!' Toen zei hij tot mijn verbazing: 'Mag ik dat hebben?'

Aardig? Nee! Hij was niet aardig. Dat wil zeggen: hij dèéd niet aardig. Hij wás het! Maar daar had ie zelf dus niet mee te maken.

Eigenlijk was ie vooral onberekenbaar. Hij werd bijvoorbeeld om de gekste dingen ineens niet kwaad. Ik heb eens in die vroegste jaren samen met hem een meubel afgeleverd - ik geloof voor een directiekamer - die klerk zei: 'Daar deugt niks van! Ja, het is maar dat u het weet; ik heb zelf óók stijl- en ornamentleer gehad!' Ik dacht dat een bliksemstraal uit de hemel die man zou vernietigen, maar meneer Rietveld stond naar hem te kijken of ie hem te eten zou willen geven!

Telkens als ie sindsdien door meneer Mondriaan of een van de andere vrienden werd afgebluft, dan zei ie: 'Je maakt mij niks wijs! Ik heb ook stijl- en ornamentleer gehad!'

Hij is een wonderkind geweest. Op zijn twaalfde was ie al modelleur bij Begeer, en dat zou een gewoon mens zijn leven lang willen blijven. In de crisistijd van de jaren dertig was ie al op weg naar de wereldroem als architect. Ik zag hem toen niet meer natuurlijk, en ik als meubelmakertje had toen niet te vreten. Toen kwam ie ineens binnenstappen. Hij had gedacht aan die ouwe relatie met Begeer.

Ik ben die jaren doorgekomen met het maken van die ebbelhouten handvatjes aan die zilveren theepotjes van Begeer. Het is trouwens pas sinds 1958 dat errecht een boterham zit in meneer Rietveld zijn meubels."

(Uit: Het Parool van 29 juli 1967)

Oproep!!

aan Christelijk Nederland!

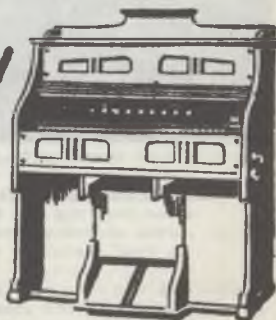
Waar meer en meer het gezin in onzen tijd wordt aangerand, de jeugd steeds sterker door wereldsche vermaken aan den boezem van het gezin wordt onttrokken, is het een dure plicht de in Uw bereik zijnde middelen aan te wenden.

Wij stellen U in de gelegenheid; hoort!
Een prachtvol

Angelus-orgel voor f. 185.

Wij regelen de betaling met U zóó, dat U in drie jaar eigenaar is. Vraagt onze condities dit verplicht U tot niets.

Orgels vanaf f 185.-, onder volle garantie.

JOH.
DE HEER
ORGEL-EN PIANOHADEL

ROTTERDAM HOOFDKANTOOR OOSTZEEDEUK 324/32

AMSTERDAM: Korte Nieuwendijk 8 GRONINGEN: N. Ebbingestr. 121
DEN. HAAG: Paul Krugerlaan 2-8 LEEUWARDEN: Kerkstraat 1

Schoolplaat van J. Gabriëlse: Bij de kruidenier.

EEN CONCERT IN HET CONCERTGEBOUW

"De wereld van 1928 weerkaatst ook binnen de muren van een instelling, die in het muziekleven van de hoofdstad nog steeds sinds haar openingsconcert op 11 april 1888 een eerste plaats is blijven innemen.

Hoeveel is er veranderd! Hoe anders gedraagt zich dat publiek, dat thans samenstroomt voor de door twee grote elektrische ballons verlichte ingang van het Concertgebouw.

Geen 'brommertjes', geen 'eigen gerij', geen 'slepers' komen meer voor, maar eigen auto's of huurtaxi's, welker file nauwkeurig door de verkeersagent wordt bepaald en bewaakt. De portieren worden energiek opengeklapt, vlug stappen dames en heren uit, doch nauwelijks vlug genoeg voor een volgend uitstappend paar, dat hen achterop is gereden. Alleen een zeer oude, conservatief gezinde mevrouw komt voor in haar met een kroontje versierd rijtuig en is, bij het voorzichtig neerdalen onder handreiking van haar koetsier, zelf een toonbeeld van een lang verleden tijd, een lang verjaarde mode en een mikpunt van spottende opmerkzaamheid voor omstanders.

Langs de trottoirs komen ook velen te voet aan; jonge meisjes gaan alleen en zonder geleide over de straat of per tram, en alles, auto-rijders zowel als voetgangers dringt zich, tegen elkaar aanbotsend, haastig naar binnen. Men gunt zich nauwelijks de tijd bekenden met een handbeweging of met een even lichten van de hoed te groeten. Voort door de controle, naar de vestiaires; en eerst in de gangen, voor de grote spiegels, vinden de dames een moment van stilstand om met een enkele blik haar beeltenis, kapsel of gewaad te controleren.

Kapsels? Gewaden?

Zij zouden onze grootmoeders de schrik als van spookverschijningen hebben aangejaagd!

Geen eerwaardige kapsels met pijpekrullen dragen de oudere dames meer, noch de jongere de lage wrong in de nek, soms met een gekleurd netje overtrokken. Gebobbed, geshingle'd, 'jongenskoppen', geknipte haren, in 'dracht' slechts van elkaar onderscheiden naar de maatstaf: kort en korter.

Geen crinolines, geen de voeten bedekkende rokken meer, die als een lawine van stroken om en achter de dames aanhangen! Rokken, strak om de heupen getrokken, berekend op 'de slanke lijn', reikend tot aan, ja boven de knieën. Geen 'sorties', geen omslagdoeken of capuchons meer, doch op schouders en borst zoveel of zo weinig bedekking als het 'gekleed zijn' nog eist. Als een beeld van de moderne Venus staat in de vestiaire-gangen in een schel verlichte vitrine het laatste mode-model van Gerzon aan een etalagepop gedemonstreerd. Treedt nu de concertzaal binnen, die de bouwmeesters van 1888 naar het Leipziger Gewandhaus hebben gecopieerd. Het is een der statigste en verzorgdste concertzalen die ons land bezit, mees-terlijk van acoustiek en zij kan 2350 toehoorders bevatten, verdeeld over zaal, balkon, het zeer ruim gebouwde podium en nog een klein zaaltje achter het balkon. Zie dit publiek. Het is een ware pêle-mêle geworden, een beeld van de algemene nivellering van onze tijd.

Geen standsverschil beslist meer over lidmaatschap en toegang, noch 'standing' over het concertbezoek. Als eilandjes verloren in de massa ziet men nog enkele deftige families zich 'bijeen' houden. Zelfs in de wijze van zich te kleden volgt men geen etiquette meer, lage avondjaponnen zitten

naast eenvoudige blousjes, smoking en jacquet naast colbertje en gekleurde slappe boord. De gesprekken? Het zijn de gesprekken van een modern publiek. Over fuifjes, over auto's, over tennis-matches, over een 'kei' van een speler, over de laatste 'garçonne'-romans; zelfs de gesprekstoon der jonge meisjes evenaart de sans gêne van jonge mannen-gesprekken, terwijl de ouders over de Montessori-school babbelen en er zich over beklagen, dat de kinderen hun de baas worden in het vlug tafelruimen en borden dragen, en trouwens alles 'veel beter' weten. En de muziek?

Ook hier doen de eisen van de moderne tijd zich gelden: het orkest is omgelegd door radio-toestellen, die zo aanstonds het gespeelde door geheel Nederland, ja zelfs tot in Indië kunnen doorgeven aan de thuiszittende luisteraars.

Als op het brede, oplopende podium (dat ruimte biedt voor honderden uitvoerenden, wanneer zij vereist worden, zoals in Mahler's 8ste symphonie) het 65 à 70 man sterke, druk stemmende en preludierende orkest - een hobofist 'geeft', rondlopend, ijverig de a - langzamerhand voltallig is geworden, als de concertmeester Zimmerman zijn plaats heeft ingenomen en de dirigent Mengelberg zijn zetel heeft beklommen, doven de reusachtige electrische kronen aan de zoldering half uit en blijft alleen het podium boven het orkest verlicht. . . "

(Uit: Gerh. van Dijk (red.), Honderd jaar, 's-Gravenhage, 1928)

DE TROONREDE VAN 18 SEPTEMBER 1928

"Leden van de Staten-Generaal!

Weder in Uw midden vertoevend, gevoel Ik dankbaarheid voor de zegeningen, waarmee ons volk ook in het afgelopen jaar is omringd en die ons de moeilijkheden en zorgen, welke overblijven, met te meer moed en vertrouwen doen onder het oog zien.

De algemeene toestand van het Land geeft in menig opzicht stof tot voldoening.

Het voortschrijdend economisch herstel buiten onze grenspalen heeft, ondanks de kunstmatige belemmeringen in het internationaal ruilverkeer, een gunstigen invloed op handel en nijverheid. Een deel der scheepvaart lijdt echter bij voortduring onder een te veel aan scheepsruimte op de wereldmarkt.

De toestand van land- en tuinbouw stemt tot erkentelijkheid. Wel is waar stelde de fruitteelt te leur, maar zoowel de omvang en de hoe danigheid van den oogst, als de prijzen der producten mogen bevredigend heeten. Langs den weg van ontwatering en ontginning wordt met kracht verhooging van het voortbrengingsvermogen van den bodem bevorderd.

De financieele toestand blijft tot soberheid manen, niet het minst omdat de zware lasten, door de verschillende publieke lichamen op de bevolking gelegd, een duurzame verbetering van den economischen toestand belemmeren.

De betrekkingen, welke wij met de andere Mogendheden onderhouden, zijn van den meest vriendschappelijken aard. Met eenige Mogendheden werden arbitrage- en verzoeningsverdragen gesloten. Onze aandacht blijft op dit belangrijk onderwerp gevestigd.

Betreurende, dat de pogingen om tot internationale vermindering van bewapening te geraken niet sneller tot tastbare resultaten vermogen te leiden, begroet Ik met voldoening de toenemende internationale samenwerking op velerlei, in het bijzonder ook op economisch gebied. Een voorstel tot toetreding tot het onlangs te Parijs geteekende verdrag tot uitbanning van den oorlog, waarin een nieuwe waarborg mag worden gezien voor de handhaving van den vrede, zal U binnenkort bereiken.

Ik vertrouw, dat hernieuwde besprekingen met België zullen leiden tot een voor beide landen bevredigende uitkomst.

Naast de in het afgelopen jaar ingediende en nog aanhangige wetsontwerpen, op welker afdoening wordt prijs gesteld, zullen eenige andere aan Uw oordeel worden onderworpen.

Daartoe behooren ontwerpen tot nieuwe regeling van de arbeidsovereenkomsten van kapiteins en van schepelingen, en tot wijziging van het huwelijksgoederenrecht.

Spoedige indiening is te verwachten van een wetsontwerp tot herziening van de Gemeentewet en van een voorstel tot technische wijziging van de Armenwet. Een ontwerp in zake het pachtcontract is in vergevorderden staat van voorbereiding.

Te gemoet gezien kunnen worden ontwerpen van een natuurbeschermingswet en van een monumentenwet.

Een voorstel tot herziening van de financieele verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten zal Uw aandacht vragen.

Wetsvoorstellen betreffende minimum loonen in de huisindustrie en betreffende de bescherming van jeugdige personen en vrouwen bij het verrichten van landbouwarbeid zijn in voorbereiding, evenals een voorstel van wet tot regeling der werkloosheidsverzekering.

De politieke toestand in Nederlandsch-Indië, hoewel voortdurende waakzaamheid vereischende, is, vergeleken bij dien van het vorige jaar, verbeterd. Het bedrijfsleven verheugt zich over het algemeen in een normalen bloei.

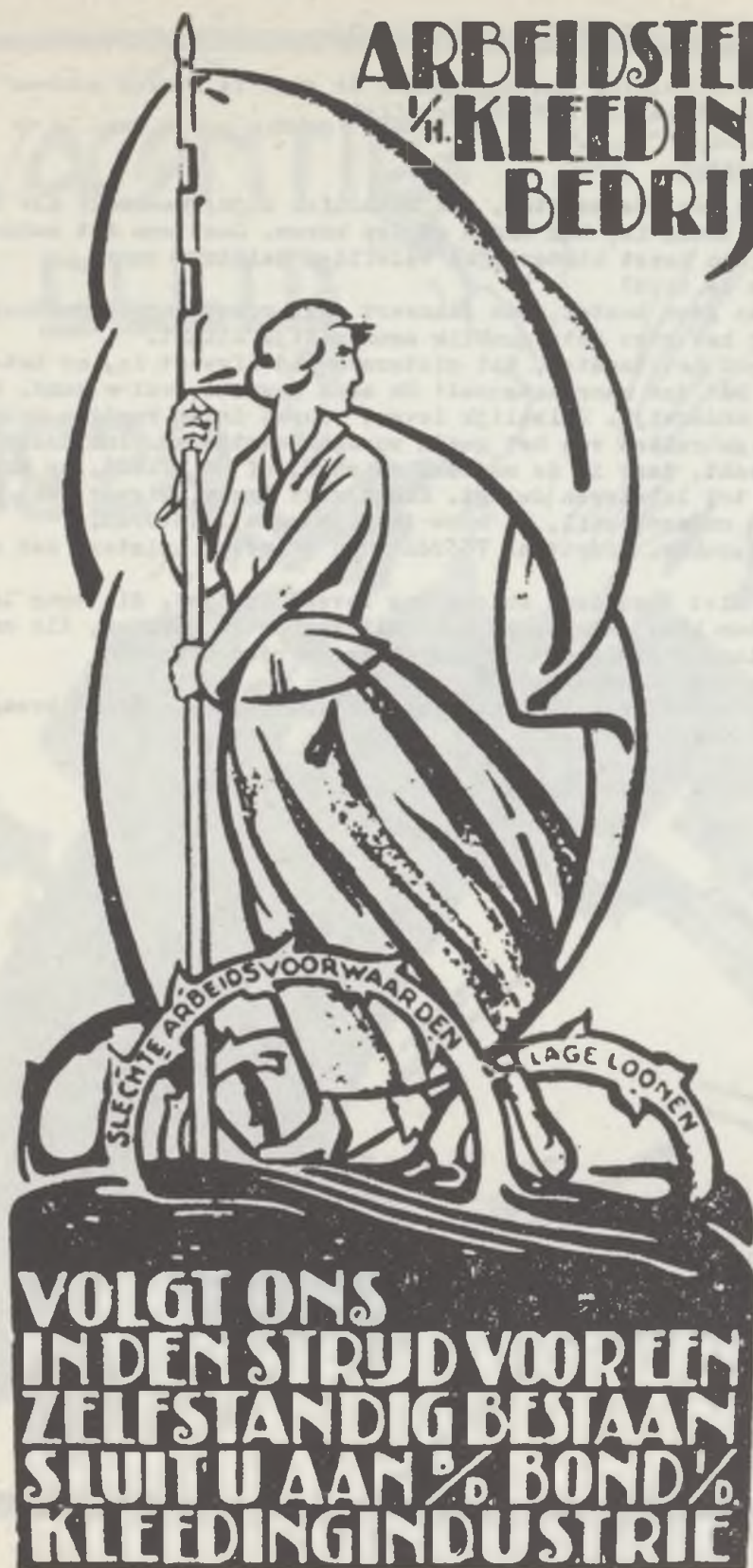
De economische ontwikkeling van Suriname, hoewel nog steeds onzeker, vertoont enkele lichtpunten, welke beloften voor de toekomst kunnen inhouden. De cultuur van Liberia-koffie blijft gunstige resultaten opleveren, de bauxietwinning ontwikkelt zich krachtig en het houtbedrijf vertoont een onmiskenbare opleving.

De economische opleving van Curaçao blijft aanhouden.

Met den wensch, dat Gods rijke zegen op Uw arbeid moge rusten, verklaar Ik de gewone zitting der Staten-Generaal geopend."

(Uit: Troonredes, openingsredes, inhuldigingsredes 1814-1963, 's-Gravenhage, 1964, pag.238/9)

ARBEIDSTERS % KLEEDING BEDRIJF

LUISTERT NAAR DE K.R.O.

Om de eigen radiovereniging een hart onder de riem te steken schreef de redactie van De Maasbode een hoofdartikel:

"De modernste gevaren."

Laat ons aannemen, dat de meesten, die katholiek zijn, meestal, als op Huizen de K.R.O. bezig is, hun eigen omroep horen. Laat ons dat aannemen, zeggen wij, met een haast kinderlijke welwillendheid!

Maar de rest van de tijd?

Men maakt tevoren geen bestek, men flaneert maar zowat door de aether en houdt stil, waar het voor het ogenblik aannemelijk klinkt.

Sterker. Nog staat het toestel, dat gisterenavond afgezet is, op hetzelfde station. Dat dan maar aangezet! En eens gewacht, water komt. Krant lezen gaat door onderwijl. Huiselijk leven, vooral in de rustige avonden, de gewone gebruiken van het gezin worden voortgezet. Inmiddels, de radio klinkt. Wacht, daar is de muziek, zó mooi, of zó bekend, en dus aardig, dat zij tot luisteren dwingt. Krant zakt lager. Sigaar gaat zelfs uit. Vrouw, wees nu eens stil, nu moet ik toch eens luisteren.

Daar begint de spreker. Afzetten? Vóórdat men 't weet, luistert men al.

. . .

Wij echter zijn niet tevreden, zolang nog zoveel invloed, die onze levensbeschouwing hebben kon, ongebruikt moet blijven en de gevaren, die ons volk in zijn geloof bedreigen, nog niet beter worden afgewend.

Daar is maar één weg: de daad.

Daar is maar één daad: de K.R.O. in een machtige impuls vooraan brengen in het wondere land van de aether."

(Uit: De Maasbode, 15 maart 1929)

OFFICE BUILDING

LEVER BROTHERS & UNILEVER N.V.

MILK DEPARTMENT

MODERN EQUIPPED FACTORIES
in the NETHERLANDS for the
PRODUCTION of MARGARINE
and other foods

LEVER BROTHERS & UNILEVER N.V.
ROTTERDAM

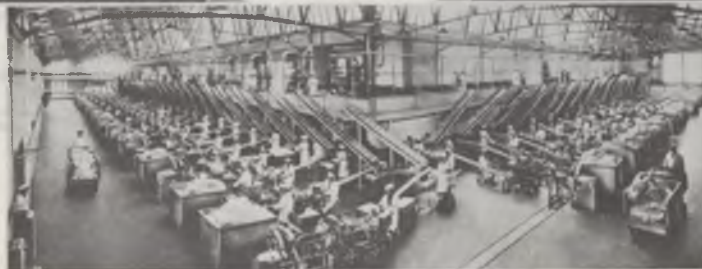
TELEGRAMS
"UNILEVER ROTTERDAM"
TELEPHONE
28920 (10 LINES)

CHURNING DEPARTMENT

KNEADING DEPARTMENT

PACKING DEPARTMENT

Advertentie uit 1938 van een Nederlands-Britse onderneming die in de jaren twintig en dertig door verscheidene fusies tot een bedrijf van geweldige omvang uitgroeide was.

DE TROONREDE VAN 19 SEPTEMBER 1939

"Leden der Staten-Generaal,

Onder sombere omstandigheden kom Ik heden in Uw midden.

Andermaal wordt ons werelddeel geteisterd door de verschrikkingen van een oorlog.

Dankbaar, dat ons land den vrede bewaren mocht, vervult Mij nochtans deernis met de velen, die elders onder het oorlogsleed gebukt gaan. Het verheugt Mij, dat Onze vriendschappelijke betrekkingen met alle Mogendheden onverzwakt voortduren.

In het bijzonder geldt dit ook Onze verhouding tot die neutrale landen, met welke reeds in een vroeger tijdperk nauwere aanraking was verkregen.

De gezamenlijke vredesoproep, kortgeleden door Zijne Majesteit den Koning der Belgen mede namens zes andere Staatshoofden gedaan, heeft aan dien zin tot samengaan opnieuw uiting gegeven.

Dat deze oproep, evenals het aanbod van goede diensten van Zijne Majesteit en Mij, in breedten kring instemming heeft gevonden, bevestigt Mij in de overtuiging, dat, ondanks ondervonden teleurstelling, velen de hoop blijven koesteren, dat door vreedzaam overleg betere internationale verhoudingen kunnen worden in het leven geroepen.

Ter handhaving van de volstreckte onzijdigheid, waartoe ons land geroepen is en waaraan het zich met inzet van alle krachten wijdt, heb Ik Mij genoopt gezien bevel te geven tot de mobilisatie van zee- en landmacht. Tot Mijn groote voldoening heeft die mobilisatie, evenals de daarop volgende concentratie, zich op voorbeeldige wijze voltrokken. Beide deelen Onzer weermacht vervullen, met den besten geest beziel, hunne moeilijke en soms gevaarvolle taak.

Het economisch leven van ons land, dat zich den laatsten tijd in belangrijke mate had hersteld, wordt door den uitgebroken oorlog in al zijn geledingen zwaar getroffen. Het verkeer ter zee is ontwricht, waarvan in de eerste plaats de scheepvaart en de visscherij den terugslag ondervinden. Tal van ondernemingen missen den aanvoer van noodzakelijke grondstoffen. Land- en tuinbouw, reeds vóór het uitbreken van het internationaal conflict in een moeilijke positie, ondervinden nieuwe tegenslag door de stagnatie van den uitvoer.

Bij deze beproevingen ontbreken gelukkig ook de lichtpunten niet. Van een ernstigen schok bij ons geld- en bankwezen is geen sprake geweest. Hoewel prijsstijgingen niet konden en kunnen uitblijven, is prijsopdrijving niet in verontrustende mate voorgekomen, terwijl, waar noodig, van wettelijke bepalingen met goed gevolg gebruik wordt gemaakt. Ten behoeve van de regelmatige voedselvoorziening zijn reeds maanden geleden zoodanige voorbereidingen getroffen, dat er voorloopig geen enkele reden tot ongerustheid behoeft te bestaan. Maatregelen voor bodemproductie, voorraadvorming en distributie vormen hier een aaneensluitend geheel. Voorts zijn voor de industriele productie Rijksbureaux ingesteld, waarin het bedrijfsleven met de Overheid samenwerkt bij de regelmatige verdeling van die artikelen, waaraan een tekort kan ontstaan.

Het beleid der Regeering zal er op gericht blijven de opkomende nooden der bevolking naar vermogen te lenigen en in het bijzonder een tekort aan de noodzakelijke levensmiddelen te voorkomen. Distributie van verbruiksartikelen zal niet op het bestaan van zulk een tekort behoeven te wijzen, doch zal reeds plaats hebben, wanneer een rechtvaardige verdeeling gevaar zou kunnen loopen. Daarnaast zal de Regeering alles in het werk stellen om het normale verloop van het bedrijfsleven te bevorderen. De Regeering hoopt hierdoor tevens zooveel doenlijk te voorkomen, dat de werkloosheid, waarvan zij ook overigens de bestrijding krachtig en onverdroten wil voortzetten, uit den ingetreden oorlogstoestand nieuw voedsel ontvange. Ook in Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao heeft de internationale toestand het treffen van een aantal bijzondere maatregelen noodzakelijk gemaakt. Op maritiem en militair gebied zijn voorzieningen getroffen om, wanneer zulks noodig mocht blijken, de plichten der neutraliteit stipt na te komen, terwijl daarnaast maatregelen zijn en nog zullen worden genomen op economisch terrein, in het bijzonder in het belang van de voedselvoorziening. Belangrijke stoornissen op dit of ander gebied kwamen tot dusver gelukkig niet voor. Met groote dankbaarheid heb Ik kennis genomen van den geest van toewijding en dienstvaardigheid, die in dezen ernstigen tijd, zoowel in Nederland als onder alle bevolkingsgroepen in de overzeesche gebiedsdeelen, op zoo verheffende wijze tot uiting komt. Ik verwacht, dat dit besef van saamhoorigheid tot het einde zal worden bewaard. Ook indien de tijden nog moeilijker worden, dan zal de toekomst met vertrouwen kunnen worden tegemoet gezien. Met de bede, dat God Mijn volk moge zegenen in de beproeving en aan ieder van ons de kracht zal geven tot datgene waartoe hij thans oproepen is, verklaar Ik de gewone zitting der Staten-Generaal geopend."

(Uit: Troonredes, openingsredes, inhuldigingsredes 1814-1963, 's-Gravenhage, 1964, pag.260/1)

1. **THE STATE OF THE NATION - 1960 - 1961**

The state of the nation in 1960-1961 was characterized by a period of relative stability and economic growth. The government had successfully implemented its policies to reduce inflation and stabilize the currency. The economy was growing at a steady pace, and the social situation was generally peaceful. However, there were still some challenges, such as the need for further reforms in the agricultural sector and the improvement of the educational system. The government was committed to addressing these issues and ensuring a bright future for the nation.

2. **THE STATE OF THE NATION - 1962 - 1963**

In 1962-1963, the state of the nation showed continued progress. The government had successfully implemented its policies to reduce inflation and stabilize the currency. The economy was growing at a steady pace, and the social situation was generally peaceful. However, there were still some challenges, such as the need for further reforms in the agricultural sector and the improvement of the educational system. The government was committed to addressing these issues and ensuring a bright future for the nation.

3. **THE STATE OF THE NATION - 1964 - 1965**

The state of the nation in 1964-1965 was marked by significant achievements. The government had successfully implemented its policies to reduce inflation and stabilize the currency. The economy was growing at a steady pace, and the social situation was generally peaceful. However, there were still some challenges, such as the need for further reforms in the agricultural sector and the improvement of the educational system. The government was committed to addressing these issues and ensuring a bright future for the nation.

FASCISME IN ITALIË EN NATIONAAL-SOCIALISME IN DUITSLAND, 1918 – 1939

Inleiding.

Verschillende ontwikkelingen vormden in Europa na de Eerste Wereldoorlog een voedingsbodem voor fascisme en nationaal-socialisme.

Om tot een noodzakelijke beperking te komen wordt alleen ingegaan op:

1. Fascisme in Italië, 1918 - 1939;
2. Nationaal-socialisme in Duitsland, 1918 - 1939.

Uitwerking.

Hieronder volgt een uitwerking in onderdelen die aan de orde kunnen komen.

1. *Fascisme in Italië, 1918 - 1939.*

- Nationalistische reactie op de vredesregelingen.
- Financieel-economische ineenstorting.
- Sociale onrust: bezetting van bedrijven en van land.
- Angst voor rode revolutie.
- Opkomst en ontwikkeling van de fascistische beweging.
- De fascistische ideologie.
- De mars naar Rome.
- Het fascisme (Mussolini) aan de macht.
- De organisatie van de fascistische staat en maatschappij.
- De verhouding met de kerk en het Vaticaan.
- De kunst van fascistisch Italië.
- De buitenlandse politiek: Middellandse Zeepolitiek, Abessynië, de As Rome-Berlijn.

2. *Nationaal-socialisme in Duitsland, 1918 - 1939.*

- Gekrenkte nationale gevoelens als gevolg van de Vrede van Versailles.
- De revolutiepogingen en de reacties daarop van nationalistische kant.
- Ontstaan en structuur van de Republiek van Weimar.
- Financiële, economische en sociale problemen.
- Ontstaan, programma en eerste jaren van de NSDAP.
- De laatste jaren van de Weimarrepubliek.
- Hitler neemt de macht over: de weg naar een totalitair regime.
- De nationaal-socialistische heerschappij.
- Nationaal-socialistische kunst tegenover "ontaarde kunst".
- De aanval op Versailles en negatie van de Volkenbond.
- De vorming van een Groot-Duits Rijk.
- De verhouding ten opzichte van Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië, Japan, de Sovjet-Unie, Spanje.

Enkele namen — termen — begrippen.

Anschluss — antidemocratisch — Anti-Komintern — antiparlementair — antisemitisme — appeasementpolitiek — arbeidsdienst — Ariër — Asmogendheden — autarkie — Autobahnen — Balilla — Bekennende Kirche — bevolkingspolitiek — bloed en bodemtheorie — boekverbranding — Bund Deutscher Mädel — concentratiekamp — concordaat — Conferentie van München — corporatisme — Derde Rijk — dolkstootlegende — duce — emigranten — encycliciek — Evangelische Kirche — Fahneheid — fasces — Fasci di combattimento — Führer — Gleichschaltung — Gestapo — Grote Fascistische Raad — hakenkruis — Herrenvolk — herbewapening — herstelbetalingen — Hitlerjugend — inflatie — jodenvervolgung — Lebensraum — leidersprincipe — machtigingswet — Mein Kampf — Nacht van de Lange Messen — nationalisme — Neurenberger wetten — noodverordeningen — partijdag — plebisciet — pogrom — Pontijnse moerassen — Putsch — rassenleer — Romeins Imperium — Rijksdagbrand — Rijkskristalnacht — sancties — SA — SS — synthetische stoffen — straat-terreur — Verdrag van Lateranen — Verdrag van Locarno — volksgemeenschap — vrijkorps — Uebermensen — Untermensen — Wehrmacht — zwarthemden.

Enige literatuur.

Crane Brinton e.a./S. de Vries, Elseviers wereldgeschiedenis, Amsterdam, 1970, deel 3, enkele hoofdstukken.

J.W. Oerlemans, Capita selecta uit de geschiedenis, Groningen, 1968, deel 3, pag. 104 e.v.

A.H. Paape e.a., Bericht van de Tweede Wereldoorlog, Amsterdam, 1970, Band 1, diverse hoofdstukken.

G. van Roon, Van Rosa Luxemburg tot Stauffenberg, Kampen, z.j., 2 deeltjes.

R.L. Schuurisma, Fascisme, Kampen, z.j., 2 deeltjes.

A.J.P. Taylor (red.), Standaard geschiedenis van de 20e eeuw, Antwerpen/Utrecht, 1970/71, deel 3 en 4, verschillende hoofdstukken.

Historisch materiaal.

1. Mussolini temidden van zijn zwarthemden in de Italiaanse volksvertegenwoordiging, 1921; Hans Diebow, Mussolini, eine Biographie in 110 Bildern, Berlin, 1931, pag.89.
2. De revolutie in Italië; prent van Johan Braakensiek in De Amsterdammer, 4 november 1922.
3. Mussolini's denkbeelden-I: Een nieuw Romeins Imperium, 1922; P.A.M. Geurts e.a., Bronnenboek, de laatste 50 jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.16.
4. De laatste toespraak van Matteotti, 1924; Ernst Nolte, Het fascisme van Mussolini tot Hitler, Amsterdam, 1969, pag.86 e.v.
5. De minderheid in Italië wordt steeds meer onderdrukt; prent van Hein Kray in De Houten Pomp, 20 november 1925.
6. Poison; prent van Hugo Gellert in New Masses, 1926.
7. Mussolini's denkbeelden-II: Over de corporatieve staat, 1927; P.A.M. Geurts e.a., a.w., pag.16.
8. Koning Victor Emanuel en de duce; Milo Dor e.a., Politieke humor, Amsterdam, 1966, pag.36/7.
9. Als Mussolini spreekt . . .; Algemeen Handelsblad, 15 maart 1929.
10. De autoweg naar Ostia; Nieuwe Rotterdamsche Courant, 2 mei 1931.
11. Fascistische opvoedkunde; tekening van Ley in De Notenkraker, 1931.
12. Benito Mussolini: Tien jaren fascisme, wat het tot stand bracht; De Nieuwe Dag, 7 oktober 1932.
13. Rede van Mussolini: Mars naar Rome herdacht; West Friesch Dagblad, 18 oktober 1932.
14. Mussolini: Wat is fascisme?; Nieuwe Delftsche Courant, 8 juni 1933.
15. Een fascistische feestdag; Emil Ludwig, Europeesche leiders naar het leven getekend, Arnhem, 1934, pag.278 e.v.
16. De Grote Fascistische Raad vergadert; prent in De Notenkraker, 1935.
17. De Italiaanse opmars in Abessinië; Algemeen Handelsblad, 3 oktober 1935.
18. Mussolini over Italië's positie in de wereld; De Telegraaf, 2 november 1936.
19. Deel van affiche waarop een gehelmde Mussolini, 1937; Max Gallo, The poster in history, Feltham, 1974, pag.247.
20. De verjaardag van de overwinning; Het Vaderland, 5 november 1939.
21. De dictators, prent van de Argentijn Guevara, 1934; D.H.Couvée, Protest per prent, z.pl., 1971, z.pag.
22. Hitler: "Deze houding van Mussolini zal ik nooit vergeten", spotprent van de Fransman Gassier, 1938; M.van Blankenstein e.a., Het jaar 1938, Zeist, z.j., pag.109.
23. Hitler en Mussolini, Duitse affiche 1939; Max Gallo, a.w., pag.249.
24. November 1918; Prinz Max von Baden, Erinnerungen und Dokumente, Stuttgart, 1927, pag.634 e.v.
25. Het programma van de NSDAP, 1920; H.G.M.Wigman, De geschiedenis van de mensheid, Utrecht/Nijmegen, 1961, deel 4, pag.405.
26. Artikel 48 van de grondwet van Weimar; W.Conze, Der Nationalsozialismus, 1919-1934, Stuttgart, 1959, deel 1, pag.6 e.v.
27. De Weimarregeerders; Adolf Hitler, Mijn Kamp, Amsterdam, z.j., pag. 712/3.
28. Nein. Mich zwingt Ihr nicht!, affiche 1923; F.Arnold, Anschläge, Deutsche Plakate als Dokumente der Zeit 1900-1960, München, 1963, III/2.

29. De inflatie, 1923; Albert Speer, Herinneringen, Baarn, 1970, pag. 20/1.
30. Gedupeerden en teleurgestelden; Rudolf Vierhaus, Die politische Mitte der Weimarer Republik, in: Geschichte in Wissenschaft und Unterricht, jg.15, 1964, pag.141.
31. De volksmenner, afbeelding van een schilderij van George Grosz, 1928, een allegorische voorstelling van de opkomst van het nazi-regime; Catalogus van de tentoonstelling Kunst in Duitsland, 1919-1944, Stedelijk Museum, Amsterdam, z.j., pag.13.
32. Wählt meine Partei, verkiezingsaffiche van Stresemanns Duitse Volkspartij, 1930; F.Arnold, a.w., IV/8.
33. The red peril, prent van de Britse tekenaar Bernard Partridge, 1933; Ernst Hanfstaengel, Hitler in der Karikatur der Welt, Berlin, 1933, pag. 100/1.
34. Der Reichstag in Flammen!, verkiezingsaffiche maart 1933; F.Arnold, a.w., V/2.
35. In het bibelebomsche rijk, tekening van Felix Hess in De Groene Amsterdammer, 1933.
36. De eed van trouw aan de Führer; Walther Hofer, Der Nationalsozialismus, Dokumente 1933-1945, Frankfurt am Main, 1957, pag.71.
37. De gemeenschap van het volk; Alan Bullock, Hitler, leven en ondergang van een tiran, Utrecht, 1953, pag.305.
38. Een brief uit 1934; W.Conze, Der Nationalsozialismus, 1934-1945, Stuttgart, 1959, deel 2, pag.17.
39. Spannende verkiezingsdagen in Duitsland, prent van David Low in de Evening Standard, 1936.
40. Ganz Deutschland hört den Führer, affiche, 1936.
41. De greep op de jeugd-I; L.Poliakow e.a., Het Derde Rijk en de Joden, documenten en getuigenissen, Amsterdam, 1956, pag.127.
42. De greep op de jeugd-II; A.H.Huussen Jr. e.a., Tussen twee wereldoorlogen, 's-Hertogenbosch, 1968, pag.65.
43. Het proces-Niemöller, 1938; De Standaard, 8 februari 1938.
44. Sudetencrisis-I; P.A.M.Geurts e.a., a.w., pag.37.
45. Sudetencrisis-II; Walther Hofer, a.w., pag.207.
46. Wat Hitler van Tsjecho-Slowakije eist; Nieuwsblad van het Noorden, 26 september 1938.
47. Juden nicht erwünscht!; A.Tjepkema e.a., Reichskristallnacht, pogrom 9/10 november 1938, Amsterdam, 1968, pag.16.
48. De "Reichskristallnacht"; A.J.P.Taylor, Standaard Geschiedenis van de 20e eeuw, Antwerpen/Utrecht, 1971, deel 4, pag.41.
49. Hitlers dictatuur; Alan Bullock, a.w., pag.287.
50. Nationaal-socialistische bouwkunst; Albert Speer, a.w., pag.192/3.
51. Hitler over Danzig en de Corridor; E.Philipp Schäfer, Dertien dagen wereldgeschiedenis, 22 augustus-3 september 1939, Amsterdam, 1969, pag. 260 e.v.
52. Ein Volk, ein Reich, ein Führer, affiche 1938/9.

Mussolini temidden van zijn zwarthemden in de Italiaanse volksvertegenwoordiging, 1921.

DE REVOLUTIE IN ITALIË

Nadruk verboden

Bijvoegsel van „De Amsterdammer”, Weekblad voor Nederland van 4 November 1922

Amst. Boek- en Steendrukkerij v/h. Ellerman, Harms & Co.

Mussolini: „Wij zijn tegen het bolsjewisme, tegen de sociaal-democratie, tegen de katholieke boeren-arbeiderspartij, tegen Engeland, tegen...”

De Koning van Italië: „Maar.... maar.... waar ben je dan eigenlijk vóór?”

MUSSOLINI'S DENKBEELDEN I: EEN NIEUW ROMEINS IMPERIUM, 1922

Wanneer wij het land goed besturen, het land een glorieuze toekomst tegemoet leiden, de klassentegenstelling uitwissen zonder de haat van de ene groep en het egoïsme van de andere op te wekken, indien wij de Italianen als een eensgezinde bron van kracht leiden naar hun taak op internationaal gebied, van de Middellandse Zee "Mare Nostrum" maken, door ons alleen te verenigen met hen die tot ons volk behoren en alle parasieten uit te bannen; als wij deze zware en geduld eisende opgave van gigantische afmetingen tot een goed einde brengen, dan beginnen wij een waarachtig stralende periode in de Italiaanse geschiedenis."

(Uit: P.A.M.Geurts e.a., Bronnenboek, de laatste 50 jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.16)

DE LAATSTE TOESPRAAK VAN MATTEOTTI, 1924

"Matteotti, socialistisch afgevaardigde in het Italiaanse parlement en leider van de oppositie voerde er 30 mei 1924 het woord over kort daarvoor gehouden verkiezingen. Tien dagen later werd Matteotti in Rome op klaarlichte dag op straat in een auto getrokken, ontvoerd en buiten de stad vermoord. Hieronder volgt een deel van een verslag van de zitting waarin hij zijn toespraak hield:

Matteotti: De verkiezingen zijn naar onze mening principieel ongeldig . . . In de eerste plaats hebben wij de nadrukkelijke verklaring van de regering, die door alle fascistische sprekers in alle verkiezingsbijeenkomsten is herhaald, namelijk dat de verkiezingen slechts een zeer betrekkelijke waarde zouden hebben, in zoverre de regering meent niet afhankelijk te zijn van de uitslag der verkiezingen, maar dat de regering in elk geval - zoals zij bij herhaling heeft verklaard - de macht met geweld zou willen behouden, ook als . . . (Levendige interrupties van de rechtervleugel en van de centumpartijen, ontstemming bij de minister-president.)

Stemmen van rechts: Jawel, jawel! wij hebben oorlog gevoerd. (Bijval van de rechterzijde en van het centrum.)

Matteotti: Deze uitingen van bijval van u bevestigen precies dat mijn oordeel gegrond is. Volgens uw eigen bevestigingen is geen enkele Italiaanse kiezer vrij geweest naar eigen wil te beslissen . . . (Rumoer, protesten en interrupties van de rechterzijde). Geen kiezer was vrij om te zeggen . . . of hij de politiek, beter, het regime van de fascisten goedkeurde. Niemand is vrij geweest, omdat elke burger a priori wist, dat zelfs als de meerderheid het tegendeel zou hebben beweerd de regering over een macht beschikte, die zijn stem en zijn antwoord zou hebben geannuleerd. (Rumoer en interrupties van de rechterzijde.) . . . Om dat doel van de regering te steunen bestaat er een gewapende militia . . . (Zeer levendige en langdurige tekenen van bijval van de rechterzijde en kreten:

de fasci

Welke plunjer noemt Matteotti vervolgens waartoe blijft dat de fascistten fout (onwettig) waren opgeschied.

'Leve de militie!')

Stemmen van de rechterzijde: Die militie vinden jullie dus niet zo fijn?

Matteotti: Er bestaat een gewapende militie . . . (Interrupties van de rechterzijde, veel rumoer.)

Stemmen: Genoeg, genoeg!

Voorzitter: Afgevaardigde Matteotti, houdt u zich bij het onderwerp!

Matteotti: Mijnheer de voorzitter, misschien kunt u mij niet volgen, maar ik heb het over de verkiezingen. Er bestaat een gewapende militie . . . (Interrupties van de rechterzijde), die het volgende fundamentele en ook aldus verklaarde doel heeft een bepaalde regeringsleider tot steun te dienen, die identiek is met de leider van de fascistten, en niet, in tegenstelling tot het leger, het staatshoofd (Interrupties en rumoer van de rechterzijde.)

Stemmen van de rechterzijde: En de rode garden?

Matteotti: Er bestaat een gewapende militie, die is samengesteld uit burgers van één enkele partij en haar taak, zo is verklaard, is een bepaalde regering met behulp van geweld te steunen, ook als zij daarvoor geen toestemming zou krijgen. (Commentaar.) Bovendien en speciaal . . . (Interrupties), terwijl volgens de kieswet leden van de militie niet aan de verkiezingen mogen deelnemen zolang ze hun functie uitoefenen, hebben we in werkelijkheid overal in Italië, vooral op het platteland, in de verkiezingstijd de aanwezigheid van talrijke militie-soldaten vastgesteld. (Interrupties, rumoer.) . . . Het is een essentiële voorwaarde voor elke verkiezing dat de kandidaten . . . hun opvattingen in openbare vergaderingen of ook wel in besloten bijeenkomsten bekend maken en zich kunnen uitspreken tegen het program van de regering. In grote delen van Italië, ja bijna in geheel Italië is dat niet mogelijk geweest . . .

Matteotti: Ze konden zich niet alleen niet vrij bewegen, maar velen van hen konden zich niet eens in hun eigen huis, in hun eigen stad ophouden. Menigeen die op zijn post bleef moest daarvan spoedig de consequenties ondervinden. Velen namen geen kandidatuur aan, omdat ze wisten dat dit zou betekenen de volgende dag geen werk meer te zullen hebben of gedwongen te worden het vaderland te verlaten en te emigreren . . . Een van de kandidaten, de afgevaardigde Piccinini . . . (Rumoer) . . . die moest ondervinden wat het betekent het bevel van zijn eigen partij op te volgen. Hij werd in zijn woning vermoord omdat hij de kandidatuur had aanvaard, hoewel hij voorzag wat zijn lot de volgende dag zou zijn . . . (Rumoer)

Eduardo Torre: Genoeg! Schei uit met dat gepraat! (Rumoer, commentaar). Wat doen we nou? Moeten wij toestaan, dat hij ons beledigt? (Rumoer, enige afgevaardigden gaan in een halve cirkel om de spreker staan.)

Voorzitter: Mijne heren afgevaardigden, stilte alstublieft, gaat u niet voor het spreekgestoelte staan!

Eduardo Torre: U zou onder politietoezicht moeten staan in plaats van hier in het parlement! (Commentaar, rumoer.)

Stemmen: Weg met hem naar Rusland!

Voorzitter: Stilte, alstublieft! En u, afgevaardigde Matteotti, maakt u een eind aan uw rede . . . "

(Wit: Ernst Nolte, Het fascisme van Mussolini tot Hitler, Amsterdam, 1969, pag.86 e.v.)

De minderheid in Italië wordt steeds meer onderdrukt.

Probeer niet te hoog te stijgen, Mussolini!

POISON

MUSSOLINI'S DENKBEELDEN II: OVER DE CORPORATIEVE STAAT, 1927

"- De Italiaanse natie is een organisme, dat een hoger leven, hogere doeleinden en middelen van handelen bezit dan de afzonderlijke of in groepen levende individuen, die haar samenstellen. Zij is een morele, en economische eenheid, die zich volledig in de Fascistische Staat verwerkelijkt.

- De arbeid in al zijn vormen, intellectuele, technische en handen-arbeid is een maatschappelijke plicht. In deze zin en alleen in deze zin staat zij onder toezicht van de Staat. *belangrijke leest. (individueel in waardelooz nadien of de groep)*

- Beroeps- of vakorganisatie is vrij. Maar slechts de vakvereniging die officieel erkend en aan de controle van de Staat onderworpen is, heeft het recht de gehele categorie van werkgevers of werknemers, voor wie zij is ingesteld, wettig te vertegenwoordigen; haar belangen ten opzichte van de Staat en andere beroepsassociaties te beschermen; collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten, die alle personen, die tot haar categorie behoren, verplichten; haar contributies op te leggen en ten opzichte van haar gedelegeerde functies van openbaar belang uit te oefenen."

(Uit: P.A.M.Geurts e.a., Bronnenboek, de laatste 50 jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.16)

KONING VICTOR EMANUEL EN DE DUCE

Een anecdote uit die tijd:

"Mussolini brengt de koning een beleefdheidsbezoek en na afloop maken zij samen een wandelingetje in de paleistuin. Daarbij laat de koning per ongeluk zijn zakdoek vallen. De duce raapt de zakdoek op en overhandigt hem aan de koning. De vorst bedankt hem uitbundig 'Hartelijk dank, signor Mussolini! U weet niet half wat een plezier u mij daarmee hebt gedaan!'

'Hoezo? Is uwe majesteit zo aan een zakdoek gehecht?'

'Natuurlijk: het is het enige waar ik nog mijn neus in kan steken!'"

(Uit: Milo Dor e.a., Politieke humor, Amsterdam, 1966, pag.36/7)

ALS MUSSOLINI SPREEKT . . .

"Van onze Romeinse correspondent.

Rome, maart 1929

Reeds weken van te voren was het bekend gemaakt: Mussolini zou de 9en maart een grote rede uitspreken, die in hoofdzaak een recapitulatie zou zijn van wat het zwarte regime in zes jaar tijd voor Italië gedaan heeft. Die rede zou worden aangehoord door alle presonen, die een belangrijke politieke functie bekleden. Het "Augusteum", d.w.z. het theater gebouwd op de grondvesten van keizer Augustus' grafmonument, zou als vergaderzaal dienst doen.

Een grote redevoering van Mussolini is sedert enige tijd een zeldzaamheid geworden. Eigenlijk kan men zeggen, dat na de z.g. "Hemelvaartrede", gehouden op Hemelvaartsdag 1927, de Duce geen werkelijk belangrijke speech meer heeft afgestoken. Vandaar dat de verwachting nogal gespannen was, te meer daar de pers niet naliet iedere dag weer enkele bijzonderheden te melden over de dingen, die komen gingen en zodoende de spanning er in hield.

Voor ons, buitenlandse journalisten te Rome, is het geenszins gemakkelijk bij plechtigheden, waaraan de eerste-minister deelneemt, tegenwoordig te zijn. Men vertrouwt ons, naar het schijnt, maar half en vooral de vertegenwoordigers van bladen, van welke bij het ministerie van buitenlandse zaken bekend is, dat ze niet erg met het fascisme weglopen, ontmoeten nog al eens moeilijkheden. Ook ditmaal had het heel wat voeten in aarde voor wij een uitnodiging machtig waren geworden. Eerst zaterdagavond zeer laat wisten wij met zekerheid, dat we Mussolini zouden horen. De uitnodiging had de vorm van een telegram aangenomen en werd regelrecht van het ministerie thuisgebracht.

Ondertussen was plotseling op zaterdagmiddag bekend gemaakt, dat de "Assemblea quinquennale" niet in het "Augusteum", doch in de Koninklijke Opera zou plaats vinden. Dergelijke plotselinge wijzigingen in een programma zijn hier steeds te verwachten; ze zijn een der talloze veiligheidsmaatregelen, waarmee men de Duce omringt. Natuurlijk gaf deze wijziging aanleiding tot allerlei rompslomp. De middag- en de avondvoorstelling in de Opera konden niet doorgaan, terwijl de directie van het Augusteum, Rome's wereldberoemde concertzaal, geen programma gereed had en haar toevlucht moest nemen tot het aankondigen van een vrij onbeduidend orgelconcert.

In de nacht van zaterdag op zondag werd in de opera koortsachtig gewerkt aan versiersels en wat dies meer zij. Een flinke patrouille zwart-hemden waakte er voor dat geen ongerechtigden konden geschieden. Tegen half drie zondagmiddag rolden auto's uit alle hoeken van Rome naar het opera-gebouw. Alles wat in de fascistische maatschappij een rol speelt, zou tezamen komen: de 98 prefecten der provincies, de vier maarschalken van Italië, generaals en admiraals, staatsraden, magistraten, 160 fascistische Senatoren, voorzitters van allerlei verenigingen, die van de partij afhankelijk zijn, de voorzitters der syndicaten, in totaal ruim 4000 personen. De bedoeling is, dat alle deze vooraanstaande mannen de woorden van Mussolini in hun omgeving zullen verspreiden, zodat op deze wijze de grote "verkiezingsrede" als het ware gehoord zal worden door het gehele volk.

censuur?

grote show

zwart-hemden! welke familie hadden die

Duizenden zwarthemden hebben in achtdubbele cordons de omgeving van het gebouw geheel afgezet. Zelfs in straten, die vrij ver van de Opera verwijderd zijn, staat alle verkeer stil. Aan de ingang van iedere straat, die naar de plaats van samenkomst leidt, bevinden zich onder de fascistische soldaten enkele officieren, wie men uitnodigingskaart en identiteitsbewijzen moet tonen. Na een zeer zorgvuldige controle wordt doortocht verleend. Eenzelfde tijdrovende controle vindt plaats aan de ingang van het theater; daarna gaat men tussen dubbele rijen van zwarthemden naar binnen. De grote zaal biedt het gewone schouwspel. Het enige opmerkelijke is, dat overal in de stalles, in de loges en in de hogere sferen het vrouwelijk element ontbreekt. Alleen in de middelste sector van het amfitheater een groep dames, de provinciale afgevaardigden der vrouwelijke fasci.

Wat waren dat
Wat was dat
Het zeer grote toneel heeft een gedaanteverwisseling ondergaan. Huizenhoge lictorenbundels, bronskleurig, staan ter weerszijde van een fraai gebeeldhouwde stoel, bestemd voor de Duce. Achter deze stoel twee rijen zitplaatsen, bestemd voor de leden der regering, onderministers, leden van het "Gran Consiglio", enz. Daarachter staan de vierhonderd candidaten voor de aanstaande "verkiezingen".

Tegen vier uur is het grote theater vrijwel geheel gevuld. Er heerst een onbeschrijfelijk rumoer, een soort carnavalstemming. Men brult: "Giovinezza" en andere fascistische strijdliederen; het "Per il nostro Duce, eja, eja, eja, alalà", de typische fascistenkreet, wordt tot uit den treure herhaald.

Eindelijk een trompetstoot: Mussolini komt binnen, vergezeld door de hoogste autoriteiten. Onbeschrijflijk is het gebrul en het gehuil der menigte. De Duce, een trek van minachting op het gelaat, heft de hand ten fascistische groet.

Een signaal vermaant tot stilte, en Mussolini spreekt . . . Veertig minuten lang leest hij, met grote nadrukkelijkheid, doch zonder enig vuur van vele bladen papier zijn rede. Het is een opsomming van de weldaden, die het regime over het land zou hebben uitgestort. Ik wil hier op de inhoud niet verder ingaan; men kent die uit de telegrammen. De indruk, die ik ontving, was die van slapte en moeheid.

Wat wordt daarmee bedoeld?
Waar is de Mussolini, die door de snijdende kracht van zijn woord de menigte op de pleinen der grote Italiaanse steden wist te boeien? De Mussolini, die met zijn vlammende redevoeringen een volk wist te leiden tot een anti-democratische revolutie? Zeker, zijn vroegere redevoeringen waren vaak oppervlakkiger, rethorischer dan deze laatste. Wat wij zondag te horen kregen waren feiten en nog eens feiten, hoogst eenzijdig voorgesteld. Doch wat zijn voor een zuidelijk volk feiten, indien ze niet met vuur en met een vlammende overtuiging worden voorgedragen?

Na afloop van de toespraak, die tegen het einde ietwat levendiger werd, duurde het applaus, overdreven en in geen verhouding tot de betekenis van het gehoorde, meer dan minuten. Nogmaals brengt de Duce de fascistengroet; daarna verlaat hij het toneel.

Buiten, eenmaal weg uit de omcirkeling van zwarte soldaten en uit het oorverdovend getoeter der duizenden auto's, bemerken wij de zoelte van de komende lente; we voelen, dat na zes jaar het eens zo opstandige, zigeunerachtige fascisme reeds dik, behagelijk en burgerlijk dreigt te worden, daarmee een fatale natuurwet volgende, die alleen voor de natuur . . . niet geldt."

(Uits: Algemeen Handelsblad, 15 maart 1929)

DE AUTOWEG NAAR OSTIA

"Ostia, het zeestrand aan de Tibermonding, is na het verval van Ostia als havenstad van Rome, eeuwenlang verlaten geweest. De laatste jaren heeft men echter het heerlijke strand, dat met de elektrische tram in een half uur tijds uit Rome is te bereiken, weer ontdekt en is men het als badstrand gaan exploiteren. De aanleg van de tram heeft de nieuwe badplaats, die door het aanslibben van de Tiberdelta drie K.M. verder zeewaarts ligt dan de ruïnes van de oude havenstad, een flinke stoot gegeven. Men vindt er thans uitstekende hotels en voortreffelijke badgelegenheid, zowel voor grote als voor kleine beurzen. Men heeft terecht ingezien, dat men in deze tijd van autoverkeer met een tram en een ouderwetse landweg als verbinding tussen Rome en zijn strand niet kon volstaan en is daarom in 1925 begonnen met de aanleg van een nieuwe autoweg, terwijl men tevens de oude landweg tot 20 à 24 M. verbreed heeft. De nieuwe autoweg, die 22 K.M. lang is, loopt over Cristoforo Colombo. Deze Via del Mare behoort tot de werken, die 21 april, op de verjaardag van Rome, gereed zijn gekomen. De plechtige opening heeft enige dagen later plaats gevonden met een stoet van 600 auto's, geleid door Mussolini, die zelf zijn Alfa Romeo bestuurde. Voordien had de minister-president eerst op een tribune de lange auto-stoet voor zich laten defileren. Daarop sprong hij achter het stuur en reed met een flink vaartje naar Ostia. Hier zijn weer nieuwe badinrichtingen geopend, waaronder een uitgebreid volksbad, dat van overheidswegen zal worden geëxploiteerd."

Waarom die datum?

(Uit: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 2 mei 1931)

Kun je dit plaatje in de economische politiek die
Muss. (en ook Hitler) voerde -

FASCISTISCHE OPVOEDKUNDE

De Italiaansche bladen gewagen met voldoening van „de kinderen van 8 tot 20 jaar, die deel uitmaken van de fascistische jeugdgroepen en als soldaten kunnen worden beschouwd. Allen kunnen het machinegeweer hantceren en den militair groet brengen.”

Mussolini heeft onlangs 50.000 van deze „soldaten” geinspecteerd.

voeg toe bij
kenmerken van
fascisme:
de daad is
belangrijker dan
het nadenken

BENITO MUSSOLINI: TIEN JAREN FASCISME. WAT HET TOT STAND BRACHT.

"Onze lezers vinden hier het uitgestelde artikel van Mussolini. Het is geen artikel eigenlijk. Maar een toast van de Italiaanse dictator op zijn beweging. Dus op zich zelf. Want "het fascisme ben ik". Uit die toast blijkt, dat aan het fascisme geen enkele vlek kleeft. Wij weten beter . . . Wij plaatsen het artikel als staal van Mussolinische rethorica. De redactie."

"De 28ste oktober bestaat het Fascisme tien jaar. Het is een decennium, dat geen verdediging behoeft. De daad is het beste antwoord en het is het antwoord van het Fascisme. Ik eis van iemand, aan wie ik een opdracht geef, dat hij deze volmaakt ten uitvoer brengt. Dezelfde eis stel ik aan het Fascistisch regime. De tien jaren Fascisme zijn jaren geweest van een successievelijke voltooiing in een wiskundige reeks. Als we verantwoording moesten afleggen van ons bestuur, dan zou het voldoende zijn de praktische regeringsdaden op te sommen. Dat doen andere regeringen tenminste. Zij geven het parlement een overzicht van de door haar verrichte daden en onder normale politieke omstandigheden wordt haar arbeid als succesvol beschouwd, wanneer zij kunnen aantonen dat hun daden nuttig voor het land geweest zijn.

Het Fascistisch regiem echter betekent veel meer dan een regering, die zekere politieke daden heeft verricht. Indien het tevreden zou zijn met een betere wetgeving, dan zou het reeds buitengewoon geslaagd zijn, maar het Fascisme grijpt dieper in. Dit regiem maakt geen wetten om bij een verkiezing een succesvol beroep op de kiezers te doen. Nee, het is een diepere verantwoordelijkheid, welke ten doel heeft de natie sterk te maken, te bevorderen het welzijn van het volk in al zijn geledingen en te scheppen een dieper gevoel van vertrouwen in de toekomst. Het Fascisme is doorgedrongen in het leven van het Italiaanse volk en heeft een tijdperk in de Italiaanse geschiedenis geschapen, welks invloed door de na ons komende generaties zal gevoeld worden.

Wanneer weop deze tiende verjaardag een morele balans willen opmaken, dan zou het voldoende zijn de voltooiing van een constructief programma te resumeren. Het zou voldoende zijn te zeggen dat we de graan-productie hebben doen toenemen tot 75.151.000 centenaars, dat is een vermeerdering van vier centenaars tot zes centenaars per acre. We zouden kunnen zeggen, dat we Italië bijna onafhankelijk hebben gemaakt van buitenlands graan. We zouden kunnen opnoemen de uitgevoerde openbare werken - elektrische spoorwegen, de asphalt- en cement-wegen, welke zich van het ene eind van Italië tot het andere uitstrekken, en waarvan er nog geen één bestond toen we aan het bewind kwamen, de waterleidingen, het gebruik maken van waterkracht, de verbetering van de grond, de behuizing der armen, het aanleggen van havens, de restauratie der gebouwen en de verbetering der wetenschappelijke organisatie van de grote historische Italiaanse universiteiten.

Dit zijn allemaal bewijzen, die iedere bezoeker met eigen ogen kan waarnemen.

We zouden bovendien de grote hervormingen kunnen opsommen, die in alle bestuurstakken zijn aangebracht. Onze verhouding tot kapitaal en arbeid is een model voor alle landen om na te volgen. We hebben geen stakingen, maar een producerende en ijverige arbeidersklasse.

hier bedoelt hij de
corporatieve staat.
Hoe zat het ook weer met
de verhouding tussen
kapitaal & arbeid?
Waarom waren er
geen stakingen?

We zouden u kunnen vertellen van ons opvoedingssysteem, van de gelegenheden, die we voor ontspanning hebben voor alle klassen der maatschappij en voor alle leeftijden.

We zouden kunnen spreken over de ondersteuning, waarmee wij de werklozen helpen. We zouden kunnen opnoemen onze verzekerings-, pensioen- en moederzorgswetten.

Wat wij zouden kunnen zeggen, zou iedere regering het recht geven om met haar bestuur voort te gaan. Er is geen enkele staat in de hele wijde wereld, die kan bogen op zó'n volledige vervulling in alle takken van zijn ondernemingen als het Fascistisch Italië. En toch zeg ik, dat ons succes nog veel groter is, want de Fascistische idee is een deel geworden van de Italiaanse natie, is de Italiaanse natie en is bestemd voort te leven in de komende generaties.

Tien jaar Fascistisch bestuur hebben, zoals ik zei, een tijdperk geschapen. De waarneembare feiten zijn slechts een gedeelte van de door ons vervulde taak.

Fascisme is levende geest.

De grote bewegingen, welke bleven voortbestaan, waren alle bezield door een geest. We zien de grote zielskracht, welke het Romeinse Rijk stichtte en oorzaak was, dat het bleef bestaan, niet alleen zolang het rijk duurde, maar ook later, geslacht na geslacht, totdat diezelfde geest of zielskracht de norm en gids werd van de hele Westerse beschaving.

Andere naties leefden en werden machtig, stierven en lieten niets na voor het nageslacht; de geest van Rome was echter een levend ding, dat tot op de huidige dag voortbestaat.

We vinden de beweging van Cromwell, die tijdens zijn kort bewind een nieuwe opvatting schiep over de rechten van het bestuurd volk. Of-schoon de uiterlijke vorm van wat hij in het leven riep, weer verdween, bleef de geest leven en duurde zelfs tot in de tegenwoordige tijd voort als hoofdbeginselen bij het bestuur over de gehele Angel-Saksische wereld.

*De wonder
hij hier
Engeland?*

Vanwaar anders komt die Puriteinse geest van Engeland en Amerika, welke blijkt uit prohibitie-wetten en morele opvattingen, als van die zwer-vende oorlogsvoerder, wiens ruiterij David's psalmen zong, wanneer zij naar het gevecht verlangde?

in Amerika?

De geest van George Washington heerst nog steeds in de gedragingen van de grote natie, die hij stichtte. De woorden, welke hij sprak, en de regeringsmethoden, welke hij vóórstond, zijn de onveranderlijke organische wet van het land gebleven. Washington's geest doordrong niet alleen de natie tijdens zijn leven, maar bleef bestaan tot op heden; zijn geest is de drijfveer van de grote republiek.

Tien bewindsjaren hebben het Fascisme een geest gegeven, welke - los van de materiele dingen, welke het opbouwde - is voorbestemd te blijven leven zoals andere grote bewegingen hebben voortgeleefd. De stoffelijke resultaten zullen de natie dienen voor andere tijdperken, totdat nieuwe ontwikkelingen en uitvindingen die resultaten hebben weggevaagd. De geest echter, welke de resultaten voortbracht, zal blijven voortbestaan lang nadat de resultaten verdwenen zijn.

Reeds beginnen andere naties hun groeiende aandacht op ons te richten. Over de gehele wereld stellen volkeren de vraag, wat wij hebben tot stand gebracht. Zelfs de geest van het Fascisme van deze dagen is doorgedrongen tot over Italië's grenzen en heeft wortel geschoten in

Vergelijk de kreet "levend
organisme" (zie p 606)

-3-

de bodem van andere landen. Dit is niet slechts de werking van een stelsel, het is de verbreiding van een levend ding, groeiend en zich ontwikkelend naarmate zijn tintelende levenskracht met de jaren van zijn bestaan toeneemt.

Wanneer gevraagd wordt, of het Fascisme niet zal ten ondergaan wanneer zijn leiders zijn verdwenen, kunnen wij met zekerheid ten antwoord geven, dat het zal blijven voortbestaan.

De kracht der beweging is in tien jaar tijds deel gaan uitmaken van het bestaan en het leven zelf van het Italiaanse volk. Wij zijn een krachtig volk en bestemd om voort te bestaan. Het Fascisme heeft die kracht versterkt en haar wezen voller gemaakt zodat Fascistisch Italië - evenals die naties die voortbestonden en hun geest en zegeningen overleverden aan geheel de mensheid - voorbestemd is om te blijven leven voor de komende geslachten. Tien jaren schiepen het levend organisme, vol trillend leven, en die jaren hielden de belofte in, dat het Fascisme is voorbeschikt om te leven en aan het nageslacht zijn overgeërfde macht en wil over te leveren."

(Uit: De Nieuwe Dag, 7 oktober 1932)

Hitler zal spreken over de geest van ons volk:
„Volks geist“

zie ten vergelijking tekst 37 op p 639

zie ook p 651

REDE VAN MUSSOLINI: MARS NAAR ROME HERDACHT.

Mussolini heeft op de Piazza Venezia te Rome een lange rede gehouden tot een geweldige menigte, welke op 25.000 personen wordt geschat en onder wie zich bevonden de voorzitters van Kamer en Senaat, de secretaris van de fascistische partij, leden der regering en vertegenwoordigers uit het gehele land. Bij zijn verschijnen werd Mussolini met een buitengewone geestdrift ontvangen.

Hij begon met eraan te herinneren, dat het juist tien jaar geleden is, dat in de San Marcostraat 46 te Milaan, op voorstel van hemzelf, tot de opstand werd besloten. Allen, die aan de historische bijeenkomst hebben deelgenomen, aldus de Duce, zijn thans ook hier aanwezig, behalve één, Michele Bianchi. Met algemene stemmen werd op die vergadering besloten, dat het bewind moest worden overgegeven aan een viermanschap en dat er colonnes moesten worden gevormd voor de mars naar Rome, terwijl de bijzonderheden werden vastgesteld voor de mobilisatie der zwart-hemden en de overneming van het bewind.

Wanneer wij sommige politieke redevoeringen uit die tijd nog eens lezen, kunnen wij verrast zijn over de bescheidenheid van onze oogmerken. Maar een leger, dat zich op mars begeeft, moet onder de best mogelijke voorwaarden vertrekken en mag niet verontrust worden. De jongste politieke gebeurtenissen in zekere Europese landen bewijzen ons, dat wij ons toentertijd, evenals thans, door wijsheid hebben laten leiden. De verhouding tussen opstand en revolutie is dezelfde als die tussen tactiek en strategie. Opstand is slechts een onderdeel van de revolutie, die later moet beginnen. In januari '23 begon de revolutie door de oprichting van de vrijwillige militie en de grote partijraad.

Het is thans tijd u te zeggen, wat u misschien zal verwonderen n.l. dat van alle opstanden uit de moderne tijd de onze de bloedigste was. De verovering van de Bastille kostte het leven aan nauwelijks enige tientallen personen en in deze gevangenis bevond zich geen enkele politieke gevangene meer. De tienduizenden doden, van de tijd direct daarna, waren slachtoffers van het schrikbewind.

Wat de revoluties uit de jongste tijd betreft, de Russische heeft slechts aan enige tientallen personen het leven gekost, de onze eiste gedurende drie jaar de opoffering van veel jong bloed en dat verklaart onze politieke en morele intransigentie.

Mussolini zeide vervolgens, dat hij geen samenvatting van de afgelopen tien jaar wilde geven, maar liever aan de komende tien jaar wilde denken. Wij hebben, aldus spreker, marsinstructies nodig en ik zal beginnen met die, welke voor mijzelf gelden. Ik ben uw leider (Applaus, geroep "Leve de duce") en ik ben steeds bereid de algehele verantwoordelijkheid op mij te nemen. (Applaus).

Wij moeten onwrikbaar zijn, getrouw aan ons geloof, aan onze leerstellingen en onze eed. Wij moeten geen enkele concessie doen, noch aan het verleden, noch aan de toekomst. Allen, die menen de crisis te kunnen oplossen door wonderbaarlijke geneesmiddelen bevinden zich op de verkeerde weg. En waar men het staatskapitalisme heeft is de ellende verschrikkelijk.

Mussolini zeide verder, dat men in de komende tien jaren plaats moet maken voor de jeugd, die het werk der ouderen moet voortzetten. De z.g. dode hoeken van het nationale leven moeten fascistischer worden

*hiermee bedoelt hij Rusland
omdat daar alle kapitaal in handen
van de Staat is. In de corporatieve
Staat is het bezit wel gecontroleerd
maar niet onteigend.*

*Welke
gebeurtenissen?*

*aan welk
land denken
hij?*

gemaakt, de gewone administratie mag niet te veel beslag leggen op de mensen.

Mussolini hield ten slotte een lofrede op Rome. Gij zijt hier bijeen, zo verklaarde hij, op een plein, dat het hart is van Rome, en bijgevolg het hart van Italië, en niet alleen omdat zich daar het Palazzo Venezia bevindt, niet alleen omdat hier eens Napoleon heeft gewoond, deze Bonaparte gesproten uit hetzelfde machtige ras, ^{het welk volle} waaruit een Dante en Michel Angelo voortkwamen. Deze Bonaparte, die ^{honde Napoleon?} nooit het Frans correct heeft leren uitspreken, hebben wij dank te brengen, omdat hij de eerste toorts ontstak voor de eenheid van het vaderland en omdat hij de Italianen te wapen riep, die hij zelf de beste soldaten van Europa noemde. Maar dit plein is vóór alles het hart van Italië, omdat zich hier het altaar bevindt voor de "gevallenen fascist".

(Uit: West Friesch Dagblad, 18 oktober 1932)

geen gebrek, maar verheerlijking van de daad
natuurlijk leiderschap...

gedaan

MUSSOLINI: WAT IS FASCISME?

"Een van de meest merkwaardige staatkundige verschijnselen van onze tijd is het fascisme. Velen stellen zich de vraag: wat is het fascisme? Het antwoord hierop geeft niemand minder dan Benito Mussolini zelf, die ongetwijfeld op het ogenblik een der meest op de voorgrond tredende figuren is van geheel Europa. Om de buitengewone actualiteit van het onderwerp geven wij dit artikel, echter met de uitdrukkelijke verklaring, dat wij omtrent oorlog en vrede heel andere meningen huldigen dan de Duce en ook om aan te tonen, dat het fascisme à la Mussolini een bron kan zijn van ernstig geestelijk gevaar. De redactie."

"Toen ik in Maart 1919, in de kolommen van de Popolo d'Italia te Milaan een oproep deed tot de overlevenden van de Interventie, die mij trouw waren gebleven sinds de oprichting der "Fasci voor revolutionnaire actie in Januari 1915" stond me geen enkel bepaald plan voor de geest. Ik droeg de ervaring in mij om van één enkele leer, die ik zelf beleefd had, het socialisme, van 1903-'04 tot de winter van 1914 dus ongeveer tien jaar. De ervaring van de partijganger en leider, niet die van de eigenlijke leer zelf. Zelfs in die tijd was mijn stelsel de leer der actie geweest. Een algemeen aangenomen leer van het socialisme bestond sinds 1905 niet meer, toen in Duitsland de beweging der revisionnisten begon met Bernstein en toen in reactie daarop, zich een links-revolutionnaire beweging vormde, welke zich in Italië nimmer buiten het terrein der frasen waagde terwijl zij, als Russisch socialisme, een voorspel was van het bolsjewisme. Reformisme, revolutionnairisme, centrisme, men hoort zelfs geen echo meer van deze termen, terwijl men in de grote vloed van het fascisme de stromingen zal ontdekken van Sorel, Péguy, Lagardelle van de "Mouvement socialiste" en van het leger der Italiaanse syndicalisten, die van 1904 tot 1914 een nieuwe noot toevoegden aan de socialistische sfeer in Italië, die reeds ontkracht en gechloroformeerd waren door de tuchteloosheid in Giolitti.

In 1919, toen de oorlog geëindigd was, bestond er geen socialistische leer meer, er was niets meer dan wrok en nog slechts één mogelijkheid, vooral in Italië, represaille-maatregelen tegen hen, die de oorlog hadden gewild en die moesten uitboeten.

De "Popola d'Italia" voerde de ondertitel: "Dagblad der oustrijders en voortbrengers". Dat woord "voortbrengers" was reeds de uitdrukking van een geestelijke richting. Het fascisme was geen vrucht van de reeds op de studeerkamer uitgewerkte leer: het werd geboren uit de behoefte aan actie en het was ook werkelijk een actie; het was geen partij maar gedurende de eerste twee jaren een tegenpartij en een beweging. De naam, die ik aan de organisatie gaf, bepaalde er de kenmerken van. Overigens zullen zij, die in de nu vergeelde bladen uit die tijd het verslag herlezen van de oprichtingsvergadering der "Fascidi combattimento", er geen leer vinden, maar een serie schetsen, voorbarige plannen, toespelingen, welke, bevrijd van de onvermijdelijke aanlading met toevalligheden zich vervolgens na verscheidene jaren moesten ontwikkelen in een reeks leerstellingen welke van het fascisme een gesloten politieke leer maakten naast alle andere leerstellingen van verleden of heden.

Alleen
verheer-
lijking
van de
DAAG

Behalve
DAAG
(akte)
is een
belangrijke
kreeft
BEWEGING

Wat was zijn beroep toen?

bij welke partij had hij gehoord?

Hoe rechtvaardigt hij dat hij het socialisme heeft verlaten?

heeft hij daarin gelijk?

Het fascisme begon als aliter daad beweging

pas veel later (achteraf)
werd de leer opgesteld
(die dan ook aan alle kanten rammeelt!)

"Als de bourgeoisie, zei ik toen, in ons bliksemafleiders meent te vinden, vergist zij zich. Wij moeten de arbeid tegemoet gaan . . . Wij willen de arbeidersklasse gewinnen de leiding te nemen, ware het slechts om hen te overtuigen dat het niet gemakkelijk is een bedrijf of handelsonderneming te doen marcheren. Wij zullen strijden tegen het technisch en geestelijk "achteruitlopen". Als zich plots de gelegenheid zou voordoen om het bestaande regime te vervangen, mogen wij niet versteld staan. Wij moeten vooruitrukken, en als het regime verdwijnt zullen wij de openvallende plaats moeten innemen. Ons behoort het recht van opvolging toe, omdat wij het land tot de oorlog hebben aangezet en het de overwinning hebben bezorgd. De huidige politieke vertegenwoordiging kan ons niet voldoen: wij willen een directe vertegenwoordiging van al onze belangen. Men zou op dit program kunnen aanmerken, dat wij terugkomen op de corporaties. Wat geeft het! Ik zou dus willen, dat de vergadering de eisen van het nationale syndicalisme inzake de economie aannam."

Is het niet merkwaardig dat vanaf de eerste dag reeds van de Piazza San Sepolcro het woord "corporatie" opklinkt, dat in de loop der revolutie een der fundamentele scheppingen van het regime zou aanduiden op wetgevend en sociaal gebied?

Hier een voorbeeld van dat Rammelen

De jaren, die aan de mars naar Rome voorafgingen, waren jaren, waarin de noodzakelijke actie geen onderzoek of volledige uitwerking van een leer toeliet. Men vocht in de steden en dorpen. Men disputeerde, maar - wat verhevener en belangrijker was - men stierf. Men wist te sterven. De leer - kant en klaar, onderverdeeld in hoofdstukken en paragrafen, gekruid met geleerde bedenksels - mocht al ontbreken, maar dat gebrek werd aangevuld door iets, dat meer gewicht in de schaal zou leggen: het geloof. Nochtans zullen zij wier herinnering te rade gaat bij de boeken, de artikelen, de stemmingen der congressen, de langere en kortere redevoeringen, zij, die weten te zoeken en te kiezen, zien, dat de grondslagen van de leer werden gelegd juist toen de strijd het hevigst woedde.

Wat van alhier en gewachten waren dat (1919-1921) strafexpeditie tegen wie ook ween? En waarom?

Juist in de loop van die jaren, wapent, scherpt, ordent zich de fascistische gedachte. De problemen van individu en staat, de problemen van gezag en vrijheid, de politieke en sociale en de meer speciaal nationale problemen, de strijd tegen de liberale, democratische, socialistische, maçonnieke leerstelsels en die van de katholieke volks-partij werden in dezelfde tijd aangepakt als de "strafexpedities". Maar daar het systeem ontbrak, ontzegden de kwaadwillige tegenstanders het fascisme elke bekwaamheid om een leer te scheppen, terwijl toch die leer ontstond, weliswaar onstuimig, aanvankelijk slechts een heftige negatie lijkend - zoals met alle opkomende ideeën het geval is - vervolgens de positieve zijde vertonend van een constructie welke in de loop van 1926, '27 en '28 geleidelijk verwerkelijk werd in de wetten en instellingen van het regime.

Het fascisme is nu geïndividualiseerd, niet alleen als stelsel, maar ook als leer. Dit woord moet zo verstaan worden, dat vandaag het fascisme vanuit een eigen gezichtspunt onderscheiden van anderen naar de beginselen - en bijgevolg naar de richtinggevende motieven - een eigen critiek uitoefent op zich zelf en anderen bij alle problemen welke op het gebied van feiten of ideeën de volkeren der wereld beangstigen.

Vóór alles gelooft het fascisme, als het in het algemeen om de toekomst en de ontwikkeling der mensheid gaat - en iedere overweging van actuele politiek buiten beschouwing wordt gelaten - noch in de mogelijkheid, noch in het nut van een voortdurende vrede. Het verwerpt het pacifisme, dat de strijd schuwt en laf is voor het offer. Alleen de oorlog brengt alle menselijke energie op haar hoogste spanning en adelt de volkeren, die de moed hebben de strijd te trotseren. Alle andere beproevingen zijn slechts van de tweede rang en plaatsen de mensen nimmer tegenover zich zelf, voor de keuze tussen leven en dood. Bijgevolg is een leer gebaseerd op de "vrede voor alles" evenmin in overeenstemming met het fascisme als alle internationale bouwsels - zelfs als zij worden aangenomen voor het beetje nut, dat zij kunnen hebben in bepaalde politieke situaties - die, zoals de geschiedenis aantoon, door de wind worden weggevaagd als het gevoel, het ideaal of het stoffelijk belang, een storm ontketenen in het hart der volkeren. Die anti-pacifistische geest vindt in het fascisme ook zijn uitdrukking in het leven der individuen. Het trotse devies der stormafdelingen "Me ne frego" (Ik lach er mee) geschreven op het verband van een wonde is niet alleen een uiting van stoïcijnse wijsbegeerte en de korte inhoud van een zuiver politieke leer, het is de prikkel tot de strijd, het aanvaarden van de kwade kansen, welke er aan verbonden zijn, het is een nieuwe stijl van Italiaans leven. Daarom aanvaardt en bemint het fascisme het leven, kent het geen zelfmoord, waarin het een lafheid ziet, vat het dit leven op als plicht, een stijging, een verovering: het leven moet hoog zijn en vol, geleefd om zich zelf, maar vooral voor de anderen, van dichtbij en veraf, van nu en straks."

aan welke
bouwstiel:
kun je
hierbij
denken?

(Uit: Nieuwe Delftsche Courant, 8 juni 1933)

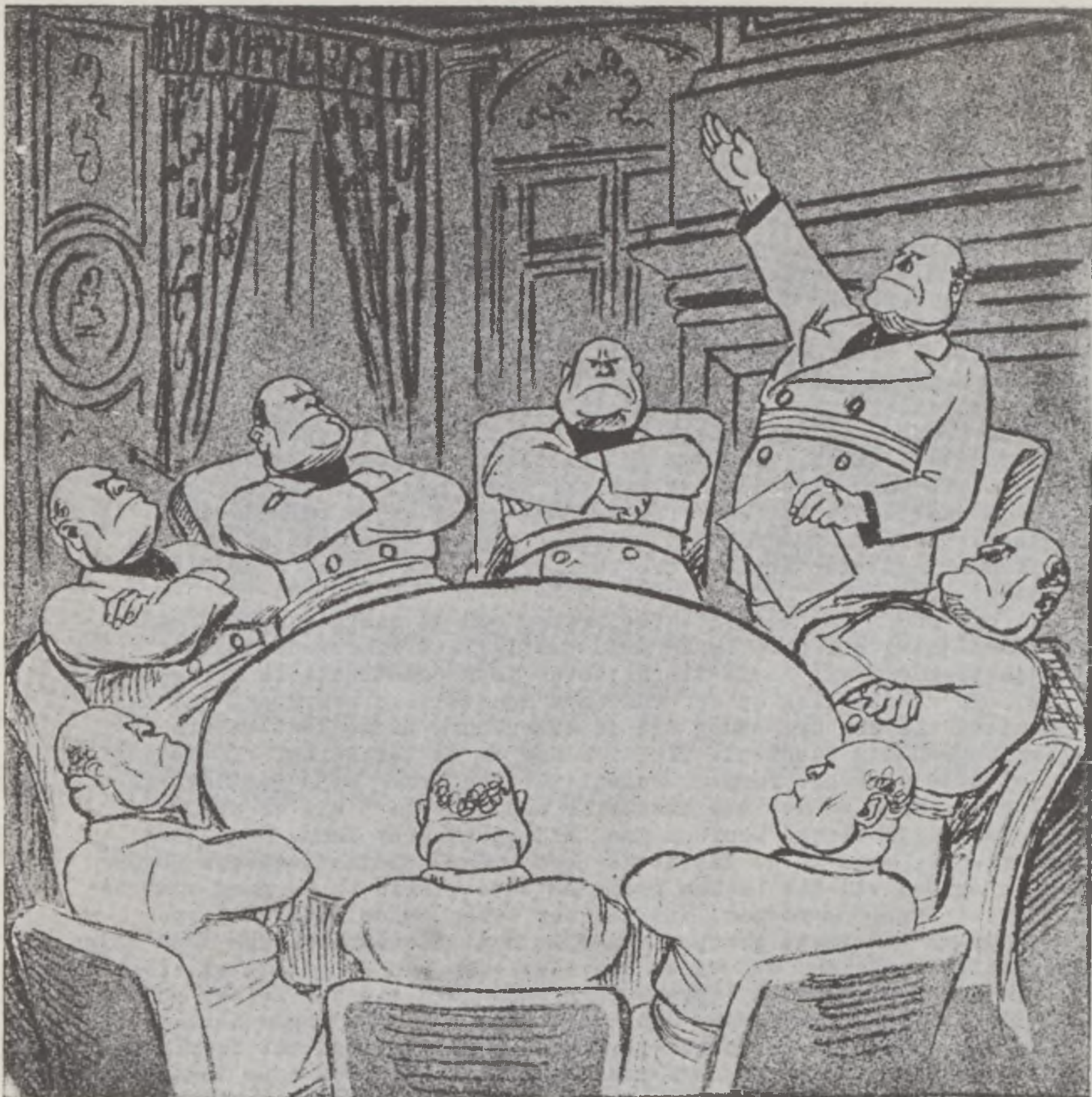
EEN FASCISTISCHE FEESTDAG.

"Duizenden en nog eens duizenden mensen vulden de Piazza Venezia, talloze muziekkorpsen boemden er tegen elkaar in, liederen, uitroepen, kreten van de tallozen overstemden er elkaar. Het was een fascistische feestdag en de mensen waren gekomen om hun leider te zien. Het palazzo zelf, dat ik ditmaal slechts met de hulp van een officier bereiken kon en dat anders in een zwijgend verleden rustte, was vandaag vol uniformen waarvan de dragers de trappen op en af en de ver-trekken in en uit stormden.

In een grote zaal werd ik binnengelaten, de Duce was er alleen. Hij was in uniform . . . Ik had wel eens gemerkt dat een officier alleen tussen burgers zich gegeneerd voelt, zoals een burger door honderd uniformen omringd gefirriteerd wordt. . . Maar Mussolini die in uniform een ander voor mij is, was in zijn denken dezelfde voor mij gebleven. Omdat voor een rustig gesprek het rumoer en de spanning buiten te groot waren, vertelde ik hem iets over Abessinië waar ik juist geweest was. Tijdens mijn verhaal zette hij zijn wandeling met mij in de zaal voort tot een officier hem vroeg of de balkondeuren opengemaakt moesten worden. Hij knikte, riep om zijn muts en nodigde mij uit door het raam ernaast toe te kijken en na afloop weer bij hem te komen. . .

Toen ik hem onder het roepen en de kreten van de menigte op het balkon zag verschijnen, herkende ik in zijn profiel die landsvaderlijke tevreden trek die hij heeft als hij over iets constructiefs spreekt. Terwijl hij minutenlang op de bruisende mensenmassa neerkeek, had hij het gezicht van een dramaturg die de schouwburg binnenkomt en die de spelers ongeduldig wachtende vindt, klaar om te repeteren. Plotseling zweeg op zijn wenk het rumoer. Tegelijkertijd kreeg zijn gezicht een bepaalde spanning en met een krachtige aanloop wierp hij de menigte in staccato zijn eerste woorden toe. Hij sprak niet lang, hoogstens dertig zinnen, waarvan de laatste in een nieuw gejuich gesmoord werd. Nadat de deuren van het balkon gesloten waren, werd op de gang voor de zaal "Duce! Duce!" geroepen. Hij gaf een teken om de deur te openen en er stormde een grote groep officieren naar binnen die zich rond zijn schrijftafel opstelde. Het waren secretarissen van de partij en afkomstig uit alle delen van Italië. Ongedwongen omringden zij hun leider en hij begon met zachte donkere stem een ieder niet bij zijn eigen naam, maar bij die van zijn stad te noemen terwijl hij de genoemde met de vinger aanwees. Soms aarzelde hij, een paar keer liet hij zich door iemand helpen, de meesten herkende hij. Allen keken naar hem alsof hij hun vader was, ofschoon er enkelen bij waren die misschien even oud waren als hij. Tenslotte trokken ze zich onder zingen en toejuichingen uit de zaal terug. . . "

(Uit: Emil Ludwig, Europeesche leiders naar het leven getekend, Arnhem, 1934, pag.278 e.v.)

„De Grote Fascistische Raad vergadert in Rome.”

*Waaruit blijkt dat u allemaal de Duce
klakkeloos volgt?*

ALGEMEEN HANDELSBLAD

Donderdag 3 October 1935

Dit nummer bestaat uit drie bladen Directeur A. HELDRING

Hoofdredacteur
D. J. van BALLUSECKUitgever van het „Algemeen Handelsblad“ N.V.
N.Z. Voorburgwal 234-240, Amsterdam (C)Abonnementprijs p. kwart 15.40
buiten Amsterdam f 0.20 p. maand
extra voor bezorgingDIRU LIEM. AMSTERDAM
H 3000 - POSTGIRO 80
TELEF. INT. 11. R 0423

Italiaansche opmarsch in Abessinïë

Benito Mussolini.

Nog geen gewapend treffen.

De inval der Italianen in de Abessinische provincie Anessa, waar zij zijn doorgedrongen tot dicht bij den berg Moessali geïgden in den hoek tusschen Eritrea en Fransch Somaliland, heeft tot dusver nog geen gewapende ontmoeting van eenigen omvang ten gevolge gehad. Wel hebben zich schermutselingen tusschen de Italiaansche troepen en Danakils voorgedaan waarbij eenige dooden zijn gevallen.

De Negus heeft een nota gericht tot den Volkenbond, waarin hij mededeeling doet van het gebeurde. Hij verzoekt den Bond hetzij waarnemers te zenden, hetzij bevestiging door de regeering van Fransch Somaliland te verkrijgen van de schending van Ethiopisch grondgebied.

De Commissie van Dertien uit den Volkenbond zal heden bijeenkomen om den gewijzigden toestand uit een nieuwen hoek te bezien; wellicht zal deze bijeenkomst den vorm eener raadsvergadering aannemen. Tegen het zenden van waarnemers blijven overwegende bezwaren bestaan.

Hedenochtend te elf uur zal de Negus op plechtige wijze het mobilisatiebevel afkondigen.

Te Rome worden de berichten omtrent het overschrijden der grens niet langer tegengesproken, doch evenmin bevestigd.

Gistermiddag is de aangekondigde mobilisatie van de Italiaansche burgerij geschied, waarvoor het sein werd gegeven door sirenes en klinkgelui. Na het eerste oogenblik van beklemming was er op de straten een feestelijke drukte van de honderdduizenden die zich naar de plaatsen van samenkomst begaven.

Van het balkon van het Palazzo Venezia op het Piazza Venezia hield Mussolini een toespraak tot de duizenden die zich op het plein verzameld hadden. In zijn toespraak gewaagde hij van zwarte onrechtvaardigheid jegens het Italiaansche volk en betoogde hij o.a. dat Italië 45 jaar lang geduld had geïgnd met Ethiopie maar dat het nu genoeg was. Tegenover economische sancties zal Italië zijn ijzeren discipline en zijn offervaardigheid stellen. Op militaire sancties zal het antwoorden met militaire daden. Op daden van oorlog zullen wij, aldus de Duce, met daden van oorlog antwoorden.

Italië Schiet, vóór van Abessinïë.

MUSSOLINI OVER: ITALIË'S POSITIE IN DE WERELD.

Milaan, 1 Nov. - Herhaaldelijk door daverende toejuichingen onderbroken, heeft Mussolini heden te Milaan voor een menigte van naar schatting 250.000 personen zijn grote rede over Italië's buitenlandse politiek gehouden.

De belangrijkste punten daarin waren:

Een verwerping van de "illusies van ontwapening, collectieve veiligheid, ondeelbare vrede en Volkenbond" - "De Volkenbond, gebaseerd op de belachelijke stelling van de rechtsgelijkheid van alle landen, mag wat ons betreft, gerust ten onder gaan".

Italië neemt tegenover Frankrijk een even gereserveerd-afwachter houding aan als Frankrijk tegenover Italië.

Zonder gerechtigheid voor Hongarije geen evenwicht in het Donauebekken.

Grote sympathie voor Duitsland: "De lijn Berlijn-Rome is de spil, om welke alle vredelievende landen kunnen samenwerken".

Streven naar een accoord met Engeland. "Voor Engeland is de Middellandse Zee een der vele Rijkswegen, voor Italië is zij het leven zelf".

Het fascisme strijdt evenals vroeger tegen het bolsjewisme, "dat niets anders is dan het staatskapitalisme in zijn hardste vorm".

Er is geen tegenstelling tussen democratie en fascisme.

Over Spanje heeft Mussolini, in tegenstelling tot de algemene verwachting, in het geheel niet gesproken.

"Ieder woord gewikt en gewogen".

Mussolini begon zijn rede met er op te wijzen, dat zijn betoog uitermate samenvattend zou zijn en dat hij elk van zijn woorden te voren had gewikt en gewogen.

Op dit zo verwarde en zo bewogen ogenblik - aldus Mussolini - wens ik de positie van het fascistische Italië ten aanzien van zijn relaties met de andere Europese staten te omlijnen. Wil men de Europese atmosfeer verhelderen, dan dient men "tabula rasa" te maken met betrekking tot alle illusies en alle gemeenplaatsen, die de etappes vormen van de schipbreuk der Wilson-politiek.

De eerste dezer illusies is die van ontwapening. Niemand wil ontwapenen en een ontwapening van allen is onmogelijk.

De tweede illusie is die der collectieve veiligheid. Collectieve veiligheid bestaat nooit.

De derde illusie is die van de ondeelbare vrede, die slechts een ondeelbare oorlog kan zijn.

De vierde illusie is die van de Volkenbond, die gegrondvest is op de belachelijke stelling der volstreckte rechtsgelijkheid van alle landen. De Volkenbond moet vernieuwd worden of ten onder gaan. Daar vernieuwing uiterst moeilijk is, mag hij wat ons betreft, rustig ten onder gaan.

Nimmer zullen wij de duivelse economische blokkade vergeten, die de Bond tegen ons ontketend heeft. Italië toonde zich hierbij tot alle opofferingen bereid, waardoor het in staat was het hoofd te bieden aan de 52 landen, welke aan deze blokkade deelnamen.

Wat vind ik hiervan?

Snap je dat?

Weet je wanneer Italië geblokkeerd werd en waarom?

Wat Italië nog in de Volkenbond toe M. d. rede hield?

Italië en Frankrijk.

Vervolgens behandelde Mussolini de betrekkingen tussen Italië en de andere landen.

Wat Frankrijk betreft bracht de Duce speciaal het accoord van 1935 in herinnering.

Na zeventien jaren van polemieken, wrijvingen, misverstanden en onopgeloste problemen, kon - aldus spreker - in januari 1935 een accoord met Frankrijk tot stand gebracht worden. Dit accoord kon en moest een nieuw tijdperk van waarlijk vriendschappelijke betrekkingen tussen de beide landen openen, doch toen kwamen de sancties. Uit de aard der zaak onderging de vriendschap daardoor een eerste verstarring. Dat was in het begin van de winter. De winter verliep en het voorjaar brak aan, dat ons de overwinning bracht. Doch de sancties bleef men met uiterste scherpste toepassen. Nadat wij ons reeds twee maanden lang te Addis Abeba bevonden, werden de sancties nog altijd toegepast, een klassiek voorbeeld van de letter, die de geest doodt, van het formalisme, dat de levende werkelijkheid wordt en het leven verstart.

Nog altijd houdt Frankrijk de vinger gericht op de vergeelde archieven van Genève, met de verklaring: Het keizerrijk van de gewezen leeuw van Juda leeft nog steeds. Doch welke taal spreekt de werkelijkheid van onze zegepraal? Dat het keizerrijk van de negus morsdood is. Het is duidelijk, besloot de Duce dit deel van zijn rede, dat zolang Frankrijk ten opzichte van ons een houding van gereserveerde afwachting blijft betrachten, wij niet anders kunnen handelen.

van de
Volkenbond
waar Fr.
dus aan
ruideleed
in Abyssinie

Midden-Europa.

Met Zwitserland zijn onze relaties vriendschappelijk en zij zullen dat steeds blijven.

Voor Oostenrijk is een nieuw tijdperk in zijn geschiedenis aangebroken. Het Duits-Oostenrijkse accoord van 11 juli kende ik reeds sedert 5 juni. Het is in het buitenland onjuist geïnterpreteerd, daar het de onafhankelijkheid van Oostenrijk versterkt heeft.

Wat Hongarije aangaat, er zal, zolang aan dit land geen rechtvaardigheid deelachtig geworden is, geen evenwicht in het Donaubekken mogelijk zijn. Hongarije is waarlijk de grote verminkte, als men bedenkt, dat vier miljoen van zijn kinderen buiten zijn grenzen wonen.

Het Italiaanse volk is jegens het Magyaarse volk vervuld van respect voor zijn militaire deugden, zijn moed en zijn offervaardigheid. Binnenkort zal het Italiaanse volk trouwens gelegenheid hebben van zijn gevoelens jegens het Hongaarse volk te doen blijken.

Met Joegoslavië zijn onze betrekkingen de laatste tijd aanzienlijk verbeterd, een verbetering, die ik twee jaar geleden, toen ik mij eveneens te Milaan bevond, voorspeld heb.

Verhouding tot Berlijn.

Daarna sprak Mussolini over Duitsland, "dit grote land, dat in de allerjongste tijd aller sympathie in Italië had." Spreker wees er op, dat de besprekingen te Berlijn geleid hebben tot een accoord tussen beide landen over bepaalde onderwerpen, accoorden, die door behoorlijk ondertekende documenten zijn bekrachtigd.

AS

De lijn tussen Berlijn en Rome is geen scheidslijn, doch een
spil, rond welke alle Europese landen, die de vrede willen,
kunnen samenwerken.

Italië tracht niet het verleden te balsemen, doch een betere toekomst
te verkrijgen. Het is niet gehecht aan een onmenselijk kapitalisme.
Het fascisme wil de weg effenen naar een ware beschaving van de
arbeid.

(Uit: De Telegraaf, 2 november 1936)

Portret van Mussolini op een affiche uit 1937.

DE VERJAARDAG VAN DE OVERWINNING.

De verjaardag van de overwinning van Vittorio Veneto is gisteren te Rome op de gebruikelijke wijze begonnen met het leggen van kransen op het graf van de Onbekende Soldaat en op het Altaar des Vaderlands. De Piazza Venezia was met vlaggen versierd en vol troepen en toeschouwers. Er werden lauwerkransen aangedragen namens de keizerkoning, de regering, de gouverneur van Rome, de rector van de provincie, de fascistische partij, Senaat en Kamer. De krans van de partij werd neergelegd door Muti, de nieuwe minister-partijsecretaris, die vergezeld was van de overige leden van het directorium. Om half elf klonk het eerste schot van een salvo, waarop de mis voor het graf werd opgedragen. Daarbij waren de prins van Piëmont als vertegenwoordiger des Konings, de Duce en verscheidene ministers, Kamer- en Senaatsleden, partijdignitarissen enz. tegenwoordig. Het salvo hield aan, zolang de mis duurde. In heel Italië is gisteren een erewacht betrokken voor de gedenktekenen van de gesneuvelden. Deze wacht wordt beurtelings betrokken door afdelingen van het leger, oud-strijders, légionairs uit Afrika en Spanje, de fascistische milizie en de jeugd van de lictorenbundel.

Na de plechtigheid op het altaar des vaderlands wendde de menigte zich naar het Palazzo Venezia en riep om de Duce, die op het balkon verscheen en zei:

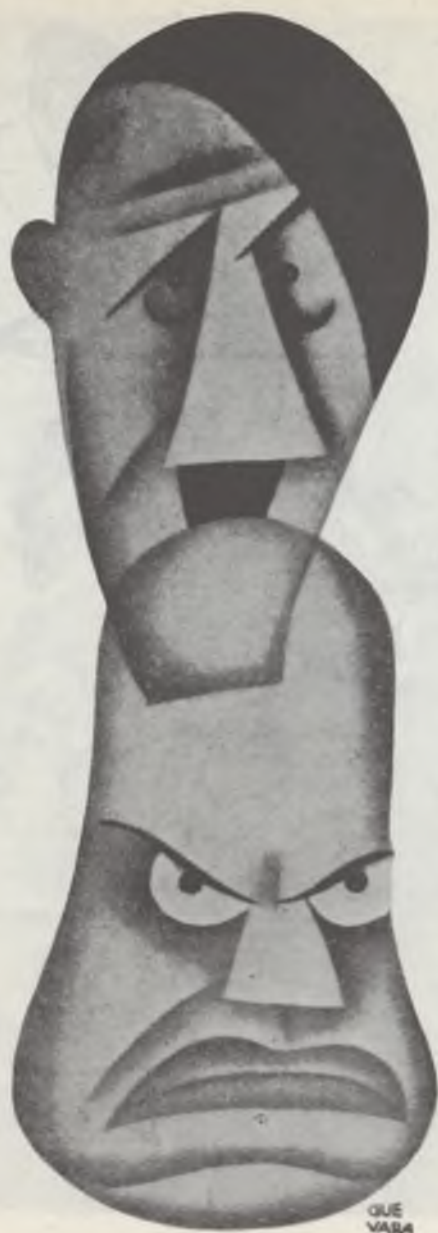
"Het Italiaanse volk, eensgezind geschaard in de gelederen van de lictor, viert vandaag de overwinning van 1918 met een zuivere geest en een zeer krachtig geloof in het lot des lands. De overwinning is de zijne, omdat zij werd veroverd met zijn opofferingen, evenals de niet minder schitterende en beslissende overwinningen, welke er op volgden.

In de herinnering van het volbrachte richten wij onze wil en onze krachten op de toekomst."

"Italië is vrij in zijn bewegingen. Het weet nauwkeurig wat het wil en houdt zich uitsluitend met zijn eigen belangen bezig". Dat is, naar Havas meldt, de zin van het hoofdartikel in de Tribuna van gisteren. Na te hebben verklaard, dat Italië op het ogenblik onafhankelijker is dan ooit op het stuk van de buitenlandse politiek, schrijft het blad verder: "Italië staat op het ogenblik buiten het gevecht, omdat het door niemand op sleeptouw wenst te worden genomen en omdat het vast besloten is voor zijn uitsluitend belang te vechten en in het opperste belang van een Europese organisatie op hechterere grondslagen, waarin aan Italië een plaats zal worden toegekend, die meer in overeenstemming is met zijn macht. Het tijdvak, waarin Italië kon worden beschouwd als te vallen binnen het krachtveld van een of meer mogendheden, is voor altijd geëindigd. Italië beweegt zich alleen in zijn eigen krachtveld. Dat is het voornaamste kenmerk van zijn krijgshaftige natuur, die zijn wezen uitmaakt."

De Tribuna bevestigt ten slotte, dat de krijgsmacht van het Italië van Mussolini en het bewustzijn van zijn zelfstandigheid voortschrijden als gevolg van de ernstige gebeurtenissen, die in Europa zijn voorgevallen. Italië is zich bewust van zijn eigen doeleinden. Materieel en moreel is het bereid deze te verwirkelijken wanneer hem dit het geschikte ogenblik zal voorkomen, tegen ieder, wie dan ook.

(Uit: Het Vaderland, 5 november 1939)

„De dictators.” Prent van de Argentijn Guevara, 1934.

Hitler: „Deze houding van Mussolini zal ik nooit vergeten.” Franse spotprent uit 1938.

Duitse affiche, 1939.

NOVEMBER 1918

Terwijl er in de Duitse hoofdstad grote onrust heerste en vooral de links radicale Spartacusbond zeer actief was, werd de zo juist minister-president geworden socialist Ebert op 10 november in Berlijn op de kanselarij door generaal-kwartiermeester Gröner vanuit het hoofdkwartier opgebeld. De generaal had 's morgens gehoord dat keizer Wilhelm naar Nederland was gevlucht en hij stond nu voor het probleem, hoe alle troepen zo snel mogelijk naar Duitsland terug te krijgen.

"Het officierskorps kon echter alleen met een regering samenwerken, die de strijd tegen radicalisme en bolsjewisme opnam. Daartoe was Ebert bereid, maar hij handhaafde zich slechts met moeite en stond bijna op het punt door de Onafhankelijken en de Liebknechtgroep te worden omvergelopen. Wat lag toen meer voor de hand dan Ebert . . . de steun van het leger en van het officierskorps aan te bieden . . . 's Avonds belde ik de minister-president op en deelde Ebert mee, dat daarvoor de veldmaarschalk en het officierskorps van de regering steun verwachtten bij het handhaven van de orde en de discipline in het leger. Het officierskorps verlangde van de regering de bestrijding van het bolsjewisme. Ebert ging op mijn voorstel tot samenwerking in."

(Uit: Max von Baden, Erinnerungen und Dokumente, Stuttgart, 1927, pag.634 e.v.)

HET PROGRAMMA VAN DE NSDAP, 1920

Dit programma telde vijftientwintig punten. Hieronder volgen er enkele:

- "1. Wij eisen de aaneensluiting van alle Duitsers tot een Groot-Duitsland.
2. Wij eisen rechtsgelijkheid van het Duitse volk met de andere naties.
4. Alleen een volksgenoot kan staatsburger zijn. Volksgenoot kan slechts hij zijn, die van Duitse bloede is, zonder te letten op geloof. Geen Jood kan dus volksgenoot zijn.
6. Wij bestrijden het tot corruptie leidend parlementaire stelsel.
9. Alle staatsburgers moeten gelijke rechten en plichten hebben.
11. Wij eisen afschaffing van het arbeidsloos inkomen.
13. Wij eisen alle trusts onder staatsbeheer.
18. Wij eisen de ontwikkeling van iedere volksgenoot.
22. Wij eisen de vorming van een volksleger.
23. Wij eisen dat alle journalisten volksgenoten zijn.
25. Wij eisen de vestiging van een sterke centrale rijksmacht."

(Uit: H.G.M.Wigman, De geschiedenis van de mensheid, Utrecht/Nijmegen, 1961, deel 4, pag.405)

ARTIKEL 48 VAN DE GRONDWET VAN WEIMAR

"Indien een land door de grondwet of de wetten van het rijk opgelegde verplichtingen niet nakomt, kan de rijkspresident het daartoe met behulp van de gewapende macht aanzetten.

De rijkspresident kan in het geval dat in het rijk de openbare veiligheid en orde in aanzienlijke mate verstoord of in gevaar gebracht wordt, de voor het herstel van de openbare veiligheid en orde nodige maatregelen treffen, zo nodig met hulp van de gewapende macht ingrijpen. Daartoe mag hij tijdelijk de in de artikelen 114, 115, 117, 118, 123 en 153 vastgelegde grondrechten geheel of gedeeltelijk buiten werking stellen.

Van alle ingevolge de 1e of 2e alinea van dit artikel getroffen maatregelen moet de rijkspresident onverwijld kennis geven aan de rijksdag. Wanneer de rijksdag dit eist moeten de maatregelen buiten werking worden gesteld.

Wanneer uitstel niet gedoogd kan worden kan de regering van een land voor haar gebied voorlopige maatregelen treffen als bedoeld in de 2e alinea. Wanneer de rijkspresident of de rijksdag dit eist moeten de maatregelen buiten werking worden gesteld.

Nadere regeling geschiedt bij rijkswet."

(Uit: W. Conze, Der Nationalsozialismus, 1919-1934, Stuttgart, 1959, deel 1, pag. 6 e.v.)

DE WEIMARREGEERDERS

In "Mein Kampf" gaf Hitler zijn mening over regeerders en partijen van de Weimar-Republiek:

"Het fijne instinct van de heren staatsparasieten, die door de gebeurtenissen in november zijn komen bovendrijven . . .

Nu moet men onderscheid maken tussen de verantwoordelijke leiders, of beter de "leiders-die-verantwoordelijk-hadden-moeten-zijn" van onze regering, het gewone gemiddelde slag van onze parlementaire knoeiers, en de grote domme kudde schapen, welke door ons al te geduldige volk wordt gevormd . . .

De strijd voor de nationale onafhankelijkheid kan alleen dan losbarsten, wanneer de oorzaken van onze ineenstorting worden opgeheven en de profiteurs van die ramp worden vernietigd . . . "

(Uit: Adolf Hitler, Mijn Kamp, Amsterdam, z.j., pag. 712/3)

DE INFLATIE, 1923

Uit de memoires van Speer (die later een van Hitlers ministers zou worden):

"Het eerste semester studeerde ik om financiële redenen aan de technische hogeschool in het naburige Karlsruhe, want de inflatie werd van dag tot dag erger. Ik diende daarom mijn wissel wekelijks te halen, maar tegen het einde van de week was de sprookjesachtige som al weer in het niets verdwenen. Over een fietstocht door het Zwarte Woud schreef ik medio september 1923: "Erg goedkoop hier! Overnachten 400.000 mark en avondmaal 1.800.000 mark. Melk per halve liter 250.000 mark". Zes weken later, kort voor het einde van de inflatie, kostte een middagmaal in een restaurant tien tot twintig miljard en in de mensa meer dan een miljard wat overeenkwam met zeven goudpfennig. Voor een schouwburgkaartje moest ik 300 tot 400 miljoen betalen.

Mijn familie zag zich uiteindelijk door deze financiële catastrofe gedwongen het handelshuis en de fabriek van mijn overleden grootvader aan een concern te verkopen. Voor een fractie van de waarde maar wel tegen "schatkistpapier in dollars". Nu bedroeg mijn maandelijkse wissel zestien dollar, waarmee ik, vrij van alle zorgen, heel royaal kon leven.
 . . . "

(Uit: Albert Speer, Herinneringen, Baarn, 1970, pag.20/1)

GEDUPEERDEN EN TELEURGESTELDEN

De nationaal-socialisten richtten zich vooral tot die groepen, die het zwaarst van de economische situatie waarin Duitsland in de twintiger jaren verkeerde, te lijden hadden en die teleurgesteld waren over de machteloosheid van de Weimarregeringen:

"Het herstel sinds 1924, dat bovendien reeds vóór het uitbreken van de wereldcrisis ophield, leidde niet tot een rust in de binnenlandse politiek. Juist de middengroepen zagen hoe ze door de inflatie verarmd waren. Zij konden geen vertrouwen meer hebben in een maatschappelijke situatie waarin het eigendom weliswaar niet direct door een radicale revolutie, maar wel door de economische ontwikkeling en de economische politiek bedreigd werd. Het onopgeloste probleem van de herwaardering van de spaartegoeden, de structurele crisis bij de kleine handwerkers, de verbittering over speculanten, de vele nieuwe grootwinkelbedrijven en de enorme schulden der boerenbedrijven - dat alles heeft bij burgers en boeren het wantrouwen tegen het parlementaire stelsel, de bestaande partijen en de door hen samengestelde regeringen al vóór de wereldcrisis versterkt.

(Uit: Rudolf Vierhaus, Die politische Mitte der Weimarer Republik; in G.W.U., jg.15, 1964, pag.141)

„De volksmanner”, afbeelding van een schilderij van George Grosz, 1928, met een allegorische voorstelling van de opkomst van het nazi-regime.

Wählt meine Partei

THE RED PERIL

THE OLD CONSUL (to Hitler). "This is a heaven-sent opportunity, my lad. If you can't be a dictator, you never will be."

Der Reichstag in Flammen!

Von Kommunisten in Brand gesteckt!

So würde das ganze Land aussehen, wenn der Kommunismus und die mit ihm verbündete Sozialdemokratie auch nur auf ein paar Monate an die Macht kämen!

Brave Bürger als Geiseln an die Wand gestellt!
Den Bauern den roten Hahn aufs Dach gesetzt!

Wie ein Aufschrei muß es durch Deutschland gehen:

Zerstampft den Kommunismus!
Zerschmettert die Sozialdemokratie!

Wählt

Hitler 1

Liste

DE EED VAN TROUW AAN DE FÜHRER

President Von Hindenburg stierf op 2 augustus 1934 op 87-jarige leeftijd.

Het ambt van president en dat van kanselier werden in de persoon van Hitler verenigd. Hij werd tevens opperbevelhebber van alle Duitse strijdkrachten, die diezelfde dag de eed van trouw - de Fahneneid - aan de nieuwe opperbevelhebber aflegden:

"Ik zweer bij God deze heilige eed, dat ik de Führer van het Duitse rijk en volk, Adolf Hitler, opperbevelhebber van de strijdkrachten, onvoorwaardelijk zal gehoorzamen en dat ik als dapper soldaat te allen tijd bereid ben mijn leven voor deze eed te geven."

(Uit: Walther Hofer, Der Nationalsozialismus, Dokumente 1933-1945, Frankfurt am Main, 1957, pag.71)

DE GEMEENSCHAP VAN HET VOLK

Op 30 januari 1937, vier jaar nadat hij de macht in Duitsland in handen had gekregen, sprak Hitler voor de Rijksdag:

"Het voornaamste punt van het nationaal-socialistische programma is de liberale opvatting van de enkeling en de marxistische opvatting van de mensheid aan de kant te zetten en daarvoor in de plaats de gemeenschap van het volk te stellen, in de bodem geworteld en te zamen gehouden door de band van zijn gemeenschappelijk bloed."

(Uit: Alan Bullock, Hitler, leven en ondergang van een tiran, Utrecht, 1953, pag.305)

EEN BRIEF UIT 1934

Onderstaande brief werd in 1934 door jonge mensen in de Duitse stad Wiesbaden ontvangen.

Voor de laatste maal wordt appel geblazen!

De Hitlerjugend komt vandaag tot je met de vraag: waarom heb jij je nog niet bij de Hitlerjugend aangesloten? Wij nemen toch aan dat je je voor onze Führer Adolf Hitler uitspreekt. Dat kun je echter alleen doen, als je je tegelijk uitspreekt voor de door hem in het leven geroepen Hitlerjugend. We stellen je nu in vertrouwen een vraag: ben je voor de Führer en dus voor de Hitlerjugend? Onderteken dan het bijgevoegde aanmeldingsformulier. * Ben je niet van plan lid van de HJ te worden, schrijf ons dat dan op de bijgevoegde verklaring . . . Wij richten nu een laatste appel tot je. Doe je plicht als jonge Duitser en lijf jezelf voor 31 mei a.s. in bij de jonge garde van de Führer.

Heil Hitler!

De leider van ban 80.

V e r k l a r i n g

Ondergetekende verklaart hierbij dat hij niet bereid is lid te worden van de Hitlerjugend en wel om de volgende redenen:

.

Handtekening van de vader:

Handtekening van de jongen:

Beroep:

Beroep:

Werkzaam bij:

Werkzaam bij:

* Het aanmeldingsformulier is hier niet opgenomen.

(Uit: W.Conze, Der Nationalsozialismus, 1934-1945, Stuttgart, 1959, deel 2, pag.17)

Spannende verkiezingsdagen in Duitsland.

(Evening Standard, London)

... het zou me niets verwonderen, als Hitler werd gekozen.

Ganz Deutschland hört den Führer

mit dem Voltsempfänger

DE GREEP OP DE JEUGD - I

Een ingezonden brief uit "Der Stürmer" van april 1936 geeft enig idee wat het nationaal-socialisme de kinderen leerde:

"Beste Stürmer,

De kinderen van het nationaal-socialistische Jugendheim Gross-Möllen in Pommeren sturen u een hartelijke groet. Wij lezen uw verhalen elke week met veel belangstelling. De Stürmer is en blijft een graag geziene gast in ons huis. Door hem leren wij de Jood kennen zoals hij werkelijk is. Wij hebben ook een Stürmerkastje. Wij knippen de plaatjes uit en prikken ze vast op een groot stuk karton, dat speciaal voor dat doel in de huiskamer is opgehangen. Zo leren de meisjes en jongens hoe de Joden er precies uitzien.

Maar wij hebben u ook nog iets te vertellen van een andere manier die wij hier hebben uitgevonden om de kinderen de Joden te leren kennen. Elke zaterdagavond speelt de jeugdleider ons met zijn poppenkast een stuk over de Joden voor. Wij hebben een pop die een Jood voorstelt. Hij heeft een neus als de duivel. En als Jan Klaassen komt, roepen wij tegen hem dat hij de slechte Jood moet weggagen. Maar als de Jood ons vraagt om hem te helpen, dan roepen wij Jan Klaassen.

Vanavond hebben wij een stuk gezien waarin de duivel een Jood overhaalt een plichtsgetrouwe nationaal-socialist dood te schieten. En in de loop van het stuk deed de Jood het ook. Wij hebben allemaal het schot gehoord. Wij wilden het liefst allemaal opspringen en de Jood gevangennemen. Maar toen kwam er een politieagent en die nam hem na een kort gevecht mee. Je kunt je voorstellen, beste Stürmer, dat wij de politieagent met allerlei uitroepen flink aangemoedigd hebben . . .

Wij spelen geregeld stukken over Joden, die onze jeugdleider uit de Stürmer haalt. Wij kunnen van ongeduld de volgende zaterdagavond haast niet afwachten. Wij groeten u, beste Stürmer, met een krachtig Heil Hitler!"

(Uit: L.Poliakow, Het Derde Rijk en de Joden, Amsterdam, 1956, pag.127)

DE GREEP OP DE JEUGD - II

In een rede gehouden in 1938 sprak Hitler over de greep van het nationaal-socialisme op de Duitse jeugd:

"Deze jeugd, die leert immers niet anders dan Duits denken, Duits handelen, en als deze knapen als tienjarigen in onze organisatie komen en daar vaak pas voor het eerst een frisse neus halen, dan gaan ze vier jaar later van het Jungvolk naar de Hitlerjugend over, en daar houden we ze weer vier jaar. En dan geven we ze zeker niet terug in handen van onze oude klassen- en standenouders (gelach), maar nemen ze direct in de partij op, in het "Arbeitsfront", de SA of de SS, het NSKK enzovoort. En als ze daar twee jaar of anderhalf jaar zijn en nog geen complete nationaal-socialisten zijn geworden (gelach), dan gaan ze in de arbeidsdienst en worden daar weer zes of zeven maanden geslepen, alles met één symbool, de Duitse spade. En wat er dan na zes of zeven maanden nog van klassenbewustzijn of standenwaan over mocht zijn, dat wordt door de "Wehrmacht" twee jaar lang voor verdere behandeling overgenomen (bijval), en als ze na twee, drie of vier jaar terugkeren, nemen we ze direct weer in de SA, de SS enzovoort. Ze komen hun hele leven niet meer vrij."

(Uit: A.H.Haussen Jr. e.a., Tussen twee wereldoorlogen, 's-Hertogenbosch, 1968, pag.65)

"In de kerk heeft zich een beweging gevormd, de Belijdenis-beweging, die zich tegenover het heidendom wenst te verzetten. Dit verzet komt op tweeërlei wijze tot uiting. Ds. Mahrarens, de zachtmoedige . . . spreidt zijn armen uit over de Bijbel en zegt: het Woord, en de verkondiging daarvan, dat zullen ze laten staan. De vrijheid van prediking laat hij niet aantasten. Maar voorts zegt hij: men zij de overheid onderdanig.

En dan is er een andere hoofdfiguur in de Belijdenis-beweging, dat is Ds. Niemöller, die thans terecht staat. Niemöller, de vertegenwoordiger van het Barthiaans Gereformeerde deel der Evangelische Staatskerk, die van een christelijke politiek niets wil weten. Deze oud-duikbootkapitein strekt nochtans zijn bescherming verder uit dan Ds. Mahrarens; hij laat aan zijn kerk met geen vinger roeren. De kerk zal de staat laten staan zoals zij daar staat en in die kerk, in dat kerkverband moet de gelovige de vrijheid hebben te spreken en te handelen, zoals hij meent, dat het Woord het hem zegt.

Dat bracht hem eerder dan Mahrarens kon overkomen in conflict met de nazistische staat, die uit eigen beginselverklaring in de christelijke kerk zijn natuurlijke tegenpartij vindt. De nazistische staat móét met het christendom in conflict komen, hetzij vroeger zoals nu met Niemöller, hetzij later met Mahrarens.

Blijft de vraag: wanneer ben ik geroepen pal te staan, waar ligt mijn eerste verdedigingslinie?

Is het ook niet natuurlijk, dat Niemöller, de figuur van de oud-strijder, die voor zijn vaderland geen gevaar heeft geschroomd, de drager van de hoogste militaire onderscheiding, de vaan voor het christendom in Duitsland hoog houdt?

Niemöller is christen en vaderlander. Zijn vaderland heeft hij willen dienen achter de periscoop van de duikboot. Zijn vaderland heeft hij willen dienen, toen hij aan het eind van de Eerste Wereldoorlog weigerde het bevel op te volgen om Duitse schepen aan de geallieerden uit te leveren. Zijn vaderland wil hij thans dienen door pal te staan tegen heidense verwording. De sterke vaderlandsliefde en de natuur van christenstrijder zijn de sterk sprekende trekken in de figuur Niemöller.

In een zijner kanselverklaringen zei hij:

" . . . Het ergst is, dat onze predikanten en onze gelovigen door de staat als vijanden worden gezien en behandeld. Christus zelf wordt als vijand van de staat beschouwd.

De vervolging van christenen en van Christus wordt bedreven in naam van een wet, welke "Wet tot bescherming van volk en staat" heet. Het is een leugen, indien men beweert, dat de leden der Evangelische Kerk zich hebben schuldig gemaakt aan welke overtreding of welk misdrijf dan ook." Wat Ds. Niemöller ten laste gelegd wordt is verzet tegen staatswetten en verordeningen. De hoofdpunten van de beschuldigingen zullen wel zijn: het laten collecteren in de kerk voor de Belijdenis-beweging en het aflezen van de namen van de uit de kerk getreden leden, wat door een regeringsverordening verboden is."

(Uit: De Standaard, 8 februari 1938)

SUDETENCRISIS - I

De Franse gezant in Moskou schreef in maart 1938 een memorandum, dat hij naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Parijs stuurde. Hieronder volgen enkele regels uit dit memorandum:

"Daar Frankrijk en dientengevolge ook Engeland vroeger of later in conflict moeten komen met Hitler, biedt Tsjecho-Slowakije het beste uitgangspunt om verzet te bieden, maar het is voor de geallieerden waarschijnlijk ook de laatste mogelijkheid om de vrede te wdden. Tsjecho-Slowakije heeft een Slavische bevolking en slechts een geringe minderheid Sudeten-Duitsers.

Annexatie door het Rijk zou een piratenstuk zijn dat de algemene verontwaardiging zou oproepen. Overigens zou een overval op Tsjecho-Slowakije met grotere waarschijnlijkheid dan een aanval op Frankrijk een daadwerkelijke deelname van Rusland aan het conflict met zich brengen. Tsjecho-Slowakije lijkt mij het enige land waarbij een gezamenlijk optreden van drie grote vredelievende mogendheden van Europa mogelijk is."

(Uit: P.A.M.Geurts e.a., a.w., pag.37)

SUDETENCRISIS - II

Midden 1938 groeide Hitlers belangstelling voor de Sudetenduitsers in Tsjecho-Slowakije. Neville Chamberlain vloog naar Berchtesgaden (15 september) en Godesberg (22 september) om de kwestie tot een oplossing te brengen. Na het laatste bezoek hield de Führer op 26 september - drie dagen voor het Ackoord te München tot stand kwam - in het Sportpalast te Berlijn een rede, waaruit dit citaat:

"Ik heb maar weinig te zeggen: ik ben de heer Chamberlain dankbaar voor al zijn bemoeienissen. Ik heb hem verzekerd dat het Duitse volk niets anders dan vrede wil; maar ik heb hem ook verteld, dat er grenzen aan mijn geduld zijn. Ik heb hem verder verzekerd, en ik herhaal het hier, dat er - als dit vraagstuk opgelost is - voor Duitsland in Europa geen territoriaal probleem meer is! En ik heb hem ook verzekerd dat op het moment, waarop Tsjecho-Slowakije zijn problemen oplost, dat wil zeggen, waarop de Tsjechen in het reine zijn gekomen met hun andere minderheden, en wel op vreedzame wijze en niet door onderdrukking, dat ik dan in de Tsjechische staat niet meer geïnteresseerd ben. Dat garandeer ik ze! Wij willen helemaal geen Tsjechen!"

(Uit: Walther Hofer, a.w., pag.207)

NIEUWSBLAD van het NOORDEN

Dagblad voor de Noordelijke Provinciën

WAARIN OPGEVOEGD DE PROVINCIALE GRONINGER COURANT OPCRICHT 1787

ABONNEMENTSPRIJS: in de stad Groningen 30 ct. per maand of 1.50 per 3 maanden, franco door geheel Nederland 1.25 (plus disp. kosten). — Ciro no. 8363. — Telefoonnummer van de Directie 574. Redactie 184 en 113. Abonnementen en advertenties 588 en 541. 's Avonds na 7 uur en 's Zaterdag na 4 uur uitlatend 888. b. g. c. 1938.

UITGAVE: R. BAZEWINKEL, Z.N. UITGEVERSSMAATSCHAPPIJ N.V.

BUREAU: ODEMPTE ZUIDERDIEP BIJ DE HEEBSTRAT, GRONINGEN

Wat Hitler van Tsjecho-Slowakije eischt

Eerst ontruiming, voor 1 October. Later voor speciale gebieden nog een volksstemming

Naar van betrouwbare zijde te Londen wordt vernomen zijn de hoofdpunten van Hitlers eischen voor een regeling in Tsjecho-Slowakije, zoals deze uiteengezet zijn in het Duitse memorandum, dat door bemiddeling van Chamberlain aan de Tsjecho-Slowaaksche regering is voorgelegd, de volgende: Terugtrekking van alle Tsjechische strijdkrachten, politie, gendarmerie, douanebeambten en grenswachten uit de te ontruimen gebieden, zoals deze uiteengezet zijn in de bij het memorandum gevoegde landkaart. Dit gebied moet op 1 October aan Duitsland worden overgedragen.

Het ontruimde gebied moet in zijn tegenwoordige toestand worden overgedragen, d.w.z. zonder dat de militaire, economische of verkeerlichtingen, met inbegrip van de grondorganatie van den luchtdienst en alle radiostations, vernield of onbruikbaar gemaakt zijn. Het rolend materiaal van het spoorweginst in het gebied moet in onbeschadigde staat worden overgedragen.

De Duitse regering gaat ermee akkoord, dat een gevolmachtigde vertegenwoordiger

grondgebied van het Tsjechische volk, is te

**„Onaanvaardbaar”, zegt
Praag**

De redenen „waarom!”

Het standpunt, dat men te Praag inneemt ten aanzien van deze eischen van

ning wordt alleen verlangd voor de Sudetenduitse randgebieden, die onbetwistbaar een Duitse meerderheid hebben. Op de omstandigheid, dat reeds in deze gebieden vestingwerken liggen — het grootste deel der vestingwerken ligt buiten dit gebied — mag naar Duitse opvatting de vredesame oplossing van het Tsjecho-Slowaaksche probleem niet stranden.

In de omstreken gebieden is, naar men te Berlijn verder te verstaan geeft, een volksstemming onder internationale controle, en onder inachtneming van een internationale commissie voorgesteld. Aan een Duitse bezetting van deze omstreken gebieden is niet gedacht.

Niet getroffen door deze modaliteiten worden de vijf grote taalgebieden buiten het Sudetenduitse randgebied.

**Wat het Fransch-Britsche
bemiddelingsplan behelst**

Van gezaghebbende zijde te Londen wordt vernomen, dat in het Britsch-Fransche plan een regeling op den volgende grondslag

Overdracht zonder volksstemming van de gebieden met een Sudetenduitse bevolking van meer dan 50 procent, met dien verstande dat de afkapping van de grens door onderhandelingen zou moeten worden geregeld, en, waar de omstandigheden dit noodig maken, door een internationaal lichaam, waarin een Tsjechische vertegenwoordiger zitting zou

Volgens de „Daily Herald” zou geen man of vrouw weeten over het antwoord, dat gegeven moet worden, indien het duidelijk was, dat Hitler geen regeling van de Duitse grieven wenscht, maar verlangt, dat Europa doet wat hij gebiedt.

De „Daily Express” zegt, dat de sympathie zal uitgaan naar Tsjecho-Slowakije, dat voor een afschuwelijk dilemma geplaatst is.

De „Daily Mail” zegt, dat door de weigering van Praag thans Hitler weer een uitweg moet aangeven. Het is te hopen, dat hij in zijn rede van heden een gelegenheid voor een geste van verzoening vindt. Indien het tot oorlog komt zal de geschiedenis weten, wien zij moet veroorzaken: Chamberlain heeft zich een man van den vrede getoond.

Het afscheid van Vrijdagochtend tussen Hitler en Chamberlain te Godesberg. Wanneer zullen deze staatslieden elkaar weer ontmoeten?

van de Tsjecho-Slowaaksche regering en het Tsjecho-Slowaaksche leger wordt toegesig aan het hoofdkwartier van de Duitse militaire strijdkrachten, om de bijzonderheden van de wijze van uitvoering der evacuatie te regelen.

De Tsjecho-Slowaaksche regering moet onmiddellijk alle Sudetenduitschers, die waar dan ook op het gebied van den Tsjecho-Slowaakschen staat dienst doen bij de militaire strijdkrachten of bij de politie, ontslaan en toestaan, huiswaarts te keeren.

De Tsjecho-Slowaaksche regering moet alle politieke gevangenen van Duitisch ras vrijlaten.

De Duitse regering is bereid toe te staan, dat voor 25 November uiterlijk een volksstemming wordt gehouden in nog nader vast te stellen gebieden.

Veranderingen in de nieuwe grens voortvloeiende uit de volksstemming moeten door Duitse Tsjechische of een internationale commissie worden geregeld.

De volksstemming zelf moet geschieden onder toezicht van een internationale commissie.

Duitsland stelt voor, dat een gezaghebbende Duitisch-Tsjechische commissie wordt ingesteld, voor de regeling van alle verdere details.

Gedurende de volksstemming moeten beide partijen haar militaire strijdkrachten uit de gebieden terugtrekken.

Geen garanties

Het schijnt thans dat men geen Duitse waarborg heeft kunnen verkrijgen voor de toekomstige grenzen van den nieuwen Tsjecho-Slowaakschen staat. Een regeling van alle Europeesche vraagstukken schijnt te Godesberg door beide staatslieden niet te zijn aangeerd.

Van semi-officiële Duitse zijde wordt gemeld: In politieke kringen is het opgevalen, dat betreffende de kwestie, of Duitsland na oplossing van het Sudeten-Duitse vraagstuk tot een waarborg der nieuwe grenzen van den Tsjecho-Slowaakschen staat bereid is, in de buitenlandse pers de meest uiteenlopende meningen verbreed worden. Hierover kan men te Berlijn de opvatting vernemen, dat men in zoverre geen mogelijkheid voor een Duitse garantie der nieuwe Tsjecho-Slowaaksche grenzen ziet, als deze garantie onder bepaalde omstandigheden Duitsland zou kunnen verplichten deze grenzen ook dan te beschermen, wanneer zij op grond van het zelfbestemmingsrecht van andere nationaleiteiten in gevaar zouden kunnen worden gesteld. Het zou natuurlijk anders zijn, wanneer Tsjecho-Slowakije bevrijd zou zijn van vreemde minderheden, die niet binnen gemeenschappelijke grenzen met de Tsjechen willen wonen. Dan van Duitse zijde, zoo besluit de mededeeling, oofl plannen bestaan hebben ten aanzien van het

Hitler is, naar de diplomatische correspondent van Reuter meldt, dat de aanvaarding van het Duitse plan gelijk zou staan met algehele capitulatie van de staatssoevereiniteit.

Er wordt o.a. op gewezen, dat het gebied dat moet worden afgestaan, de voornaamste linie der Tsjecho-Slowaaksche verdedigingswerken insluit, zoodat Tsjecho-Slowakije zonder middel van verdediging zou worden gelaten.

De elsch, dat alle Sudetenduitschers, die dienst doen bij het Tsjechische leger en de politie, ontslagen worden en huiswaarts kunnen keeren, zou, zoo redeneert men verder, in dien hij werd ingewilligd, dezen Sudetenduitschers in staat stellen, van binnen uit tegen den nieuwen Tsjechischen staat te ageren.

Wat het plebisiet betreft, doet men uitkomen, dat Duitsland de gebieden voor de volksstemming zou kunnen regelen zoodat het dat wenscht. Het zou bijvoorbeeld een regeling kunnen treffen, op grond waarvan een klein district met een kleine Duitse bevolking zou moeten stemmen in een aangrenzende gebied met een overwegend Duitse bevolking.

De economische kwesties

Een andere vraag, die volgens den diplomatieken correspondent van Reuter te Praag gesteld wordt, is, wat er gebeurt met de nationale schuld en hoe het geweldige aantal economische kwesties moet worden geregeld, die zouden voortvloeien uit de verdeling van een gebied, dat duizend jaar lang een economische eenheid is geweest. Aanvaarding van de Duitse eischen zou, zoo verklaart men, neerkomen op financiële en economische capitulatie.

Andere punten van kritiek zijn, dat het plan geen woord bevat omtrent Hitler's standpunt ten aanzien van de Poolse en Hongaarsche eischen, en ook geen melding maakt van den Duitse waarborg voor het gebied, dat Tsjecho-Slowakije wordt gelaten, noch van algemeenere waarborg overeenkomstig het Britsch-Fransche plan.

In 't kort, zoo redeneert men te Praag, komen Hitler's eischen hierop neer, dat van het eens zoo trotse koninkrijk Bohemen welig meer zou overblijven dan een soort concentratiekamp, weerloos en zonder mogelijkheid van een behoorlijk economisch leven.

De Duitse opvatting

Niet verder dan hetgeen te

Berchtesgaden werd overeengekomen

Volgens een bericht van semi-officiële zijde te Berlijn wijst men er in politieke kringen op, dat het Duitse memorandum geenszins eischen bevat, die boven de te Berchtesgaden overeengekomen basis voor de oplossing der Tsjechische kwestie uitgaan. Het te Godesberg aan Chamberlain voorgelegde en daarna aan Praag overgebrachte memorandum behandelde om zoo te zeggen uitsluitend de modaliteiten voor de uitvoering van datgene, wat van Tsjechische zijde reeds aanvaard is. Duitsland heeft daarbij de door Frankrijk gemaakte ontruiming van Elzas-Lotharingen in 1918 als voorbeeld genomen. De ontru-

behen.

Mogelijke uitwerking van bevolking op den grondslag van vrije opvoering binnen een nader aangegeven tijdsduur.

Indien de Tsjechische regering bereid was geweest, in te stemmen, met deze maatregelen, die neerkomen op ingrijpende wijzigingen in het staatsbestel, zou zij gerechtigd geweest zijn, verzekeringen te vragen voor haar veiligheid in de toekomst. Een algemeene internationale waarborg ter bescherming van Tsjecho-Slowakije tegen alle mogelijke aanvallen, is derhalve opgenomen in het plan, dat in de plaats had moeten komen van de bestaande verdragen van wederkerig en militair karakter. De Britsche regering heeft zich bereid verklaard, deel te nemen aan deze internationale waarborgen van de nieuwe grenzen van den Tsjechischen staat tegen een niet-uitgeleken aanval.

Het Britsch-Fransche plan hield ook de openhartige erkenning van de Britische en de Fransche regering in, hoe groot het offer was, dat aldus van de Tsjecho-Slowaaksche regering in het belang van den vrede werd gevraagd. De beide regeringen legden er den nadruk op, dat dit belang er een is zoodat wel van Europa in het algemeen, als van Tsjecho-Slowakije in het bijzonder.

Hoe men te Londen over de nieuwe eischen denkt

Wat moet er nu gebeuren?

De „Times” schrijft, dat het in hooge mate onwaarschijnlijk was, dat de Tsjecho-Slowaaksche regering de Duitse voorstellen in hun huidige vorm zou aannemen en het blad verneemt dan ook, dat Praag de Duitse voorstellen verworpen heeft.

Algemeen is men van meening, aldus het blad, dat Engeland en Frankrijk opnieuw een stap zullen doen. Zij moeten een eigen gemeenschappelijke verklaring afgeven na de Duitse eischen en betogen, dat men thans de laatste concessie aan de dictatoriale methode heeft gedaan. Het zou levens een uitsluiting zijn van de wijze, waarop beide regeringen naar plan denken ten uitvoer te leggen. Haar diplomatieke hulpmiddelen, aldus zou verklaard moeten worden, zijn daarmee uitgeput. Het zal naar laatste woord zijn, tenzij Duitsland haar in de gelegenheid stelt nog een ander woord te zeggen. Deze verklaring zou de volksmening moeten vertolken en ter kennis van Berlijn gebracht moeten worden met een verklaring van toestemming van het Britsche parlement. De beslissing over oorlog en vrede zou dan bij Duitsland en bij Duitsland alle beruiken.

De „Daily Telegraph” zegt, dat wat van de Tsjechen verlangd wordt, de aanvaarding van een verdedigende capitulatie is. De eischen zijn gebiedend, alsof er niet sprake is van een grondslag voor onderhandelingen, maar van een „dictaat”. Menigeren een op het slagveld verdragen tegenstander. Tsjecho-Slowakije is echter nog niet verslagen. Het Duitse systeem van het voortdurend verhogen van den vreesdijns is thans zoo ver gegaan, dat het gevel van de westelijke mogendheden en dat van Tsjecho-Slowakije uitgeput raakt.

De „New Chronicle” zegt, dat er plannen te Londen en Parijs bestaan om te ontdekken, hoe de volle betekenis van Hitler's eischen bekend werd.

Een radiomededeeling

van Praag

Geen aanbeveling van

Chamberlain

De Tsjecho-Slowaaksche radio heeft gistermiddag een uitvoerige mededeeling van het Tsjechische persbureau Ceteka verspreid. Deze mededeeling was tevens den luisteraars aangekondigd.

In deze mededeeling van het Tsjechische persbureau werd herinnerd aan de omstandigheden, welke Tsjecho-Slowakije er toe hadden gebracht de cessie van zekere gebieden aan het Rijk in te willigen. Vervolgens wordt er aan herinnerd, dat de regering van Tsjecho-Slowakije tegen haar 2 in en om den vrede te redden, had toegestemd in de Duitse eischen van Berchtesgaden en dat met die boodschap Chamberlain zich naar Godesberg had begeven.

Te Godesberg legden de Duitse Chamberlain nieuwe voorstellen voor, welke veel verder gaan dan de regering van Tsjecho-Slowakije had ingewilligd. Deze nieuwe voorstellen zijn vervat in een memorandum, dat Chamberlain slechts als bemiddelaar aan de regering van Tsjecho-Slowakije heeft doen toekomen.

Voor dit memorandum werd overhandigd, hebben de gezanten van Frankrijk en Groot-Brittannië de regering van Tsjecho-Slowakije er van in kennis gesteld, dat dit memorandum haar zou worden overhandigd, met de mededeeling, dat, aangezien de voorwaarden, welke in dit memorandum worden gesteld, veel verder gaan dan de voorwaarden, welke vroeger waren aanvaard, Chamberlain vóór zijn vertrek uit Godesberg namens de beide regeringen aan Hitler heeft doen weten, dat hij aan de regering van Tsjecho-Slowakije de aanvaarding van deze nieuwe voorwaarden niet zou kunnen aanbevelen.

Het besluit der mobilisatie

Onder deze omstandigheden, na dezen stap der beide gezanten bij de regering van Tsjecho-Slowakije, is de regering Vrijdagavond om acht uur bijeengekomen, en heeft zij besloten tot een algemeene mobilisatie.

Dit ernstige besluit, aldus de mededeeling, werd gerechtigvaardigd door het feit, dat gewapende banden, komende van Duitse grondgebied, zonder uitdaging op verschillende punten aanvallen hadden gedaan op Tsjecho-Slowaaksche grensposten.

De organen aan de grens van Tsjecho-Slo-

Roosevelt wenscht den vrede

Beroep op Hitler, Benes, Frankrijk en Engeland

President Roosevelt heeft een telegram verzonden aan Hitler, Benes, de regering van Frankrijk en die van Engeland, waarin hij een oproep tot de regeringen richt ten gunste van den vrede.

Even na middernacht had Roosevelt Hull en Welles naar het Witte Huis geroepen. Het ministerie van buitenlandse zaken deelde toen mede, dat een zeer belangrijke verklaring gepubliceerd zou worden.

In zijn telegram aan Hitler en Benes, dat vijfdunderd woorden lang is, zegt Roosevelt onder meer: „Mijn naam van 1800000 bewoners der Verenigde Staten en ter wille van de gehele menscheit dring ik er bij U met den meesten nadruk op aan de onderhandelingen voor een vreedelievende bijlijke en opbouwende regeling der bestaande kwesties niet af te breken. Ik herhaal met klem, dat de geschillen bijgelegd kunnen worden, zoodat de onderhandelingen voortduren. Zoodra zij afgebroken worden, is de vrede verbanen en heerscht het geweld. En het geweld brengt geen oplossing voor het toekomstige welzijn der menscheit.”

Het telegram schiedt verder de verzekeringen van den oorlog, die miljoenen mannen en vrouwen in alle betrokken landen het leven kost en de sociale structuur volkomen ontrent.

Roosevelt zegt in zijn oproep nog, dat het altijd de politiek der Verenigde Staten is geweest internationale geschillen door vreedelievende middelen te beslechten. Hij is er van overtuigd, dat er geen vraagstuk zoo moeilijk en zoo dringend is, dat het niet beter door het gezonde verstand dan door het geweld kan worden geregeld. Zoolang de onderhandelingen voortduren, is er hoop, dat de wereld ontkomt aan den waansin van een nieuwen oorlog.

Van officiële zijde werd verklaard, dat de toestand zó ernstig geacht werd, dat de president zijn oproep niet langer wilde uitstellen.

wakke hadden order in geen geval gebrek te maken van hun vuurwapenen en onder geen beding naar Duitsch grondgebied over te gaan.

Na dezen stap van de beide gezanten van Frankrijk en Groot-Brittannië en met het oog op deze gebeurtenissen, welke zich aan de grens voordeden, was de regering van Tsjecho-Slowakije er van overtuigd, dat nog langer passief te blijven het gevaar zou opleveren tot een conflict te leiden. Zij besloot tot mobilisatie.

**Juden
nicht
erwünscht** ! ◆

Das Kaufhaus hier gegenüber
gehört dem Juden
← David Boas !

DE "REICHSKRISTALLNACHT"

Op 9 november 1938 werd een ambtenaar van de Duitse ambassade te Parijs door een jonge Poolse Jood doodgeschoten. Hierop volgde in Duitsland een pogrom, die later de naam "Reichskristallnacht" gekregen heeft. Een correspondent van de "Times" stuurde over het gebeurde onderstaand verslag naar Londen:

"De orgie begon in de vroege ochtend. In negen van de twaalf synagogen in Berlijn brak brand uit. Daarvóór waren er al aanvallen op enkele Joden afzonderlijk geweest. Tijdens deze aanvallen op Joodse heiligdommen trokken benden jongeren, allen in burgerkleren, maar schijnbaar handelend volgens een systematisch plan, door de straten van Berlijn en gooiden de ruiten in van alle Joodse winkels die ze zagen . . . De vernieling en de plundering werden in de afgelopen middag nog erger. Uit een groot café op de Kurfürstendamm waren alle flessen wijn en overige sterke drank geroofd; men gooide ermee naar wat er nog aan ramen heel was . . . De deelnemers aan deze actie waren jonge mannen en kleine jongens van de Hitlerjugend, de enige organisatie die ik in uniform aan de vernieling heb zien meedoen. In de straten waarin de "zuivering" zich afspeelde, was de hele dag door nauwelijks een politieman te zien. Voor zover ik heb kunnen nagaan, heeft de politie zich in geen enkel geval met de demonstranten bemoeid. Ze beperkte zich er toe de Joodse eigenaars van de vernielde winkels in "beschermende hechtenis" te nemen, zoals ze trouwens met iedere Jood deed die zich op straat vertoonde . . . Onmogelijk te schatten hoeveel synagogen in Duitsland in de afgelopen nacht door brand vernield zijn. De kranten meldden brandstichting in de synagogen van Stettin, Frankfurt am Main, Konstanz, Lübeck en Leipzig."

(Uit: A.J.P.Taylor, Standaardwereldgeschiedenis der 20e eeuw, deel 4, Antwerpen/Utrecht, 1971, pag.41)

HITLERS DICTATUUR

Tijdens het Neurenberg proces in 1946 gaf Albert Speer zijn visie op de dictatuur van zijn vroegere meester:

"Hitlers dictatuur (zei Speer tot het Neurenbergse Hof) verschilde in een fundamenteel punt van al haar voorgangers in de geschiedenis. Zijn dictatuur was de eerste in de huidige periode van de moderne technische ontwikkeling, een dictatuur die volledig gebruik maakte van alle technische middelen om haar eigen land te overheersen. Door middel van die technische hulpmiddelen zoals de radio en de luidspreker werden tachtig miljoen mensen van hun zelfstandig denken beroofd. Daardoor was het mogelijk hen aan de wil van één man te onderwerpen . . . Vroegere dictatoren hadden zeer bekwame helpers nodig, zelfs op het laagste plan, mannen die konden denken en zelfstandig optreden. Het totalitaire stelsel in de periode van de moderne technische ontwikkeling kan het zonder hen af; alleen al de communicatiemiddelen maken het mogelijk het lagere leiderschap te mechaniseren. Tengevolge hiervan ontstaat het nieuwe type van de niet-kritische-in-ontvangst-nemer van bevelen . . . Nog een gevolg was het verstreckende toezicht op de staatsburgers en het bewaren van een hoge mate van geheimhouding van criminele daden. De nachtmerrie van menig mens, dat de naties te eniger tijd door technische middelen zouden kunnen worden overheerst was in Hitlers stelsel nagenoeg werkelijkheid geworden."

(Uit: Alan Bullock, a.w., pag.287)

NATIONAAL-SOCIALISTISCHE BOUWKUNST

Een fragment uit de "Herinneringen" van Hitlers architect Albert Speer:

"De laatste gebouwen die wij in 1939 ontwierpen waren inderdaad zuiver neo Empire, te vergelijken met de stijl die 125 jaar eerder, kort voor de val van Napoleon, overladenheid, zucht tot vergulden, voorliefde tot pronken en verval had gedemonstreerd. In deze bouwwerken kwamen niet alleen door hun stijl maar ook door hun reusachtige afmetingen Hitlers bedoelingen onverhuld aan het licht.

Op zekere dag in de vroege zomer van 1939 wees hij op de Reichsadler met het nationale symbool in de klauwen, die op een hoogte van 290 meter de koepelbouw zou bekronen: "Dit hier wordt veranderd. Hier moet de adelaar niet meer boven het hakenkruis staan maar zal hij de wereldbol beheersen! De bekroning van dit grootste gebouw ter wereld moet de adelaar op de wereldbol zijn. Op de foto's van de maquette die ik van deze gebouwen liet maken is Hitlers wijziging van het oorspronkelijke ontwerp vandaag nog te zien. . . "

(Uit: Albert Speer, a.w., pag.192/3)

HITLER OVER DANZIG EN DE CORRIDOR

Op 1 september 1939 sprak Hitler de Rijksdag toe:

"Afgevaardigden! Mannen van de Duitse Rijksdag! Sinds maanden lijden wij allen onder de kwellende van een probleem waarmee het dictaat van Versailles ons indertijd heeft opgescheept en dat tenslotte in zijn ontwikkeling en ontaarding voor ons ondragelijk is geworden.

Danzig was en is een Duitse stad!

De Corridor was en is Duits! . . .

Danzig werd van ons gescheiden! De Corridor door Polen geannexeerd! De daar wonende Duitse minderheden op vreselijke wijze mishandeld! . . .

Ik heb daarom nu besloten met Polen in dezelfde taal te spreken waarin Polen nu sedert maanden met ons spreekt . . . Ik wil nu niets anders wezen dan de eerste soldaat van het Duitse Rijk. Ik heb daarom op nieuw het uniform aangetrokken dat mij het heiligst en het dierbaarst was. Ik zal het pas weer uittrekken na de overwinning of - ik zal het einde (van de oorlog) niet beleven! . . . "

(Uit: E.Philipp Schäfer, Dertien dagen wereldgeschiedenis, Amsterdam, 1969, pag.260 e.v.)

Ein Volk, ein Reich, ein Führer!

DE CENTRAAL SCHRIFTELIJKE EXAMENS GESCHIEDENIS EN
STAATSIINRICHTING IN 1978

pag 653 tot 812

N.B. Het was niet mogelijk in deze overdruk de bijlagen bij de Vwo-examens in
meerkleurendruk op te nemen.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat :

Bloemendaalseweg 190 A

Overveen

Telefoon 023-257602

Postrekening 2465667

Postbus 6, Overveen

Uw brief van

Ons kenmerk

Bijlage(n)

Datum 17 maart 1978

Zeer geachte collega,

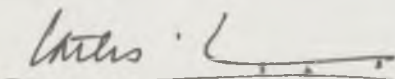
Ook dit jaar verzoekt de CEGES collega's aan de voorcorrectie van het experimenteel csegs, eerste tijdvak, deel te nemen.

Zij doet dit verzoek ook aan u.

Op welke wijze deze voorcorrectie geregeld gaat worden kunt u in de brief lezen die bij dit verzoek gaat.

Om het u en ons gemakkelijk te maken sluit ik een antwoordformulier in met een geadresseerd en gefrankeerd (u hoeft géén postzegel op deze enveloppe te plakken) antwoordcouvert. Indien mogelijk graag per omgaande bericht.

Met vriendelijke dank voor de door u te nemen moeite, teken ik, namens de commissie, hoogachtend,

C.M.H. Bosch.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat :

Bloemendaalseweg 190 A Postbus 6
Overveen Overveen
Telefoon 023-257602
Postrekening 2465667

b.g.g. 023-261723

Aan de collega's die door de CEGES
voor de voorcorrectie uitgenodigd
worden.

Uw brief van

Ons kenmerk

Bijlage(n)

Datum 17 maart 1978

Zeer geachte collega's,

In verband met de definitieve vaststelling van het correctiemodel c.a. van het csegs 1978, eerste tijdvak, hebben wij de volgende regeling ontworpen: Op dinsdag 30 mei a.s. dient u na afloop van de examens in het bezit te zijn van het voorlopig correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling. Het wordt uw school vanuit Den Haag vóór 30 mei op de bekende wijze toegezonden.

Mocht het correctiemodel c.a. uw schoolleiding onverhoopt niet bereikt hebben, dan verzoek ik u dat mij nog diezelfde dag vóór 6 uur 's avonds te laten weten. De telefoonnummers die u kunt bellen vindt u hierboven. De CEGES verzoekt u aan de hand van het correctiemodel en puntenwaarderingschaal zo spoedig mogelijk 1/4 deel van het aantal examens na te kijken en vóór vrijdag 2 juni haar schriftelijk mee te delen of u wijzigings-, aanvullingsvoorstellen hebt of dat u met correctiemodel c.a. accoord gaat.

Wilt u uw antwoord te zijner tijd zenden aan Bureau CEGES, Postbus 6, Overveen in de geadresseerde en gefrankeerde enveloppe die u kort voor 30 mei toegezonden zal worden?

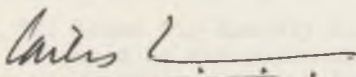
Zaterdag 3 juni vergaderen CEGES-leden om de definitieve normering vast te stellen.

Wij zullen het bijzonder op prijs stellen indien u die zaterdag tussen 12 en 13 uur telefonisch bereikbaar bent voor eventueel overleg over het door u toegezondene.

Maandag 5 juni gaat er een brief naar alle scholen die deelnamen aan het examen over mogelijke wijzigingen in model en schaal, waarna deze definitief geworden zijn.

Ik dank u bij voorbaat voor uw medewerking en ben indien nodig bereid vragen die hierover mogelijk bij u leven te beantwoorden.

Met vriendelijke groet, teken ik,
hoogachtend,
namens de commissie,

C.M.H. Bosch.

ANTWOORDFORMULIER VOORCORRECTIE EXPERIMENTEEL CSEGS-1978

CEGES - Postbus 6 - Overveen

Naam:

Straatnaam:

Plaatsnaam:

Telefoonnummer:

Docent aan (naam school):

is bereid deel te nemen aan de voorcorrectie van het csegs-1978,
eerste tijdvak.

Handtekening

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat :
Postbus 6
Overveen
Telefoon 023-257602
Postrekening 2465667

Aan de schoolleiders en de collega's
die deelnemen aan het
experimenteel csegs-1978.

Uw brief van

Ons kenmerk

Bijlage(n)

Datum 21 maart 1978

Zeer geachte dames en heren,

Op verzoek van de commissie deel ik u het volgende mee:

1. Over correctiemodel, puntenwaarderingschaal en cijferbepaling.

Op dinsdag 30 mei a.s., de dag waarop het centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis en staatsinrichting gemaakt wordt, zal in een voldoende aantal het (voorlopig) correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling op uw school arriveren of reeds gearriveerd zijn.

De commissie vraagt een aantal collega's om op zeer korte termijn een deel van het door de kandidaten gemaakte werk na te kijken en zo spoedig mogelijk naar aanleiding van hun bevindingen eventuele wijzigingsvoorstellen bij de commissie in te dienen.

Evenals vorige jaren gebeurde zal de commissie met de grootste spoed over deze wijzigingsvoorstellen een beslissing nemen. Zij zal al haar best doen de definitieve wijzigingen vóór dinsdag 6 juni aan u te verzenden.

Nadat correctiemodel, puntenwaarderingschaal en cijferbepaling na eventuele wijzigingen definitief vastgesteld zijn, zal de commissie deze bindend verklaren, met dien verstande dat de leraren de vrijheid hebben die antwoorden, die niet in het correctiemodel genoemd worden en die naar hun oordeel ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen. Voorts heeft de commissie bepaald dat bij het csegs-1978 elke kandidaat op voorhand 10 punten toegewezen krijgt. Aan de kandidaten kunnen voor goed beantwoorde vragen en juist uitgevoerde opdrachten in totaal 90 punten toegewezen worden, zodat het maximaal aantal door hen te behalen punten ($10+90=$) 100 bedraagt.

2. Over de tweede correctie.

Mocht er te zijner tijd tussen u en de tweede corrector verschil van mening over gemaakt examenwerk ontstaan, dan dient u, indien u niet tot overeenstemming kunt geraken, volgens artikel 28 lid 2 van het Eindexamenreglement te handelen, dat luidt:

"2. Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het cijfer bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde cijfer. Indien het gemiddelde, bedoeld in de vorige volzin, een cijfer is dat als tweede decimaal een 5 heeft, wordt de eerste decimaal met 1 verhoogd."

3. Over de vaststelling van het eindcijfer.

Naar aanleiding van tot de CEGES gerichte vragen over de vaststelling van het eindcijfer meent de commissie er goed aan te doen aan te halen wat in het reeds eerder genoemde Eindexamenreglement onder artikel 32, lid 1 en 2 staat:

- "1. De beoordeling van kennis, inzicht en vaardigheid van een kandidaat voor elk van de examenvakken wordt uitgedrukt door een eindcijfer. Daartoe staan ter beschikking de gehele cijfers 1 tot en met 10, waaraan de betekenis toekomt als aangegeven in artikel 16, achtste lid.
2. Het eindcijfer voor een vak wordt bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het cijfer voor het schoolonderzoek en het cijfer voor het schriftelijk examen. Is dit gemiddelde niet een geheel getal, dan worden de decimalen, indien deze 49 of minder zijn, naar beneden afgerond en indien deze 50 of meer zijn, naar boven afgerond."

4. Over de enquête.

Op 30 mei of onmiddellijk daarna krijgt u van de commissie een enquête-formulier toegezonden met enkele vragen waarvan de commissie van mening is dat de antwoorden van belang kunnen zijn voor het door haar uit te brengen rapport aan de staatssecretaris. De commissie zal het bijzonder op prijs stellen indien u het ingevulde formulier zo spoedig mogelijk - in elk geval vóór 15 juli a.s. - aan haar terug wilt zenden. Een geadresseerde en gefrankeerde enveloppe wordt bij het enquêteformulier ingesloten.

5. Over de bronvermelding historisch materiaal.

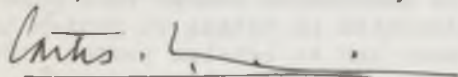
Ook dit jaar is de bronvermelding van het door de commissie gebruikte historisch materiaal niet in het examenwerk zelf opgenomen. Het wordt u tegelijk met het correctiemodel c.a. toegezonden.

6. Over de vragen en de opdrachten.

Vanwege bij de commissie binnengekomen verzoeken om inlichtingen deelt zij mee:

er zijn bij de vragen die de commissie stelt ook dit jaar géén meerkeuzevragen, noch in het mavowerk, noch in het havowerk, noch in het werk voor het vwo.

Met vriendelijke groeten en
met de meeste hoogachting,
teken ik, namens de commissie,

C.M.H. Bosch, voorzitter.

EXAMEN MIDDELBAAR ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

MAVO-3

Dinsdag 30 mei, 14.00–16.00 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 18 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”.

Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen.

Een aantal vragen kun je met één naam, één woord of één zin beantwoorden.

Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken.

Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

- A. Op deze bladzijde staan twee prenten, die betrekking hebben op de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten van Amerika. Ze zijn in december 1918 en november 1919 in het weekblad „De Amsterdammer” verschenen. Bekijk de prenten en beantwoord de vragen op de pagina hiernaast.

I.

II.

AMERIKA EN DE VOLKENBOND

John Bull tot Jonathan: „Van, doe nu ook mee, anders dan de andere kinderige ook niet”
Jonathan: „Ik weet nog niet of ik meespel, — de heer is mij te bang”

Vragen:*Bij prent I:*

„Germania” (= Duitsland) vraagt aan president Wilson of deze een goed woordje voor haar wil doen.

1. Welk vredescongres gaat president Wilson bijwonen?
2. Leg uit waarom „Germania” zich tot Wilson richt en niet tot een andere deelnemer aan het vredescongres.
3. Heeft het goede woordje van Wilson op het vredescongres geholpen?
Licht je antwoord toe.
4. Een jaar eerder was de verhouding tussen Duitsland en de Verenigde Staten slecht. Wat was er in 1917 gebeurd waardoor de verhouding toen zo slecht was?

Bij prent II:

5. Maak duidelijk waarom Wilson de Volkenbond gewild heeft.
6. „Jonathan” (= de Verenigde Staten) heeft een nieuw „spel” op tafel gelegd, maar loopt dan weg. „John Bull” (= Groot Brittannië) probeert hem weer aan tafel te krijgen. Wat is er in de Verenigde Staten gebeurd dat „Jonathan” niet verder mee wil spelen?
7. Waarom doet „John Bull” zo zijn best om „Jonathan” weer aan tafel te krijgen?

B. Lees onderstaande tekst en beantwoord de vragen.

„ . . . de 250 000 negers woonden er in een weezinwekkend getto, zodat hun gemiddelde leeftijd twaalf jaar onder die der blanke burgers bleef, maar hun tuberculosecijfers vijf maal zo hoog waren.

Negerhonden zelfs hadden er een apart kerkhof en er waren twee knikkerkampioenschappen, één voor blank en één voor zwart. Dit alles onder de rook van Witte Huis, Kapitoel en Hooggerechtshof . . . ”

Vragen:

8. Wat is een negergetto?
9. Verklaar aan de hand van de tekst dat het negergetto waarover het hier gaat in Washington lag.
10. Noem twee oorzaken waaraan het te wijten was dat het tuberculosecijfer en het gemiddelde sterftecijfer van de negers er aanmerkelijk hoger waren dan die van de blanken.
11. Welke conclusie trek je als je leest dat de honden van de negers op een apart kerkhof lagen en er aparte spelen voor negers en blanken waren?
12. a. Waardoor is het Witte Huis bekend?
b. Waardoor is het Kapitoel bekend?

- C. Hieronder staan twee prenten, die iets laten zien uit de geschiedenis van de Verenigde Staten tussen 1917 en 1941.
- De eerste prent is uit de periode die de naam kreeg van „the gay and roaring twenties” (= de vrolijke en luidruchtige jaren twintig) en heeft op de voorpagina van een nummer van het blad „Life” gestaan.
- Het onderschrift zou je kunnen vertalen met: „Hoe de ouderen het (ook) willen leren”.
- De tweede prent is uit de periode die de tijd van de „Grote Depressie” wordt genoemd. De man op de tekening is „slachtoffer van het faillissement van een bank”. Het eekhoortje vraagt hem: „Maar waarom heb je, toen de tijden nog goed waren, niet wat geld voor de toekomst gespaard?” De man antwoordt: „Dat heb ik gedaan!”

I.

II.

Opdracht:

Geef naar *eigen keuze* van één van de twee prenten een beschrijving.
Je maakt dus opdracht 13–I óf opdracht 13–II, niet beide.

13. I. Kies je prent I, beschrijf dan:
- wat de tekenaar met de prent heeft trachten weer te geven;
 - wat men met de benaming „de vrolijke en luidruchtige jaren twintig” bedoelt;
 - noem twee rages (bevliegingen) waarop veel Amerikanen in die tijd verzot raakten.
13. II. Als je prent II kiest, beschrijf dan:
- wat de tekenaar met de prent heeft proberen weer te geven;
 - wat men onder de „Grote Depressie” verstaat;
 - noem twee oorzaken van de „Grote Depressie”.

- D. Hieronder staan vijf letters waarachter een aantal namen, feiten en begrippen uit de geschiedenis van de Verenigde Staten van 1917–1941 genoemd worden.

Opdracht:

14. Maak per letter van de namen, feiten en begrippen, die achter die letter genoemd worden een zin (of meer zinnen) en wel zodanig dat die namen, feiten en begrippen ten opzichte van elkaar in een verband komen te staan, dat historisch juist is.

- a. Verenigde Staten – Volkenbond – na de Eerste Wereldoorlog.
- b. New Deal – „zwarte donderdag” – Roosevelt – bestrijding van de crisis.
- c. Werkloosheidsbestrijding – Roosevelt – overheidssteun – openbare werken.
- d. Pearl Harbour – Verenigde Staten – neutraliteitspolitiek – geallieerden.
- e. Charles Lindbergh – Atlantische Oceaan – 1927.

Voorbeeld:

Roosevelt – Churchill – Atlantisch Handvest – 1941.

In 1941 kwamen Roosevelt en Churchill op een oorlogsschip bij elkaar.

Ze stelden toen het Atlantisch Handvest op.

- E. Op de twee pagina's hierna staan vier met Romeinse cijfers genummerde prenten uit de tijd waarin Stalin een rol speelde en die iets laten zien van de verhouding tussen de Sovjet-Unie en andere landen in die jaren.

Opdracht:

15. Geef op je antwoordpapier met behulp van de Romeinse cijfers aan in welke volgorde van tijd de prenten verschenen zijn.

Voorbeeld:

Het eerst verscheen prent . . . (het juiste Romeinse cijfer invullen)

Als tweede verscheen prent . . . („ „ „ „ „ „)

Als derde verscheen prent . . . („ „ „ „ „ „)

Als vierde verscheen prent . . . („ „ „ „ „ „)

- I Roosevelt en Churchill zitten op een bank vriendelijk te doen tegen de als een Russische dame verklede Stalin, die met een glimlach de Amerikaanse en Britse vriendelijkheid beantwoordt. In het met pijl en boog gewapende liefdesgodje kun je Hitler herkennen. Op zijn pijlkoker staat „the common danger”, dat is in het Nederlands „het gemeenschappelijk gevaar”.

- II Duitsland en Rusland (Stalin) dansen de polka.

- III Het onderschrift bij deze prent luidt: „Tito kiest de vrijheid”.
De half zichtbare figuur rechts is Stalin.

- IV Hier zie je Hitler en Mussolini met de Engelse eerste minister Chamberlain en diens Franse collega Daladier in een bespreking bijeen. Stalin staat in de deuropening en vraagt: „Wat, is er geen stoel voor mij?”

F. Voor deze opgave heb je nogmaals de prenten op de pagina's 6 en 7 nodig.

Opdracht:

16. Bekijk ze nog eens goed. Geef dan van één van de vier prenten naar *eigen keuze* een beschrijving.
- I. Kies je prent I, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Wat was de reden dat Stalin, Roosevelt en Churchill zo vriendelijk tegen elkaar deden?
 - c. Hoe liep het later met de vriendschap tussen hun drie landen af?
 - II. Kies je prent II, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Wat was de reden dat Duitsland en Rusland (Stalin) de polka dansten?
 - c. Hoe liep het later met de vriendschap tussen beiden af?
 - III. Kies je prent III, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Waarom koos maarschalk Tito „de vrijheid”?
 - c. Welk bezwaar had Stalin daartegen?
 - IV. Kies je prent IV, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Waarom was er geen stoel voor Stalin?
 - c. Welk verdrag sloot Stalin later met Hitler?

Denk erom: vergeet niet het nummer van de prent die je gekozen hebt op je antwoordpapier te vermelden!

- G. Hieronder staan vijf begrippen en termen, die met de regering van Stalin te maken hebben.
- a. vijfjarenplannen;
 - b. collectivisering van de landbouw;
 - c. werkkampen;
 - d. zuiveringen;
 - e. persoonsverheerlijking.

Opdracht:

17. Lees eerst de hieronder staande opdrachten I en II.
Daarna mag je zelf kiezen welke opdracht je wilt maken: I óf II. Geef duidelijk aan welke opdracht je maakt, I óf II.
- I. Geef aan de hand van bovenstaande vijf begrippen en termen een beschrijving van de persoon en daden van Stalin.
Ga er bij de beschrijving van uit dat je het *niet* eens bent met de bedoelingen van Stalin en met de manier waarop hij die trachtte te verwezenlijken.
 - II. Geef aan de hand van bovenstaande vijf begrippen en termen een beschrijving van de persoon en daden van Stalin.
Ga er bij de beschrijving van uit dat je het eens bent met de bedoelingen van Stalin en met de manier waarop hij die trachtte te verwezenlijken.

- H. Hieronder staan vijf met Romeinse cijfers genummerde beweringen waarvan er sommige juist en andere onjuist zijn.

Beweringen:

- I. In de Sovjet-Unie had tijdens het bewind van Stalin iedere Rus vrijheid van meningsuiting.
- II. Het voornaamste doel van de vijfjarenplannen van Stalin was zijn volk voedsel te verschaffen.
- III. Na de Tweede Wereldoorlog is het aantal onder communistische leiding staande staten in Europa toegenomen.
- IV. Stalin heeft tijdens zijn regering met succes pogingen gedaan om zijn eigen macht te versterken.
- V. Na de Tweede Wereldoorlog bleef de vriendschap tussen Stalin en zijn westerse bondgenoten bestaan.

Opdracht:

18. a. Schrijf op of de vijf beweringen juist of onjuist zijn.
b. Licht bij iedere bewering vervolgens toe waarom ze juist of onjuist is.

Voorbeeld:

I = (juist of onjuist invullen), omdat (want)

II = (, „ „ „), omdat (want)

Enz.

EXAMEN MIDDELBAAR ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

MAVO-4

Dinsdag 30 mei, 14.00–16.00 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 18 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”. Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen. Een aantal vragen kun je met één naam, één woord of één zin beantwoorden. Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken. Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

- A. Op deze bladzijde staan twee prenten, die betrekking hebben op de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten van Amerika. Ze zijn in december 1918 en november 1919 in het weekblad „De Amsterdammer” verschenen. Bekijk de prenten en beantwoord de vragen op de pagina hiernaast.

I.

II.

AMERIKA EN DE VOLKENBOND

John Bull tot Jonathan: „Toe, doe nu ook mee, anders durven die andere kindertjes ook niet!”
Jonathan: „Ik weet nog niet of ik meepunt. - die komt ik mij te bang”

Vragen:**Bij prent I:**

„Germania” (= Duitsland) vraagt aan president Wilson of deze een goed woordje voor haar wil doen.

1. Welk vredescongres gaat president Wilson bijwonen?
2. Leg uit waarom „Germania” zich tot Wilson richt en niet tot een andere deelnemer aan het vredescongres.
3. Heeft het goede woordje van Wilson op het vredescongres geholpen?
Licht je antwoord toe.
4. Een jaar eerder was de verhouding tussen Duitsland en de Verenigde Staten slecht. Wat was er in 1917 gebeurd waardoor de verhouding toen zo slecht was?

Bij prent II:

5. Maak duidelijk waarom Wilson de Volkenbond gewild heeft.
6. „Jonathan” (= de Verenigde Staten) heeft een nieuw „spel” op tafel gelegd, maar loopt dan weg. „John Bull” (= Groot Brittannië) probeert hem weer aan tafel te krijgen. Wat is er in de Verenigde Staten gebeurd dat „Jonathan” niet verder mee wil spelen?
7. Waarom doet „John Bull” zo zijn best om „Jonathan” weer aan tafel te krijgen?

- B. Als we spreken over de jaren 1917–1941 in de Verenigde Staten van Amerika, dan kunnen we onder andere denken aan zeven onderwerpen:

- a. presidenten;
- b. drooglegging;
- c. Ku Klux Klan;
- d. de auto;
- e. muziek, dans en film;
- f. de Grote Depressie;
- g. de „gay, roaring and fabulous twenties” (= de vrolijke, luidruchtige en legendarische jaren twintig).

Bij elk van deze zeven onderwerpen worden hieronder enkele namen, termen begrippen genoemd om aan te geven aan welke dingen je moet denken bij de beschrijving van zo'n onderwerp.

- a. Presidenten: Wilson, de Veertien Punten; Hoover, voor of tegen staatsbemoeienis; Roosevelt, de New Deal.
- b. Drooglegging: drankverbod – Chicago – corruptie – gangsters – Al Capone.
- c. Ku Klux Klan: rassenhaat – kleding – blanke overheersing – het Zuiden.
- d. De auto: Ford – lopende band – massaproductie – invloed op de samenleving – weggennet.
- e. Muziek, dans en film: charleston – jazz – filmsterren – invloed van de film – Hollywood.
- f. De Grote Depressie: overproductie – beurscrisis – werkloosheid – 1929 – armoede.
- g. „De gay, roaring and fabulous twenties”: rages (bevliegingen) – mode – uitvindingen – enorme groei van industrie.

Opdracht:

8. Bekijk de zeven onderwerpen met de namen, termen en begrippen nog eens goed. Geef dan naar *eigen keuze* van vijf van de zeven onderwerpen een korte omschrijving. Gebruik hierbij de bij elk onderwerp gegeven namen, termen en begrippen.

- C. Op de pagina's 4, 5 en 6 staan vier met Romeinse cijfers genummerde prenten uit de tijd waarin Stalin een rol speelde en die iets laten zien van de verhouding tussen de Sovjet-Unie en andere landen in die jaren.

Opdracht:

9. Geef op je antwoordpapier met behulp van de Romeinse cijfers aan in welke volgorde van tijd de prenten verschenen zijn.

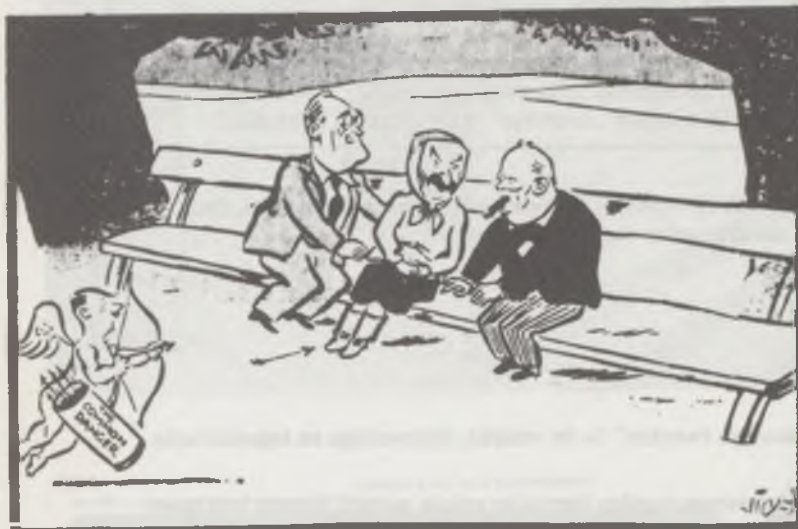
Voorbeeld:

Het eerst verscheen prent . . . (het juiste Romeinse cijfer invullen)

Als tweede verscheen prent . . . („ „ „ „ „)

Als derde verscheen prent . . . („ „ „ „ „)

Als vierde verscheen prent . . . („ „ „ „ „)

- I. Roosevelt en Churchill zitten op een bank vriendelijk te doen tegen de als een Russische dame verklede Stalin, die met een glimlach de Amerikaanse en Britse vriendelijkheid beantwoordt. In het met pijl en boog gewapende liefdesgodje kun je Hitler herkennen. Op zijn pijlkoker staat „the common danger”, dat is in het Nederlands „het gemeenschappelijk gevaar”.

II. Duitsland en Rusland (Stalin) dansen de polka.

III. Het onderschrift bij deze prent luidt: „Tito kiest de vrijheid”.
De half zichtbare figuur rechts is Stalin.

- IV. Hier zie je Hitler en Mussolini met de Engelse eerste minister Chamberlain en diens Franse collega Daladier in een bespreking bijeen. Stalin staat in de deuropening en vraagt: „Wat, is er geen stoel voor mij?”

D. Voor deze opgave heb je nogmaals de prenten op de pagina's 4, 5 en 6 nodig.

Opdracht:

10. Bekijk ze nog eens goed. Geef dan van twee van de vier prenten naar *eigen keuze* een beschrijving.

- I. Kies je prent I, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Wat was de reden dat Stalin, Roosevelt en Churchill zo vriendelijk tegen elkaar deden?
 - c. Hoe liep het later met de vriendschap tussen hun drie landen af?
- II. Kies je prent II, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Wat was de reden dat Duitsland en Rusland (Stalin) de polka dansten?
 - c. Hoe liep het later met de vriendschap tussen beiden af?
- III. Kies je prent III, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Waarom koos maarschalk Tito „de vrijheid”?
 - c. Welk bezwaar had Stalin daartegen?
- IV. Kies je prent IV, vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Op welke gebeurtenis heeft de prent betrekking?
 - b. Waarom was er geen stoel voor Stalin?
 - c. Welk verdrag sloot Stalin later met Hitler?

Denk erom: vergeet niet de nummers van de prenten die je gekozen hebt op je antwoordpapier te vermelden!

- E. Hieronder staat een fragment uit een brief, die een Russische boer in 1928 aan de redactie van een krant schreef.

Lees deze tekst aandachtig door en beantwoord dan de daaronder staande vragen.

„ Kameraden, jullie schrijven dat alle boeren, de rijken uitgezonderd, vrijwillig de kolchoz ingaan, maar dat is niet waar. In ons dorp tekende bijvoorbeeld slechts 25% in. Als iemand tegensprak werd hij bedreigd met arrestatie en dwangarbeid. Collectivisering kan alleen slagen als de hele massa der boeren vrijwillig meedoet en niet als geweld gebruikt wordt. Ik smeed u mijn naam niet bekend te maken, omdat de partijleden boos zullen worden.

Kameraad, als de boeren vrijwillig aan de kolchozen meedoen, waarom zenden jullie dan legereenheden, die je al bij de minste weerstand tegen de kolchoz in de gevangenis zetten?

Het is nu zover gekomen dat voor de vrijheid de gevangenis in de plaats is gekomen.

Als je zou stemmen zou je merken dat slechts een half procent zich vrijwillig voor de kolchoz heeft opgegeven. Iedereen vindt het iets verschrikkelijks; iedereen wil liever meester zijn en geen slaaf”

Vragen:

11. Als je het woord collectivisering leest (regel 4) kun je aan een kolchoz denken.
Wat is een kolchoz?
12. Noem twee kenmerken van een kolchoz.
13. Maak duidelijk waarom de communisten in de Sovjet-Unie kolchozen wilden.
14. Veel boeren wilden niet vrijwillig in de kolchoz.
Welke maatregelen paste de regering toe om de boeren te dwingen?
15. Veel boeren wilden liever „meester” zijn en geen „slaaf”.
a. In welk opzicht wilden ze „meester” zijn?
b. Waardoor zouden ze zich „slaaf” gevoeld hebben?
16. De schrijver van de brief zegt dat „voor vrijheid de gevangenis in de plaats is gekomen”.
(regel 10).
Geef aan wat de schrijver hiermee bedoelt.
17. De brieven-schrijver is van mening dat een kolchoz alleen dan succes kan hebben als aan twee voorwaarden wordt voldaan.
Welke zijn die twee voorwaarden?

Zie ommezijde

F. Hieronder staan tien begrippen en termen, die met de regering van Stalin te maken hebben.

a. „man van staal“;	f. vijanden van het volk;
b. vijfjarenplannen;	g. zuiveringen;
c. industrialisering;	h. persoonsverheerlijking;
d. collectivisering;	i. oorlogsleider;
e. werkkampen;	j. de Grote Vaderlandse Oorlog.

Opdracht:

18. Lees eerst de hieronder staande opdrachten I en II.

Daarna mag je zelf kiezen welke opdracht je wilt maken: I óf II. Geef duidelijk aan welke opdracht je maakt, I of II.

I Geef aan de hand van de tien hierboven staande begrippen en termen een beschrijving van de persoon en de daden van Stalin.
Ga er bij de beschrijving van uit dat je het *niet* eens bent met de bedoelingen van Stalin en met de manier waarop hij deze trachtte te verwezenlijken.

II. Geef aan de hand van de tien hierboven staande begrippen en termen een beschrijving van de persoon en de daden van Stalin.
Ga er bij de beschrijving van uit dat je het eens bent met de bedoelingen van Stalin en met de manier waarop hij deze trachtte te verwezenlijken.

EXAMEN HOGER ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

Dinsdag 30 mei, 14.00–16.30 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 23 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”.
Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen.
Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden.
Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken.
Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

- A. Tijdens de verkiezingsstrijd voor het presidentschap in 1928 liet een van de kandidaten zich als volgt uit:

„Er is in deze verkiezingsstrijd echter nieuw leven geblazen in een reeks voorstellen die ons, als zij worden aangenomen, een grote stap nader zullen brengen tot het afschaffen van ons Amerikaans systeem en het toelaten van de verderfelijke praktijk van een door de staat geleid bedrijfsleven.

Omdat het land tegenover moeilijkheden en twijfels staat ten aanzien van bepaalde nationale problemen, namelijk de drooglegging, de hulp aan de boeren en de electriciteitsvoorziening, stellen onze tegenstanders voor de staat grote zeggenschap te geven in de sectoren waar deze problemen bestaan.”

Vragen:

1. Welk standpunt zou de volgende Amerikaanse regering volgens deze kandidaat voor het presidentschap op economisch terrein moeten innemen?
 2. Noem twee overwegingen op grond waarvan de spreker de drooglegging een nationaal probleem kon noemen.
 3. Met welk probleem worstelde de Amerikaanse landbouw?
-

- B. Hieronder volgen vier met Romeinse cijfers genummerde uitspraken uit 1936, gedaan tijdens de verkiezingsstrijd voor het Amerikaans presidentschap.

- I. „Een regering die leeft in een geest van naastenliefde, maar af en toe fouten maakt, is te verkiezen boven de voortdurende nalatigheden van een regering die bevroren is in de eigen onverschilligheid.”
- II. „Washington gaat binnenkort ons gezinsleven regelen, ons gemeenschapsleven, ons werk, ons zakenleven.”
- III. „Onder het twee-partijen systeem heeft Wallstreet altijd gewonnen en het volk altijd verloren.”
- IV. „We moeten kiezen tussen het Amerikaanse regeringssysteem en één dat vreemd is aan alles wat dit land ooit gekend heeft.”

Opdracht:

4. Schrijf de vier Romeinse cijfers op en geef achter elk cijfer met de letter D (= Democraat) of R (= Republikein) aan, welke partij de desbetreffende uitspraak zou hebben gedaan. Zet achter de Romeinse cijfers die je niet van een D of een R kunt voorzien, omdat die uitspraak door een andere partij zou zijn gedaan, een streepje. Licht je keuze toe.

Voorbeeld:

I = . . . (D of R of – invullen), omdat (of want) (keuze toelichten).
Enz.

C. Voer de opdrachten 5 en 6 uit met behulp van de hieronder staande tabel.

DE GROTE DEPRESSIE IN CIJFERS

		1929	1933	1939	1941
Nationaal produkt (miljard \$)	1	104	56	91	126
Produktie duurzame goederen (index, 1929 = 100)	2	100	24	82	152
Staalproduktie (1000 ton per week)	3	1212	499	1013	1589
Staalproduktie (% van de theoretische capaciteit)	4	88,5	37,4	64,5	97,3
Werkloosheid (miljoen arbeiders)	5	1,5	12,8	9,5	5,6
Consumptie-uitgaven per hoofd van de bevolking (\$)	6	648	369	516	614
Uitgaven Federale Regering (miljard \$)	7	2,6	4,0	9,0	20,5
Ambtenaren Federale Regering (1000 personen)	8	533	559	914	1355
Werkverschaffing (1000 personen)	9	0	3235	2007	1370
Staatsschuld (miljard \$)	10	16,3	24,0	47,6	64,3

Opdrachten:

5. Kies uit de tien cijferreeksen die de tabel geeft er twee, waarmee een voorstander van de New Deal bij het bekend worden van de cijfers over 1939 kon beredeneren dat Roosevelts economische politiek geslaagd was.
Licht je keuze toe.
6. a. Welke ontwikkeling zie je bij de cijfers van de staalproduktie tot en met 1941?
b. Welke ontwikkeling zie je bij de cijfers van de federale regeringsuitgaven tot en met 1941?
Verklaar deze ontwikkelingen.

D. Deze opgave gaat over: Het isolationisme in het beleid van de Verenigde Staten ten opzichte van Europa, 1917–1941.

Opdracht:

7. Behandel bovengenoemd onderwerp. Bij de uitwerking ervan dien je onderstaande aanwijzingen a tot en met d te volgen en behalve de hierna op de bladzijden 4 en 5 afgedrukte teksten natuurlijk ook eigen kennis te verwerken.
 - a. Begin met een korte inleiding, waarin je twee argumenten vóór en twee argumenten tegen het isolationisme noemt, die in de hele periode een rol bleven spelen in de Verenigde Staten.
De in deze inleiding genoemde argumenten mag je verder niet gebruiken.
 - b. Noem vervolgens drie argumenten die een rol speelden toen de Verenigde Staten in 1917 besloot Duitsland de oorlog te verklaren en zo dus zijn houding ten opzichte van Europa wijzigde.
Gebruik hierbij de op de volgende pagina staande teksten I en II.
 - c. Bespreek daarna de ontwikkeling in de Amerikaanse politiek ten opzichte van Europa in de jaren 1918 tot 1941. Gebruik hiervoor de op de volgende pagina's staande teksten III tot en met VII.
 - d. Besluit met een samenvattende conclusie.

Teksten:

- I. In een debat over de oorlogsverklaring aan Duitsland zei senator George W. Norris van Nebraska op 4 april 1917 het volgende:
„Tijdens dit geschil hebben we vele honderden miljoenen dollars aan de Geallieerden geleend
Thans eist men dat de Amerikaanse burgers gebruikt worden als verzekeringspolis om de veilige levering van munitie aan oorlogvoerende naties te waarborgen. De enorme winsten van munitiefabrikanten, effectenmakelaars en obligatiehandelaren moeten door onze deelname aan de oorlog nog verder verhoogd worden.
Dit heeft ons tot het huidige ogenblik gebracht, waarop het Congres, daartoe aangezet door de President en gesteund door onwaarachtige sentimenten, op het punt staat de oorlog te verklaren en ons volk te storten in de grootste slachting die de wereld ooit gekend heeft”
- II. Op 25 september 1919 zei President Wilson in een redevoering over de Volkenbonds-problematiek:
„Wat komt er terecht van onze beloften aan de mannen die begraven liggen in Frankrijk? Wij zeiden dat zij er heen gingen niet om te bewijzen hoe begerig of hoe gereed Amerika was om oorlog te voeren, maar om te zorgen dat er nooit weer zo'n oorlog zou zijn.”
- III. Artikel 10 van het Handvest van de Volkenbond luidde:
„De leden van de Bond nemen op zich om tegen agressie van buiten af de territoriale integriteit en bestaande politieke onafhankelijkheid van alle leden van de Bond te eerbiedigen en te bewaren.
In geval van een dergelijke agressie zal de Raad adviseren over de middelen waardoor aan deze verplichtingen kan worden voldaan.”
- IV. Op 5 oktober 1937 zei President Roosevelt in een rede, die bekend werd als de „Quarantaine Speech”:
„Oorlog is een besmetting, of hij openlijk verklaard wordt of niet.
Staten en volkeren ver van het oorspronkelijk toneel der vijandelijkheden kunnen er in worden meegesleept. Wij zijn vastbesloten onszelf buiten een oorlog te houden, maar wij kunnen onszelf niet verzekeren tegen de rampzalige gevolgen van een oorlog en tegen het gevaar dat we erin gemengd worden. Wij nemen de maatregelen die ons risico om erin betrokken te worden zo gering mogelijk maken, maar wij kunnen geen complete bescherming vinden in een wereld van wanorde, waarin vertrouwen en veiligheid zijn vernietigd”.
- V. Midden september 1939 meldde de pers:
„De gemeenschappelijke zitting van het Huis der Afgevaardigden en den Senaat die door President Roosevelt op 21 september bijeengeroepen was om zijn voorstellen met betrekking tot de neutraliteit te behandelen is begonnen. Voor den aanvang van de zitting kwamen zeventien senatoren, onder leiding van Borah, den ouden isolationist, bijeen om plannen te bespreken, teneinde het voorgestelde opheffen van het wapenembargo* te doen afstemmen”.
N.B. De tactiek van Borah had geen succes.

* wapenembargo = uitvoerverbod van oorlogsmateriaal.

- VI. Charles Lindberg, die een grote rol in de „America First“-beweging speelde, zei op 23 april 1941.
 „De ligging van de Verenigde Staten is van militair standpunt gezien beter dan die van welk ander land ter wereld. Zelfs in de onvoorbereide toestand waarin wij nu verkeren is geen buitenlandse macht momenteel in staat ons aan te vallen. Als wij ons concentreren op onze eigen verdediging en de kracht opbouwen die deze natie in stand behoort te houden, dan zal geen buitenlandse strijdmacht ooit trachten te landen op Amerikaanse kusten De tijd is gekomen dat degenen onder ons die geloven in een onafhankelijk voortbestaan van Amerika zich moeten verenigen en krachtig organiseren. Een minderheid van ons volk leidt ons naar de oorlog. Deze minderheid heeft macht. Zij heeft invloed. Zij heeft een luide stem. Maar zij vertegenwoordigt niet het Amerikaanse volk“.
- VII. 14 augustus 1941 maakten Roosevelt en Churchill bekend:
 „In onderstaande verklaring maken de President van de Verenigde Staten en de Eerste Minister van het Verenigd Koninkrijk enkele politieke principes van hun landen bekend :
 2. Zij wensen geen enkele territoriale verandering tot stand te zien komen die niet in overeenstemming is met de wensen van de daarbij betrokken volken.
 3. . . . zij willen de soevereiniteit en onafhankelijkheid teruggegeven zien aan die volken die daarvan met geweld zijn beroofd“.

E. Opdracht:

8. Geef twee redenen waarom de Russische communisten van mening waren dat de landbouw in sovchozen gecollectiviseerd moest worden:
 a. één reden volgens marxistische opvattingen;
 b. één reden van economische aard.

- F. Hieronder volgen twee teksten. Tekst I is uit een rede van Stalin van januari 1933. Tekst II is afkomstig uit een door J. G. van Dillen in een Nederlands tijdschrift in 1934 gepubliceerd artikel.

- I. „Welke zijn de fundamentele krachten die ons, ondanks alles, deze historische overwinning hebben verzekerd? Vóór alles zijn dat de activiteiten en de zelfopoffering, het enthousiasme en de ondernemingszin van miljoenen tellende massa's der arbeiders en kolchozboeren, die samen met de ingenieurs en technische krachten een kolossale energie hebben ontplooid ter ontwikkeling van de socialistische mededinging ”
- II. „De economische toestand van Rusland na het einde van de eerste planperiode is uiterst ongunstig. Het land heeft zijn krachten uitgeput door de schepping van een zware industrie, waarvan het nut voorlopig twijfelachtig is, vooral wanneer men dit vergelijkt met de zware offers, die het volk heeft moeten brengen (. . .)”

Vragen/opdrachten:

9. Over welke historische overwinning sprak Stalin?
10. Het „ondanks alles” van Stalin wijst duidelijk op moeilijkheden die men ondervond heeft.
 Noem daar twee voorbeelden van.
11. Het door Stalin gebruikte begrip „socialistische mededinging” duidt binnen het produktiesysteem in de Sovjet-Unie op wedijver/concurrentie, een begrip dat je eerder in een kapitalistische samenleving zou verwachten.
 Welk verschil bestond er volgens Stalin tussen socialistische mededinging en de wedijver in de kapitalistische landen?

12. Waarom legde de Sovjet-Unie zo'n nadruk op het scheppen van een zware industrie?
13. Waarom kwam er van de zijde van de vakvereniging in de Sovjet-Unie geen protest tegen de zware offers die men moest brengen?
14. Het nut van de zware industrie is later wel degelijk gebleken.
Maak dat duidelijk.

- G. In het Russische blad Izvestia van 30 juli 1937 verscheen onderstaande prent met als bijschrift: „Jezjofs' handschoen”.
- Jezjof was de chef van de geheime politie (N.K.W.D.: de letters op de mouw).
Op de prent staan Hitler en Trotzky links onderaan afgebeeld.

Vragen/opdracht:

15. Waar heeft deze prent betrekking op?
16. Wie (of wat) worden (wordt) hier vermorzeld volgens de tekenaar?
17. De prent suggereert dat Hitler en Trotzky bij elkaar horen.
Noem één argument dat vóór deze suggestie pleit en één argument dat er tegen pleit.

H. Hieronder volgen twee stellingen:

1. Het machtsmisbruik van Stalin was te beschouwen als:
een incidentele ontsporing, die o.a. te verklaren is uit bijzondere binnen- en buitenlandse omstandigheden;
2. Het machtsmisbruik van Stalin was te beschouwen als:
het logisch produkt/resultaat van het in de Sovjet-Unie bestaande systeem.

Opdracht:

18. Kies uit bovenstaande stellingen er één, die je in een kort betoog met tenminste drie argumenten verdedigt.
-

- I. Volgens de journalist Henry Shapiro in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 6 januari 1954 zou Stalin gezegd hebben:
„Ik ben een oude man, maar ik hoop het communisme in de Sovjet-Unie mee te maken voordat ik sterf.”
Stalin sprak deze woorden in een land dat blijkens zijn officiële naam nog altijd in de socialistische fase verkeert.

Opdracht:

19. Noem het verschil tussen de socialistische en de communistische fase volgens de Russische communisten ten aanzien van:
- a. het beloningssysteem;
 - b. de rol van de staat.
-

Zie ommezijde

- J. Hieronder is een prent afgebeeld met als onderschrift: „Wat, is er geen stoel voor mij? “.

Vragen:

20. Welke bijeenkomst wordt hier afgebeeld?
21. Welke landen waren er vertegenwoordigd?
22. Waarom meende Stalin dat de Sovjet-Unie ook uitgenodigd had moeten zijn?

- K. In een in 1949 gehouden redevoering zei Stalin onder andere: „In onze tijd kan men alleen dan een oprechte revolutionair en internationalist zijn als men de communistische partij van de Sovjet-Unie en de Sovjet-Unie zelf onvoorwaardelijk steunt, als men zijn activiteit op de principes van het marxisme-leninisme baseert en uitgaat van de ervaring van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie – de leidende kracht van de internationale communistische beweging”.

Opdracht:

23. Stalin verlangt nogal wat van zijn niet-Russische geestverwanten. Toch laat zich, voor wie zich in de communistische wereld van die tijd inleeft, heel goed de stelling verdedigen dat hij niet teveel verlangde. Noem drie argumenten waarmee Stalin zijn eis tot onvoorwaardelijke trouw in 1949 kon verdedigen.

EXAMEN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS IN 1978

Dinsdag 30 mei, 14.00–16.30 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 22 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”.
Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen.
Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden.
Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken.
Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.).

- A. In de Verenigde Staten van Amerika was sinds 1 januari 1920 het 18e amendement op de grondwet van kracht. Dit amendement luidde:
 „Een jaar na ratificatie van dit artikel zullen de vervaardiging, de verkoop of het transport van spiritualiën in de Verenigde Staten en in alle territoriums aan haar jurisdictie onderworpen, verboden zijn, evenals de invoer en de uitvoer ervan.”
 Sinds 5 december 1933 is het 21e amendement op de grondwet van de Verenigde Staten van Amerika van kracht, dat luidt:
 „Het 18e artikel dat een amendement vormt op de Constitutie van de Verenigde Staten is nietig verklaard.”

Opdracht:

1. In een zakelijk betoog geef je eerst twee argumenten waarmee de invoering van de drooglegging bepleit werd, vervolgens geef je duidelijk aan welke negatieve effecten het 18e amendement had, daarna geef je een verklaring waarom het 18e amendement toch zo lang gehandhaafd bleef, tenslotte geef je een verklaring waarom Roosevelt het alcoholverbod heeft ingetrokken.

- B. Hieronder volgt cijfermateriaal dat je kunt gebruiken bij de beantwoording van enkele vragen betreffende de effectiviteit van Roosevelts New Deal.

Tabel I

Werkloosheid – uitgedrukt in procenten van de beroepsbevolking van 14 jaar en ouder					
1928	4,4	1933	24,9	1938	19,0
1929	3,2	1934	21,7	1939	17,2
1930	8,7	1935	20,1	1940	14,6
1931	15,9	1936	16,9	1941	9,9
1932	23,6	1937	14,3		

Tabel II

	1929	1933	1939	1941
Nationaal produkt (miljard \$)	104	56	91	126
Produktie van duurzame goederen 1929 = 100	100	24	82	152
Staalproduktie, in % van theoretische capaciteit	88,5	37,4	64,5	97,3
Werkloosheid in miljoen arbeiders	1,5	12,8	9,5	5,6
Consumptie-uitgaven per hoofd van de bevolking in \$	648	369	516	614

Vragen:

2. Geef de conclusies die je zou kunnen trekken uit de hierboven in tabel I gegeven percentages ten aanzien van het effect van Roosevelts New Deal:
 - a. in zijn eerste ambtsperiode;
 - b. in zijn tweede ambtsperiode;
 - c. in het eerste jaar van zijn derde ambtsperiode.

3. Waardoor vertoont het werkloosheidspercentage in 1938 weer een duidelijke stijging?
4. Versterken de cijfers uit tabel II de conclusies, die je getrokken hebt bij de beantwoording van vraag 2?
Motiveer je „ja” of „nee”.
5. Bij een vergelijking van de cijferreeksen voor 1929 en 1941 in tabel II passen de getallen 5,6 en 614 voor 1941 niet in het algemene beeld dat de andere cijfers geven.
Waarom niet?

C.

Opdracht:

6. Geef in een betoog aan dat en hoe in de Verenigde Staten van Amerika de opvattingen veranderden over de taak van de overheid, in het bijzonder de rol van de centrale overheid in Washington, mede onder invloed van de economische crisis in de jaren dertig.

Om je wat houvast te geven bij de opzet van je betoog én om de beoordeling ervan beter mogelijk te maken vind je hieronder een korte aanduiding van enkele onderdelen die er in elk geval in voor dienen te komen.

(a) Begin met weer te geven wat in de Verenigde Staten van Amerika de heersende opvatting was over de structuur van de samenleving en de rol van de overheid daarin voor de grote economische crisis. (b) Betrek het beleid op sociaal en economisch terrein onder president Hoover tijdens de crisis in je betoog. (c) Bespreek de betekenis van de uitslag van de presidentsverkiezing in 1932. (d) Geef tegen de achtergrond van de economische crisis aan wat de New Deal voor het merendeel der bevolking en vooral voor de werklozen inhield; denk daarbij aan wetgeving op agrarisch, industrieel en sociaal gebied. (e) Behandel de betekenis van de herverkiezing van Roosevelt. (f) Eindig je betoog met een samenvattende conclusie waarbij je de opdracht goed in het oog dient te houden.

Ter ondersteuning van je kennis tref je op de volgende bladzijden aan:

- I. een fragment uit een rede van president Coolidge tot het Congres in 1928;
- II. een uitspraak van Hoover uit 1928;
- III. een deel van de National Recovery Act, 1933;
- IV. enkele punten uit het verkiezingsprogramma van de Republikeinse partij, 1936;
- V. een fragment uit het verkiezingsprogramma van de Democratische partij, 1936;
- VI. een gedeelte uit de State of the Union-rede van president Roosevelt, 1944.

I. President Coolidge tot het Congres, 1928:

„Nimmer heeft het Congres bij het in ogenschouw nemen van de „State of the Union” een gunstiger perspectief ontmoet dan thans het geval is. Wij bereiken en behouden de positie, waarin de bezittende en werkende klasse niet gescheiden, maar identiek zijn.

II. De Republikeinse presidentskandidaat Hoover na zijn campagne, 1928:

„Ik heb getracht U aan te tonen dat de grootheid van Amerika is voortgekomen uit een politiek en sociaal systeem en uit een geheel eigen methode tot beheersing van de economische krachten — ons Amerikaanse systeem — dat dit grote experiment het menselijk welzijn verder heeft gebracht dan ooit tevoren in de geschiedenis. Wij staan vandaag dichter bij het ideaal van de afschaffing van de armoede en van vrees voor het bestaan dan ooit tevoren in dit land. Ik herhaal opnieuw dat het loslaten van ons Amerikaanse systeem . . . juist de vrijheid en de bevrijding van ons volk in gevaar zal brengen en de gelijke kansen niet alleen voor onszelf, maar ook voor onze kinderen in gevaar zal brengen.”

III. Uit de National Recovery Act, 1933:

„(Hoofdstuk I):

Het bestaan van een nationale noodtoestand, oorzaak van wijdverbreide werkloosheid en desorganisatie van de industrie, die verlamdend werkt op de nationale en internationale handel en de levensstandaard van het Amerikaanse volk ondermijnt, wordt hierbij erkend.

Het Congres spreekt hierbij zijn politieke wil uit om de beletselen die een vrij en onafhankelijk nationaal en internationaal handelsverkeer in de weg staan . . . weg te nemen; om ten behoeve van het algemeen welzijn de organisatie van de industrie te bevorderen . . . om verenigde activiteit van arbeid en ondernemersbeleid te bevorderen en te onderhouden . . . om oneerlijke concurrentiepraktijken te verhinderen . . . om de huidige industriële produktiecapaciteit volledig te benutten; om te grote produktiebeperking te vermijden, voor zover deze niet tijdelijk noodzakelijk is; de consumptie van agrarische en industriële produkten te bevorderen; om de werkloosheid te verminderen en te verlichten . . .

- Op aanvraag door één of meer handelsorganisaties of industriële ondernemingen, gericht tot de President, kan deze een richtlijn of richtlijnen voor een eerlijke wedijver (codes of fair competition) uitvaardigen voor de desbetreffende tak van handel of industrie . . .

Dergelijke richtlijnen mogen niet worden aangewend om monopolievorming te bevorderen of om kleinere ondernemingen te doen verdwijnen of aan banden te leggen

- Nadat de President een richtlijn van deze aard heeft uitgevaardigd zal deze code het richtsnoer zijn voor de desbetreffende tak van handel en industrie en elk onderdeel daarvan.

(Hoofdstuk II):

- Openbare werken en ondernemingen.

. . . De President wordt hierbij gemachtigd . . . een Federale Raad voor Openbare Werken in te stellen . . . waaraan hij functies en bevoegdheden kan overdragen . . .

- De voorzitter van de Federale Raad voor Openbare Werken, zal onder leiding van de President een . . . program voor Openbare Werken opstellen, dat o.m. zal omvatten . . . (a) aanleg, onderhoud en verbetering van verkeerswegen . . . en openbare gebouwen, (b) het in stand houden en tot ontwikkeling brengen van natuurlijke hulpbronnen, zoals de controle op en de zuivering van wateren, voorkoming van bodemerosie . . . , ontwikkeling van waterkrachtbronnen, transport van elektriciteit, bouw van havens en kanalisatie van rivieren, aanleg van drainagesystemen.”

IV. Uit het verkiezingsprogramma van de Republikeinse Partij, 1936:

„De bevoegdheden van het Congres zijn door de president in bezit genomen . . .

De rechten en vrijheden van Amerikaanse burgers werden geschonden. Een gereglementeerd monopolie heeft de plaats ingenomen van de vrije onderneming. Het ambtelijk apparaat van de New Deal streeft er voortdurend naar rechten, voorbehouden aan de Staten en het volk, te usurperen . . .

Het heeft het moreel van velen van ons volk ondermijnd en hen afhankelijk gemaakt van de regering.

Beroep op hartstocht en klassevooordeel hebben rede en verdraagzaamheid vervangen.

Deze daden zijn voor een vrij volk onduldbaar . . .

Wij beloven plechtig dat:

- I. wij ons zullen inzetten voor het behoud van het Amerikaanse systeem van grondwettelijk en plaatselijk zelfbestuur en dat wij ons zullen verzetten tegen alle pogingen de autoriteit van het Hoogste Gerechtshof te verzwakken, de laatste beschermster van de burger tegen de eenzijdige inkapseling van de wetgevende en uitvoerende functies van de overheid. Zonder een onafhankelijke rechtspraak kan individuele vrijheid niet bestaan;

2. wij het Amerikaanse systeem van vrije ondernemingen, persoonlijke wedijver en gelijke kansen voor ieder zullen beschermen en dat wij dit systeem voortdurend zoeken te verbeteren in het belang van allen."

V. Uit het verkiezingsprogramma van de Democratische Partij, 1936:

„Het Republikeinse verkiezingsprogramma stelt voor verschillende nationale vraagstukken het hoofd te bieden door middel van initiatieven der afzonderlijke staten. Wij weten dat droogte, stofstormen, minimumlonen, maximumwerktijden, kinderarbeid, arbeidsomstandigheden in de industrie, monopolistische en onfaire zakenpraktijken niet op de meest gewenste wijze kunnen worden aangepakt door de wetgevende machten van 48 afzonderlijke staten, door de ambtelijke apparaten van 48 afzonderlijke staten en door de 48 hoogste gerechtshoven der afzonderlijke staten.

Handelingen in ondernemingen, die zich onvermijdelijk niet tot staatsgrenzen beperken, vragen de aandacht van de Unie en de federale regering. Wij hebben gepoogd genoemde vraagstukken het hoofd te bieden door middel van wetten in het kader van de grondwet en zullen dat blijven doen."

VI. Een gedeelte uit de State of the Union-rede, 1944:

„In onze tijd zijn deze economische waarheden vanzelfsprekend geworden. We hebben om het zo te zeggen een tweede Bill of Rights, waarop een nieuw fundament van zekerheid en welvaart voor allen kan worden gevestigd, ongeacht positie, ras of geloof.

Daartoe behoren:

het recht op nuttige en lonende arbeid in de industrieën, ondernemingen, agrarische bedrijven en mijnen van het land;

het recht op voldoende verdienste om te voorzien in de behoeften aan kleding, voedsel en ontspanning;

het recht van elke boer te produceren en te verkopen tegen een prijs, die hem en zijn gezin een behoorlijk levensonderhoud garandeert;

het recht van elke zakenman, klein of groot, om in vrijheid handel te drijven, zonder vrees voor oneerlijke concurrentie en overheersing door monopolies . . . ;

het recht van elk gezin op een behoorlijke woning;

het recht op passende medische hulp en de gelegenheid om die te verkrijgen . . . ;

het recht op behoorlijke bescherming tegen de economische gevolgen van ziekte, ongeval, werkloosheid en bejaard zijn;

het recht op onderwijs;

. . . nadat de oorlog tot een goed einde is gebracht, moeten we bereid zijn de weg in te slaan naar de realisatie van deze rechten."

- D. Voor veel radicale socialisten en communisten in de westerse wereld — en niet alleen daar — heeft de Sovjet-Unie lange tijd gegolden als het voorbeeld van een land waar eindelijk de oude droom van een socialistische maatschappij tot werkelijkheid was geworden of althans zou worden.

Vraag:

7. Om welke reden en in welk opzicht waren ook niet-socialisten en niet-communisten, in het begin van de jaren dertig, geneigd de Sovjet-Unie als voorbeeld te nemen?

- E. De waardering van de Sovjet-Unie is in de jaren veertig in de Westeuropese publieke opinie aan verandering onderhevig geweest.

Vraag:

8. Hoe werd de Sovjet-Unie in de publieke opinie gewaardeerd, zoals bijvoorbeeld tot uiting komt in (niet-communistische) kranten:
- in 1940;
 - in 1945;
 - in 1948?

Geef daarbij steeds aan waardoor die waardering en de verandering daarin sterk beïnvloed werden.

- F. Wanneer in 1933 in Duitsland Hitler aan de macht is gekomen, beginnen de communistische partijen in Europa, op aansporing van „Moskou”, toenadering te zoeken tot andere „anti-fascistische” partijen. In enkele landen leidt dit tot de vorming van een Volksfront (= een samengaan van communisten en socialisten, in enkele gevallen ook wel met links-liberalen en syndicalisten). In 1939 toont de Sovjet-Unie zich onder Stalin echter bereid met het fascistische Duitsland onder Hitler tot een akkoord te komen.

Stelling: Hoewel bovenstaande politiek op het eerste gezicht een innerlijke tegenstrijdigheid lijkt te vertonen is er wel degelijk een consequente lijn in Stalins politiek aanwezig.

Opdracht:

9. Beredeneer in een kort betoog de juistheid van bovenstaande stelling, daarbij lettend op het doel van Stalins buitenlandse politiek.

- G. Nadat de massale collectivisering van de Russische landbouw was begonnen, schreef Stalin in 1930:

„De laatste hoop van de kapitalisten in alle landen, die dromen van het herstel van het kapitalisme in de U.S.S.R., stort in elkaar.

De boeren, die zij beschouwen als het materiaal om de grond voor het kapitalisme te bemesten, geven en masse de veelgeprezen banier van het particuliere eigendom prijs en nemen het pad van de collectivisering. Zo staan de zaken dus. Er is een weg terug naar het kapitalisme en een weg voorwaarts naar het socialisme. Er is geen derde weg. Daarom zijn we kortgeleden overgegaan tot de politiek van het elimineren van de koelakken als klasse. Dit is een integraal onderdeel van de vorming en ontwikkeling van de collectieve boerderijen.”

Vragen:

- Waarom moesten in de communistische gedachtengang de koelakken als klasse geëlimineerd worden?
- Hoe geschiedde dit elimineren in de praktijk?
- Waarom is, volgens Stalin, de weg naar de collectieve boerderijen een stap voorwaarts naar het socialisme?
- Waarom hebben niet alleen de koelakken maar ook de kleine boeren en pachters zich tegen de collectivisering verzet?

- H. Artikel 3 van de grondwet van de Sovjet-Unie van 1936 luidt als volgt:
„De gehele macht in de Sovjet-Unie behoort aan de arbeidende bevolking in stad en land, belichaamd door de raden van afgevaardigden.”

Vragen:

14. Geef aan in welk opzicht dit grondwetsartikel niet de werkelijke machtsverhoudingen in de Sovjet-Unie in die tijd weergeeft.
15. Waar beruiste in de Sovjet-Unie in die tijd ook macht, behalve bij Stalin?

- I. Artikel 13 van de Sovjetgrondwet van 1936 luidt als volgt:
„De Unie van Socialistische Sovjet Republieken is een federale staat op basis van vrijwillig samengaan van Socialistische Sovjet Republieken met gelijke rechten, te weten” (volgt een opsomming van de deelrepublieken).

Vraag:

16. Waardoor is van vrijwilligheid en gelijkheid in de federale staat zoals bedoeld in bovenstaand artikel 13 geen sprake?

- J. Onderstaande tekst en de afbeeldingen op de bijlage hebben betrekking op de sovjet-russische kunst. Je dient tekst en afbeeldingen te gebruiken bij de hierna volgende vragen en opdrachten 17 tot 22.

„Vóór alles moest men dus laten zien, dat de revolutie het oude had weggevaagd en dat er iets nieuws was gekomen. Een wedijver in het nieuwe en in het andere ontstaat, gangbare opvattingen worden tot vooroordelen, bestaande richtlijnen tot verwerpelijke conventies. In vorm en object zou de kunst iets nieuws geven

- 5 Gestuwd door een fanatiek geloof in het nieuwe, schrijven zij hun dreunende verzen, verheerlijken de arbeid en spreken de verwachting uit, dat de gemechaniseerde maatschappij een beter en gelukkiger mens zal kweken, ja welhaast ontwerpen en voortbrengen als in een fabriek de goederen.
In de beeldende kunsten precies dezelfde manifestatie: het nieuwe Rusland zou een
10 nieuwe architectuur hebben. Of beter gezegd, de tekeningen zouden anders zijn en ontwerpen voor andere gebouwen werden gemaakt. Want voor schilderijen waren er geen kopers meer in de proletariërs-gemeenschap en voor gebouwen voorlopig geen materiaal en geen opdrachtgevers. Wat men nodig had, waren reclamebiljetten, waarin de staat de arbeiders en boeren maande hun plicht te doen, soldaten opriep om het vaderland te
15 verdedigen, en de tegenstanders — de Witten en de Kerk — zwart maakte. Vele malen moesten ook feesten worden opgeluisterd door enorme afbeeldingen der leiders en suggestieve verbeeldingen van de nieuwe gemeenschap In hoekige lijn en rationele compositie werd ook hier de machine verheerlijkt als de reddingbrengende macht en de massamens afgebeeld, gelijk ook de dichters niet het individuele maar het collectieve uitbeeldden
20 Het bleek, dat het publiek en vooral het matig ontwikkelde nieuwe publiek, weinig waardering had voor het extreem moderne men begreep de nieuwe dichtkunst niet, vond veel in de schilderkunst dwaas en onnatuurlijk; tentoonstellingen trokken geen bezoekers, in de Partij en op de Congressen werd met de nieuwlichters gespot
25 Het publiek verlangde goede portretten van de leiders, afbeelding van het gewone leven, de leiders zelf begrepen, dat, wilde men de kunst tot de massa brengen — en dat was hun oprechte bedoeling en hun ideaal — dat dan die kunst niet door gewild extremisme alleen voor kenners toegankelijk moest zijn

- Schilder- en beeldhouwkunst vinden een prachtig object in de stoere kracht van de arbeider, in de nu meer dan vroeger gelukkige frisheid van de boeren, man en vrouw.
- 30 Gedaan in de trant van het 19e eeuwse realisme, onderscheiden de kunstwerken zich van die hunner voorgangers door het veel meer op de voorgrond treden van de mens, waarvoor het landschap slechts achtergrond is, door de voorkeur voor fabriek en machine en door de scherpe lijnen en krachtiger gelaatstreken op de portretten dezer jaren
- 35 In de vrije kunsten betekenen de jaren na 1932 zonder twijfel een achteruitgang. De realistische uitbeelding, met het woord, de verf of in steen en hout, van de strijd voor en het werk aan de socialistische opbouw, was [voordien] een „tendentieus naturalisme”. Al spoedig [in het begin van de jaren '30] achtte de leiding in staat en Partij deze weergave te zeer naturalistisch en te weinig tendentiekus
- 40 Wat dan wél verlangd werd, formuleerde het nieuwe „Al-Russische Verbond van schrijvers”, reeds in 1932 als „een waarachtige en historisch concrete uitbeelding van de werkelijkheid in haar revolutionaire ontwikkeling. Tegelijk met de waarachtigheid en het historisch concrete moet de uitbeelding gecombineerd worden met de taak van hervorming tot het ideaal en opvoeding van de arbeiders in de geest van het socialisme”
- 45

Opdrachten/vragen:

17. In regel 4 van de tekst staat:
„In vorm en object zou de kunst iets nieuws geven.”
Verklaar deze zin.
18. Beredeneer waarom het geloof in een gemechaniseerde maatschappij dichters en schilders kon inspireren.
19. Op grote schaal werden reclame- en propaganda-affiches in de Sovjet-Unie verspreid. Geef een verklaring waarom juist dit middel werd gehanteerd.
20. Wat wordt bedoeld met: „. . . [in het begin van de jaren '30] achtte de leiding in staat en Partij deze weergave te zeer naturalistisch en te weinig tendentiekus”? (zie regels 39 en 40)
21. Hoe noemt men de kunstopvatting die sindsdien (± 1932) gehuldigd werd?
22. Geef – met een motivering – bij drie van de vijf met cijfers genummerde afbeeldingen aan of de desbetreffende afbeelding kenmerkend is voor:
a. de fase van experimenten;
b. het tendentiekus naturalisme;
c. de stijl waarin de voorschriften van de partij op het gebied van de kunst overheersten.
Doe dit volgens onderstaand voorbeeld.
Voorbeeld:
Afbeelding . . . (cijfer invullen) is kenmerkend voor . . . (a of b of c invullen) omdat
. . . . (je motivering opschrijven).

EXAMEN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS
IN **1978** DINSDAG 30 MEI, 14.00 – 16.30 UUR

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

BIJLAGE BIJ OPGAVE J

1

- 1 Affiche van El Lissitzky, 'Versla de Witten met de rode wig!'
- 2 Affiche: 'Geëmancipeerde vrouwen bouwt mee aan het socialisme!'
- 3 Alexander Deineka, 'Lang leve de overwinning van het socialisme over de hele wereld!'
- 4 I. Ignatjewitsch Niwinski, 'Wij vervullen Lenins opdracht!'
- 5 V. Mukhina, 'Fabrieksarbeider en werkster in de kolchoz'.

2

3

4

5

1

3

2

4

1. The first image is a photograph of a building, possibly a church or a school, with a prominent steeple or tower. The building is surrounded by trees and a fence. The image is very faded and lacks detail.

2. The second image is a photograph of a building, possibly a church or a school, with a prominent steeple or tower. The building is surrounded by trees and a fence. The image is very faded and lacks detail.

3. The third image is a photograph of a building, possibly a church or a school, with a prominent steeple or tower. The building is surrounded by trees and a fence. The image is very faded and lacks detail.

4. The fourth image is a photograph of a building, possibly a church or a school, with a prominent steeple or tower. The building is surrounded by trees and a fence. The image is very faded and lacks detail.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

MAVO-3

Eerste tijdvak - 30 mei 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

N.B. Vóór 6 juni wordt u bericht over eventuele wijzigingen gezonden.

Opmerkingen vooraf:

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	Het vredescongres te Versailles; of: de vredesconferentie te Parijs.	2
2	Duitsland kon van Groot-Brittannië en Frankrijk geen genade verwachten; of: uit de "Veertien Punten" bleek dat Wilson tegenover Duitsland gematigder was.	3
3	Nee, want Wilson was er niet opgewassen tegen zijn Franse en Britse gesprekspartners; of: nee, want de vredesbepalingen vielen voor Duitsland zwaar uit (de vrede werd de Duitsers gedicteerd). Wordt alleen met "nee" geantwoord, zonder toe- lichting, dan dient niet meer dan 1 punt toe- gekend te worden.	2
4	Duitsland had de onbeperkte duikbootoorlog afgekondigd (waarna de Verenigde Staten het de oorlog verklaarde).	2
5	Wilson wilde door de oprichting van de Volken- bond oorlogen voorkomen (of: de vrede handhaven); of: de Volkenbond moest volgens Wilson het instrument worden om onderlinge geschillen vreedzaam op te lossen.	2
6	De Verenigde Staten (had veel offers voor Europa gebracht en) besloot zich van Europa los te maken en terug te keren tot een isolationistische politiek; of: de Senaat (passabel: het Congres) weigerde zijn goedkeuring aan de Vrede van Versailles te geven en aan het lidmaatschap van de Volkenbond.	3
7	Groot-Brittannië begreep dat zonder de Verenigde Staten de Volkenbond weinig zou kunnen doen (of: machteloos was); of: Wilson was toch de initiatiefnemer geweest en nu trok de Verenigde Staten zich terug, mogelijk dat nu andere staten ook geen lid zouden willen worden.	3
B. 8	Een stadswijk waar negers al of niet gedwongen bij elkaar wonen.	2
9	Het Witte Huis, het Kapitoel en het gebouw van het Hooggerechtshof staan in Washington.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
10	Het was te wijten aan: Slechte voeding, Armoede, Slechte woontoestanden, Slechte levensomstandigheden. Indien twee oorzaken genoemd worden: 2 punten; als er één genoemd wordt: 1 punt.	2 (2x1)
11	Er is hier sprake van rassendiscriminatie.	2
12	a. In het Witte Huis woont de president van de Verenigde Staten. b. Het Kapitoool is de vergaderplaats van de volksvertegenwoordiging; of: van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden; of: van het Congres.	1 1
C. 13	Prent I: a. Hoe oudere mensen zich ook bezig hielden met het leren van moderne (of: nieuwe) dansen. b. De eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog was een tijd waarin men zijn onlustgevoelens af wilde reageren door het zoeken van vrolijkheid in allerlei (opwindende) nieuwe dingen en van luidruchtigheid in nieuwe (jazz)muziek. c. Verschillende nieuwe dansen zoals de charleston, de tango, de foxtrott. Het vereren van de heldinnen en helden van het witte doek (veelvuldig bezoek aan de bioscoop). De kruiswoordpuzzel. Het marathondansen. Het gebruik van de auto. De invloed van de mode. Prent II: a. Hoe zelfs spaarzame mensen door de crisis getroffen werden. b. De "Grote Depressie" is de tijd van de grote economische crisis waardoor velen werkloos (en straatarm) werden. c. De Verenigde Staten kon in Europa en elders in de wereld voor zijn produkten geen afzetgebied meer vinden. De uitvoer van zijn goederen naar andere landen werd belemmerd door strenge invoerbepalingen van die landen.	2 4 4 (2x2) 2 4 4 (2x2)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

Er ontstond in de Verenigde Staten een overproduktie, waardoor veel fabrieken hun deuren moesten sluiten (en de arbeiders op straat kwamen te staan).
Door de beurskrach te New York, waardoor banken failliet gingen en hun klanten in hun val meesleurden, aandelen tot niets in waarde daalden en de dollar nog maar nauwelijks koopkracht bezat.

D.	14	De onderstaande zinnen zijn <u>voorbeelden</u> :
a. Na de Eerste Wereldoorlog is de Volkenbond opgericht waar de Verenigde Staten geen lid van werd.
b. Na de "zwarte donderdag" ontstond er in de Verenigde Staten een ernstige economische crisis. President Roosevelt ging later met zijn New Deal tot bestrijding van de crisis over.
c. De werkloosheidsbestrijding van president Roosevelt bestond voor een belangrijk deel uit het door middel van overheidssteun doen uitvoeren van openbare werken.
d. Door de aanval op Pearl Harbour sloot de Verenigde Staten zich bij de geallieerden aan en kwam er een einde aan zijn neutraliteitspolitiek.
e. In 1927 maakte Charles Lindbergh de eerste non-stop vlucht over de Atlantische Oceaan.	15
(5x3)
E.	15	De volgorde is: IV, II, I, III.
Staat er één in de volgorde op een verkeerde plaats (zoals: II, I, III, IV of III, IV, II, I) dan: 4 punten.
Indien er twee verwisseld zijn (zoals: III, II, I, IV of: IV, I, II, III of II, IV, I, III of IV, II, III, I) dan: 2 punten.	6
F.	16	Prent I:
a. De prent heeft betrekking op de inval van Hitlers legers in de Sovjet-Unie.
b. Ze zagen in Hitler een gemeenschappelijk gevaar. (Met Groot-Brittannië en met de Sovjet-Unie was Hitler al in oorlog.)
c. Na hun overwinning op Hitler blijft de vriendschap tussen de Sovjet-Unie en de andere twee landen (Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) niet lang meer bestaan.	4
4
4

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

- Prent II:
- a. De prent heeft betrekking op het (geheim) verbond dat Hitler en Stalin sloten en waarin ze afspraken hoe ze Polen zouden verdelen. 4
 - b. Ze (Duitsland en de Sovjet-Unie; Hitler en Stalin) hadden samen een niet-aanvalsverdrag gesloten (1939). 4
 - c. Later viel Hitler de Sovjet-Unie binnen (1941). 4
- Prent III:
- a. De prent heeft betrekking op de gebeurtenis dat Tito (Joego-Slavië) breekt met Stalin (Moskou, de Sovjet-Unie) (1948). 4
 - b. Hij wil niet langer aan de leiband van Stalin lopen; of: hij wil niet langer aan Moskou gebonden zijn. 4
 - c. Stalin had hier bezwaar tegen omdat hij vond dat dit optreden van Tito de eenheid van de op Moskou gerichte staten aantastte; of: Stalin had hier bezwaar tegen omdat hij een nog grotere scheur in het communistische blok vreesde. 4
- Prent IV:
- a. Op de Conferentie te München waar Duitsland, Italië, Frankrijk en Groot-Brittannië bijeen waren om over het lot van Tsjecho-Slowakije te praten (afspraken te maken) (1938). 4
 - b. Omdat niemand Stalin had uitgenodigd. 4
 - c. Stalin en Hitler sloten later een niet-aanvalsverdrag. 4

- G. 17 Opdracht I: 10
(5x2)
- Toen Stalin zijn persoonlijk bewind kon doorvoeren begon hij een reeks vijfjarenplannen waarmee hij hoopte ook de landbouw in de Sovjet-Unie op een hoger peil te kunnen brengen. Maar de gedwongen collectivisering van de landbouw ging met zoveel geweld gepaard dat ontelbare boeren die hun eigen bedrijf niet wilden opgeven omkwamen of naar werkkampen in Siberië werden verbannen. In het midden van de jaren dertig begon de onderdrukking door Stalin nog erger vormen aan te nemen. Duizenden mensen werden toen door zijn zuiveringen getroffen, beschuldigd van spionage voor een buitenlandse mogendheid, van sabotage of van verraad aan het communisme. Door martelingen werden zij tot bekentenissen gedwongen. Ook nu weer werden talloze onschuldigen om het leven gebracht of naar de afschuwelijke werkkampen gezonden. Stalin zag zich als de grote leider van de Sovjet-Unie, die altijd gelijk had, de enige die wist wat goed was en die geen fouten kon maken. Geen wonder dat men later deze persoonsverheerlijking afkeurde.

Opdr./vraag

Antwoordkern

Punten (max.)

N.B. Het bovenstaande is slechts bedoeld als een voorbeeld hoe de opdracht uitgevoerd zou kunnen worden.

Voor het gebruik, in een historisch juist verband, van elke term of begrip dient de kandidaat maximaal 2 punten per term of begrip te ontvangen.
Het moet daarbij duidelijk zijn dat de kandidaat een tegenstander van Stalin is.

Opdracht II:

Toen Stalin zijn persoonlijk bewind kon doorvoeren begon hij een reeks succesrijke vijfjarenplannen waarmee hij verwachtte ook de landbouw in de Sovjet-Unie op een hoger peil te kunnen brengen. Het is hem gelukt dank zij de collectivisering van de landbouw. Zijn politiek heeft wel een aantal boeren die hem tegenwerkten leed en ellende gebracht maar om zijn doel te bereiken moest hij nu eenmaal wel tegen die boeren optreden.

In het midden van de jaren dertig werd hij opnieuw door tegenstanders gedwarsboomd. Hij zag zich toen genoodzaakt door zuiveringen alles wat in de Sovjet-Unie door het communisme bereikt was veilig te stellen en de gevaarlijke elementen in werkkampen op te bergen. Het is aan het wijze oordeel en optreden van Stalin te danken dat deze gevaarlijke tegenstand onschadelijk gemaakt kon worden, zodat hij de Sovjet-Unie onbelemmerd met grote bekwaamheid kon blijven leiden. Dat zijn tegenstanders zeggen dat hij een zekere mate van persoonsverheerlijking voor zich eiste, is alleen maar te verklaren uit het feit dat men de grote verdiensten van Stalin voor zijn land niet wil erkennen.

N.B. Ook het bovenstaande onder "opdracht II" is slechts bedoeld als een voorbeeld hoe de opdracht uitgevoerd zou kunnen worden.

Voor het gebruik, in een historisch juist verband, van elke term of begrip dient de kandidaat maximaal 2 punten per term of begrip te ontvangen.
Het moet daarbij duidelijk zijn dat de kandidaat een voorstander van Stalin is.

H.	18	I = onjuist, omdat kritiek op Stalin (of: op de partij) niet werd geduld;
of: onjuist, omdat de geheime politie iedereen arresteerde die kritiek had.	2
		II = onjuist, omdat Stalins voornaamste doel was de industrialisering van de Sovjet-Unie.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	III = juist, omdat de meeste landen die na de Tweede Wereldoorlog door Russische troepen bezet werden een communistische regering kregen.	2
	IV = juist, omdat hij tegenstanders (en vroegere kameraden) wist uit te schakelen (uit de weg wist te ruimen) en zo steeds meer macht kreeg.	2
	V = onjuist, omdat er spoedig onenigheid kwam tussen Stalin en zijn (vroegere) bondgenoten.	2
	Voor een antwoord met alleen maar "juist" of "onjuist" (dus zonder toelichting) dient geen enkel punt toegekend te worden.	
Totaal aantal te behalen punten		<u>90</u>

CIJFERBEPALING.

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

- A. I. De Amsterdammer, 7 december 1918.
II. De Amsterdammer, 29 november 1919.
- B. J.Presser, Amerika. Van kolonie tot wereldmacht, deel 2, Amsterdam/Brussel, 1965, pag.423.
- C. I. Ernest May e.a., War, Boom and Bust, 1917-1932, New York, 1964, pag.147.
II. A.Lammers, De Grote Depressie en de New Deal, Haarlem, 1971, pag.2 van het omslag.
- D. -
- E. I. The News Chronicle van 25 juni 1941.
II. G.Keller, Zehn Jahre Weltgeschehen in schweizerischen Karikaturen, 1935-1945, St.Gallen, 1947, pag.42.
III. H.U.Steger, Meine Grossen Tiere, Zürich, 1956, pag.42.
IV. The Evening Standard van 10 september 1938.
- F. -
- G. -
- H. -

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

MAVO-4

Eerste tijdvak - 30 mei 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

N.B. Voor 6 juni wordt u bericht over eventuele wijzigingen gezonden.

Opmerkingen vooraf.

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	Het vredescongres te Versailles; of: de vredesconferentie te Parijs.	2
2	Duitsland kon van Groot-Brittannië en Frankrijk geen genade verwachten; of: uit de "Veertien Punten" bleek dat Wilson tegenover Duitsland gematigder was.	3
3	Nee, want Wilson was er niet opgewassen tegen zijn Franse en Britse gesprekspartners; of: nee, want de vredesbepalingen vielen voor Duitsland zwaar uit (de vrede werd de Duitsers gedicteerd). Wordt alleen met "nee" geantwoord, dus zonder toe- lichting, dan dient géén punt toegekend te worden.	2
4	Duitsland had de onbeperkte duikbootoorlog af- gekondigd (waarna de Verenigde Staten het de oorlog verklaarde).	2
5	Wilson wilde door de oprichting van de Volkenbond oorlogen voorkomen (of: de vrede handhaven); of: de Volkenbond moest volgens Wilson het instrument worden om onderlinge geschillen vreed- zaam op te lossen.	2
6	De Verenigde Staten (had veel offers voor Europa gebracht en) besloot zich van Europa los te maken en terug te keren tot een isolationistische politiek; of: de Senaat (passabel: het Congres) weigerde zijn goedkeuring aan de Vrede van Versailles te geven en aan het lidmaatschap van de Volkenbond.	3
7	Groot-Brittannië begreep dat zonder de Verenigde Staten de Volkenbond weinig zou kunnen doen (of: machteloos was); of: Wilson was toch de initiatiefnemer geweest en nu trok de Verenigde Staten zich terug, mogelijk dat nu andere staten ook geen lid zouden willen worden.	3
B. 8	De onderstaande omschrijvingen zijn slechts bedoeld als <u>voorbeelden</u> . a. Wilson, Hoover en Roosevelt waren alle drie president van de Verenigde Staten in de tijd tussen de twee wereldoorlogen. Wilson is de schrijver van de Veertien Punten waarin hij zijn	5

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

gedachten voor een betere wereld aangegeven heeft. Hoover was president toen de crisis uitbrak, maar hij was tegen bemoeienis van de staat met het economisch leven.

Zijn opvolger Roosevelt dacht daar anders over. Door middel van zijn New Deal-programma liet hij de staat hulp en steun geven om de crisis te bestrijden.

b.	De jaren na de Eerste Wereldoorlog was de tijd van de drooglegging in de Verenigde Staten. Er kwam een verbod om sterke drank te maken, in te voeren en te verkopen. Op alle mogelijke manieren werd dit verbod overtreden. Gangsters gingen zich met dranksmokkel bezighouden. Een stad met een bloeiend gangsterdom was Chicago, waar de bekende Al Capone leefde. Hij wist (met geld) politie en rechters om te kopen. Door de corruptie was de bestrijding van de gangsters moeilijk. President Roosevelt heeft in het eerste jaar van zijn presidentschap het drankverbod opgeheven.	5
c.	De Ku Klux Klan was een geheim genootschap dat de rassenhaat predikte en dat vooral in het Zuiden van de Verenigde Staten actief was. De leden hadden het vooral op de negers gemunt, die zij een bedreiging voor de blanke overheersing vonden. In hun meestal nachtelijke vergaderingen droegen ze schrik aanjagende kleding: een wit lang gewaad met een witte puntmuts en een wit masker zodat alleen hun ogen zichtbaar waren.	5
d.	Ford was fabrikant die door middel van de lopende band tot massaproductie kwam. De auto werd in de Verenigde Staten een geweldig populair en belangrijk vervoermiddel, dat niet alleen van invloed was op de samenleving, maar ook een nieuw wegennet noodzakelijk maakte.	5
e.	In de jaren twintig ging de invloed van de film in de Amerikaanse samenleving een belangrijke rol spelen. Miljoenen mensen trokken wekelijks naar de bioscopen om er de filmsterren in actie te zien. Deze helden en heldinnen van het witte doek waren gekleed volgens de laatste mode en ze toonden er de modernste dansen zoals de charleston. En toen de geluidsfilm zijn intrede deed kreeg men er ook nog de nieuwste jazzmuziek te horen. Dat was allemaal mogelijk dank zij Hollywood, het centrum van de Amerikaanse filmindustrie.	5

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

	f. In 1929 begon de Grote Depressie, de verschrikkelijke economische ellende, die een einde maakte aan de welvaart van de jaren twintig, die een enorme werkloosheid bracht en voor velen de diepste armoede <u>armoede</u> . Dat alles was begonnen door een overproduktie als gevolg waarvan landbouw en industrie hun produkten niet meer kwijt konden. Dat leidde tot de beurscrisis in New York toen de koersen op de effectenbeurs van Wallstreet een rampzalige duikeling maakten.	5
	g. De jaren twintig, de jaren na de Eerste Wereldoorlog waren voor veel Amerikanen vrolijk, luidruchtig en werden zo legendarisch. Ze waren blij dat de oorlog voorbij was. Ze genoten van hun rijkdom, van uitvindingen die door massaproductie nu gemeengoed gingen worden zoals de auto, de radio, de koelkast en de stofzuiger waardoor een enorme groei van de industrie op gang werd gebracht. Men stortte zich in allerlei rages en door de film werden de nieuwste snuffjes die de mode bracht snel overal bekend en overgenomen. Aan de welvaart scheen geen eind te komen.	5
C. 9	De volgorde is: IV, II, I, III.
Staat er één in de volgorde op de verkeerde plaats (zoals: II, I, III en IV of III, IV, II, I) dan: 2 punten.
Indien er twee verwisseld zijn (zoals: III, II, I, IV of: IV, I, II, III of II, IV, I, III of IV, II, III, I) dan: 1 punt.	4
D. 10	Prent I:
a. De prent heeft betrekking op de inval van Hitlers legers in de Sovjet-Unie.
b. Ze zagen in Hitler een gemeenschappelijk gevaar. (Met Groot-Brittannië en met de Sovjet-Unie was Hitler al in oorlog.)
c. Na hun overwinning op Hitler blijft de vriendschap tussen de Sovjet-Unie en de andere twee landen (Groot-Brittannië en de Verenigde Staten) niet lang meer bestaan.
Prent II:
a. De prent heeft betrekking op het (geheim) verbond dat Hitler en Stalin sloten en waarin ze afspraken hoe ze Polen zouden verdelen.	3
3
3
3

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	b. Ze (Duitsland en de Sovjet-Unie; Hitler en Stalin) hadden samen een niet-aanvalsverdrag gesloten (1939).	3
	c. Later viel Hitler de Sovjet-Unie binnen (1941).	3
	Prent III:	
	a. De prent heeft betrekking op de gebeurtenis dat Tito (Joego-Slavië) breekt met Stalin (Moskou, de Sovjet-Unie) (1948).	3
	b. Hij wil niet langer aan de leiband van Stalin lopen; of: hij wil niet langer aan Moskou gebonden zijn.	3
	c. Stalin had hier bezwaar tegen omdat hij vond dat dit optreden van Tito de eenheid van de op Moskou gerichte staten aantastte; of: Stalin had hier bezwaar tegen omdat hij een nog grotere scheur in het communistische blok vreesde.	3
	Prent IV:	
	a. Op de Conferentie te München waar Duitsland, Italië, Frankrijk en Groot-Brittannië bijeen waren om over het lot van Tsjecho-Slowakije te praten (afspraken te maken) (1938).	3
	b. Omdat niemand Stalin had uitgenodigd.	3
	c. Stalin en Hitler sloten later een niet-aanvalsverdrag.	3
E. 11	Een kolchoz is een groot gemeenschappelijk (collectief) boerenbedrijf (in de Sovjet-Unie).	2
12	De kolchoz vormt een produktiecoöperatie. De grond wordt door de staat aan de kolchoz afgestaan. De gebouwen, werktuigen, het vee behoren aan de kolchoz. De produktie van de kolchoz wordt aan de staat geleverd. De kolchozboeren hebben een klein stukje grond voor eigen gebruik. Wordt één kenmerk genoemd dan 1 punt toekennen.	2
13	Ze waren voor afschaffing van het privé-bezit volgens het principe "alles aan de staat". Ze wilden collectivisering van de landbouw. Ze waren voorstander van de afschaffing van de vrije markteconomie. Ze wilden vergroting van de oogstopbrengsten. Ze wilden uitschakeling van de koelakken. Het noemen van één reden is voldoende.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
14	Ze werden met arrestatie bedreigd. Ze werden met dwangarbeid bedreigd. Ze werden met deportatie bedreigd. Ze werden bedreigd met gevangenisstraf. Het inzetten van legereenheden.	2 (2x1)
15	a. De boeren wilden baas zijn over een eigen bedrijf en niet afhankelijk zijn. b. In de kolchoz konden ze niet zelf beslissen. Ze waren er van het kolchozbestuur afhankelijk.	4 (2x2)
16	De kolchoz werd door de boeren als een gevangenis gezien. Ze leefden er onder dwang van het kolchozbestuur. (ook goed gerekend kan worden: wie niet in de kolchoz wilde kwam in de gevangenis terecht.)	2
17	Dat de hele massa der boeren meedoet. En dat de collectivisering vrijwillig moet gebeuren (of: dat er geen geweld gebruikt wordt.)	2 (2x1)
F. 18	Opdracht I: Tijdens zijn lange regeringsperiode heeft Stalin (= man van staal) met harde hand en ten koste van veel menselijk leed de Sovjet-Unie geleid. Door middel van een reeks vijfjarenplannen waar de industrialisering een belangrijke plaats innam heeft hij weliswaar een achterlijke landbouwstaat gevormd tot een machtige geïndustrialiseerde mogendheid, maar de collectivisering van de landbouw moest met zoveel dwang aan de boeren worden opgelegd, dat het bewind van Stalin al spoedig ontaardde in een regelrechte terreur. In het midden van de jaren dertig begon de onderdrukking pas goed op gang te komen. Talrijke communisten, leden van het partijkader, hoge militaire leiders werden door Stalins zuiveringen getroffen en als "vijanden van het volk" naar werkkampen gestuurd of ter dood gebracht. De gevolgen van de zuiveringen bleven dan ook niet uit. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, de Grote Vaderlandse Oorlog zoals Stalin deze noemde, had het Rode Leger een groot tekort aan officieren. Stalin heeft zich wel de eretitel "oorlogsleider" toegeëigend, maar de hoogste lof voor de overwinning komt toe aan het leger van de Sovjet-Unie. Terecht is later door de partij de persoonsverheerlijking die Stalin zich liet welgevallen, als ontoelaatbaar ver-	10 (10x1)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

oordeeld en in strijd verklaard met de geest van het communisme.

N.B. Het bovenstaande is slechts bedoeld als een voorbeeld hoe de opdracht uitgevoerd zou kunnen worden.

Voor het gebruik, in een historisch juist verband, van elke term of begrip ontvangt de kandidaat 1 punt. Het moet daarbij duidelijk zijn dat de kandidaat een tegenstander van Stalin is.

Opdracht II:

Stalin heeft tijdens zijn lange regeringsperiode onder moeilijke omstandigheden veel tot stand gebracht.

10
(10x1)

Om de industrie en de landbouw te bevorderen voerde hij de vijfjarenplannen in. De resultaten van de vijfjarenplannen hebben aangetoond dat de "man van staal" zijn doel om van de Sovjet-Unie een grote mogendheid te maken met harde hand wist te bereiken en voor geen enkele moeilijkheid uit de weg ging.

De collectivisering van de landbouw en de industrialisering riepen hier en daar verzet op maar Stalin schrok er niet voor terug "vijanden van het volk" die de vooruitgang van de natie in de weg stonden onschadelijk te maken. Die verraders werden veilig in werkkampen opgeborgen. Door de zuiveringen binnen de partij en in het leger werd de tegenstand gebroken en wist Stalin voor zijn land het doel te bereiken.

In de Grote Vaderlandse Oorlog stond dan ook het hele volk achter zijn oorlogsleider, die de Sovjet-Unie naar een geweldige overwinning op Duitsland leidde.

Na zijn dood heeft men Stalin van persoonsverheerlijking beschuldigd. Maar de mensen die dat zeggen vergeten dat zonder Stalins krachtige politiek het land nooit zo'n grote en sterke mogendheid geworden zou zijn.

N.B. Het bovenstaande is slechts als een voorbeeld bedoeld hoe de opdracht uitgevoerd zou kunnen worden.

Voor het gebruik, in een historisch juist verband, van elke term of begrip ontvangt de kandidaat 1 punt. Het moet daarbij duidelijk zijn dat de kandidaat een voorstander van Stalin is.

Totaal aantal te behalen punten

90

CIJFERBEPALING:

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

- A. I. De Amsterdammer, 7 december 1918.
II. De Amsterdammer, 29 november 1919.
- B. -
- C. I. The News Chronicle van 25 juni 1941.
II. G.Keller, Zehn Jahre Weltgeschehen in schweizerischen Karikaturen 1935-1945, St.Gallen, 1947, pag.2.
- III. H.U.Steger, Meine grossen Tiere, Zürich, 1956, pag.20.
- IV. Evening Standard, 10 september 1938.
- D. -
- E. -
- F. -

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

HAVO

Eerste tijdvak - 30 mei 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

N.B. Voor 6 juni wordt u bericht over eventuele wijzigingen gezonden.

Opmerkingen vooraf.

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A.		
1	Zich niet bemoeien met het bedrijfsleven (of: de zakenwereld); of: de vrijheid van het bedrijfsleven (of: de zakenwereld) eerbiedigen.	1
2	Het niet naleven van de wet op de droog- legging door veel burgers gaf de overheid grote problemen; of: de drooglegging veroorzaakte toename van de (georganiseerde) misdaad; of: van de corruptie; of: van de smokkelhandel.	2 (2x1)
3	Overproduktie; of: lage prijzen als gevolg van overproduktie; of: afzetmoeilijkheden.	1
B.		
4	I = D, want de Democraten verweten de Republi- keinen nalatigheid en onverschilligheid ten aanzien van het bestrijden van de depressie (tijdens het presidentschap van de Republikein Hoover). II = R, omdat de Republikeinen een (kenmerken- de) afkeer hadden van (verregaand) overheids- ingrijpen (waardoor naar hun mening de indivi- duele vrijheid groot gevaar liep). III = -, omdat in deze uitspraak zowel de Democraten als de Republikeinen afgewezen worden. IV = R, want de Republikeinen zagen het beleid van Roosevelt als (nieuw en) strijdig met de Amerikaanse traditie. Er mogen uitsluitend per opdracht twee punten toegekend worden indien de keuze (D of R of -) en de daarna volgende toelichting waarom die keuze gedaan werd, <u>beide goed</u> zijn. Dat houdt dus in dat als de keuze goed maar de toelichting fout is, er geen enkel punt toe- gekend dient te worden.	2 2 2 2
C.		
5	De keuze kan vallen op: reeks 1, want het nationaal produkt was (vergeleken met 1933) sterk gegroeid; reeks 2, want de produktie van duurzame goede- ren was (vergeleken met 1933) sterk toegenomen;	2 (2x1)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

reeks 3, want de staalproduktie was (vergeleken met 1933) wel heel sterk gestegen;
 reeks 4, de theoretische capaciteit van de staalproduktie was (vergeleken met 1933) immers veel beter benut;
 reeks 5, omdat de werkloosheid (vergeleken met 1933) was gedaald;
 reeks 6, want de consumptie was (vergeleken met 1933) sterk toegenomen.
 Passabel is de keuze van reeks 9, met als toelichting dat de werkverschaffing minder noodzakelijk lijkt geworden.

Er mag uitsluitend een punt toegekend worden als de keuze van een juiste toelichting voorzien is.

6	a. Bij de staalproduktie is een sterke stijging waarneembaar, die niet alleen te verklaren is uit New Deal-maatregelen maar ook uit de toenemende vraag naar staal vanwege de oorlogsdreiging. b. Bij de federale regeringsuitgaven is een sterke groei zichtbaar die verklaarbaar is uit: de uitbreiding van het ambtenarenapparaat; New Deal-maatregelen; versterking van de defensie.	2

2 |
|---|--|------------|

Er mogen uitsluitend punten toegekend worden als het antwoord ook van een juiste toelichting is voorzien. Dat houdt dus in dat als het antwoord goed maar de toelichting fout is, er geen enkel punt toegekend dient te worden.
 Is bij a en b de toelichting wel goed maar niet volledig, dan 1 punt toekennen.

D.	7	a. Inleiding: Als argumenten vóór het isolationisme kunnen genoemd worden: Men is er vóór vanuit traditie; of: vanuit de Monroeleer. Men is er vóór omdat men denkt dat de Verenigde Staten veilig is achter de ocea(a)n(en). Men is er vóór uit angst voor de in een eventuele oorlog op te lopen verliezen. Men is vóór isolationisme uit vrees voor verdeeldheid in de Verenigde Staten met zijn bevolking van zeer gemengde afkomst.	2
(2x1) |
|----|---|---|------------|

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	Als argumenten tegen het isolationisme kunnen genoemd worden: Men is er tegen omdat men de mening is toegedaan dat de Verenigde Staten het goede behoort uit te dragen (te steunen, te verdedigen); of: vanuit een idealistisch (missionair, messiaans) motief. Men is er tegen omdat Europa voor de Verenigde Staten economisch (financieel) van belang is. Men is er tegen omdat men zich met Europa als gebied van herkomst verbonden voelt.	2 (2x1)
	b. Als argumenten voor de deelname van de Verenigde Staten aan de Eerste Wereldoorlog kunnen genoemd worden: De verontwaardiging over het optreden van de Duitse onderzeeboten; of: de door Duitsland afgekondigde onbeperkte duikbootoorlog. Het Zimmermantelegram; of: de poging van Duitsland om Mexico in de oorlog te betrekken. Om het aan Groot-Brittannië en Frankrijk geleende geld veilig te stellen. De handel en de industrie in de Verenigde Staten leden onder de oorlog (werkloosheid aan de Oostkust). Het uitbreken van de Russische Revolutie maakte het gemakkelijker om te spreken van een strijd voor de democratie; of: van een strijd tegen de autocratische Centralen. "To make the world safe for democracy". Om de oorlog (voor altijd) uit te bannen.	3 (3x1)
	c. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg het isolationisme (weer) de overhand: de Verenigde Staten ondertekende het Verdrag van Versailles niet en het werd ook geen lid van de Volkenbond.	3
	Ondanks bepaalde verbindingen met Europa (Dawes-plan, Young-plan, Kellogg-Briand-pact) kwam er toch geen wezenlijke verandering in de politiek van de Verenigde Staten ten opzichte van Europa.	2
	Roosevelt was bezorgd over de mogelijkheid dat de Verenigde Staten bij een oorlog betrokken zou raken (Quarantine Speech), maar hij handhaafde strikt de neutraliteit (uitvoerverbod van oorlogsmateriaal).	2
	Als gevolg van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog raakte het isolationisme meer en meer omstreden, wat blijkt uit de opheffing van het wapen-	5

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

embargo (door de Cash and Carry Act verzachting van de neutraliteitswetten) en het aanvaarden van de Leen- en pachtwet (Lend-Lease Act), maar de isolationistische stroming bleef zich uiten (de "America First"-beweging), maar het Atlantisch Handvest laat zien dat de Verenigde Staten steeds duidelijker partij koos.

Het isolationisme verdween doordat de Verenigde Staten na Pearl Harbour in oorlog raakte.

1

d. Samenvattende conclusie.

3

In 1917 verliet de Verenigde Staten zijn isolationistische politiek ten opzichte van Europa om na afloop van de Eerste Wereldoorlog er naar terug te keren.

Maar als gevolg van het agressieve optreden van Hitler (en Mussolini) viel vanaf 1939 een langzaam en voorzichtig loslaten van deze politiek te constateren (ondanks het verzet daartegen). Door het in 1941 betrokken raken in de Tweede Wereldoorlog speelden de argumenten vóór het isolationisme tenslotte geen rol meer en de Verenigde Staten zelf het isolationistisch beleid ten opzichte van Europa volledig vaarwel.

E. 8

a. De (landbouw)grond is een produktiemiddel en dient dus aan de gemeenschap te komen; of: er moet een klassenloze maatschappij komen en dus moet de (kapitalistische) klasse van zelfstandige boeren (of: eigenaren) verdwijnen; of: het streven van winst van de koelakken is in strijd met de marxistische opvattingen.

2

b. Op grote bedrijven kan efficiënter gebruik gemaakt worden van (moderne) landbouwmachines; of: op grote bedrijven kan meer geproduceerd worden.

2

F. 9

Over het slagen van het eerste vijfjarenplan; of: dat de planeconomie mogelijk bleek; of: dat nu het socialisme in één land gevestigd was.

2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
10	Tegenwerking van het buitenland; of: sabotage in het binnenland; of: hongersnood; of: gebrek aan geschoolde krachten; of: gebrek aan kapitaal.	4 (2x2)
11	De wedijver in kapitalistische landen is gericht op eigenbelang. Die in de Sovjet-Unie is gericht op de gemeenschap; of: op de opbouw van de nieuwe maatschappij; of: op de opbouw van het socialisme.	4
12	Om onafhankelijk van het buitenland te kunnen zijn; of: om niet door de kapitalistische wereld vernietigd te worden; of: om op gelijke voet te komen met andere geïndustrialiseerde landen; of: om zich weerbaar te maken tegenover niet-communistische landen.	2
13	Er was een dichte verwevenheid (een nauwe band) tussen staat, partij en vakvereniging; of: men was bereid die zware offers te brengen die nodig waren voor de opbouw van het socialisme; of: in de Sovjet-Unie van Stalin was geen ruimte voor protest.	2
14	De zware industrie heeft de basis gelegd voor de machtspositie van de Sovjet-Unie; of: de zware industrie heeft de modernisering van de Sovjet-Unie mogelijk gemaakt; of: de zware industrie heeft een zeer belangrijk aandeel geleverd in de overwinning in de Tweede Wereldoorlog.	2
G. 15	De prent heeft betrekking op de zuiveringen; of: op de Moskouse processen.	1
16	De oppositie; of: de samenzweerders; of: de vijanden van de Sovjet-Unie.	2
17	Er vóór pleit: beiden zijn vijanden van Stalin; of: beiden worden bedreigd. Er tegen pleit: beiden hebben totaal verschillende opvattingen.	1 1

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
H. 18	Indien gekozen is voor stelling 1. Het machtsmisbruik van Stalin was een incidentele ontsporing gelet op: - de afkeer van het buitenland ten opzichte van het sovjetexperiment, - alsmede op de dreiging van opkomend fascisme (dat zich bovendien nog met Japan verbond), - waardoor (begrijpelijke) gevoelens van angst en van een zich bedreigd (geïsoleerd) voelen ontstonden, - die op hun beurt weer leidden tot het geloven aan verraad (aan een vijfde colonne in eigen land, die koste wat het kost moest worden uitgeroeid) - en de vrees ontstond dat de verworvenheden van het socialisme in de Sovjet-Unie niet veilig waren. - De uitzonderlijke karakterstructuur van Stalin - en het feit dat hij de verpersoonlijking van de partij was, speelden voorts nog een rol. Achter elk streepje wordt een argument gegeven. Indien gekozen is voor stelling 2. Het machtsmisbruik van Stalin was het logisch produkt of resultaat van het in de Sovjet-Unie bestaande systeem gelet op het feit dat: - er in de Sovjet-Unie slechts één partij was. - waarin de partijsecretaris (Stalin) een bijzondere positie bekleedde, mede door zijn onbeperkte benoemingsmacht. - en er in de Sovjet-Unie een speciale (bijzondere) samenhang bestond tussen staats- en partijorganen. - en binnen de CPSU de vrijheid van het woord ontbrak, - waardoor kritiek, laat staan correctie, onmogelijk was, - en bovendien de communicatiemediën onder controle van de partij (van Stalin) stonden. Ook hier geldt dat achter elk streepje een argument gegeven wordt.	9 (3x3; zowel bij keuze van stelling 1 als 2)
I. 19	a. In de socialistische fase is er beloning naar prestatie, in de communistische is er beloning naar behoefte. b. In de socialistische staat heeft de staat een sterk gezag, in de communistische is de staat "afgestorven" (of: is de staat geen instrument van onderdrukking meer).	2 (2x1) 2 (2x1)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
J. 20	De Conferentie van München.	1
21	Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en Duitsland. Indien er 3 landen goed genoemd worden: 1 punt. Indien er minder dan 3 landen goed genoemd zijn: geen punt.	2
22	De Sovjet-Unie had belang bij de toestand in Midden-Europa; of: er was een verdrag tussen de Sovjet-Unie en Tsjecho-Slowakije; of: er was een verdrag tussen de Sovjet-Unie en Frankrijk.	2
K. 23	De Sovjet-Unie was het eerste socialistische land ter wereld (en dat al 30 jaar); of: de Sovjet-Unie had zich ontwikkeld (onder leiding van de CPSU) tot een wereldmacht; of: de Sovjet-Unie had een groot aandeel gehad in de vernietiging van Nazi-Duitsland (en had daardoor een groot prestige verworven); of: de CPSU was in 1949 onbetwistbaar de belangrijkste communistische partij; of: met het oog op de Koude Oorlog was straffe leiding van het wereldcommunisme geboden.	6 (3x2)
Totaal aantal te behalen punten		90

CIJFERBEPALING.

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

- A. R.Hofstadter, Great Issues in American History, From Reconstruction to the Present Day, New York, 1969, pag.340.
- B. A.M.Schlesinger Jr, The Age of Roosevelt, deel III: The Politics of Upheaval, London, 1961, pag.585, 623, 569, 624.
- C. Repertorium van de sociale wetenschappen. Deel Moderne Geschiedenis, Amsterdam, 1960, pag.265.
- D. I. R.Hofstadter, a.w., pag.220.
 - II. J.W.Schulte Nordholt, Amerika's groei tot internationale verantwoordelijkheid, Amsterdam, 1968, pag.20/21.
 - III. J.W.Schulte Nordholt, a.w., pag.19.
 - IV. J.W.Schulte Nordholt, a.w., pag.24.
 - V. Keesings Historisch Archief, 22-23 september 1939, nr.432, pag.3957.
 - VI. R.Hofstadter, a.w., pag.406.
 - VII. C.M.H.Bosch, Van Wilson tot Nixon, (Serie Teksten Dichterbij), Kampen, z.j., pag.25.
- E. -
- F. I. W.H.Roobol, Stalins Rusland, Haarlem, 1969, pag.12.
 - II. J.G.van Dillen, Mensen en achtergronden, 1964, Groningen, pag.286.
- G. Izwestia van 30 juli 1937.
- H. -
- I. Nieuwe Rotterdamse Courant van 6 januari 1954.
- J. Evening Standard van 10 september 1938.
- K. K.H.Ruffmann, Sowjetrussland (DTV Weltgeschichte des 20. Jahrhunderts), München, 1977, pag.240.

THE UNITED STATES OF AMERICA
DO hereby certify that the following is a true and correct copy of the original as the same appears on file in the Department of the Interior.

WITNESSED my hand and the seal of the Department of the Interior at Washington, D.C., this 1st day of January, 1900.

JOHN D. BROWN, Secretary of the Interior.

Approved: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

Attest: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

WITNESSED my hand and the seal of the Department of the Interior at Washington, D.C., this 1st day of January, 1900.

JOHN D. BROWN, Secretary of the Interior.

Approved: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

Attest: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

WITNESSED my hand and the seal of the Department of the Interior at Washington, D.C., this 1st day of January, 1900.

JOHN D. BROWN, Secretary of the Interior.

Approved: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

Attest: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

WITNESSED my hand and the seal of the Department of the Interior at Washington, D.C., this 1st day of January, 1900.

JOHN D. BROWN, Secretary of the Interior.

Approved: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

Attest: JAMES H. HARRIS, Acting Secretary of the Interior.

COMMISSIE BINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

VWO

Eerste tijdvak - 30 mei 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

N.B. Voor 6 juni wordt u bericht over eventuele wijzigingen gezonden.

Opmerkingen vooraf.

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	De opdracht bestaat uit vier onderdelen: a. Twee uit de volgende argumenten kunnen gegeven worden: Argument(en) stammend uit puriteinse opvattingen en/of een moraliserende traditie, bijv. "de saloon is een broeinest van het kwaad" of "alcohol is slecht". Het argument van het tegengaan van drankmisbruik (alcoholisme) en de daaruit voortvloeiende sociale ellende. Het argument: er zal meer gespaard worden. Voor politici vormde de pressie van invloedrijke groepen (met name de vrouwenverenigingen) een argument. b. Vervolgens dienen tenminste twee van de volgende negatieve effecten genoemd te worden: De illegale, clandestiene bereiding van vaak inferieure drank. De smokkelhandel. De grote uitbreiding en invloed van het gangsterdom. De corruptie. Het verlies van kapitaal en werkgelegenheid in de drank fabricerende en distribuerende bedrijven. Het verlies van inkomsten uit belastingen. c. Daarna wordt gevraagd naar een van de hieronder genoemde verklaringen: Zowel binnen de Republikeinse als de Democratische partij was nog steeds een meerderheid voor het drankverbod. De invloed van traditionele, puriteinse opvattingen bleef groot (vooral op het platteland). d. Tenslotte kan een van de hieronder genoemde verklaringen gegeven worden: Het verbod was niet doeltreffend en averechts in zijn uitwerking gebleken. De misdadigheid zou minder worden. De werkgelegenheid werd erdoor bevorderd. Er waren fiscale voordelen. Roosevelt dacht zijn populariteit (met name onder de in procenten toegenomen stedelijke kiezers) te bevorderen (vergroten).	2 2 2 2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
B. 2	Inleidende opmerking: Er wordt verondersteld dat bij de beantwoording van deze vraag de kandidaat ervan uitgaat dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen de maatregelen van de New Deal en het verloop van de werkloosheid. De vraag en het erbij gegeven historisch materiaal (de tabel) kunnen deze gedachte suggereren. Er worden hieronder twee mogelijkheden voor beantwoording gegeven: onder I bij een positieve waardering voor de New Deal en onder II bij een negatieve waardering voor de New Deal. De kandidaat hoeft slechts een van beide antwoorden te geven. Antwoord I. a. Het jaar 1933 was het beginjaar van de New Deal, de tijd was nog te kort om een gunstig effect in de cijfers van de werkloosheid mogelijk te maken. Uit de daling van de werkloosheidspercentages voor 1934, 1935 en 1936 kan worden afgeleid dat de New Deal duidelijk een gunstig effect had. (De werkloosheid bleef echter hoog: het percentage van 1936 lag nog boven dat van 1931). b. De voortgezette daling in 1937 versterkt de mening dat de New Deal succes had. De plotselinge stijging van de werkloosheid in 1938, na vijf jaar New Deal, doet twifelen: was de doeltreffendheid van de New Deal wel zo groot of waren andere factoren dan de New Deal (althans in 1938) belangrijker? De (opnieuw ingezette) daling in 1939 en 1940 kan te danken zijn aan de New Deal en/of aan de invloed van de oorlog in Europa. c. De grote(re) daling in 1941 wijst zeer waarschijnlijk eerder op de invloed van de oorlog dan op iets anders. Antwoord II. a. De stijging van de werkloosheid in 1933 ten opzichte van 1932 wijst niet op enig gunstig effect van de New Deal, eerder op het tegendeel. Weliswaar trad daarna een daling van de werkloosheid op, maar het blijvend hoge niveau was te wijten aan de New Deal, die remmend werkte op het economisch herstel. b. Ook van 1937 kan gezegd worden dat de werkloosheid, in het vijfde jaar van de New Deal, hoog was. De sterk gestegen werkloosheid in 1938 is een duidelijke aanwijzing voor de funeste invloed van de New Deal. De daling van de werkloosheid in 1939 en in 1940 trad ondanks de New Deal op en stond onder invloed van de inmiddels in Europa uitgebroken oorlog.	2 3 2 2 3

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	c. De voortgezette (scherpe) daling in 1941 wijst (overtuigend) op de invloed van de oorlog.	2
3	Door een recessie in 1938.	1
4	Het antwoord kan zijn "ja" (zie antwoord I op vraag 2) en de motivering: Elk van de cijferreeksen bevestigt (versterkt) de conclusie dat er - dank zij de New Deal - van economisch herstel sprake is: de produktie groeide, de werkloosheid daalde en de consumptie-uitgaven stegen. Of: Het antwoord kan zijn "nee" en de motivering: De cijfers wijzen wel op een zeker economisch herstel, maar ze hadden in 1939 nog nergens het peil van die van 1929 bereikt, bovendien bleef de werkloosheid bijzonder hoog. Dat alles roept zeer ernstige twijfel op ten aanzien van de gunstige invloed van de New Deal. Twijfel die versterkt wordt wanneer we kijken naar de sterk gestegen produktiecijfers van 1941, die kennelijk een gevolg van de (in 1939) uitgebroken oorlog in Europa zijn. Eerst toen werd - wat de produktie betreft - 1929 gepasseerd.	2
	Het antwoord kan zijn "ja" (zie antwoord II op vraag 2) en de motivering: De cijfers wijzen wel op een zeker economisch herstel, maar ze hadden in 1939 nog nergens het peil van die van 1929 bereikt, bovendien bleef de werkloosheid bijzonder hoog. Dat alles roept zeer ernstige twijfel op ten aanzien van de gunstige invloed van de New Deal. Twijfel die versterkt wordt wanneer we kijken naar de sterk gestegen produktiecijfers van 1941, die kennelijk een gevolg zijn van de (in 1939) uitgebroken oorlog in Europa. Eerst toen werd - wat de produktie betreft - 1929 gepasseerd. Of: Het antwoord kan zijn "nee" en de motivering: Elk van de cijferreeksen bevestigt (versterkt) de conclusie dat er - dank zij de New Deal - van economisch herstel sprake is: de produktie groeide, de werkloosheid daalde en de consumptie-uitgaven stegen.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

5	Omdat de cijfers voor de produktie het niveau van 1929 hebben overschreden terwijl het aantal werklozen in 1941 nog lang niet tot dat niveau is gedaald. Omdat het cijfer van de consumptieve uitgaven in 1941 nog achter blijft bij dat van 1929.	2

c. 6	In de aanwijzingen zijn zes onderdelen te onderscheiden: a. De jaren twintig leken de juistheid van het Amerikaanse systeem te bewijzen, de toekomst zag er rooskleurig uit, zij het niet voor de landbouw. Er heerste een wijdverbreid optimisme over en tevredenheid met het politiek-economisch systeem, waarin individualisme en vrije ondernemerschap de toon aangaven. Er heerste ook tevredenheid over een minimum aan overheidsingrijpen, zoals onder andere blijkt uit de programma's van beide politieke partijen (en de geringe aanhang van andere). b. De crisis bracht verlies van bezit en baan, de toekomst werd onzeker. Tijdens Hoovers (princiepief) ongewijzigde beleid verergerde de crisis en nam het aantal werklozen toe, waardoor er twijfel rees aan de juistheid van het systeem en aan de houdbaarheid van ver gaande staatsonthouding.	<p>24
(6x4)</p> |
|------|--|---------------------|

Opdr./vraag

Antwoordkern

Punten (max.)

c. De keuze tussen Hoover en Roosevelt was, na twaalf jaar Republikeins bewind, de keuze tussen enerzijds continuering van Hoovers beleid: zo weinig mogelijk overheidsingrijpen en dan bij voorkeur via de staten en niet door de centrale (federale) overheid en anderzijds Roosevelt's belofte van een actiever beleid vanuit Washington. De verkiezing van Roosevelt kan dan ook gezien worden in de eerste plaats als een nee tegen Hoover en zijn politiek van staatsonthouding.

d. Roosevelt's maatregelen waren erop gericht door overheidsingrijpen de bestaande economische (kapitalistische) structuur te redden (Recovery) door middel van wetten op agrarisch terrein en ten gunste van het bedrijfsleven. Daarnaast werd hulp geboden (Relief) aan de miljoenen die door de crisis getroffen waren door credietfaciliteiten, door het scheppen van werkgelegenheid, onder andere door het laten uitvoeren van openbare werken, waarbij de overheid ook als ondernemer optrad en door middel van rechtstreekse uitkeringen.

e. De herverkiezing van Roosevelt geeft aan dat een meerderheid van de kiezers meer vertrouwen had in Roosevelt's aanpak en programma dan in de visie van de Republikeinen, dat wil zeggen meer vertrouwen in een politiek die de verworvenheden van de massa actief veilig wilde stellen.

f. De opvattingen over de functie van de overheid hebben zich inderdaad gewijzigd en wel in die zin dat van de overheid onder invloed van de crisis een actiever beleid op economisch en sociaal gebied wordt verlangd.

D.	7	Omdat de Sovjet-Unie niet door de crisis geteisterd werd, maar integendeel de plan-economie leverde in zijn eerste vijfjarenplan een indrukwekkende prestatie.	2
E.	8	a. De Sovjet-Unie geldt nog als bondgenoot van Duitsland en als de staat die zich ten koste van Polen en de Baltische landen heeft uitgebreid, tevens als de agressor van het kleine Finland. De waardering is overwegend negatief. b. De geweldige offers en de grote oorlogsinspanning van de Sovjet-Unie als bondgenoot van de westerse geallieerden werken een neiging tot bewondering of zelfs verheerlijking van de Sovjet-Unie in de hand. De waardering is overwegend positief.	<p>6
(3x2)</p>

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	c. Door de Berlijnse kwestie en de staatsgreep in Praag nemen - in het kader van de Koude Oorlog - het wantrouwen en de angst ten aanzien van de Sovjet-Unie toe. (Ook de "afscheiding" van Joego-Slavië uit het Oostblok doet afbreuk aan het beeld van de Sovjet-Unie.) De waardering is overwegend negatief.	
F. 9	De Sovjet-Unie probeerde uiteraard haar eigen positie te beveiligen en te versterken. Stalin deed dit door na 1933 een politiek van toenadering te voeren tot de vroegere vijanden van Duitsland. Toen dit mislukte en Duitsland door een overeenkomst met de westerse democratieën in München de vrije hand in het Oosten dreigde te krijgen, sloot Stalin het non-agressiepact met Hitler.	3
G. 10	Om de mogelijkheid op te heffen dat zelfstandige boeren (koelakken) (het produktiemiddel) de grond voor privé winstoogmerken gebruikten en anderen in dienst hadden.	2
11	Door dwang om tot een kolchoz toe te treden. Bij weigering volgde arrestatie (en deportatie).	2
12	Omdat er bij collectivisering van de landbouw geen plaats meer is voor zelfstandige, als kapitalisten handelende boeren.	2
13	Ook niet-koelakken, zoals pachters en kleine boeren, stelden prijs op hun zelfstandigheid.	2
H. 14	De raden van afgevaardigden kwamen slechts bijeen om wat hun werd voorgelegd goed te keuren. Zij hebben weinig werkelijke macht, zeker niet "de gehele macht". (Omdat Stalin zeer veel macht bezat,)	2
15	Veel macht in de Sovjet-Unie berustte bij de Communistische Partij, met name bij de top (het Presidium van het Centraal Comité; het Politbureau), door op-hoping van functies in partij en staat versterkt. Daarnaast had in deze periode de geheime politie veel macht. (Bovendien was de invloed van de bureaucratie groot.)	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
I. 16	Van vrijwillig samengaan is in die zin geen sprake dat afscheiding (secessie) niet werd toegestaan. Van een daadwerkelijke gelijkheid was geen sprake door de overheersende positie van de Russische Federatieve Socialistische Republiek (met name aan de top van de Sovjet macht). (Bovendien werd het officiële federatieve karakter in hoge mate doorkruist en teniet gedaan door de centralistische elementen in de staatsstructuur van de Sovjet-Unie.)	3
J. 17	Men wilde experimenteren met nieuwe vormen en uitdrukkingswijzen en breken met de oude, traditionele, burgerlijke kunst. De nieuwe mens en zijn idealen, zijn toekomst, de opbouw van het land en de verheerlijking van de machine moesten de onderwerpen zijn.	3
18	In een overwegend agrarische samenleving verwachtte men, geïnspireerd door de politieke leiders, een nieuwe betere toekomst van de mechanisatie van de landbouw en van de industrialisatie. (De machine werd gezien als het symbool voor een beter leven, voor welvaart.)	3
19	In een samenleving met veel analfabeten was dit een goedkoop, suggestief werkend middel om de bevolking snel te bereiken (te beïnvloeden, te informeren).	2
20	De leiding van staat en partij vond dat de kunstenaar te weinig zijn kunst in dienst stelde van de socialistische gedachte en de opbouw van het land en te veel zijn eigen inzichten volgde (naar vorm en onderwerp).	2
21	Het socialistisch realisme.	1
22	1 = a, omdat een poging wordt gedaan om in abstracte vormtaal een boodschap over te brengen. 2 = b, omdat hier sprake is van een portret dat met een duidelijke strekking stoere kracht, rust en overtuiging uitstraalt. 3 = c, omdat hier de partijvisie overheerst (concrete stilerings), stereotiepe stoere figuren van werkers en soldaten. 4 = b, omdat in begrijpelijke, suggestieve vorm de techniek wordt verheerlijkt en de grote inspirator Lenin wordt geëerd.	9 (3x3)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

5 = c, omdat hier sprake is van een duidelijke, een stereotiepe propaganda voor de werkers in de Sovjet-Unie. (Een voorbeeld van socialistisch realisme.)

Totaal aantal te behalen punten	90
---------------------------------	----

CIJFERBEPALING:

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

- A. A.B.Saye, M.B.Pound & J.F.Allums, Principles of American Government, Englewood, Cliffs, New Jersey, 1974, pag.380/81.
- B. I. (Prepared by the) Bureau of the Census with the Cooperation of the Social Science Research Council, Historical Statistics of the United States. Colonial Times to 1957, U.S.printing Government Office, Washington D.C., 1960, pag.56 en 58.
II. Repertorium van de sociale wetenschappen. Deel Moderne Geschiedenis, Amsterdam, 1960, pag.265.
- C. P.A.M.Geurts e.a., Bronnenboek. De laatste vijftig jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.50 e.v.
- G. L.G.Dalhuisen e.a., Revolutie in Rusland, Den Haag, 1970, pag.31.
- H. Keesings Historisch Archief, 1936, pag.2330.
- I. Keesings Historisch Archief, 1936, pag.2330.
- J. H.A.Enno van Gelder, Rusland, epos van leed en strijd. De geschiedenis van het Russische volk, Amsterdam/Brussel, 1949, deel 2, pag.295 e.v.
 - 1. Antonio del Guercio, Russische en sowjetische Avantgarde, München, 1975, afb.49.
 - 2. Max Gallo, The poster in history, Feltham, 1974, pag.245.
 - 3. Alan Bullock (ed.), The twentieth century, London, 1971, pag.134.
 - 4. Werner Timm, Russische Graphik des 20. Jahrhunderts, Frankfurt am Main, 1970, pag.32.
 - 5. Alan Bullock (ed.), a.w., pag.134.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat :

Bloemendaalseweg 190 A

Overveen

Telefoon 023-257602

Postrekening 2465667

Aan de docenten die deelnemen aan
het csegs-1978.

Uw brief van

Ons kenmerk

Bijlage(n)

Datum 3 juni 1978

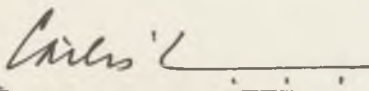
Zeer geachte dames en heren,

Hierbij stuur ik u namens de commissie:

- de verduidelijkingen/aanvullingen/wijzigingen op het u reeds toegezonden correctiemodel c.a., zoals u was toegezegd;
- een enquêteformulier;
- een geadresseerde en gefrankeerde enveloppe.

De commissie dankt alle collega's die op zo'n snelle en zorgvuldige wijze aan de voorcorrectie hebben deelgenomen.

Met vriendelijke groet,
hoogachtend,

C.M.H. Bosch.

Verduidelijkingen/aanvullingen en/of wijzigingen ten behoeve van het correctiemodel, puntenwaarderingschaal en cijferbepaling voor het csegs-1978, eerste tijdvak.

■

Ook deze keer zijn weer talloze varianten in de beantwoording van de vragen ter beoordeling aan de commissie voorgelegd. De commissie meent te moeten volstaan met te wijzen naar de door haar gemaakte "Opmerkingen vooraf" op pagina 1 van het u toegezonden correctiemodel.

Op grond van vele na de voorcorrectie bij haar binnengekomen reacties heeft de commissie besloten, na ampel beraad en overleg met en toestemming van het ministerie, het aantal bonuspunten van tien (10) tot twintig (20) te verhogen.

Men zie voor de complete cijferschaal de ommezijde van dit blad.

Vraag/opdracht.

1: passabel is: Vrede van Versailles.

14: Indien in een der te vormen zinnen één naam, feit of begrip ontbreekt, dan kunnen 2 punten toegekend worden. Indien er twee ontbreken, dan dient geen enkel punt toegekend te worden.

16.I.a.b: Antwoorden die op de conferentie te Teheran of die te Jalta slaan zijn passabel. Niet passabel is de conferentie te Potsdam.

16.II.a.b: Het is mogelijk dat beide antwoorden dicht bij elkaar liggen, indien dit bij een kandida(a)t(e) het geval is, dan dient men a en b samen te bekijken en totaal met maximaal 8 punten te honoreren.

16.II.a: In het antwoord kan tussen haakjes gezet worden: en waarin ze afspraken hoe ze Polen zouden verdelen.

16.IV.a: Tussen haakjes kan gezet worden: waar Duitsland t/m te praten.

Verduidelijkingen/aanvullingen en/of wijzigingen ten behoeve van het correctiemodel, puntenwaarderingschaal en cijferbepaling voor het csegs-1978, eerste tijdvak.

■

Ook deze keer zijn weer talloze varianten in de beantwoording van de vragen ter beoordeling aan de commissie voorgelegd. De commissie meent te moeten volstaan met te wijzen naar de door haar gemaakte "Opmerkingen vooraf" op pagina 1 van het u toegezonden correctiemodel.

Op grond van vele na de voorcorrectie bij haar binnengekomen reacties heeft de commissie besloten, na ampel beraad en overleg met en toestemming van het ministerie, het aantal bonuspunten van tien (10) tot twintig (20) te verhogen. Men zie voor de complete cijferschaal de ommezijde van dit blad.

Vraag/opdracht:

- 1: passabel is: Vrede van Versailles.
- 6: Het tweede antwoord (dat in het correctiemodel gegeven is) wordt: de Senaat (passabel: het Congres) weigerde zijn goedkeuring (aan de Vrede van Versailles) te geven (en) aan het lidmaatschap van de Volkenbond.
- 10.I.a.b: Antwoorden die op de conferentie te Teheran of die te Jalta slaan zijn passabel. Niet passabel is de conferentie te Potsdam.
- 10.II.a.b: Het is mogelijk dat een kandida(a)t(e) bij a ook b beantwoord heeft. Is zulks het geval dan a en b samen beoordelen en totaal met maximaal 6 punten honoreren.
- 10.II.a: In het antwoord kan tussen haakjes gezet worden: en waarin ze afspraken hoe ze Polen zouden verdelen.
- 10.IV.a: Tussen haakjes kan gezet worden: waar Duitsland t/m te praten.
- 11 en 12: liggen zo dicht bij elkaar dat ze samen de antwoord-elementen bevatten die in het correctiemodel aangegeven staan, derhalve: samen beoordelen en totaal met maximaal 4 punten honoreren.

Havo

Verduidelijkingen/aanvullingen en/of wijzigingen ten behoeve van het correctiemodel, puntenwaarderingschaal en cijferbepaling voor het csegs-1978, eerste tijdvak.

2

Ook deze keer zijn weer talloze varianten in de beantwoording van de vragen ter beoordeling aan de commissie voorgelegd. De commissie meent te moeten volstaan met te wijzen naar de door haar gemaakte "Opmerkingen vooraf" op pagina 1 van het u toegezonden correctiemodel.

Op grond van vele na de voorcorrectie bij haar binnengekomen reacties heeft de commissie besloten, na ampel beraad en overleg met en toestemming van het ministerie, het aantal bonuspunten van tien (10) tot twintig (20) te verhogen. Men zie voor de complete cijferschaal de ommezijde van dit blad.

Vraag/opdracht:

G.16: goed is ook: de fascisten; of: het fascisme; de nazi's;
of: het nationaal-socialisme.
Niet goed is: het nazi-regime.

Vwo

Verduidelijkingen/aanvullingen en/of wijzigingen ten behoeve van het correctiemodel, puntenwaarderingsschaal en cijferbepaling voor het csegs-1978, eerste tijdvak.

✱

Ook deze keer zijn weer talloze varianten in de beantwoording van de vragen ter beoordeling aan de commissie voorgelegd. De commissie meent te moeten volstaan met te wijzen naar de door haar gemaakte "Opmerkingen vooraf" op pagina 1 van het u toegezonden correctiemodel.

Op grond van vele na de voorcorrectie bij haar binnengekomen reacties heeft de commissie besloten, na ampel beraad en overleg met en toestemming van het ministerie, het aantal bonuspunten van tien (10) tot twintig (20) te verhogen. Men zie voor de complete cijferschaal de ommezijde van dit blad.

Vraag/opdracht:

10: de commissie wil er bij deze vraag op wijzen dat gevraagd wordt naar de communistische gedachtengang aan de hand van een citaat van Stalin.

Cijferschaal csegs-1978, eerste tijdvak.

- Elke kandidaat krijgt op voorhand 20 punten toegewezen.
- Behaalt een kandidaat boven de 20 bonuspunten:

Punten = Cijfer

1	=	2,1
2	=	2,2
3	=	2,3
4	=	2,4
5	=	2,5
6	=	2,5
7	=	2,6
8	=	2,7
9	=	2,8
10	=	2,9
11	=	3,0
12	=	3,1
13	=	3,1
14	=	3,3
15	=	3,3
16	=	3,4
17	=	3,5
18	=	3,6
19	=	3,7
20	=	3,8
21	=	3,9
22	=	4,0
23	=	4,1
24	=	4,1
25	=	4,2
26	=	4,3
27	=	4,4
28	=	4,5
29	=	4,6
30	=	4,7
31	=	4,8
32	=	4,9
33	=	4,9
34	=	5,0
35	=	5,1
36	=	5,2
37	=	5,3
38	=	5,4
39	=	5,5
40	=	5,6
41	=	5,7
42	=	5,7
43	=	5,8
44	=	5,9
45	=	6,0

Punten = Cijfer

46	=	6,1
47	=	6,2
48	=	6,3
49	=	6,4
50	=	6,5
51	=	6,5
52	=	6,6
53	=	6,7
54	=	6,8
55	=	6,9
56	=	7,0
57	=	7,1
58	=	7,2
59	=	7,3
60	=	7,3
61	=	7,4
62	=	7,5
63	=	7,6
64	=	7,7
65	=	7,8
66	=	7,9
67	=	8,0
68	=	8,1
69	=	8,1
70	=	8,2
71	=	8,3
72	=	8,4
73	=	8,5
74	=	8,6
75	=	8,7
76	=	8,8
77	=	8,9
78	=	8,9
79	=	9,0
80	=	9,0
81	=	9,2
82	=	9,3
83	=	9,4
84	=	9,5
85	=	9,6
86	=	9,7
87	=	9,8
88	=	9,9
89	=	9,9
90	=	10,0

30 mei 1978

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Postbus 6, Overveen

*

Verzoek aan de collega's die deelgenomen hebben aan het experimenteel csegs-1978-eerste tijdvak:
wilt u vóór 15 juli a.s. onderstaande vragen beantwoorden en het formulier in bijgesloten (reeds geadresseerde en gefrankeerde) enveloppe terugzenden?
De commissie dankt u voor uw medewerking.

*

1. Aan welk examen nam u deel?

Wilt u in het hokje zetten: Mavo-3, Mavo-4, Havo of Vwo?

(N.B. Slechts één schoolsoort per formulier noemen!)

2. Welke informatie over te examineren onderwerpen bevredigt u het meest?

Wilt u in het hokje achter de hieronder te noemen informatievoorbeelden een nummer (1, 2, 3, 4, 5) zetten in volgorde van uw voorkeur en beginnend bij nummer 1? (Nummer 1 heeft dus uw meeste, nummer 5 uw minste voorkeur).

- A. Alléén de titel van het onderwerp wordt gegeven, zoals bij "De Verenigde Staten van Amerika, 1917-1941" (onderwerp 1978).

A

- B. Er wordt een korte inhoudsbeschrijving gegeven, verder niets, zoals bij "Rusland onder Stalin, 1927-1953/56" (onderwerp 1978).

B

- C. Er wordt een korte inhoudsbeschrijving gepubliceerd en een opgave van enige oriënterende literatuur.

C

- D. Er wordt een korte inhoudsbeschrijving gegeven, een opgave van enige literatuur en een opgave van namen, termen en begrippen die op het onderwerp betrekking hebben.

D

- E. Er wordt een korte inhoudsbeschrijving gegeven, enige literatuur, een opgave van namen, termen, begrippen en enig historisch materiaal, zoals bij "Het einde van het Britse en het Franse wereldrijk" en "Nederland na 1945 (tot 1972)" (onderwerpen voor 1979).

E

Alsof Marx

NRC HANDELSBLAD 31 mei 1978

niets wist van economie

Door onze redacteur T. Elias

ROTTERDAM, 31 mei. - Van Karl Marx is ooit een dichtbundel verschenen. Heeft hij het daarbij gelaten of zou hij ook wel eens iets over economie hebben gepubliceerd? Deze spot komt bij de Werkgroep eind-examen geschiedenis (WEG) op naar aanleiding van één der opdrachten waar de havo-kandidaten aan gezet werden.

Zij moesten twee redenen noemen waarom de Russische communisten van mening waren, dat de landbouw gecollectiviseerd diende te worden in sovchozen. En wel één reden volgens marxistische opvattingen en daarnaast, alsof het om iets van een gans andere orde zou gaan, één reden van economische aard.

Ongeveer een derde van de scholen voor algemeen voortgezet onderwijs doet thans mee aan het centraal schriftelijk werk voor geschiedenis. De Libanon-scholengemeenschap in Rotterdam waar onze krant dit jaar haar informatie haalt, is er wel bij geweest, maar nu niet meer.

Clichés

Leraar D. J. van Hennik noemt als motief-contra de wilkeurigheid van centraal schriftelijk werk. Geschiedenis is bij uitstek een vak waarbij de interpretaties een grote rol spelen, zodat een passende centrale toetsing volgens Van Hennik niet mogelijk is. Bovendien gaat er in de onderwerpen die aangewezen worden (dit jaar: de VS v. 1817-1941 en Rusland onder Stalin, 1927-1953/56) te veel tijd zitten.

De genoemde werkgroep (WEG) die het experimentele examen van het vorig jaar heeft geanalyseerd, kant zich onder meer tegen de spotprenten die er in dit examenwerk altijd bij zijn. Die franje ziet er aardig uit, maar stelt totaal niets voor, zegt men.

Dat is bij het mavo- en havo-werk ook nu weer het geval, betoogt leraar P. C. Coomans, een van de woordvoerders van de WEG. Historische clichés worden met spotprenten heilig verklaard. In het mavo-werk komen nauwelijks vragen voor die zich bezighouden met het ontstaan van het stalinisme. Bij het havo- en vwo-examen krijgt een onderwerp als de drooglegging in Amerika meer aandacht dan het waard is.

Overigens: voor het vwo ontbraken dit keer de spotprenten. Er was nu fraai illustratiemateriaal van affiches, schilderijen, enz. Maar dit zal met de vragen die eraan verbonden werden, menige leerling die het stalinisme bestudeerde, overrompeld hebben, denkt Coomans. Aldus enige snippers van wat zeker nog zal uitgroeien tot een uitvoerig commentaar.

Leerplicht

Zoals de laatste jaren gebruikelijk is, konden de havo-kandidaten voor hun stelopdracht gisteren kiezen uit enerzijds een verzameling teksten waarmee een redenering was op te zetten, en anderzijds uit een serie opstellitels. Ditmaal kon men putten uit gegevens, aangedragen uit diverse stukken, o.m. de

EXAMENS DUS

Contourennota, pro en contra verlenging van de leerplicht.

In de praktijk blijkt echter dat vele kandidaten geen zin hebben tijd te verdoen aan het bestuderen van de aangereikte bouwstenen met het risico dat het onderwerp hun toch niet ligt. Zo wordt er dus opnieuw voor het opstel gekozen. Leraar J. L. van Ast rapporteert dat op de Libanon slechts één van de negentig havo-kandidaten de leerplichtopdracht nam.

Wat de opstellitels betreft, is het wel eens aardig de voorkeur van een docent zelf te vermelden. Van Ast, beheerder van een natuurreservaat, zou gekozen hebben voor een tekst van J. Gous uit onze krant: „Zolang de gemiddelde Nederlander wel het verschil weet tussen een Peugeot 104 en 304, maar geen onderscheid maakt tussen een kool- en een pimpelmees, is er iets fundamenteel fout in zijn opvoeding”.

Op de Schiedam-scholengemeenschap in Schiedam deden

„Duitsland en Rusland (Stalin) dansen de polka.” Over deze spotprent werden vragen gesteld bij geschiedenis en staatsinrichting op het mavo-examen.

de A/Bandiden vaktekenen en vaktheorie, terwijl voor de lino-afdeling gezondheidszorg op het programma stond. Wilma van Holten, één van de kandidaten die ik ernaar vroeg, is het met haar lerares, mevrouw T. Pranger, eens dat de vragen over ongevallen, consultatiebureaus, genotmiddelen enz. best te maken waren.

Vrijwel een zelfde geluid komt op de Libanon van de mavo-kandidaten Rina Henderix en Peter van Hoorn bij het wiskundewerk van gisteren. Leraar P. van der Heide had er op gemikt dat de statistiek wel weer aan bod zou komen - en inderdaad. Hoewel Peter het derde vraagstuk als een rotsom kwalificeert, vindt hij het werk in zijn geheel een stuk geschikter dan de multiple choice met z'n „instinkvragen”.

Notatie

Wiskunde II bij het vwo, een vak dat voor geen enkele uni-

versitaire studie vereist wordt, is voor de echte mathematische liefhebbers. Monique Slijper kon evenals Hans Krieg de eerste twee vraagstukken wel de baas, maar het derde heeft zij als erg moeilijk ervaren.

Leraar P. J. van der Pligt signaleert bij dat derde vraagstuk een notatie die voor leerlingen die een bepaald boek hebben gebruikt, niet gangbaar is. Er bestaan twee notaties waar de nomenclatuurcommissie zich nog niet over heeft uitgesproken.

Het werkt storend dat in het examenwerk een der schrijfwijzen is gebezigd zonder toelichting voor degenen die het anders gewend waren. Hans kwam er toch uit, maar Monique heeft daardoor van het derde vraagstuk, naar zij zelf zegt, een rotzooitje gemaakt.

Verder was het redelijk werk, mooi gespreid over de stof, zoals dat heet, maar Van der Pligt vraagt zich af welke gevolgen aan die notatiekwestie kunnen worden verbonden.

Examen geschiedenis lijkt veel op test taalvaardigheid

Van een onzer verslaggevers

TROUW 31 mei 1978

DEN HAAG — Een probleem waar iedere geschiedenisleraar bij proefwerken en schoolonderzoeken telkens weer tegenaan loopt is, of je nu echt in staat bent om voor 100 procent de vaardigheid in het vak geschiedenis bij je leerlingen te testen of dat er — zeker wanneer het open vraagstellingen betreft — toch altijd een stukje taalvaardigheid mee om de hoek komt kijken.

Eigenlijk is dat laatste, het voordeel dat leerlingen die goed in tekstanalyse en stelvaardigheid zijn ook bij geschiedenis hebben, zo vanzelfsprekend dat de discussie zich hoogstens afspeelt rondom de vraag: in hoeverre mag bij een test die taalvaardigheid meespelen.

Ook bij het centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis dat gisteren — nog steeds experimenteel — op een aantal scholen voor mavo, havo en vwo werd afgenomen speelde het voordeel dat goede leerlingen Nederlands doorgaans bij geschiedenis hebben weer een grote rol. Volgens menig docent een te grote.

„Je kunt dit jaar eigenlijk wel zeggen dat het veel meer een tekstverklaring Nederlands was, dan een geschiedenis-examen”, aldus de heer G. Engelsman, geschiedenisleraar aan de vwo-afdeling van het christelijk lyceum Delft-Rijswijk.

„En dat betekende dat het niveau voor wat pure geschiedkundige

kennis en inzicht betreft erg laag lag voor examenklassers. Zelfs leerlingen uit de derde en vierde klas hadden, indien ze over de taalvaardigheid zouden beschikken, dit examen gemakkelijk aangekund. Dat betekent natuurlijk wel — ik verwacht dat althans, ik heb nog geen uitwerkingen ingezien — dat het cijfer dat de kandidaten nu voor dit centraal schriftelijk deel van het examen halen veel en veel hoger komt te liggen dan het gemiddelde van de schoolonderzoeken”, aldus de heer Engelsman.

VS en Stalin

De onderwerpen en die waren ongeveer anderhalf jaar geleden bekend gemaakt zodat docenten en leerlingen er zich goed op konden inwerken — waren dit jaar de Verenigde Staten vanaf de eerste tot en met de Tweede Wereldoorlog en de Sowjet-Unie tijdens Stalin.

In de aangeboden teksten en in de 22 vragen kwamen zowel politieke, sociaal-economische als ook culturele aspecten aan de orde. Maar,

zoals gezegd, de vraagstelling was niet zo zeer op geschiedenis toegespitst. Een paar voorbeelden daarvan: „Wat wordt bedoeld met: in het begin van de jaren dertig achtte de leiding in staat en partij deze weergave te zeer natuurlijk en te weinig tendentius?” En: „Bereken waarom geloof in een gemechaniseerde maatschappij dichters en schilders kan inspireren”.

Ook dit jaar heeft de werkgroep eindexamen geschiedenis (bestaande uit een aantal geschiedenisleraren die grote bezwaren hebben tegen de opzet van het centraal schriftelijk examen) als belangrijkste punt van kritiek op de examens dat zowel de tekst als de vragen vol zaten met historische clichés (Stalin wordt er bijvoorbeeld nog geheel in getekend vanuit de optie zoals die in de tijd van de koude oorlog ontstond).

Een ander bezwaar van de werkgroep is dat er nauwelijks sprake was van historische probleemstellingen. Naar diepere oorzaken en samenhangen werd nauwelijks gevraagd, aldus de werkgroep.

door SIARD DWARSHUIS

Geschiedenis

De kandidaten vierjarige mavo konden zich gistermorgen ook aan wiskunde (open vragen) wijden. C. Visser, leraar aan de Knorringa-

avondscholengemeenschap en aan de A. G. Bellschool, een speciale school voor voortgezet onderwijs aan doven en slechthorenden, gevestigd in de Aalbersestraat in Geuzenveld: „Een normaal examen, zoals alle jaren.”

Op de Knorringa-avondscholengemeenschap gistermiddag geen examens. Maar wel op een aantal andere scholen, die meedoen aan het experimentele eindexamen geschiedenis en staatsinrichting. Op scholen die niet meedoen aan dit „centraal schriftelijk” worden — net als bij aardrijkskunde — de eindeijfers alleen door het zelf afgenomen schoolonderzoek bepaald. Het aardrijkskunde-examen wordt volgend jaar algemeen ingevoerd, maar voor geschiedenis is dat nog maar de vraag.

De Osdorper Schoolgemeenschap doet wel aan de schriftelijke examens geschiedenis en staatsinrichting mee. Tevoren had de examencommissie voor alle schooltypen twee onderwerpen bekendgemaakt: De Verenigde Staten van 1917 tot 1941 en Rusland onder Stalin, van 1927 tot 1953/56.

Het mavo-examen begon met twee tekeningen van Johan Braakensiek in het weekblad De Amsterdammer, uit 1918 en 1919. „Germania” (het in de Eerste Wereldoorlog verslagen Duitsland) vraagt Amerika's president Wilson of hij een goed woordje voor haar kan doen en een prent over de totstandkoming van de Volkenbond.

Eigen mening

Ook verder veel spotprenten en andere tekeningen in het mavo-examen. Stalin verscheen op de laatste vier prenten: op een bankje met Roosevelt en Churchill, dansend met Duitsland op het lijk van Polen, terwijl hij Tito met een hamer op het hoofd wil slaan en als ongenode gast op een onderonsje van Hitler, Mussolini, Chamberlain en Daladier met als onderwerp Tsjechoslowakije. De opgaven voor mavo-3 en voor mavo-4 leken op elkaar.

Geschiedenisleraar J. Steijger vond de opgaven die zijn mavo-leerlingen aan de Osdorper kregen „niet te moeilijk. Maar er moest goed bij nagedacht worden. Er werd óók een beetje naar een eigen mening gevraagd. Op zichzelf niet erg, en het onderwijs moet er naartoe, kinderen zich een eigen mening te laten verwerven. Maar voor iemand van de mavo toch vrij lastig.”

Het havo-werk stelde ingewikkelder vragen met minder plaatjes dan op de mavo. „Pittig, maar niet té moeilijk,” oordeelt Steijger. Wel nogal lang, wat ook voor het „correctiemodel” (tien velletjes) geldt waarmee de examencommissie de leraren blij heeft gemaakt.

Het vwo-examen geschiedenis was in de ogen van leraar H. Rühl moeilijk. „Neem nou die opdracht, in een betoog aan te geven hoe in de VS de opvattingen over de taak van — vooral — de centrale overheid in Washington veranderden, mede onder invloed van de crisis in de jaren dertig. Dat moesten ze doen aan de hand van zes fikse teksten, plus punten die gegeven waren, plus hun eigen kennis. Dat kost erg veel moeite en tijd. De leerlingen zijn in het algemeen meer ingespeeld op concretere vragen. Dit is vrij complex.”

Cliché's

Verklaarde tegenstanders van deze geschiedenis-examens zijn enkele leraren die samenwerken in de actiegroep WEG (Werkgroep Eindexamen Geschiedenis). Al jaren. P. C. Coomand, geschiedenisleraar op het instituut De Breul in Zeist,

meent namens WEG dat in deze examens „een historische probleemstelling ontbreekt” en dat het „historische cliché” hoogtij viert.

Dat geldt, vindt hij, het sterkst voor de mavo. „Spotprenten zijn de beste manier om cliché's over te brengen. Op zichzelf is er nog geen

bezwaar tegen, maar welke vragen stel je erover?

Voor de meeste kandidaten zijn de schriftelijke examens nu voorbij. Vanmorgen schreven de mavo-kandidaten nog een Nederlands opstel en stond voor havo en vwo handelswetenschappen respectievelijk economische wetenschappen

II op het programma. Voor vwo ook filosofie (experimenteel). Vanmiddag expressievakken (al weer experimenteel) voor mavo en havo, en Grieks voor het vwo (gymnasium). Morgen wordt hier en daar nog eindexamen gedaan in Fries, Russisch, Spaans.

Uitslagen eind juni.

6 Hieronder staan twee prenten die actuelen zien uit de geschiedenis van de Verenigde Staten tussen 1917 en 1941.

De eerste prent is uit de periode die de naam kreeg van „the gay and roaring twenties”

7 de vrolijke en lustrijke jaren twintig en heeft op de voorpagina van een nummer van het blad „Life” gestaan.

Het onderschrift zou je kunnen vertalen met „Hoe de ouderen het toekijkten willen leren”

De tweede prent is uit de periode die de tijd van de „Grote Depressie” wordt genoemd.

De man op de tekening is „slachttoefter van het faillissement van een bank”. Het rekhorntje vraagt hem: „Maar waarom heb je toen de tijden nog goed waren, niet wat geld voor de toekomst gespaard?”

De man antwoordt: „Dat heb ik gedaan!”

Opdracht

6a. Geef een korte beschrijving van één van de twee prenten van beschrijving

6b. Maak het opdracht 13. Fotoprint 13. II met beelde

13. I. a. a. prent I beschrijf dan

• met de tekening met de prent heeft te maken met te geven

• wat men met de benaming „de vrolijke en lustrijke jaren twintig” bedoelt

• met de rekhorntje om te vragen waarom veel Amerikanen in die tijd verzet maakten

13. II. a. a. prent II beschrijf dan

• met de tekening met de prent heeft te maken met te geven

• wat men met de benaming „Grote Depressie” bedoelt

• met de rekhorntje om te vragen waarom de „Grote Depressie”

Een opdracht uit de geschiedenis-opgave mavo.

Stalin, interessante noot in geschiedenispakket

(Van een onderwijsmedewerker)

Geef een beschrijving van de persoon en de daden van Stalin. Ga er daarbij vanuit dat je het niet eens bent met de bedoelingen van Stalin en met de manier waarop hij deze trachtte te verwezenlijken, óf ga er vanuit dat je het wel eens bent met die bedoelingen en de manier waarop ze nagestreefd werden. Kiest u maar.

Nieuwsblad van het Noorden, 31 mei 1979.

De leerlingen van de mavo die examen geschiedenis deden, zaten er maar mee. Sommigen hadden een verhaal geschreven waarbij ze het eens waren met Stalin en zijn politiek. Maar toen na het examen aan een klas gevraagd werd wie een verhaal had willen schrijven waarbij men het eens was met de bedoelingen van Stalin maar oneens met de manier waarop die werden nagestreefd, ging het merendeel van de vingers omhoog.

De grootste groep was duidelijk niet aan haar trekken gekomen, ofschoon dat eenvoudig had gekund. Voor een nuancering was nu geen ruimte. Een van de leerlingen die pro-Stalin had geschreven, had die ruimte wel gezien: „Ik ben er gewoon vanuit gegaan dat de goede bedoelingen van Stalin toch geen kans van slagen hadden door de tegenstand die hij voortdurend ontmoette”. De vraag blijft dan echter hoe de politiek uit die verf is gekomen waarmee Stalin zijn bedoelingen desondanks probeerde door te zetten.

Eigenaardig is trouwens dat de leerlingen gevraagd werd vanuit een persoonlijk oordeel de politiek van Stalin te beschrijven. Bij geschiedenis is het toch niet de bedoeling dat er ook nog eens oordelen worden geveld?

Nu was het overigens niet zo dat de leerlingen bij hun verhaal geheel op eigen kracht moesten werken. Tot hun beschikking stonden tien begrippen en termen, zoals „man van staal”, industrialisering, werkkampen, zuiveringen en oorlogsleider. Opvallend was dat de boycot die de Sovjet-Unie in de jaren '20 en '30 van de kant van de Westerse mogendheden onderging, hetgeen de opbouw van dat land knap bemoeilijkte, niet in dat lijstje was opgenomen.

Misschien is bovengenoemd voorbeeld eigen aan de experimentele status die het eindexamen geschiedenis nog steeds geniet. Duidelijk is dat de discussie over al of niet centraal schriftelijk bij dit examen nog enige tijd zal voortwoekeren. Een der betrokken leraren is in ieder geval niet enthousiast. Volgens hem wordt het examen elk jaar zelf matiger.

Ook de leerlingen geven de voorkeur aan mondeling. „Je hebt dan nog een kans om je zelf te verbeteren”. Met een enkele vraag kun je over een dood punt worden geholpen, zo werd gesteld.

Opgave E, over een brief van een Russische boer aan een krant, werd „hardstikke moeilijk” gevonden. Vrijwel niemand wist wat een „kolchoz” was. Degenen die ook aardrijkskunde in hun pakket hadden zitten, bleken hier in het voordeel. Sommigen verwarde de kolchoz, de collectieve boerderij, met de sovchoz, de staatsboerderij. Misschien werd dat ook in de hand gewerkt doordat de boer in zijn brief schreef dat men zich tegen de kolchozen verzette, omdat men liever meester was dan slaaf.

Het overgrote deel van de leerlingen had de prent over het verdrag, of zo men wil: het verraad, van München uitgekozen voor een beschrijving. Blijkbaar heeft die gebeurtenis veel indruk gemaakt. Het verdrag tussen Rusland en Duitsland van 1939 en de conferenties van Jalta en Teheran oogstten aanmerkelijk minder belangstelling, hetgeen in nog sterkere mate gold voor de na-oorlogse verhouding tussen Joegoslavië en de Sovjet-Unie.

De vragen die betrekking hadden op de Verenigde Staten waren volgens de leerlingen gemakkelijker te maken. „Daar wisten we veel meer van”. Eerder genoemde leraar Acton had de indruk dat die vragen directer waren, waardoor ze gemakkelijker te beantwoorden waren. Het examen was over het geheel genomen niet moeilijk. Iedereen was ruim voor het eind klaar. „Je had er eigenlijk helemaal niet voor hoeven leren”, zo werd zelfs gesteld. Het handboek gebruiken en het hele jaar goed opletten was voldoende.

De havo-kandidaten konden gistermorgen voor het Nederlands opstel kiezen uit een aantal titels of het schrijven van een tekst aan de hand van een aantal citaten over de verlenging van de leerplicht, o.a. uit de Contourennota van Van Kemenade en het samenvattende boekje „Meer mensen mondig maken”.

Is het verwonderlijk dat jonge mensen aan het einde van een vermoeiende examenmarathon niet weg zijn van dat onderwerp? Op de school waarmee wij contact hadden, hadden dan ook maar weinigen daarvoor gekozen. Het meest in trek was daar de titel „De dictatuur van het dieet”, vervolgens, „Blij dat ik rij, fijn dat ik fiets”, „Een wereld vol obstakels” (over de wenselijk-

Wiskunde II voor het mavo-4 was in zijn geheel een prima stuk werk vol afwisseling. Begonnen werd met een leuke statistiekopgave, waar de meeste kandidaten in alle rust en met plezier aan konden puzzelen. De opgave met de balk leverde wat meer problemen op, voornamelijk door het werk met wortels en verhoudingen, twee moeilijke onderwerpen voor mavo-mensen. De cirkelopgave daarentegen gaf weer meer moed aan de leerlingen. En dan de laatste opgave over functies. Het eerste deel daarvan was goed te maken. Maar voor de mavo-leerling die het laatste onderdeel goed heeft berekend, zou volgens onze zegsman-leraar het ministerie best een premie kunnen uitloven. Hij vermoedde dat in het hele land slechts enkele kandidaten dit precies zullen hebben opgelost zoals het moet. De reacties van de leerlingen zelf wisselden af van „mooi werk” tot „zeer moeilijk”.

EXAMEN

heid van voorzieningen voor gehandicapten) en „De wapenwedloop, race zonder winnaars”, uit de PPR-verkiezingskrant van vorig jaar.

In het havo-examen geschiedenis en staatsinrichting was volgens de leraar die wij spraken, het gedeelte over de Verenigde Staten moeilijker dan verwacht was. Er werd een behoorlijke lees- en stelvaardigheid veriest. Het gedeelte over de Sovjet-Unie was zeer redelijk. Er werd een alleszins redelijk kennisniveau verondersteld.

VWO

Wiskunde II voor het VWO was om de drommel niet gemakkelijker. Docent zowel als leerlingen die wij spraken, vonden de eerste twee opgaven redelijk, maar de derde, zeer theoretische opgave zeer pittig. De docent vroeg zich af of enige kandidaat achter opgave 3 CD zal zijn gekomen.

Het examen geschiedenis voor VWO verschildt volgens de docent sterk van vorige jaren, inzover werd gemikt op inzicht en gebruik van feitenkennis dan op die feitenkennis zelf. Hij vond dat wel een verbetering. Overigens werden nogal wat opstelachtigebetogen gevraagd, wat niet alleen tijdrovend kan werken, maar ook een objectieve beoordeling kan bemoeilijken. Kenmerkend was bijvoorbeeld, dat op „onze” school de lengte van het ingeleverde werk gemiddeld zes kantjes folio besloeg. Het record was acht kantjes.

Geschiedenis

De mavo-leraar geschiedenis die wij spraken, vond het een goede gedachte om bij het onderwerp Verenigde Staten 1917-1941, waarvoor de commissie eindexamenexperimenten slechts de grenzen had aangegeven, ook aan de kandidaten een keuze te laten uit enige aspecten van dit onderwerp.

Opdracht 1 vroeg aan de hand van enkele namen, termen en begrippen van vijf van de zeven aspecten een korte omschrijving te geven. Daarnaast waren er op open vragen aan de hand van illustraties. Het tweede onderwerp, Rusland onder Stalin, waarvan de commissie de inhoud nader had omschreven, gaf wat meer concrete vragen en opdrachten, waarbij weer enkele illustraties als leidraad dienden.

De laatste opdracht mag in het kader van de experimenten zeker beschouwd worden als een primeur. Men ging hierbij uit van het standpunt, dat de kandidaat zich een eigen mening gevormd heeft over de regering van Stalin en deze mening kon hij of zij aan de hand van enkele begrippen en termen tot uiting brengen. Een goed stuk werk met gevarieerde opdrachten, waarbij de kandidaat niet alleen het bewijs moest leveren van voldoende kennis, maar waarbij ook ruimte was gelaten voor zijn of haar creativiteit.

Vandaag is de laatste examendag. Alleen de weinigen die Fries of Russisch in het pakket hebben, moeten donderdag nog eenmaal terugkomen.

ZWOLSE COURANT/

HET DAGBLAD (Twente en regio N.W.Overijssel)

31 mei 1978

Geschiedenisopgaven: uitstekend gehalte

De examens voor het vak geschiedenis en staatsinrichting worden nog steeds georganiseerd door de commissie eindexamen-experimenten.

Men vraagt zich bij het zien van de opgaven af waarom eigenlijk en hoe lang nog experimenteel. Op onze vraag aan onderwijsgeveenden of zij er spijt van hadden deelgenomen te hebben aan dit experimentele examen werd door geen van de geraadpleegde leraren en leraressen met neen geantwoord. Integendeel. Men was van mening dat nu ook het vak geschie-

door K. D. Prins

denis en staatsinrichting voor vol worden aangezien.

Wat we gisteren schreven over de didactische werkvormen bij de aardrijkskunde geldt nog sterker voor de histografie. De opzet van de opgaven vertoonde een rijke schakering van de toetswijzen. In de formulering van de vragen zat een goede stijgende lijn wat betreft moeilijkheid.

Het havo-examen had een

aantal aardige opgaven. In de laatste wordt aan de kandidaten gevraagd: „Stalin verlangt nogal wat van zijn niet-Russische geestverwanten. Toch laat zich voor wie zich in de communistische wereld van die tijd inleeft heel goed de stelling verdedigen dat hij niet teveel verlangde. Noem drie argumenten waarmee Stalin zijn eis tot onvoorwaardelijke trouw in 1949 kon verdedigen. De beantwoording van deze vraag gaf nogal wat discussie. Onze onderwijsgeveenden hadden volgens het antwoordmodel niet de juiste benadering gehad. Zij gingen er van uit dat Stalin onvoorwaardelijke steun aan de communistische partij van de Sowjet-Unie vroeg omdat er gevaar dreigde voor het communisme vanwege China, de NATO en de atoombom. Het antwoord geeft echter juist aan dat Stalin deze onvoorwaardelijke onderwerping niet vroeg uit angst maar juist omdat hij vond dat de Sowjet-Unie op grond van zijn daden daar recht op had. Wij zijn benieuwd of men nu de eerste redenering goed mag rekenen.

De vwo-examens waren aan de pittige kant vonden de docenten. De leerlingen waren hierover best te spreken. De vragen over het onderwerp de VS in de periode 1917-1941 gaven ook op dit niveau minder moeilijkheden dan die behorende bij het onderwerp Rusland onder Stalin 1927-1953/'56. Opvallend was dat de illustraties bij het vwo in meerkleurendruk waren. Heel goed en voor uitbreiding vatbaar.

Leerplicht

De havo-leerlingen hadden 's morgens een opstel te schrijven. Er waren titels bij voor vogels van diverse pluimage. De kunstzinnige en de bezige bijen kozen opstel vijf „creatieve handen“. De links-radicalen namen het opstel acht „wapenwedloop, race zonder winnaars“, iets uit de partijkrant van de PPR. Erg actueel, als juist die morgen net aangekondigd wordt dat de defensie-uitgaven ondanks de naderende bezuinigingen omhoog gaan.

De opdracht ging over de leerplichtverlenging. De leerlingen kregen uit verschillende hoeken commentaren aan-

gedragen. Onder andere van P. H. Hugenholtz, van Margaret Mead, maar ook uit het omo-cahier (Ons Middelbaar Onderwijs) en zelfs uit de contourennota om het voor en tegen van de leerplichtverlenging tegen elkaar af te wegen.

Als je de geschiedenisopgaven en de opsteltitels bekijkt dan krijg je een gevoel van trots. Trots omdat in Nederland de examinandi de gelegenheid krijgen vanuit alle hoeken hun zegje te doen.

Wiskunde

Niet alleen de sociale vakken kwamen dinsdag aan de beurt, ook de exacte vakken vroegen de nodige aandacht. Over het algemeen werd er gesproken van redelijk werk. Alleen over opgave 3 van het vwo waren de leerlingen minder te spreken. Dat was weer zo'n ouderwetse wiskundesom. Zo van „je ziet het of je ziet het nooit“.

Ook van het Griekse front bereikten ons tevreden klanken. Nog twee dagen en dan zit het theoretisch examen er voor de tienduizenden tieners weer op.

EXAMEN MIDDELBAAR ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

MAVO-3

Dinsdag 5 september, 14.00–16.00 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 15 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”. Voor je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen. Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden. Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken. Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

I. Deze prent verscheen in 1933 nadat de „drooglegging“ opgeheven was.

II. Een bijeenkomst van de Ku Klux Klan in de jaren twintig.

III. Een Amerikaans gezin in het jaar toen president Roosevelt zei dat „1/3 deel van de natie slecht behuisd, slecht gekleed en slecht gevoed“ was.

IV. De filmster Charlie Chaplin in een van zijn rollen.

- A. Op de bladzijde hiervoor staan vier — met Romeinse cijfers genummerde — afbeeldingen, die alle vier betrekking hebben op ontwikkelingen en problemen in de Verenigde Staten van Amerika tussen 1917 en 1941.

Opdracht:

1. Bekijk de vier afbeeldingen en lees de onderschriften. Geef dan naar aanleiding van *twee* (naar *eigen* keuze) van de *vier* een beschrijving. Je dient dat te doen aan de hand van onderstaande aanwijzingen.
 - I. Kies je nummer I vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat in de Verenigde Staten toen onder de „drooglegging” verstaan werd.
 - b. Welke wantoestand als gevolg van de „drooglegging” ontstond.
 - c. Waarom president Roosevelt de wet op de „drooglegging” introk.
 - II. Kies je nummer II vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat het doel was van de Ku Klux Klan.
 - b. Welk middel de Ku Klux Klan gebruikte om dit doel te bereiken.
 - c. Waarom de Ku Klux Klan door veel Amerikanen gehaat werd.
 - III. Kies je nummer III vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat er de oorzaak van was waardoor toen veel Amerikanen in grote werkloosheid en armoede leefden.
 - b. Welk standpunt de voorganger van Roosevelt, president Hoover, innam ten opzichte van de bestrijding van die werkloosheid en armoede.
 - c. Hoe president Roosevelt het probleem van die werkloosheid en armoede aanpakte.
 - IV. Kies je nummer IV vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Waardoor in de jaren twintig de film (en dus de bioscoop) steeds populairder werd.
 - b. Waardoor Charlie Chaplin als filmspeler beroemd werd.
 - c. Welke invloed de film op de Amerikaanse samenleving had.

Denk erom: vergeet niet de nummers van de afbeeldingen die je gekozen hebt op je antwoordpapier te vermelden!

- B. Hieronder staan tien met Romeinse cijfers genummerde termen en begrippen. Daarnaast zie je in willekeurige volgorde negen omschrijvingen.

Termen en begrippen:

Omschrijvingen:

I. New Deal.	a. Een wet die het onder andere mogelijk maakte wapens te leveren aan bevriende landen.
II. Tennessee Valley Authority.	b. Een aantal richtlijnen van een president die aangaven hoe volgens hem een toekomstige wereld er zou moeten uitzien.
III. Wallstreet.	c. Een reeks van maatregelen die een president nam ter bestrijding van de crisissomstandigheden.
IV. Kapitoel.	d. Een organisatie waarin landen samenwerkten om oorlogen te voorkomen.
V. Neutraliteitswet.	e. Een werkverschaffingsproject waardoor een voordien achtergebleven gebied tot welvaart werd gebracht en tevens een einde werd gemaakt aan overstromingsrampen.
VI. Veertien Punten.	f. De naam van een straat die onverbrekkelijk verbonden is aan de wereldcrisis van 1929.
VII. Hollywood.	g. Een wet die onder meer het leveren van wapens en het verstrekken van dollarleningen aan oorlogvoerende landen verbood.
VIII. Leen- en pachtwet.	h. Het gebouw waar de Senaat en het Huis van Afgesvaardigden vergaderen.
IX. Witte Huis.	i. Hier ontstond een „industrie” die de mensen een nieuw soort ontspanning bood.
X. Volkenbond.	

Opdracht:

2. Schrijf de Romeinse cijfers van de tien termen en begrippen onder elkaar en zet daar de letter van de juiste omschrijving achter.
Denk erom: er blijft één term of begrip over. Zet daar een streepje achter.

Voorbeeld:

I = . . . (de juiste letter of een streepje invullen)

II = . . . enz.

- C. Hieronder staan twee met Romeinse cijfers genummerde teksten over onderzoeken die het bekende enquêtebureau van de Amerikaan Gallup in de jaren 1935, 1937 en 1939 onder de bevolking van de Verenigde Staten gehouden heeft.
 Onder tekst I en onder tekst II staan elk vijf vragen. Lees eerst vóór je de vragen gaat beantwoorden opdracht 3 die op de volgende bladzij staat.

Tekst I.

„... Bij velen van hen [Amerikanen] had de mening postgevat, dat Amerika's deelname aan de Eerste Wereldoorlog de grote tragische fout van hun ouders was geweest. (...) Zo kwam het, dat toen in 1937 Gallup de vraag stelde: „Bent u van mening dat de Verenigde Staten er verkeerd aan deed [in 1917] aan de Wereldoorlog deel te nemen?“, niet minder dan 70% der antwoorden bevestigend luidde. Toen het [Gallupbureau] in 1935 vroeg of het Congres alvorens de oorlog te verklaren eerst via een volksstemming toestemming aan het volk moest vragen, antwoordde 75% bevestigend. (...) Men moet zich niet voorstellen, dat Amerika hierop [nl. op de uitslag van een volksstemming] had moeten wachten na Pearl Harbour. Maar het antwoord was tekenend voor de heersende mening dat vreedzame burgers tot oorlogen werden verleid door schurken en zwakzinnigen in hun eigen land ...”

Vragen bij tekst I.

- Veel jonge Amerikanen beschouwden in 1937 het deelnemen van de Verenigde Staten aan de Eerste Wereldoorlog als een grote tragische fout.
Waarom zouden deze jonge mensen Amerika's deelname aan de Eerste Wereldoorlog een grote tragische fout gevonden hebben?
- Wat was de directe aanleiding van Amerika's deelname in 1917 aan de Eerste Wereldoorlog?
- Was het grootste deel van de Amerikaanse bevolking het achteraf eens met de deelname van de Verenigde Staten aan de Eerste Wereldoorlog?
Licht je antwoord – aan de hand van de tekst – toe.
- Waarom zou 75% van de ondervraagden er de voorkeur aan gegeven hebben dat het Amerikaanse volk door middel van een volksstemming zijn toestemming voor een oorlogsverklaring moest geven?
- Waarom zou het moeilijk te realiseren zijn eerst een volksstemming te houden alvorens de oorlog te verklaren?

Tekst II.

„... Deze ontstellende reeks van gebeurtenissen [in Europa onder Hitler] en Roosevelt's sterk in kracht toenemende overredingspogingen om zijn landgenoten de ogen te openen voor de volle betekenis van Hitlers stormloop, hadden tot gevolg dat de Amerikanen langzaam maar zeker begonnen in te zien, dat het voor de inwoners van de Verenigde Staten onmogelijk was op zich zelf en voor zich zelf te leven. (...) Bij iedere onheilspellende gebeurtenis had er een opinieverschuiving plaats in Amerika. (...) In maart 1939 bijvoorbeeld antwoordde 52% van de ondervraagden, dat in geval van een Europese oorlog Amerika vliegtuigen moest leveren aan Engeland en Frankrijk. Na de bezetting van Tsjecho-Slowakije [in datzelfde jaar] was dit percentage gestegen van 52 naar 66% ...”

Vragen bij tekst II.

- a. Uit de tekst blijkt dat in de jaren voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog de Amerikaanse bevolking langzamerhand tot het besef kwam dat de isolationistische politiek niet langer gehandhaafd kon blijven.
Wat verstaat men in de Amerikaanse politiek onder het isolationisme?
- b. Waarom voerde de Verenigde Staten tussen beide wereldoorlogen een isolationistische politiek?
- c. Waarom heeft president Roosevelt, vooral vanaf 1939, geprobeerd deze isolationistische politiek om te buigen?
- d. In maart 1941 nam het Amerikaanse Congres de Leen- en pachtwet aan.
Waarom ging de Verenigde Staten toen wel wapens leveren aan Groot-Brittannië en niet aan Duitsland en Italië?
- e. Wat gebeurde er in 1941 waardoor de Verenigde Staten ook bij de Tweede Wereldoorlog werd betrokken?

Opdracht:

3. Beantwoord naar *eigen keuze* de vijf vragen die horen bij tekst I of de vijf vragen die onder tekst II staan.
Geef duidelijk aan welke vragen je beantwoordt:
I. a, b, c, d, e of II. a, b, c, d, e.
-

- D. Op de pagina hiernaast staan twee afbeeldingen die betrekking hebben op gebeurtenissen en toestanden in de Sovjet-Unie.
Hieronder staan vier omschrijvingen (twee voor elke afbeelding), waarvan de ene omschrijving *juist* en de andere *onjuist* is.

De twee omschrijvingen bij afbeelding I zijn:

- a. De communisten in de Sovjet-Unie lieten op talloze kerkgebouwen kruisen plaatsen.
- b. Door de communisten werd in de Sovjet-Unie van veel kerkgebouwen de kruisen verwijderd.

De twee omschrijvingen bij afbeelding II zijn:

- a. Deze spotprent toont ons hoe er een eind kwam aan het stalinistisch bewind, nadat Stalin door zijn tegenstanders gearresteerd en daarna ter dood veroordeeld was.
- b. Deze spotprent laat zien hoe na Stalins dood in de Sovjet-Unie kritiek op het bewind van Stalin werd uitgeoefend. Zijn dictatoriale manier van regeren werd veroordeeld.

Opdrachten:

4. Schrijf de letter op van de juiste omschrijving die bij afbeelding I hoort en licht toe waarom je juist die omschrijving hebt gekozen.
 5. Schrijf de letter op van de juiste omschrijving die bij afbeelding II hoort en licht toe waarom je juist die omschrijving hebt gekozen.
-

I

II

HET EINDE

E. In 1929 zei Stalin over de koelakken:

„... Nu wordt de onteigening van de koelakken uitgevoerd door de massa van de armen en boeren met een middelgroot bedrijf, die de voortgaande collectivisatie bezig zijn te verwerken.

Het is bespottelijk en niet serieus zich vandaag druk te maken over de onteigening van de koelakken.

Niet minder lachwekkend is een andere vraag: of men de koelakken in het collectieve bedrijf mag toelaten. Natuurlijk mag men hen niet in het collectieve bedrijf toelaten. Dit mag niet, omdat zij gezworen vijanden van de collectivistische beweging zijn ...”

Vragen/opdracht:

6. Uit de woorden van Stalin blijkt dat hij niet bepaald een vriend is van de koelakken. Wie waren die koelakken?
7. Wat zou van de koelakken onteigend worden?
8. Waarom mochten de koelakken niet blijven werken zoals ze gewend waren?
9. Waarom waren de koelakken niet welkom in de collectieve bedrijven?
10. Op verschillende manieren heeft Stalin de koelakken uitgeschakeld. Noem er twee.

F. „... De uitnemende werkzaamheden van I.V. Stalin zijn door de Sovjet-regering hogelijk gewaardeerd. Hij ontving de titels „Held van de Socialistische Arbeid” (1939), „Held van de Sovjet-Unie (1945) en „Generalissimus van de Sovjet-Unie” (1945).

Hij werd beloond met drie Lenin-orde, met de Orde van de Overwinning, van het Rode Vaandel en van Suvorov eerste klasse en met medailles ...”

Stalin heeft, zoals in de tekst hierboven staat te lezen en op de foto daarnaast is te zien, tijdens zijn leven een groot aantal onderscheidingen en eretitels gekregen.

Opdracht/vragen:

11. Leg uit waaraan Stalin de titel „Held van de Socialistische Arbeid” te danken heeft gehad.
12. Wat heeft Stalin gedaan om in 1945 tot „Held van de Sovjet-Unie” en tot „Generalissimus van de Sovjet-Unie” uitgeroepen te kunnen worden?
13. Is het verlenen van zoveel onderscheidingen volgens jou in overeenstemming met de leer van het communisme?
Licht je antwoord toe.
14. Ondanks de vele onderscheidingen die Stalin kreeg heeft zijn opvolger Chroestsjov in zijn zogenaamde destalinisatie in 1956 veel kritiek op Stalin uitgeoefend.
Had Chroestsjov gelijk toen hij kritiek op het bewind van Stalin uitte?
Licht je antwoord toe.

G. Hieronder staan vijf met Romeinse cijfers genummerde gebeurtenissen die plaats hadden tijdens de regering van Stalin.
Ze staan echter niet in de juiste volgorde van tijd.

- I. Het begin van de Grote Vaderlandse Oorlog.
- II. De zuiveringen.
- III. Stalin en Hitler sluiten een niet-aanvalsverdrag.
- IV. Begin van het eerste vijfjarenplan.
- V. De hel van Stalingrad.

Opdracht:

15. Geef met behulp van de Romeinse cijfers de juiste volgorde van tijd aan.

1. The following are the main points of the report:

- (a) The first point is that the report is a summary of the work done by the committee during the last year.
- (b) The second point is that the committee has been very busy in the last year.
- (c) The third point is that the committee has been very successful in its work.
- (d) The fourth point is that the committee has been very helpful to the public.
- (e) The fifth point is that the committee has been very active in its work.

2. The following are the main points of the report:

- (a) The first point is that the report is a summary of the work done by the committee during the last year.
- (b) The second point is that the committee has been very busy in the last year.
- (c) The third point is that the committee has been very successful in its work.
- (d) The fourth point is that the committee has been very helpful to the public.
- (e) The fifth point is that the committee has been very active in its work.

The following are the main points of the report:

- (a) The first point is that the report is a summary of the work done by the committee during the last year.
- (b) The second point is that the committee has been very busy in the last year.
- (c) The third point is that the committee has been very successful in its work.
- (d) The fourth point is that the committee has been very helpful to the public.
- (e) The fifth point is that the committee has been very active in its work.

The following are the main points of the report:

3. The following are the main points of the report:

- (a) The first point is that the report is a summary of the work done by the committee during the last year.
- (b) The second point is that the committee has been very busy in the last year.
- (c) The third point is that the committee has been very successful in its work.
- (d) The fourth point is that the committee has been very helpful to the public.
- (e) The fifth point is that the committee has been very active in its work.

EXAMEN MIDDELBAAR ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

MAVO-4

Dinsdag 5 september, 14.00–16.00 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 19 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”. Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen. Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden. Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken. Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

I. Deze prent verscheen in 1933 nadat de „drooglegging” opgeheven was.

II. Een bijeenkomst van de Ku Klux Klan in de jaren twintig.

III. Een Amerikaans gezin in het jaar toen president Roosevelt zei dat „1/3 deel van de natie slecht behuist, slecht gekleed en slecht gevoed” was.

IV. De filmster Charlie Chaplin in een van zijn rollen.

- A. Op de bladzijde hiervoor staan vier – met Romeinse cijfers genummerde – afbeeldingen, die alle vier betrekking hebben op ontwikkelingen en problemen in de Verenigde Staten van Amerika tussen 1917 en 1941.

Opdracht:

1. Bekijk de vier afbeeldingen en lees de onderschriften.
Geef dan naar aanleiding van *twee* (naar *eigen* keuze) van de *vier* een beschrijving.
Je dient dat te doen aan de hand van onderstaande aanwijzingen.
 - I. Kies je nummer I vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat in de Verenigde Staten toen onder de „drooglegging” verstaan werd.
 - b. Welke wantoestand als gevolg van de „drooglegging” ontstond.
 - c. Waarom president Roosevelt de wet op de „drooglegging” introk.
 - II. Kies je nummer II vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat het doel was van de Ku Klux Klan.
 - b. Welk middel de Ku Klux Klan gebruikte om dit doel te bereiken.
 - c. Waarom de Ku Klux Klan door veel Amerikanen gehaat werd.
 - III. Kies je nummer III vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Wat er de oorzaak van was dat toen veel Amerikanen in grote werkloosheid en armoede leefden.
 - b. Welk standpunt de voorganger van Roosevelt, president Hoover, innam ten opzichte van de bestrijding van die werkloosheid en armoede.
 - c. Hoe president Roosevelt het probleem van die werkloosheid en armoede aanpakte.
 - IV. Kies je nummer IV vermeld dan in je beschrijving:
 - a. Waardoor in de jaren twintig de film (en dus de bioscoop) steeds populairder werd.
 - b. Waardoor Charlie Chaplin als filmspeler beroemd werd.
 - c. Welke invloed de film op de Amerikaanse samenleving had.

Denk erom: vergeet niet de nummers van de afbeeldingen die je gekozen hebt op je antwoordpapier te vermelden!

I

II

Roosevelt

Hitler

Mussolini

819147F-6

- B. Op de pagina hiernaast staan twee met Romeinse cijfers genummerde prenten uit de tijd dat Roosevelt president was en die beide op hem betrekking hebben.
 Het onderschrift van de eerste prent luidde (vertaald in het Nederlands): „Moeder, Wilfried heeft een vies woord geschreven!”
 De tweede prent is getekend naar aanleiding van een vredesboodschap die Roosevelt in april 1939 aan Hitler en Mussolini zond. Volgens het onderschrift liet de tekenaar Hitler en Mussolini tegen Roosevelt zeggen: „Oorlogsophitser!”

Vragen bij prent I.

- Er waren Amerikanen bij wie Roosevelt beslist niet populair was zoals de tekenaar laat zien. Toch kreeg hij bij de presidentsverkiezingen in 1932 meer stemmen dan Hoover, de man die toen (nog) president was.
 Noem een politieke reden waarom Roosevelt tot president gekozen werd.
- Roosevelt had een regeringsprogramma ontworpen dat hij New Deal noemde.
 Noem twee punten uit dit programma.
- Amerikanen bij wie Roosevelt niet populair was, die tegenstanders van hem waren, noemden hem een rode president of een communist.
 Welk argument gebruikten zij voor die benamingen?
- Waren de kiezers het in 1936 eens of oneens met het oordeel van Roosevelt's tegenstanders?
 Licht je antwoord toe.
- In de vallei van de rivier de Tennessee werd een groot werk uitgevoerd.
 Wat liet Roosevelt daar doen en waarom liet hij dat doen?

Vragen bij prent II.

- De Verenigde Staten had in de jaren dertig neutraliteitswetten afgekondigd. Het wilde met de afkondiging van deze wetten de wens tot handhaving van de neutraliteit tot uitdrukking brengen.
 Wat was de voornaamste bepaling uit die wetten?
- Noem een reden waarom Roosevelt aan Hitler en Mussolini een vredesboodschap stuurde.
- Roosevelt liet later door het Congres de Leen- en pachtwet goedkeuren.
 Waarvoor diende deze wet?
- Roosevelt zei toen dat hij van de Verenigde Staten „het wapenmagazijn van de democratie” wilde maken.
 Wat wilde hij daarmee zeggen?
- In 1941 moest de president de vredesduif laten vliegen en de olijftak weggooiden.
 Met welk land raakte de Verenigde Staten toen in oorlog en hoe kwam het dat de Verenigde Staten kort daarna ook met Duitsland en Italië in oorlog kwam?

Opdracht:

- Beantwoord naar *eigen keuze* de vijf vragen bij prent I óf de vijf vragen bij prent II.
 Geef duidelijk aan welke vragen je beantwoordt:
 I. a, b, c, d, e óf II. a, b, c, d, e.
-

- C. Hieronder staan vijf met letters aangegeven regels met namen, feiten en begrippen die betrekking hebben op de geschiedenis van de Verenigde Staten van Amerika van 1917 tot 1941.
- Wilson – Volkenbond – Verenigde Staten – isolationistische politiek.
 - de jaren twintig – jazz en charleston – welvaart – vrolijke jaren.
 - film – Hollywood – invloed op de samenleving – filmsterren.
 - 1932 – F.D. Roosevelt – verkiezingsprogramma – overwinning.
 - economische verbetering – Verenigde Staten – wapenindustrie – Tweede Wereldoorlog.

Opdracht:

3. Maak per letter van de namen, feiten en begrippen die achter die letter genoemd worden een of meer zinnen. Doe dit zo, dat die namen, feiten en begrippen ten opzichte van elkaar in een verband komen te staan dat historisch juist is. De volgorde waarin je ze wilt gebruiken mag je zelf bepalen.

Voorbeeld:

Geallieerden – onbeperkte duikbootoorlog – Verenigde Staten – 1917.

In 1917 kondigde Duitsland de onbeperkte duikbootoorlog af. Het gevolg was dat de Verenigde Staten zich bij de geallieerden aansloot en Duitsland de oorlog verklaarde.

- D. „... De uitnemende werkzaamheden van I. V. Stalin zijn door de Sovjet-regering hogelijk gewaardeerd. Hij ontving de titels „Held van de Socialistische Arbeid” (1939), „Held van de Sovjet-Unie” (1945) en „Generallissimus van de Sovjet-Unie” (1945). Hij werd beloond met drie Lenin-orde, met de Orde van de Overwinning, van het Rode Vaandel en van Suvorov eerste klasse en met medailles ...”

Stalin heeft, zoals in de tekst hierboven staat te lezen en op de foto daarnaast is te zien, tijdens zijn leven een groot aantal onderscheidingen en eretitels gekregen.

Opdracht/vragen:

- Leg uit waaraan Stalin de titel „Held van de Socialistische Arbeid” te danken heeft gehad.
- Wat heeft hij gedaan om in 1945 tot „Held van de Sovjet-Unie en tot „Generallissimus van de Sovjet-Unie” uitgeroepen te kunnen worden?
- Is het verlenen van zoveel onderscheidingen volgens jou in overeenstemming met de leer van het communisme?
Licht je antwoord toe.

- E. In 1929 zei Stalin over de koelakken:
 „... Nu wordt de onteigening van de koelakken uitgevoerd door de massa van de armen en boeren met een middelgroot bedrijf, die de voortgaande collectivisatie bezig zijn te verwerken.
 Het is bespottelijk en niet serieus zich vandaag druk te maken over de onteigening van de koelakken.
 Niet minder lachwekkend is een andere vraag: of men de koelakken in het collectieve bedrijf mag toelaten. Natuurlijk mag men hen niet in het collectieve bedrijf toelaten.
 Dit mag niet, omdat zij gezworen vijanden van de collectivistische beweging zijn ...”

Vragen/opdracht:

7. Uit de woorden van Stalin blijkt dat hij niet bepaald een vriend is van de koelakken. Wie waren die koelakken?
8. Wat zou van de koelakken onteigend worden?
9. Waarom mochten de koelakken niet blijven werken zoals ze gewend waren?
10. Waarom waren de koelakken niet welkom in de collectieve bedrijven?
11. Op verschillende manieren heeft Stalin de koelakken uitgeschakeld. Noem er twee.

- F. Hieronder staan drie teksten, het zijn fragmenten uit de zogenaamde destalinisatie-rede, die Chroestjov in 1956 op het 20ste partijcongres hield.
 Stalin werd er tot zondebok gemaakt om zijn wreedheid, terreur en machtsmisbruik.
 Ook werd hij beschuldigd van verregaande persoonsverheerlijking.

Lees de teksten en beantwoord dan de daaronder staande vragen.

Tekst I:

„Stalin vond het begrip 'volksvijand' uit: (...) deze term maakte het gebruik van de wreedste onderdrukking mogelijk (...) tegen een ieder die het op enigerlei wijze met Stalin niet eens was. (...) tegen wie ook maar de geringste verdenking van vijandelijke bedoelingen bestond en die niet in een goed blaadje stonden ...”

Tekst II:

„... Massa-arrestaties en deportaties van vele duizenden mensen, executies zonder proces en zonder normaal onderzoek schiepen toestanden van onveiligheid, vrees en zelfvertwijfeling (...)
 De feiten tonen aan dat veel beschuldigingen in elkaar zijn gedraaid op last van Stalin zonder dat rekening werd gehouden met de rechtsorde in de Sovjet-Unie. (...)
 Zij waren gebrandmerkt en dikwijls niet in staat barbaarse martelingen te verdragen zodat zij zich zelf van alle soorten zware en onwaarschijnlijke misdaden beschuldigden. (...) van de 139 leden van het Centrale Comité van de partij werden 98 personen, dit is 70%, gearresteerd en doodgeschoten ...”

Tekst III:

„... Sommige kameraden kunnen ons vragen: Waar waren de leden van het Politieke Bureau van het Centrale Comité? Waarom kwamen zij niet bijtijds op tegen deze persoonsverheerlijking? (...)
 Een van de oudste leden was Klement Jefremowits Worosjilow (...)
 Jaren achtereen was hij in feite beroofd van het recht van deelnemen aan de zittingen van het Politieke Bureau. (...) Vanwege zijn buitensporige achterdocht speelde Stalin ook met de dwaze en belachelijke verdenking dat Worosjilow een Engelse spion was ...”

Vragen/opdrachten:

Bij tekst I:

12. Volgens Chroestsjov gebruikte Stalin het begrip 'volksvijand'.
Wat kan de bedoeling van Stalin geweest zijn om dit begrip in de Sovjet-Unie in te voeren?

Bij tekst II:

In de jaren 1935–1939 vonden de gebeurtenissen plaats die in dit fragment genoemd worden en die de naam zuiveringen kregen. De processen die daarbij gevoerd werden noemde men in de Sovjet-Unie zuiveringsprocessen. Buiten de Sovjet-Unie kregen ze ook wel de naam van schijnprocessen.

13. Wat was de bedoeling met de zuiveringen?
14. Leg uit waarom men buiten de Sovjet-Unie ook wel van schijnprocessen sprak.
15. Vele beschuldigingen waren op last van Stalin in elkaar gedraaid.
Wat kan de bedoeling van Stalin geweest zijn om zulke opdrachten te geven?
16. Vrijwel alle beklaagden gaven de misdrijven die ze niet begaan hadden, toch toe.
Geef een reden waarom deze beklaagden schuld bekenden.

Bij tekst III:

17. Op welke manier heeft Stalin de verheerlijking van zijn persoon weten te bevorderen.
18. Tijdens de regering van Stalin protesteerden de leden van het Politieke Bureau niet tegen de persoonsverheerlijking van Stalin.
Noem hiervoor een reden.

- G. Hieronder staan drie met Romeinse cijfers genummerde beweringen, die niet juist zijn.

Beweringen:

- I. De Vijffarenplannen tijdens de regering van Stalin dienden uitsluitend om consumptie-artikelen ten behoeve van het Russische volk te produceren.
II. Stalin en Hitler sloten in 1939 een niet-aanvalsverdrag, waarbij zij onder andere afspraken samen Tsjecho-Slowakije te zullen verdelen.
III. De overwinning in de Grote Vaderlandse Oorlog was uitsluitend en alleen te danken aan het militaire genie van generalissimus Stalin.

Opdracht:

19. Schrijf op je antwoordpapier achter elk Romeins cijfer van de bewerking waarom deze niet juist is.

Voorbeeld:

I = onjuist, omdat ...

EXAMEN HOGER ALGEMEEN VOORTGEZET ONDERWIJS IN 1978

Dinsdag 5 september, 14.00–16.30 uur

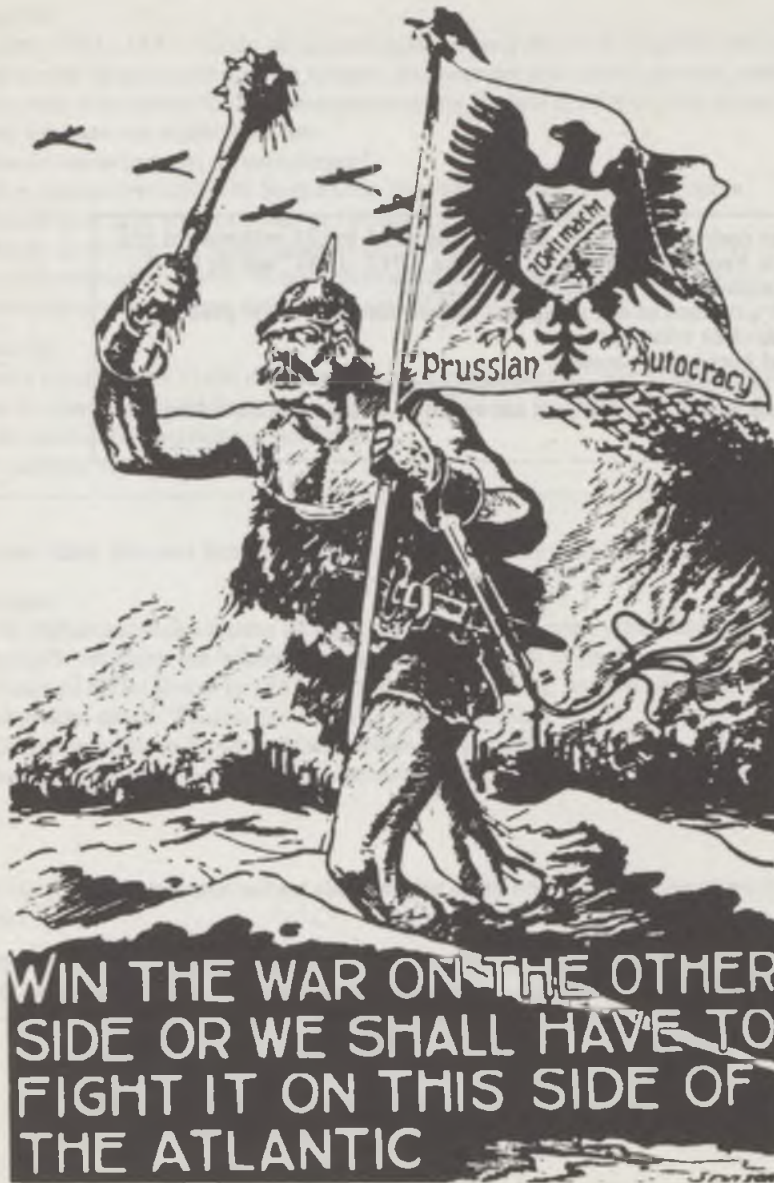
GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 25 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”. Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen. Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden. Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken. Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.)

- A. Onderstaande prent verscheen in de Verenigde Staten in het jaar 1917. In het vaandel staan de woorden „wereldmacht” en „Pruisische autocratie”. Het onderschrift luidt: „Win de oorlog aan de overkant, anders zullen we hem aan deze kant van de Atlantische Oceaan moeten uitvechten.”

Opdrachten:

1. Geef aan wat de tekenaar met de prent zou hebben willen bereiken.
2. De prent heeft duidelijk een propagandistische strekking.
Laat dit met behulp van twee gegevens uit de prent zien.

- B. In de Verenigde Staten ontstond in het begin van de twintigste eeuw ongerustheid over de gevolgen van de immigratie.
Door een tweetal wetten werd in 1921 en 1924 de immigratie dan ook aan banden gelegd.

Opdrachten:

3. De Amerikaanse vakbeweging was voorstander van deze wetten op grond van sociaal-economische motieven.
Noem één van deze motieven.
 4. Noem ook een niet-economisch motief waarmee de beperking van de immigratie kon worden verdedigd.
-

- C. Tegenover de New Deal van President Roosevelt zou men het regeringsbeleid uit de aan zijn presidentschap voorafgaande periode gemakshalve de Old Deal kunnen noemen.

Opdracht:

5. Noteer de Romeinse cijfers en geef met de letter N (= New Deal) of O (= Old Deal) aan tot welke „Deal” je het hieronder gestelde wilt rekenen. Zet achter de Romeinse cijfers, die je niet van een N of O kunt voorzien, een streepje.

Licht steeds je keuze toe.

- I. Evenwicht in de staatsbegroting door bezuiniging op de staatsuitgaven als de inkomsten teruglopen.
- II. Nationalisatie van de banken.
- III. Stimulering van de vakbeweging.
- IV. Verkorting van de arbeidstijd.
- V. Het benadrukken van de rechten van de afzonderlijke staten.

Voorbeeld:

I = ... (hier N of O of – invullen), omdat (of want) ...

D. Op de hieronder afgedrukte prent staat (vertaald in het Nederlands):

Beslissingen van het Hooggerechtshof; Democratische Partij; New Deal-beslissingen;
Hoe vind je het?; De zakenwereld in de V.S.; De onzekerheid niet langer beperkt tot
de zakenwereld.

Suspense no longer confined to business.

Opdrachten/vraag:

6. Uit het onderschrift van de prent valt af te leiden dat de zakenwereld door de New Deal in onzekerheid (en spanning) verkeerde.
Waarom werd de New Deal door de zakenwereld als een bedreiging gezien?
7. Een aanhanger van Roosevelt zou de bedreiging van de zakenwereld sterk overdreven gevonden hebben.
Noem een argument dat hij voor deze mening gebruikt kan hebben.
8. Mede naar aanleiding van de prent volgt hieronder een citaat uit een leerboek voor geschiedenis:
„De president verkreeg groter macht dan één van zijn voorgangers en trad dus in het gelid van de moderne dictatoren (Mussolini, Stalin, Hitler enz.)”
Deze bewering is in het licht van de prent niet houdbaar.
Toon dit aan met behulp van de prent.

- E. In een op 12 januari 1941 gehouden rede ging senator Wheeler van Montana in op de Leen- en Pachtwetsvoorstellen van president Roosevelt.

Wheeler zei onder meer het volgende:

„Het leen- en pachtweggeefprogramma is de buitenlandse A.A.A.-politiek*) van de New Deal. Het zal één op de vier Amerikaanse jongens onderploegen.

Nooit eerder [in de geschiedenis] is van het Amerikaanse volk verlangd aan enige buitenlandse natie zo gul en royaal van zijn belastinggeld weg te geven (. . .).

Nooit eerder [in de geschiedenis] is in de Verenigde Staten aan één man de macht gegeven de defensie van dit land te ontmantelen of is aan een Congres zonder meer gevraagd van zijn rechten afstand te doen.

Indien het Amerikaanse volk een dictatuur wenst, als het een totalitaire bestuursvorm wenst en als het oorlog wil, dan moet dit wetsvoorstel door het Congres gejaagd worden zoals het bij president Roosevelt de gewoonte is.

Goedkeuring van deze wetsvoorstellen betekent oorlog, openlijke en volledige oorlogvoering (. . .).”

- *) De A.A.A. (Agricultural Adjustment Act, een onderdeel van Roosevelt's New Deal) probeerde de landbouwproblemen in de Verenigde Staten op te lossen, onder andere door inkrimping van de landbouwgronden.

In de zomer van 1933 ontving een neger uit Georgia op het Witte Huis een medaille, omdat hij als eerste zijn katoenooft had ondergeploegd.

Opdracht:

9. Toon met behulp van drie elementen uit zijn rede aan dat senator Wheeler de sentimenten van veel Amerikanen bespeelt.

Licht je keuze toe.

- F. Hieronder is enig cijfermateriaal afgedrukt over de veestapel in de Sovjet-Unie. De aantallen hebben betrekking op miljoenen stuks.

	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
rundvee	70,5	67,1	52,5	47,9	40,7	38,4	42,4	49,3
varkens	26,0	20,4	13,6	14,4	11,6	12,1	17,4	22,6
schapen/geiten	146,7	147,0	108,8	77,7	52,1	50,2	51,9	61,1

Opdracht:

10. Noem een oorzaak waardoor de veestapel in bepaalde jaren zo sterk afnam.

- G. Hieronder volgen twee teksten met enige passages uit een Oosteuropese en een Westeuropese boek over de kolchozvorming:

Tekst I:

„In 1929 voltrok zich in dit proces een grote wending. Nu traden niet meer aparte groepen boeren in de kolchozen, maar vaak hele dorpen (. . .) Deze ontwikkeling probeerden de koelakken met alle middelen tegen te houden. Zij verbreidden onder de boeren bijvoorbeeld het gerucht dat de collectieve landbouwbedrijven alle vee aan de boeren wilden ontnemen (. . .) Gebouwen, machines en inventaris van de kolchozen werden door koelakken vernield en hele dorpen, die zich tot kolchozen hadden verenigd, in brand gestoken (. . .)

De communistische partij en de Sovjetstaat traden energiek tegen deze contrarevolutionaire activiteiten op (. . .)

Wie zich bereid verklaarde de voorschriften van de Sovjetmacht op te volgen mocht na de onteigening in de woonplaats blijven. Alle koelakken, ook de geëvacueerden, kregen de mogelijkheid door eerlijke arbeid het noodzakelijke levensonderhoud te verdienen en na een zekere tijd de volledige burgerrechten terug te krijgen.”

Tekst II:

„Aan het eind van het jaar 1929 begon Stalin het collectivisatieoffensief (. . .)

Het scheen dat een tornado over de velden blies. Terwijl niets gereed was om ze op te vangen, verplichtte men de boeren om in de kolchozen te treden (. . .)

Bij de boeren die weigerden vrijwillig in de kolchozen te treden, kwamen de dorpscomité's, begeleid door militairen, aan huis (. . .)

Degenen die aan de slachting ontsnapten werden meestal naar Siberië en het hoge noorden gedeporteerd.”

Opdrachten/vragen:

11. Verklaar waarom vooral de koelakken zich tegen de kolchozvorming verzet hebben.
12. De teksten I en II spreken beide over gewelddadigheden bij de collectivisatie.
Wat is de oorzaak van de gewelddadigheden volgens de schrijver van tekst I en wat is de oorzaak volgens de schrijver van tekst II?
13. Wat verstaat men in de Sovjet-Unie onder een contra-revolutionair?
Het is niet de bedoeling dat een letterlijke vertaling van het woord gegeven wordt.
14. Wie bracht de collectivisatie eind 1929 op gang volgens de schrijver van tekst I en wie volgens de schrijver van tekst II?
15. Welke tekst komt uit een schoolboek van de D.D.R.?
Toon dit met drie voorbeelden uit die tekst aan.

- H. In januari 1933 verklaarde Stalin in een rede over de resultaten van het eerste vijfjarenplan onder andere:

„De resultaten van het vijfjarenplan hebben de verzekeringen der burgerlijke economen gelogenstraft; dat het kapitalistische economische systeem het beste systeem is, dat ieder ander economisch systeem onstabiel is en niet geschikt om de toets der moeilijkheden van de economische ontwikkeling te doorstaan.

De resultaten van het vijfjarenplan hebben aangetoond dat het kapitalistische economische systeem tot niets in staat en onstabiel is, dat het zijn tijd heeft gehad en dat het zijn plaats moet inruimen voor een ander, hoger systeem (. . .)”

Opdrachten/vragen:

16. Stalin zei: „De resultaten van het vijfjarenplan hebben aangetoond dat het kapitalistische economische systeem tot niets in staat en onstabiel is (. . .)”
Ben je het ermee eens dat die conclusie uit de resultaten van het vijfjarenplan te trekken is? Licht je antwoord toe.
 17. Was Stalins bewering „dat het kapitalistische economische systeem (. . .) zijn tijd heeft gehad (. . .)” in die tijd verdedigbaar?
 18. Stalin betoogde in 1933 dat het kapitalistische economische systeem „zijn plaats moet inruimen voor een ander, hoger systeem (. . .)”.
Met dat hogere systeem bedoelde hij uiteraard het socialistische.
Noem drie argumenten op grond waarvan Stalin van mening was dat het socialistische systeem superieur was aan het kapitalistische.
-

I. Opdracht:

19. Beschrijf in grote lijnen — en dus beslist *niet* uitvoerig — de buitenlandse politiek van Stalin gedurende de periode 1933–1948.
 - Begin, als uitgangspunt van je betoog, met het geven van een korte beschrijving van de positie die de Sovjet-Unie — internationaal gezien — in het jaar 1933 innam.
 - Maak vervolgens gebruik van de hieronder vermelde gegevens waarbij je duidelijk maakt welke betekenis ze hadden voor het door Stalin gevoerde beleid: bijvoorbeeld welke overwegingen leidden hem? ; welke conclusies trok hij?

Die gegevens zijn:

- De Sovjet-Unie wordt lid van de Volkenbond (1934).
 - Conferentie van München (1938).
 - Non-agressiepact (1939).
 - De Sovjet-Unie in oorlog met Duitsland (1941).
 - Conferentie van Jalta (1945).
 - De Koude Oorlog.
 - Problemen met Tito (1948).
-

- J. In het militair reglement van het Rode Leger, uitgave 1939, komt de volgende passage voor: „Elke vijandelijke aanval op de Sovjet-Unie zal door haar strijdkrachten worden beantwoord met een vernietigende slag. Als een vijand ons de oorlog aandoet, zal ons Rode Leger het felst aanvallende leger zijn dat de wereld ooit heeft gekend. Wij zullen de oorlog offensief voeren en overbrengen naar het grondgebied van de vijand. De actie van het Rode Leger zal gericht zijn op de volkomen vernietiging van de vijand en op het behalen van een beslissende overwinning tegen een geringe prijs in bloed.”

Opdrachten:

20. De in 1941 uitgebroken oorlog is niet geheel verlopen zoals in het hierboven vermelde citaat werd voorspeld.
Geef aan welke elementen uit het citaat niet klopten met de werkelijkheid.
 21. Noem twee redenen die verklaren waarom de gebeurtenissen anders verliepen dan in het geciteerde reglement voorspeld was.
-

- K. Onderstaande prent die op 6 maart 1948 in de Groene Amsterdammer werd gepubliceerd heeft betrekking op wat in Praag was gebeurd.

OM HET WERELDKAMPIOENSCHAP

Opdracht/vragen:

22. Op welke gebeurtenis heeft deze prent betrekking?
23. Amerikanen en Russen hadden een verschillende visie op deze gebeurtenis. Geef beide visies weer.
24. Wat bedoelt de tekenaar — gelet op de schaakstukken — met het onderschrift van de prent?

- L. De hieronder afgedrukte prent verscheen een dag na Stalins overlijden in een Nederlandse krant.

De tekenaar stelde het zo voor dat Stalin met de verwijtende blikken van zijn vroegere kameraden — we zien onder meer Lenin en Trotszky — geconfronteerd werd. Het onderschrift van de prent luidt: „Het oude Politbureau weer bijeen”.

Vraag:

25. Wat zouden Stalins vroegere kameraden als communisten hem hebben kunnen verwijten? Noem twee beschuldigingen.

EXAMEN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS IN 1978

Dinsdag 5 september, 14.00–16.30 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

In dit examenwerk worden opdrachten/vragen gegeven, die van 1 tot 28 genummerd zijn. Eerst is het onderwerp „De Verenigde Staten van Amerika, 1917–1941” aan de beurt, daarna het onderwerp „Rusland onder Stalin, 1927–1953/56”.
Vóór je een opdracht gaat uitvoeren of een vraag gaat beantwoorden moet je goed de afbeelding(en) bekijken en/of de tekst(en) lezen.
Soms kun je een vraag heel kort beantwoorden.
Bij andere vragen moet je meer zinnen voor je antwoord gebruiken.
Is dat laatste het geval, denk er dan om: een juist antwoord hoeft niet altijd een lang antwoord te zijn!

Zie ommezijde

Deze opgaven zijn vastgesteld door de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.).

Phoenix

Interrupting the Ceremony

III

"I DARE YOU TO COME OUT"

IV

"IT SEEMS THERE WASN'T ANY DEPRESSION AT ALL!"

V

"JUST SO THERE'LL BE NO MISUNDERSTANDING"

Zie ommezijde

- A. Hiervoor staan vijf met Romeinse cijfers genummerde prenten.
Ze hebben alle vijf betrekking op de geschiedenis van de Verenigde Staten van Amerika tussen 1917 en 1941 en je dient ze te gebruiken bij de vragen en opdrachten 1 tot 4.

De vertaling van de Engelse tekst op *prent I* geschiedt in vraag 4.

Die van *prent II* luidt:

Interrupting the Ceremony = De plechtigheid onderbroken.

(De ambtenaar van de burgerlijke stand zegt:) „Als iemand een geldig bezwaar kan aanvoeren waarom zij niet wettig in de echt verbonden kunnen worden, laat hem nu spreken, — —”.

(Diezelfde ambtenaar houdt een boek in zijn rechterhand waarop staat:) Volkenbond.

(Op de bruidsjurk staat:) buitenlandse verwickelingen.

U.S. Senate = Senaat van de Verenigde Staten van Amerika.

(De Senator houdt een papier in de linkerhand waarop staat:) grondwettelijke rechten.

De vertaling van de Engelse tekst van *prent III* is:

“I dare you to come out” = „Ik tart je uit te varen”.

Op de vier vlaggen boven de schepen staat, van links naar rechts: Amerikaanse rechten; nationale eer; vrije zee (mare liberum); volkenrecht.

Het onderschrift bij *prent IV* luidt:

“It seems there wasn't any depression at all!” = „Je zou zeggen dat er helemaal geen crisis was!”

De vertalingen van de tekst van *prent V* zijn:

“Just so there'll be no misunderstanding” = „Ter vermindering van elk misverstand”.

Positively no hunting = Streng verboden te jagen.

Restatement of Monroe doctrine = Herformulering van de Monroeleer.

France = Frankrijk; Denmark = Denemarken; Possessions in western hemisphere = bezittingen op het westelijk halfrond.

Vragen/opdrachten:

1. Geef met behulp van de Romeinse cijfers de chronologische volgorde aan van de gebeurtenissen waarop de prenten betrekking hebben.
2. Welke voor president Wilson teleurstellende gang van zaken wordt op *prent II* verbeeld?
3. Bij welk traditioneel uitgangspunt van de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten van Amerika sluit het opschrift aan op *prent V* op het bord van Uncle Sam, dat vrij vertaald luidt: „Streng verboden te jagen”?
4. Wat wil *prent I* tot uitdrukking brengen? Let vooral op het onderschrift: Phoenix (= mythische vogel die uit zijn as herrijst) en op de reden waarom het woord Unity (= eenheid) op een van de vleugels van de adelaar voorkomt.
Vermeld in je antwoord ook welke gebeurtenis op een der Hawaii-eilanden wordt aangegeven.

- B. In 1921 werd door president Harding een eerste immigratiewet getekend (de Emergency Quota Act) die in 1922 voor twee jaar verlengd werd.
In 1924 kwam een tweede meer definitieve wet tot stand die de immigratie regelde.
Hieronder zie je de omvang van de immigratie in de Verenigde Staten van Amerika uit een aantal landen per jaar weergegeven.

Jaar	Totaal	Europa	Gr. Britt.	Duitsland	Polen	Italië	China	Japan
1917	295.403	133.083	10.735	1.875	—	34.596	2.237	8.991
1918	110.618	31.063	2.516	447	—	5.250	1.795	10.213
1919	141.132	24.627	6.797	52	—	1.884	1.964	10.064
1920	430.001	246.295	38.471	1.001	4.813	95.145	2.330	9.432
1921	805.228	652.364	51.142	6.803	95.089	222.260	4.009	7.878
1922	309.556	216.385	25.153	17.931	28.635	40.319	4.406	6.716
1923	522.919	307.920	45.759	48.277	26.538	46.674	4.986	5.809
1924	706.896	364.339	59.490	75.091	28.806	56.246	6.992	8.801
1925	294.314	148.366	27.172	46.068	5.341	6.203	1.937	723
1926	304.488	155.562	25.528	50.421	7.126	8.253	1.751	654
1927	335.175	168.368	23.669	48.513	9.211	17.297	1.471	723
1928	307.255	158.513	19.958	45.778	8.755	17.728	1.320	550
1929	279.678	158.598	21.327	46.751	9.002	18.008	1.446	771
1930	241.700	147.438	31.015	26.569	9.231	22.327	1.589	837
1931	97.139	61.909	9.110	10.401	3.604	13.399	1.150	653
1932	35.576	20.579	2.057	2.670	1.296	6.662	750	526
1933	23.068	12.383	979	1.919	1.332	3.477	148	75
1934	29.470	17.210	1.305	4.392	1.032	4.374	187	86
1935	34.956	22.778	1.413	5.201	1.504	6.566	229	88
1936	36.329	23.480	1.310	6.346	869	6.774	273	91
1937	50.244	31.863	1.726	10.895	1.212	7.192	293	132
1938	67.895	44.495	2.262	17.199	2.403	7.712	613	93
1939	82.998	63.138	3.058	33.515	3.072	6.570	642	102
1940	70.756	50.454	6.158	21.520	702	5.302	643	102
1941	51.776	26.541	7.714	4.028	451	450	1.003	289

Vragen/opdrachten:

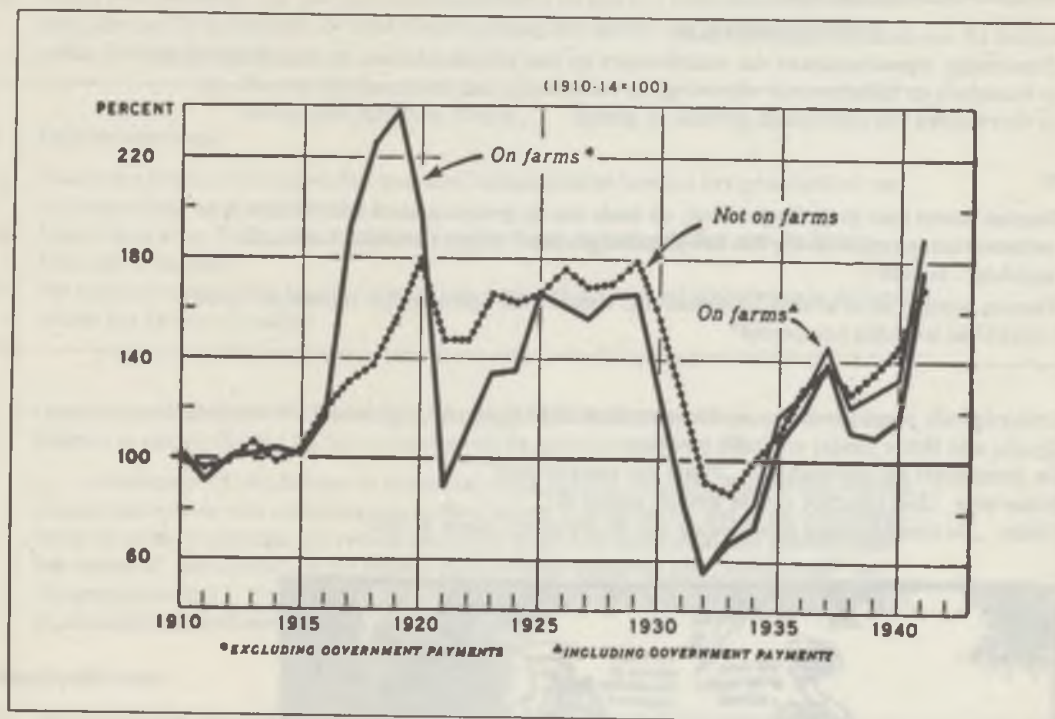
5. a. Waarom zou men in de Verenigde Staten van Amerika tot beperking van de immigratie hebben willen komen?
- b. Waarom waren in 1921 – anders dan vóór de Eerste Wereldoorlog – nu ook werkgevers voorstander van deze immigratiewetgeving?
6. a. Hoe kun je met behulp van de gegeven cijfers aannemelijk maken dat immigratie uit bepaalde landen blijkbaar minder welkom was dan die uit andere landen? (Hierbij worden buiten beschouwing gelaten factoren die in de landen van herkomst de emigratie naar de Verenigde Staten van Amerika kunnen hebben doen verminderen.)
- b. Geef aan welke landen dat betreft bij de wet van 1921 en
- c. Geef aan welke landen dat betreft bij de wet van 1924;
- d. Geef tenminste twee motieven voor de afwijzende houding tegenover de volken uit elk van die landen.
7. Hoe verklaar je de sterke daling van de immigratie na 1930?
8. a. Voor welk land is het verloop en de omvang van de immigratie in de Verenigde Staten van Amerika duidelijk uitzonderlijk wanneer je de getallen bekijkt vanaf 1933?
- b. Welke verklaring is er voor de in vraag 8a bedoelde ontwikkeling?

- C. Een betrekkelijk gezaghebbend Amerikaans socialistisch publicist, Alfred Bingham, beargumenteerde in zijn tijdschrift *Common Sense* in mei 1937 zijn isolationistische opvatting van de rol van de Verenigde Staten van Amerika in de wereldpolitiek als volgt: „Want de laatste vier jaren heeft Amerika de eerste schuchtere, maar niettemin reusachtige stappen gezet in de richting van een nieuwe sociale orde. Indien deze opmars zich voortzet zoals zij begonnen is . . . kunnen we een geleidelijke, maar desondanks snelle opheffing zien van ons kapitalistische verleden. Indien we vrede houden, indien we ons toeleggen op onze eigen opdracht, indien we ons eigen huis in orde brengen, dan kunnen we aan een krankzinnige wereld de weg naar gezondheid tonen . . . Worden we echter meegesleept in een oorlog van de democratieën tegen het fascisme, dan zal dit eenvoudig betekenen, dat de laatste der democratieën is verdwenen, en dat we, gelijk de fascistische machten, een militaire dictatuur worden.”

Vragen/opdracht:

9. a. Waarop doelt Bingham in de eerste zin van bovenstaande tekst?
b. In welk opzicht weken Roosevelt's politieke denkbeelden in werkelijkheid af van het hier gepresenteerde politieke programma?
10. Beschrijf in het kort welke gedachtengang kennelijk aan de bewering in de laatste zin ten grondslag ligt.
11. De latere ontwikkelingen hebben de bewering in de laatste zin gelogenstraft. Van welke onjuiste vooronderstelling ging deze voorspelling uit?
12. In welk opzicht was de visie van Roosevelt strijdig met de in de laatste zin naar voren gebrachte voorstelling van zaken?
13. Welk ideaal wordt ten grondslag gelegd aan het isolationisme in deze tekst?

- D. Uit onderstaande grafiek valt af te lezen dat er in de Verenigde Staten van Amerika moeilijkheden waren in de landbouw, zowel in de jaren tussen 1920 en 1930 als daarna. (Vertaling van bij de grafiek voorkomende termen: percent = procent; on farms = agrarische sector; not on farms = niet-agrarische sector; excluding government payments = zonder overheidssubsidie; including government payments = met overheidssubsidie.)

Vragen:

14. Waaruit bestonden de moeilijkheden in de agrarische sector in de jaren twintig?
15. Op welke wijze is in de jaren twintig onder de republikeinse presidenten getracht aan de problemen van de boeren het hoofd te bieden?
16. Op welke wijze heeft president Roosevelt in zijn agrarische wetgeving (de Agricultural Adjustment Act) de problemen in de landbouw aangepakt? (Die problemen waren fundamenteel dezelfde als in de jaren twintig, alleen verergerd door de grote economische crisis.)

E. Opdracht:

17. Bespreek de verschillende doeleinden waartoe de collectivisering van de landbouw in de Sovjet-Unie onder Stalin moest dienen.

Om je wat houvast te geven bij de opzet van je betoog én om de beoordeling ervan beter mogelijk te maken vind je hieronder een korte aanduiding van enkele onderdelen die aan de orde dienen te komen:

- het doel van de collectivisering voor de agrarische productie;
- welke functies die gecollectiviseerde agrarische productie in het geheel van de (plan)economie diende te vervullen;
- het ideologische aspect van de collectivisering.

Zie ommezijde

- F. Artikel 6 van de Sovjetgrondwet van 1936 luidt als volgt:
 „Grond en bodem, bodemschatten, wateren, bossen, werkplaatsen, fabrieken, mijnen, spoorwegen, verkeersmiddelen te water en in de lucht, banken, post, telegraaf en telefoon, door de staat georganiseerde landbouwbedrijven . . . en de grote massa der wooncomplexen in steden en industrieplaatsen zijn staatseigendom, dat wil zeggen algemeen nationaal eigendom.”

Artikel 10 van diezelfde grondwet luidt:

„Persoonlijk eigendomsrecht van staatsburgers op hun arbeidsinkomen en spaarpenningen, op woonhuis en bijbehorende uitrusting, op voorwerpen van huishoudelijk gebruik en op voorwerpen van persoonlijk gebruik en gemak . . . , wordt wettelijk beschermd.”

Vragen:

18. Waarom moest men in de Sovjet-Unie, op basis van de geldende ideologie, wel tot deze veelomvattende omschrijving van het „staatseigendom” respectievelijk „nationaal eigendom” komen?
19. Waarom worden de in artikel 10 opgesomde vormen van „persoonlijk eigendom” in de Sovjet-Unie wettelijk beschermd?

- G. Onderstaande prent verscheen op 20 september 1939 in een Engelse krant. De afgebeelde figuren zijn Hitler (links) en Stalin (rechts).
 De prent heeft als onderschrift: „Plaats van samenkomst”.
 Hitler zegt: „Het uitschot van de wereld, geloof ik?”
 Stalin: „De bloeddorstige moordenaar van de arbeiders, neem ik aan?”

RENDEZVOUS

Vragen:

20. Welk volk wordt door de liggende figuur voorgesteld?
 Motiveer je antwoord.
21. Waarom spreken Hitler en Stalin in termen die in scherpe tegenstelling staan tot het beleefdheidsvertoon jegens elkaar?

- H. Tijdens de „Grote Vaderlandse Oorlog” (1941–1945) tegen de Duitsers heeft het bolsjewistische regime zijn anti-godsdienstige propaganda en agitatie gestaakt en de Russische orthodoxe kerk in allerlei opzichten begunstigd of in ere hersteld.

Opdracht:

22. Noem twee redenen, een van binnenlands-politieke en een van buitenlands-politieke aard, die het Sovjetbewind tot deze koerswijziging ten gunste van de Russische kerk zullen hebben bewogen.

I. Opdrachten/vraag:

23. Noem vier landen en/of gebieden waarmee tijdens Stalins bewind het grondgebied van de Sovjet-Unie werd uitgebreid.
 24. Noem twee voor Stalin doorslaggevende redenen om de invloedssfeer van de Sovjet-Unie uit te breiden.
 25. Op welke drie manieren kon de Sovjet-Unie onder Stalin invloed uitoefenen in de landen achter het IJzeren Gordijn?

- J. Onderstaande tekst en de afbeeldingen van Sovjet-russische kunstwerken op de bijlage kunnen je van dienst zijn bij het uitvoeren van de opdrachten 27 en 28.

„... Omstreeks 1934, als voor de literatuur en de muziek bepaalde directieven worden uitgegeven en over vele schrijvers een oordeel wordt uitgesproken, dat in de communistische staat in de praktijk een verbod betekent, krijgt ook het toneel zijn aanwijzingen van boven af. Het heette, dat de acteurs zich schuldig maakten aan „formalisme” en „bourgeois-moraal”. Wat ook van hen in de grote socialistische opbouw verlangd wordt, is „socialistisch realisme” ...”

Vraag/opdrachten:

26. Welke politieke ontwikkelingen in de jaren dertig vormden de achtergrond van de stringente richtlijnen die aan kunstenaars werden voorgeschreven?
 27. Omschrijf de strekking van het begrip socialistisch realisme, daarbij rekening houdend met verschillende aspecten.
 28. Geef voor drie van de vijf afgebeelde kunstwerken aan waarom zij voldoen aan de eisen die in de Sovjet-Unie de partij aan de kunst stelde.

EXAMEN VOORBEREIDEND WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS IN 1978

Dinsdag 5 september, 14.00–16.30 uur

GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING (Bijlage bij opgave J)

1. I. Sjadz, Stenen, de wapens van het proletariaat.

2. A. Guerassimov, Stalin en Vorosjilov in het Kremlin.

819144F-8A

Zie ommezijde

5. A. Deineka, De verdediging van Sebastopol.

4. K. Yuon, Vrolijke meisjes

Zie ommezijde

3. A. Deineka, De verdediging van Petrograd.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

MAVO-3

Tweede tijdvak - 5 september 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

Opmerkingen vooraf:

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

819148F-32

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	I. a. (De periode in de Verenigde Staten tussen 1920 en 1933 waarin) het was verboden sterke drank in bezit te hebben.	3
	b. Er ontstond een golf van misdadigheid (klandestiene stokerijen, dranksmokkel, gangsterdom).	3
	c. De wet had niet aan de verwachtingen voldaan; of: de wet werd op veel manieren ontdoken; of: de intrekking van de wet zou nieuwe belastinginkomsten geven; of: de intrekking van de wet zou werkgelegenheid brengen; of: de intrekking van de wet zou aan veel misdadigheid een eind maken.	3
	II. a. Het doel van de Ku Klux Klan was de samenleving in de Verenigde Staten van zogenaamde on-Amerikaanse elementen (zoals negers, joden, katholieken) te zuiveren.	3
	b. De Ku Klux Klan trachtte door middel van (bedreiging, het aanjagen van schrik en angst) terreur (het lynchen, het vernielen van bezittingen) zijn doel te bereiken.	3
	c. De Ku Klux Klan werd gehaat omdat hij in het Zuiden van de Verenigde Staten vaak een ware terreur uitoefende; of: hij werd gehaat omdat hij de naam van de Verenigde Staten als land van de vrijheid schade toebracht.	3
	III. a. Als gevolg van de grote (in 1929 begonnen) economische crisis waren veel Amerikanen werkloos en leefden in diepe armoede.	3
	b. Hoover was er geen voorstander van dat de centrale overheid (de federale regering in Washington) in het economisch leven (ter bestrijding van de crisis) ingreep.	3
	c. Roosevelt was de mening toegedaan dat Washington wel met maatregelen moest komen ter bestrijding van de crisis (en dus de werkloosheid en armoede).	3
	IV. a. Na de Eerste Wereldoorlog werden films gebracht die een hele avond vulden en aan het eind van de jaren twintig deed de geluidsfilm zijn intrede.	3
	b. Door zijn optreden als komiek.	3
	c. De levenswijze van de speelsters en spelers op het witte doek werd door velen overgenomen.	3

Opdr./vraag		Antwoordkern	Punten (max.)
B.	2	I = c	10 (10x1)
		II = e	
		III = f	
		IV = h	
		V = g	
		VI = b	
		VII = i	
		VIII = a	
		IX = -	
		X = d	
C.	3	I. a. Ze vonden Amerika's deelname aan de Eerste Wereldoorlog (een tragische) fout omdat Amerikaanse soldaten gevochten hadden voor Europese belangen; of: ze vonden Amerika's deelname aan de Eerste Wereldoorlog (een tragische) fout omdat zoveel jonge Amerikanen in Europa gesneuveld waren; of: ze vonden Amerika's deelname aan de Eerste Wereldoorlog (een tragische) fout omdat de oorlog gevoerd werd terwille van wapenfabrikanten en oorlogszuchtige leiders.	3
		b. De directe aanleiding dat de Verenigde Staten aan de Eerste Wereldoorlog meedeed, was de afkondiging van de onbeperkte duikbootoorlog door Duitsland.	3
		c. Nee, want uit de tekst blijkt dat 70 % van de ondervraagde Amerikaanse burgers het verkeerd vond dat Amerika aan de Eerste Wereldoorlog meegedaan had.	3
		d. Om te voorkomen dat men in een oorlog raakte zonder geraadpleegd te zijn (of: tot een oorlog verleid werd); of: een oorlogsverklaring was zo belangrijk dat men vond dat het volk daar zijn goedkeuring aan moest hechten.	3
		e. Als de regering om de oorlog te mogen verklaren eerst een volksstemming moest houden was de tegenstander altijd in het voordeel; of: een volksstemming zou veel tijd vragen en veel onzekerheid geven.	3
		II. a. Het streven van de Verenigde Staten zich niet te bemoeien met de Europese politiek; of: het streven van de Verenigde Staten geen politieke verplichtingen in Europa op zich te nemen.	3

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	b. Het Amerikaanse volk vond dat hun land er verkeerd aan gedaan had zich met de Eerste Wereldoorlog te bemoeien; of: het Amerikaanse volk vond dat hun land (onnodig) grote offers had moeten brengen voor Europese belangen; of: er waren veel Amerikaanse soldaten op de slagvelden in Europa gesneuveld. c. Roosevelt was van mening dat Hitler niet alleen voor Europa maar ook voor de rest van de wereld een bedreiging vormde; of: Roosevelt zag in de politiek van Hitler een gevaar voor de democratie. d. De Verenigde Staten leverde wel wapens aan Groot-Brittannië omdat dit land (een laatste bolwerk van de democratie aan de andere kant van de Atlantische Oceaan) door de agressie van Duitsland en Italië ernstig bedreigd werd (en Roosevelt het Congres had weten te overtuigen dat deze agressie ook een bedreiging voor de Verenigde Staten inhield); e. Japan viel (onverwachts) Pearl Harbour aan en vernietigde daar een deel van de Amerikaanse vloot; of: de Verenigde Staten verklaarde zich in oorlog met Japan toen dat land (onverwachts) Pearl Harbour aanviel;	3 3 3 3
D. 4	Bij prent I: b is juist want de communisten in de Sovjet-Unie maakten het de kerk (de gelovigen) vaak moeilijk en veel kerkgebouwen werden door hen gesloten.	4
5	Bij prent II: b is juist want (enkele jaren) na de dood van Stalin kwam de kritiek op zijn manier van regeren los; b is juist want de tekenaar laat in zijn prent zien dat na de destalinisatierede van Chroestjov de verering van Stalin ophield.	4
E. 6	De zelfstandige boeren (nog uit de tsaristische tijd afkomstig); of: alle boeren - volgens Stalin - die zich verzetten tegen de collectivisering in de kolchozen.	3
7	Hun privébezit (hun boerderij, grond, vee, machines).	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
8	Volgens het communistisch systeem moest alle privébezit afgeschaft worden en kwamen alle produktiemiddelen (dus ook de grond) aan de staat.	4
9	De koelakken waren tegenstanders van het communistisch regime; of: de koelakken waren een klasse van bezitters waartegen de klassenstrijd gericht was; of: Stalin verwachtte van de koelakken geen positieve bijdrage omdat zij vijanden van de collectivisering waren.	2
10	- Door onteigening van hun bezit. - Door hele dorpen uit te moorden. - Door deportatie naar Siberië. - Door opsluiting in strafkampen.	6 (2x3)
F. 11	Stalin had van een agrarische staat een industriële mogendheid gemaakt; of: Stalin had industrie en landbouw bevorderd door vijfjarenplannen en door collectivisering van de landbouw.	4
12	Stalin was voor het volk de grote leider in de strijd tegen het fascisme in de Grote Vaderlandse Oorlog; of: Stalin had de Sovjet-Unie in de oorlog tegen het fascisme van de ondergang gered; of: door Stalins toedoen werd Duitsland (Hitler) in de Grote Vaderlandse Oorlog verslagen.	3
13	Nee, want in een socialistische (communistische) maatschappij zoals de Sovjet-Unie voorstond zouden alle mensen gelijk zijn; of: nee, want door de vele onderscheidingen werd de persoonsverheerlijking bevorderd; of: nee, onderscheidingen waren in strijd met de socialistische gedachte dat alleen door samenwerking van allen belangrijke resultaten werden behaald.	5
14	Ja, want Stalin had bij de zuiveringen veel oude kameraden om laten brengen; of: ja, want Stalin had van de dictatuur van het volk een dictatuur van één persoon gemaakt; of: ja, want Stalin had toegestaan dat het Russische volk hem als de enige grote leider ging verheerlijken; of: nee, want als Stalin bij de zuiveringen deze maatregelen niet genomen had, was het communisme in Rusland ten onder gegaan;	5

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

of: nee, want Chroesjtsjov, die zelf schuld had, bracht met zijn beschuldigingen de eenheid van de communistische wereld in gevaar;
of: nee, want het Russische volk had Stalin als "leider en vader" erkend en alles wat hij deed was goed gedaan.

G. 15

- 1 = IV
- 2 = II
- 3 = III
- 4 = I
- 5 = V.

5

Indien de vijf gebeurtenissen in de goede volgorde staan wordt het maximaal aantal (5) punten toegekend.

Indien vier gebeurtenissen in de goede volgorde staan, dan worden 3 punten toegekend.

Bijv. II, III, I, V, IV of V, IV, II, III, I.

Indien drie gebeurtenissen in de goede volgorde staan wordt 1 punt toegekend.

Bijv. II, III, I, IV, V of III, I, V, II, IV.

In alle andere gevallen dient geen enkel punt toegekend te worden.

Totaal aantal te behalen punten

90

CIJFERBEPALING.

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

A, I: M.Blankenstein e.a., Het jaar 1933. Wereldgeschiedenis, Zeist, z.j., pag.53; II: Bruce Catton e.a., American Heritage, august 1965 Volume XVI, nr.5, New York, 1965, pag.56; III: E.Steicher, The bitter years 1935-1941. Rural America as seen by the photographers of the Farm Security Administration, New York, 1962, pag.20; IV: M.Olsson, C.Stendahl, Contract Work in English 2: Charles Chaplin, My Autobiography, 's-Hertogenbosch, z.j., pag.7; C: F.L.Allen, De weg van een wereldmacht. Amerika van 1900 tot heden, Amsterdam, 1950, pag. 144/5; D, I: Friedrich Sieburg, Zwanzig Jahre Weltgeschichte in 700 Bildern, 1910-1930, Berlin, 1931, pag.158; II: Vrij Nederland, 24 maart 1956; E: P.A.M.Geurts e.a., Bronnenboek, de laatste 50 jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.86/7; F: De Sovjetencyclopedie, 1971; Archief A.N.P.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

MAVO-4

Tweede tijdvak - 5 september 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

Opmerkingen vooraf:

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden..

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1 I. a.	(De periode in de Verenigde Staten tussen 1920 en 1933 waarin) het was verboden sterke drank in bezit te hebben.	2
	b. Er ontstond een golf van misdadigheid (klandestiene stokerijen, dranksmokkel, gangsterdom).	2
	c. De wet had niet aan de verwachtingen voldaan; of: de wet werd op veel manieren ontboden; of: de intrekking van de wet zou nieuwe belastinginkomsten geven; of: de intrekking van de wet zou werkgelegenheid brengen; of: de intrekking van de wet zou aan veel misdadigheid een eind maken.	2
II. a.	Het doel van de Ku Klux Klan was de samenleving in de Verenigde Staten van zogenaamde on-Amerikaanse elementen (zoals negers, joden, katholieken) te zuiveren.	2
	b. De Ku Klux Klan trachtte door middel van (bedreiging, het aanjagen van schrik en angst) terreur (het lynchen, het vernielen van bezittingen) zijn doel te bereiken.	2
	c. De Ku Klux Klan werd gehaat omdat hij in het Zuiden van de Verenigde Staten vaak een ware terreur uitoefende; of: hij werd gehaat omdat hij de naam van de Verenigde Staten als land van de vrijheid schade toebreacht.	2
III. a.	Als gevolg van de grote (in 1929 begonnen) economische crisis waren veel Amerikanen werkloos en leefden in diepe armoede.	2
	b. Hoover was er geen voorstander van dat de centrale overheid (de federale regering in Washington) in het economisch leven (ter bestrijding van de crisis) ingreep.	2
	c. Roosevelt was de mening toegedaan dat Washington wel met maatregelen moest komen ter bestrijding van de crisis (en dus de werkloosheid en armoede).	2
IV. a.	Na de Eerste Wereldoorlog werden films gebracht die een hele avond vulden en aan het eind van de jaren twintig deed de geluidsfilm zijn intrede.	2
	b. Door zijn optreden als komiek.	2
	c. De levenswijze van de speelsters en spelers op het witte doek werd door velen overgenomen.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
B. 2	I. a. Het Amerikaanse volk stelde meer vertrouwen in het politiek programma van Roosevelt dan in dat van Hoover; of: Hoover (en zijn partij) waren er niet in geslaagd de crisis te doen beëindigen.	2
	b. Door de uitvoering van openbare werken werd de werkloosheid bestreden; of: door het uitbetalen van hogere lonen werd de koopkracht versterkt; of: door inkrimping van de landbouwgebieden werd de overproduktie tegengegaan.	4 (2x2)
	c. Zij vonden dat de staat door Roosevelt's toedoen teveel invloed kreeg op het economisch leven in het land zoals in een communistisch land (bijv. in de Sovjet-Unie).	2
	d. De meeste kiezers waren het in 1936 oneens met Roosevelt's tegenstanders want Roosevelt werd herkozen.	2
	e. Hij liet stuwdammen (en electriciteits-centrales) bouwen, om de waterstand beter in de hand te kunnen houden (en overstromingen tegen te gaan), om electriciteit voor de industrie op te kunnen wekken, om aan veel mensen werk te kunnen geven.	4 (4x1)
	II. a. De voornaamste bepaling uit de neutraliteitswetten was dat het leveren van wapens en munitie (en het verstrekken van dollarleningen) aan een oorlogvoerend land werd verboden.	2
	b. Roosevelt wilde de twee dictators waarschuwen dat zij door hun politiek de vrede in gevaar brachten; of: Roosevelt wilde proberen de twee dictators tot rede te brengen om zo een oorlog te voorkomen.	2
	c. De bedoeling van de Leen- en pachtwet was Groot-Brittannië oorlogsmateriaal te kunnen leveren dat pas na de oorlog betaald (of weer teruggegeven) hoefde te worden.	3
	d. De Amerikaanse wapenindustrie zou de wapens kunnen leveren voor de verdediging van de democratische landen.	3
	e. De Verenigde Staten raakte in oorlog met Japan (dat onverwacht een Amerikaanse vlootbasis aanviel); toen de Verenigde Staten zich in staat van oorlog met Japan verklaarde, verklaarden Duitsland en Italië de oorlog aan de Verenigde Staten.	4 (2x2)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
C. 3	a. Hoewel Wilson het initiatief nam tot oprichting van de Volkenbond, werd de Verenigde Staten geen lid, maar ging weer een isolationistische politiek voeren. b. De jaren twintig waren voor veel Amerikanen door de grotere welvaart vrolijke jaren. De jazz en de charleston leverde aan die vrolijkheid een belangrijke bijdrage. c. In Hollywood ontstond het centrum van de film waar veel filmsterren leefden die door hun optreden invloed op de samenleving kregen. d. Met zijn verkiezingsprogramma behaalde F.D.Roosevelt in 1932 een grote overwinning op zijn tegenstanders. e. Door de dreiging van de Tweede Wereldoorlog groeide in de Verenigde Staten de wapen-industrie en ontstond er een economische verbetering.	3 3 3 3 3
D. 4	Stalin had van een agrarische staat een industriële mogendheid gemaakt; of: Stalin had industrie en landbouw bevorderd door vijfjarenplannen en door collectivisering van de landbouw.	3
5	Stalin was voor het volk de grote leider in de strijd tegen het fascisme in de Grote Vaderlandse Oorlog; of: Stalin had de Sovjet-Unie in de oorlog tegen het fascisme van de ondergang gered; of: door Stalins toedoen werd Duitsland (Hitler) in de Grote Vaderlandse Oorlog verslagen.	2
6	Nee, want in een socialistische (communistische) maatschappij zoals de Sovjet-Unie voorstond zouden alle mensen gelijk zijn; of: nee, want door de vele onderscheidingen werd de persoonsverheerlijking bevorderd; of: nee, onderscheidingen waren in strijd met de socialistische gedachte dat alleen door samenwerking van allen belangrijke resultaten werden behaald.	4
E. 7	De zelfstandige boeren (nog uit de tsaristische tijd afkomstig); of: alle boeren - volgens Stalin - die zich verzetten tegen de collectivisering in de kolchozen.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
8	Hun privébezit (hun boerderij, grond, vee, machines).	2
9	Volgens het communistisch systeem moest alle privébezit afgeschaft worden en kwamen alle produktiemiddelen (dus ook de grond) aan de staat.	3
10	De koelakken waren tegenstanders van het communistisch regime; of: de koelakken waren een klasse van bezitters waartegen de klassenstrijd gericht was; of: Stalin verwachtte van de koelakken geen positieve bijdrage omdat zij vijanden van de collectivisering waren.	2
11	- Door onteigening van hun bezit. - Door hele dorpen uit te moorden. - Door deportatie naar Siberië. - Door opsluiting in strafkampen.	4 (2x2)
F. 12	Stalin wilde zijn (eigen) macht versterken door wie het niet met hem eens was als "volksvijand" uit de weg te kunnen ruimen.	3
13	De bedoeling was de communistische partij van verdachte elementen te kunnen ontdoen.	3
14	De veroordeling van de beklaagde(n) stond van te voren al vast.	3
15	Door tegenstanders uit te schakelen versterkte hij zijn eigen positie.	3
16	Vele verdachten beschuldigden zichzelf omdat ze van mening waren dat de partij altijd gelijk had; of: uit angst voor foltering en bekenden verdachten schuld; of: er waren er die hoopten zo vermindering van straf te krijgen.	2
17	Door alle kritiek als ondermijning van het socialisme (communisme of de Sovjet-Unie) te brandmerken; of: door alle successen die de Sovjet-Unie behaalde aan zijn persoon te verbinden.	4
18	Verzet tegen Stalin bracht grote risico's mee: verbanning, werkkampen e.d., zelfs terechtstelling.	3

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
G. 19	I is onjuist want de vijfjarenplannen waren met name ter bevordering van de zware industrie opgesteld.	2
	II is onjuist want niet Tsjecho-Slowakije maar Polen werd tussen de Sovjet-Unie en Duitsland verdeeld.	2
	III is onjuist want de overwinning was mede te danken aan alle strijdkrachten van de Sovjet-Unie en de vele burgers die zich tegen de Duitsers verzetten.	2
Totaal aantal te behalen punten		90

CIJFERBEPALING.

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

A, I: M.Blankenstein e.a., Het jaar 1933. Wereldgeschiedenis, Zeist, z.j., pag.53; II: Bruce Catton e.a., American Heritage, august 1965, Volume XVI, nr.5, New York, 1965, pag.56; III: E.Steicher (ed.), The bitter years 1935-1941. Rural America as seen by the photographers of the Farm Security Administration, New York, 1962, pag.20; IV: M.Olsson, C.Stendahl, Contract Work in English 2: Charles Chaplin, My Autobiography, 's-Hertogenbosch, z.j., pag.7; B, I: J.Mac Gregor Burns, Roosevelt: The Lion and the Fox, New York, 1956, pag.236; II: idem, pag.444; D: de Sovjetencyclopedie, 1971, Archief A.N.P.; E: P.A.M.Geurts e.a., Bronnenboek, de laatste 50 jaar in teksten en documenten, Amsterdam, 1971, pag.86/7.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

HAVO

Tweede tijdvak - 5 september 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

Opmerkingen vooraf.

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

819148F-31

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	De deelneming van de Verenigde Staten aan de oorlog (als de prent vóór de oorlogsverklaring in april 1917 verschenen is); of: een verhoogde oorlogsinspanning van de Verenigde Staten (als de prent na de oorlogsverklaring in april 1917 gepubliceerd werd).	2
2	Duitsland (of: de keizer, of: Pruisen) wordt afgebeeld als een barbaar, die Europa in brand heeft gezet; of: die de wereld wil beheersen; of: die als autocratie een gevaar voor de democratie is; of: die dreigt met een aanval op de Verenigde Staten.	2
B. 3	Groeiende immigratie zou de werkloosheid vergroten; of: zou de lonen drukken.	2
4	De Verenigde Staten moet protestants blijven; of: de Verenigde Staten moet zoveel mogelijk Angelsaksisch blijven; of: bepaalde groepen immigranten hebben grote aanpassingsproblemen (bijv. Polen, Chinezen); of: de Verenigde Staten moet blank blijven; of: radicale (linkse) elementen moeten geweerd worden.	2
C. 5	I = O, want dit was de traditionele methode die vóór Roosevelt gebruikt werd om crisisverschijnselen te bestrijden. II = -, want beide "Deals" waren voor handhaving van het kapitalistische stelsel. III = N, want de Old Deal had de vakbeweging tegengewerkt; of: want de New Deal bevorderde de ontplooiing van de vakbeweging. IV = N, want hierdoor werd de werkloosheid actief aangepakt door de Federale Regering, kenmerkend voor de New Deal. V = O, want de Old Deal was traditioneel tegen vergroting van de macht van "Washington". Voor een antwoord zonder toelichting dient geen enkel punt toegekend te worden.	2 2 2 2 2
D. 6	Omdat de New Deal de vrijheid van het zakenleven inperkte; of: omdat de New Deal tot meer overheidsingrijpen leidde.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
7	De bedoeling van de New Deal was juist de zakenwereld weer overeind te helpen; of: de maatregelen van de New Deal tot steun van het bedrijfsleven waren noodzakelijk gebleken; of: de laissez-faire politiek van Hoover had de crisis verergerd.	2
8	De bewering is niet houdbaar, want de macht van de president was niet onbegrensd: het Hooggerechtshof kon de New Deal-wetgeving ongedaan maken en heeft dat ook gedaan. Dat zulks mogelijk is blijkt uit de prent: het zwaard van de beslissingen van het Hooggerechtshof hangt boven het zwaard van de New Deal beslissingen (en van president Roosevelt's Democratische Partij).	3
E. 9	De keuze kan vallen op de volgende door Wheeler bespeelde sentimenten: - angst voor verlies aan bezit: regel 1 met het woord "weggeefprogramma"; of: regel 3/4 met de mededeling dat "nooit eerder aan enige buitenlandse natie zo gul en royaal belastinggeld weggegeven" is; - angst voor oorlog: regel 2 met het beeld van "het onderploegen van Amerikaanse jongens"; of: regel 11 met "goedkeuring van deze wetsvoorstellen betekent oorlog". - angst voor weerloosheid: regel 6 met de mededeling dat de defensie ontmanteld dreigt te worden; - angst voor bedreiging van de democratie: regel 6/7 met de voorstelling dat aan het "Congres zonder meer gevraagd is van zijn rechten afstand te doen"; of: regel 8/9 met de vraag "indien het Amerikaanse volk een dictatuur wenst"; of: regel 9/10 waarin sprake is van het door het Congres jagen van een wetsvoorstel.	6 (3x2)
F. 10	Door het verzet tegen de gedwongen collectivisatie, de boeren slachtten liever het vee dan zich te laten collectiviseren; of: door gebrek aan voedsel van de bevolking werd het vee geslacht; of: door gebrek aan voer werd het vee geslacht; of: door de graanvorderingen van de staat. Voor het antwoord "Als gevolg van de gedwongen collectivisatie" mag niet meer dan 1 punt toegekend worden.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
G. 11	Vooraf deze boeren hadden grondbezit te verliezen; of: vooral deze boeren dreigden hun bevoorrechte positie te verliezen.	2
12	Volgens de schrijver van tekst I zijn de geweld- dadigheden veroorzaakt door de koelakken. Volgens de schrijver van tekst II zijn de geweld- dadigheden veroorzaakt door de handelwijze van de partij (of: van de overheid).	2 (2x1)
13	Een ieder die zich keerde tegen (afweek van) het beleid van de communistische partij.	2
14	Volgens de schrijver van tekst I: de boeren zelf. Volgens de schrijver van tekst II: Stalin.	2 (2x1)
15	Tekst I komt uit een boek uit de D.D.R. Voorbeelden uit de tekst zijn: "contrarevolutionaire activiteiten"; het negatieve beeld dat van de koelakken gegeven wordt; de positieve rol die de communistische partij speelt; de fatsoenlijke behandeling die de koelakken krijgen; het vrijwillige karakter dat aan de collectivisatie gegeven wordt.	3 (3x1)
H. 16	Nee, want het is onmogelijk uit de resultaten van het vijfjarenplan af te leiden dat het kapitalisme tot niets in staat is en onstabiel.	3
17	Het was verdedigbaar, want het kapitalisme verkeerde op dat moment in een ernstige crisis; of: het was verdedigbaar, want het kapitalisme leek op instorten te staan. Als antwoorden zijn eveneens goed te rekenen: Het was niet verdedigbaar, want er was weliswaar een crisis, maar een zeker herstel tekende zich al af; of: het was niet verdedigbaar, er was weliswaar een crisis, maar Stalin bedrijft hier propaganda.	3
18	Het socialistische systeem is superieur, omdat het niet crisisgevoelig is; of: omdat het het werkloosheidsprobleem opgelost heeft; of: omdat het de produktie op de behoefte richt; of: omdat het geen uitbuiting van de ene mens door de andere mens meer kent; of: omdat de produktie niet op het winstprincipe gericht is.	6 (3x2)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
I. 19	- Omstreeks 1933 bevindt de Sovjet-Unie zich internationaal gezien in een isolement, te verklaren uit afkeer van de kapitalistische wereld, die op haar beurt argwanend tegenover de Sovjet-Unie staat.	2
	- Over de gegevens voor het door Stalin gevoerde beleid:	2
	• Het opkomend nazigevaar verklaart in belangrijke mate waarom de Sovjet-Unie lid van de Volkenbond wordt: Stalin zoekt (collectieve) veiligheid en doorbreekt het isolement.	2
	• De Conferentie van München gaat buiten de Sovjet-Unie om, Stalins wantrouwen tegenover het Westen groeit.	2
	• Stalin onderhandelt in 1939 met het Westen, maar kiest uiteindelijk voor een bondgenootschap met Hitler. Overwegingen: Stalin zoekt veiligheid (of: tijdwinst; of: het Westen gaf Hitler de vrije hand in het Oosten; of: Stalin zoekt uitbreiding van grondgebied (invloedssfeer); of: het Westen was in Stalins ogen onbetrouwbaar).	2
	• De Duitse inval in de Sovjet-Unie maakt Stalin tot bondgenoot van het Westen, welke toestand (ondanks spanningen over bijv. het Tweede Front, Polen) tot 1945 onveranderd blijft.	2
	• De door de opmars van het Rode Leger geschapen uitbreiding van de Sovjetinvloedssfeer wordt in Jalta bekrachtigd.	2
	• De Koude Oorlog brengt opnieuw isolement, zij het dat de Sovjet-Unie nu steun van bevriende staten geniet.	2
	• De problemen met Tito leiden tot een breuk zodat de eenheid in de communistische (socialistische) wereld verbroken is en de positie van de Sovjet-Unie dreigt te verzwakken.	2
J. 20	Dat zijn de volgende elementen: - Het fel aanvallend karakter van het Rode Leger, want aanvankelijk was dit leger sterk in het defensief. - De geringe prijs in bloed, want de overwinning werd ten koste van zeer zware verliezen behaald.	1 1
21	Door de zuiveringen (uit de jaren dertig) was de gevechtskracht van het Rode Leger ernstig aangetast; of: door de grotere frontervaring van de Duitse troepen; of: door het negeren van de waarschuwingen door Stalin; of: doordat de Sovjet-Unie toch nog verrast werd; of: door het materiële overwicht van de Duitsers; of: door de onvoldoende voorbereiding van de Russen.	4 (2x2)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
K. 22	Op de machtsovername door de Tsjechische communisten.	1
23	De Amerikaanse visie: de communisten maakten door hun staatsgreep een einde aan de democratie in Tsjecho-Slowakije; of: de Russen wilden door (hulp bij) deze staatsgreep hun invloedssfeer vergroten. De Russische visie: de arbeidende klasse stelde er het socialisme veilig; of: de arbeidende klasse voorkwam er de contrarevolutie.	2 2
24	De beide (super)mogendheden betwisten elkaar, uitgaande van de eigen invloedssfeer, de wereldheerschappij. (Bij het niet vermelden van de invloedssfeer wordt slechts 1 punt toegekend).	3
L. 25	Ze konden hem beschuldigen van: persoonsverheerlijking; of: het afwijken van de juiste leer; of: verraad aan het Leninisme; of: het zuiveren van goede communisten; of: het feit dat hij alleen uitmaakte wat de juiste leer was. Er wordt gevraagd wat zij als communisten Stalin verwijten, daarom zijn niet acceptabele antwoorden: de liquidatie van de koelakken; of: de kerkvervolgung; of dergelijke antwoorden.	4 (2x2)
Totaal aantal te behalen punten		90

CIJFERBEPALING:

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

A: Eigen archief; D: W.E.Davies, The New Deal: Interpretations, New York, z.j., pag.64; J.J.Westendorp Boerma, Leerboek der geschiedenis, Zwolle, 1960, deel II, (5e druk), pag.233; E: R.Hofstadter, Great Issues in American History, From Reconstruction to the Present Day, New York, 1969, pag.400; F: A.Nove, An Economic History of the U.S.S.R., Harmondsworth, 1976, pag.186; G: W.Nimtz e.a., Geschichte Lehrbuch für Klasse 9, Berlin, 1975, pag.80; R.Gaucher, L'Opposition en U.S.S.R. 1917-1967, Paris, 1967, pag.140/2; H: W.H.Roobol, Stalins Rusland, Amsterdam, 1969, pag.12/3; J: A.Werth, Rusland in oorlog 1941-1945, Den Haag, 1967, pag.40/1; K: De Groene Amsterdammer, 6 maart 1948; L: Het Algemeen Handelsblad, 6 maart 1953.

819148F-31

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Centraal schriftelijk eindexamen

VWO

Tweede tijdvak - 5 september 1978

Correctiemodel met puntenwaarderingschaal en cijferbepaling

Opmerkingen vooraf.

- Wat in de antwoordkern tussen haakjes staat wordt niet geëist. Het is een nadere uitwerking of toevoeging of een andere (goede) formulering.
- Het is onmogelijk om in het correctiemodel alle varianten op te nemen die als antwoord ook goed zijn. De mogelijkheid van diverse goede antwoorden is immers een verschijnsel dat inherent is aan ons vak.
- De docenten hebben daarom de vrijheid die antwoorden die niet in het correctiemodel genoemd worden of die in andere bewoordingen dan in het correctiemodel gesteld zijn en die naar hun oordeel inderdaad ook geheel of gedeeltelijk juist zijn, geheel of gedeeltelijk goed te rekenen.
- In dit verband wil de commissie er op wijzen dat de puntenwaarderingschaal steeds het maximaal aantal te behalen punten per vraag, per opdracht (en soms per onderdeel daarvan) aangeeft. Dit door de commissie vastgestelde maximum per vraag, per opdracht (of per onderdeel daarvan) mag niet verhoogd worden, maar biedt de docent(e) wel de mogelijkheid om bijvoorbeeld van een maximum van 3 punten er 2 of 1 toe te kennen indien zij of hij van mening is dat het antwoord van de kandidaat dat verdient.
- De commissie is van oordeel dat geen halve punten toegekend dienen te worden.

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
A. 1	De juiste volgorde is: III, II, IV, V, I Voor elke andere volgorde dient geen enkel punt toegekend te worden.	3
2	De Senaat verhindert toetreding tot de Volkenbond en verhindert het aangaan van "buitenlandse verwickelingen" (isolationisme).	2
3	Afwijzing van elke Europese bemoeienis met Amerika (Monroeleer).	1
4	Het herstel van kracht (de herrijzenis) en eenheid van het Amerikaanse volk na de Japanse aanval op Pearl Harbour.	3
B. 5	a. Er was ongerustheid over het grote aantal "vreemdelingen" in de Verenigde Staten (mensen van buitenlandse afkomst eerste - en tweede - generatie) vanwege assimilatieproblemen (in de "melting-pot"). b. Er bestond angst voor de import van Europees links radicalisme (Red Scare).	2 1
6	a. Door te laten zien dat de aantallen immigranten uit bepaalde landen scherp dalen na de invoering van de wet van 1921 en die van 1924. b. In 1922 is dat duidelijk voor Polen en Italianen. c. In 1925 is dat duidelijk voor Polen en Italianen en ook voor Chinezen en Japanners. Indien drie van deze volken genoemd worden: 1 punt. In alle andere gevallen: geen punt. d. Polen en Italianen waren rooms-katholiek, bleven hun eigen taal spreken, huwden overwegend binnen de eigen groep, bleven bij elkaar wonen; (twee van deze vier motieven is voldoende); voor Chinezen en Japanners gold in grote lijnen hetzelfde, hier speelde ook het verschil in ras een rol. Indien het verschil in ras niet vermeld wordt: 2 punten.	2 2 2 3
7	Tijdens de grote economische crisis was er ook in de Verenigde Staten geen toekomstperspectief (geen werk).	2
8	a. Duitsland. b. Velen, vooral Joden, vluchtten voor het Nazibewind, de Verenigde Staten opende voor deze vluchtelingen de poort wat ruimer.	1 2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
C. 9	a. Bingham doelt hier op de New Deal.	1
	b. De New Deal beoogde geenszins de opheffing van het kapitalisme in de Verenigde Staten.	2
10	Een moderne oorlog betekent een zodanige versterking van het militaire element (de militaire leiding) dat dit wel moet resulteren in een militaire dictatuur, dus in de ondergang van de democratie in de oorlogvoerende landen, inclusief de Verenigde Staten.	3
11	Deze voorspelling ging uit van de onjuiste vooronderstelling dat de democratische instellingen en tradities in de Verenigde Staten een oorlogssituatie niet zouden overleven.	3
12	In Roosevelt's visie is de democratie in de Verenigde Staten van Amerika krachtig genoeg om niet ten gevolge van een oorlogssituatie in een militaire dictatuur te veranderen.	3
13	Het ideaal van een Amerika (de Verenigde Staten), dat in tegenstelling tot (en afgeschermd van) een verwaasde buitenwereld zijn eigen, gezonde ontwikkeling naar het socialisme zal doormaken.	2
D. 14	Na 1920 ontstaan overschotten waarvoor op de wereldmarkt geen lonende afzet mogelijk was (door weer toegenomen Europese produktie en mechanisatie daalden de prijzen).	2
15	Door middel van protectionisme (tariefwetgeving van Harding in 1921 en 1922) wordt getracht de binnenlandse prijzen lonend te houden.	2
16	Door middel van gesubsidieerde teeltbeperking wordt de kern van de problemen aangepakt; daarnaast worden de credietfaciliteiten veel ruimer.	2 (2x1)
E. 17	In de opdracht worden drie aspecten onderscheiden van hetgeen met de collectivisering beoogd werd. a. Wat de agrarische produktie betreft: - om te komen tot grote produktie-eenheden die - een betere mogelijkheid tot mechanisatie boden, bovendien - in een geleide produktie beter te beheersen zijn waardoor - een grote(re) produktie mogelijk werd.	12 (3x4)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
	b. Wat de functie van de agrarische produktie aangaat: - om te voorzien in de behoefte van de binnenlandse consumptie, - tot kapitaalvorming te dienen (de staat kocht relatief goedkoop in en verkocht relatief duur), - export mogelijk te maken om deviezen te verwerven - op beide laatstgenoemde wijzen de landbouw ook een rol te laten vervullen bij (in dienst te stellen van) de industrialisatie van de Sovjet-Unie. c. Wat het ideologisch aspect betreft: - het opheffen van privé-eigendom van het produktiemiddel grond en (daardoor) - te voorkomen dat er boeren (eigenaars of pachters) zouden zijn die anderen in dienst zouden kunnen hebben; (- opheffing van kapitalisme en - dus - uitbuiting).	
F. 18	Omdat in een communistisch land (in de Sovjet-Unie) alle produktiemiddelen, waaronder bodem en bodemschatten, alle vormen van kapitaal(goederen) "nationaal eigendom" dienen te zijn om exploitatie van de arbeidskracht van een medemens ten eigen bate onmogelijk te maken.	2
19	Omdat het hier geen produktiemiddelen, kapitaal(goederen) betreft, die tot exploitatie van andermans arbeid zouden kunnen dienen.	2
G. 20	Het Poolse volk. Dit valt af te leiden uit de datum gecombineerd met de ontmoeting van Duitsland (Hitler) en de Sovjet-Unie (Stalin).	2
21	Omdat de ideologische tegenstelling, die al bestond, bleef.	2
H. 22	Omdat een zo groot mogelijke eenheid in deze omstandigheden nodig was. Men wilde het wantrouwen in het buitenland en vooral in de Angelsaksische wereld tegen het "goddeloze" bolsjewisme tegengaan (opheffen).	2
I. 23	Oost-Polen, Oost-Pruisen, Estland, Letland, Litauen, de Karelische landengte, Moldavië (Bessarabië), Roethenië, Zuid-Sachalin. Indien drie van bovengenoemde landen en/of gebieden: 1 punt. Indien minder dan drie uit bovengenoemde landen en/of gebieden: geen enkel punt.	2

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
24	Beveiliging door een gordel van bevriende staten. Uitbreiding van de macht van de Sovjet-Unie. Uitbreiding van het communisme. (Twee van de drie bovenstaande redenen is voldoende)	2
25	Invloed kon worden uitgeoefend door: - militaire aanwezigheid (Warschaupact); - militaire interventie (Warschaupact); - het steunen (in stand houden) van geestverwante regimes; - gebruik te maken van het economisch overwicht (Comecon). (Drie van de vier is voldoende)	3 (3x1)
J. 26	Twee van de drie is voldoende: - er vond een verharding van het politieke klimaat plaats (de teugels van staat en partij werden strakker aangetrokken); - de Moskouse processen schieden een sfeer van angst en onveiligheid (de totalitaire staat en de dictatuur van Stalin deden zich gevoelen); - zuiverheid in de ideologische opvattingen werd in steeds sterkere mate afgedwongen.	2 (2x1)
27	De formulering(en) van de kandidaten dienen het onderstaande te benaderen. Kunst in alle vormen (beeldende kunst, literatuur, theater, film) staat in dienst van de socialistische gedachte en de opbouw van de Sovjetstaat. Inhoud gaat boven vorm. Deze kunst dient herkenbaar te zijn voor het volk. Volk, land, leiders, het revolutionaire verleden, de overwinningen, de realisering van de doeleinden van de staat, het vertrouwen in de toekomst, dienen te worden verheerlijkt. Al wat de gemeenschap niet dient (naar bovenstaande maatstaven) is verwerpelijk.	4
28	De formuleringen van de kandidaten dienen het onderstaande te benaderen. 1 - Stereotiepe, realistische uitbeelding van een arbeider, verbeten strijdend voor zijn overtuiging. 2 - De leiders van staat, partij en leger imponerend tegen de achtergrond van een groeiend Moskou. 3 - Verbeelding en verheerlijking van de revolutionaire strijdvaardigheid. 4 - De vreugde en welvaart van het leven op het land; een verbeelding van (de resultaten van) de landbouwpolitiek.	9 (3x3)

Opdr./vraag	Antwoordkern	Punten (max.)
-------------	--------------	---------------

- 5 - Verheerlijking van de strijd door volk en leger (in de Grote Vaderlandse Oorlog).

(In het algemeen verheerlijking van:

- 1 - de werkers en de arbeid,
- 2 - de leiders,
- 3 - de strijders en hun strijd,
- 4 - het leven in de nieuwe gemeenschap op het land,
- 5 - de strijders en hun strijd.)

Totaal aantal te behalen punten

90

CIJFERBEPALING.

- Op voorhand wordt aan elke kandidaat 10 (tien) punten toegewezen.
- Het totaal aantal punten dat een kandidaat toegewezen kan worden bedraagt 100 (honderd).
- Het cijfer dient in decimalen berekend te worden en wordt bepaald door het totaal aantal aan de kandidaat toegewezen punten door 10 (tien) te delen.

BRONVERMELDING VAN HET GEBRUIKTE HISTORISCH MATERIAAL.

A: I. J.J.Lynx, De pen is machtiger, de geschiedenis van de oorlog in caricatuur, Amsterdam, 1947, pag.149; II. 1776 - 1976 A Cartoon History of the United States Foreign Policy by the editors of the Foreign Policy Association. With an introduction by Daniel P. Moynihan, New York, 1975, pag.54; III. Th.A.Bailey, The American Pageant. A history of the Republic. Third Ed., Boston, 1966, pag.724; IV. idem, pag.823; V. idem, pag.869; B: (Prepared by the) Bureau of the Census with the Cooperation of the Social Science Research Council, Historical Statistics of the United States. Colonial Times to 1957, U.S. printing Government Office, Washington D.C., 1960, pag.56/8; C: M.Jones, Isolationism in America, 1935 - '41, New York, 1966, pag.81; D: A.Lammers, De grote depressie en de New Deal, Haarlem, 1971, pag.22; F: Keesings Historisch Archief, 1936, pag.2330; G: M.W.Jones, The Cartoon History of Britain, London, 1971, pag.254; J: H.A.Enno van Gelder, Rusland, epos van leed en strijd, Amsterdam/Brussel, 1949, deel II, pag.306; l. Idem, tegenover pag.240; 2. Joel Carmichael, Histoire illustrée de la Russie, z.p., 1960, pag.276; 3. N.G.Maschkowzew e.a., Geschichte der russischen Kunst, Dresden, 1975, afbeelding XXXVII; 4. N.Novouspensky, Paintings from the Russian Museum Collection, Leningrad, 1975, afb.134; 5. Idem, afb.144.

CIRCULAIRES VAN HET MINISTERIE

pag. 813 tot 816

MINISTERIE VAN ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Kenmerk VO/AV 78-14

Datum 3 mei 1978

Onderwerp

Centraal schriftelijk examen geschiedenis

Aan

de besturen van dag- en avondscholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. en aan scholengemeenschappen waarin v.w.o., h.a.v.o. dan wel m.a.v.o. is opgenomen.

TER KENNISNEMING AAN:

de rectoren/directeuren van rijks-, gemeentelijke en bijzondere scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en van scholengemeenschappen als bovenbedoeld.

In verschillende circulaire's werden U in de afgelopen tijd mededelingen gedaan met betrekking tot de voorbereiding op een centraal schriftelijk examen in het vak geschiedenis en staatsinrichting (zie o.a. AVO 71-85, d.d. 14 januari 1972, AVO 74-25, d.d. 1 mei 1974, AVO 75-34, d.d. 16 juni 1975, AVO 76-35 d.d. 10 augustus 1976 en VO/AV 77-41 van 11 augustus 1977).

Voorts heeft de commissie die de schriftelijke examens in dit vak voorbereidt, de scholen en leraren steeds de nodige informatie verstrekt. De tot nu toe verrichte voorbereidingen hebben ertoe geleid, dat in de schooljaren 1975-1976, 1976-1977 en 1977-1978 aan een schriftelijk examen in geschiedenis op *vrijwillige basis* is deelgenomen.

Ook in het schooljaar 1978-1979 zal aan de scholen de gelegenheid worden geboden deel te nemen aan een centraal schriftelijk examen in bovenbedoeld vak op vrijwillige basis. *De scholen zullen hun wens tot deelname aan dit examen weer kenbaar moeten maken op één of meer der formulieren A 925 t/m 928 ("opgave aantal kandidaten"), door achter het desbetreffende vak te vermelden: "C.S.E."*

De gang van zaken met betrekking tot de examens in de afgelopen twee jaar geeft mij aanleiding U erop te wijzen dat:

- a. een éénmaal gedane aanmelding — evenmin als dit voor andere vakken waarin een centraal schriftelijk examen wordt afgenomen het geval is — niet meer kan worden ingetrokken;
- b. dit eindexamen overeenkomstig het Besluit eindexamens v.w.o. - h.a.v.o. - m.a.v.o. wordt afgenomen.

Bovendien moet de aanmelding tijdig worden gedaan; aanmeldingen na 1 oktober worden terzijde gelegd. Het goed laten verlopen van de centraal schriftelijke examens vereist een straffe organisatie. Ik verzoek U daaraan Uw volle medewerking te verlenen.

Voorts deel ik U mede dat de onderwerpen die in het schooljaar 1979-1980 bij het centraal schriftelijk examen geschiedenis aan de orde komen zijn:

1. Nederland 1917-1939;
2. Fascisme in Italië en Nationaal -Socialisme in Duitsland, 1918-1939.

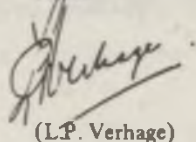
Van beide hierboven genoemde onderwerpen zal de Commissie Eindexamen Experimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (CEGES) een nadere inhoudsbeschrijving publiceren. Deze zal zo spoedig mogelijk, in elk geval dit najaar, aan alle m.a.v.o. - h.a.v.o. en v.w.o.-scholen toegestuurd worden.

Het is uiteraard raadzaam dat ook de leraren van de scholen die niet aan het centraal schriftelijk examen deelnemen, zich goed op de hoogte stellen van de aan de gang zijnde ontwikkelingen in hun onderwijs en aandacht schenken aan de onderwerpen die bij dat examen aan de orde komen, opdat zij zich een goed beeld kunnen vormen van deze examens.

Over een eventueel na 1980 in te stellen verplicht centraal schriftelijk examen geschiedenis ontvangt U te zijner tijd nader bericht.

De rectoren/directeuren ontvangen enkele exemplaren van deze circulaire. Ik verzoek hen deze aan de betrokken leraren ter hand te stellen.

Namens staatssecretaris De Jong,

(L.P. Verhage)

Sm 3716-16.000-4-78

MINISTERIE VAN ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Kenmerk VO/AV 78-21

Datum 17 juli 1978

Onderwerp

Schriftelijke examens geschiedenis en staatsinrichting

Groep en
volgnummer

Aan

1. de besturen der gemeenten en der rechtspersonen, die een school voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. in stand houden;
2. de rectoren/directeuren van de rijks-, gemeentelijke en bijzondere scholen voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.

TER KENNISNEMING AAN:

3. de besturen der gemeenten en der rechtspersonen, die een school waarop voortgezet buitengewoon onderwijs wordt gegeven, in stand houden;
4. de hoofden der onder 3 bedoelde scholen.

Bijgaand doe ik U een afschrift toekomen van mijn beschikking van heden, VO/AV/J 648.440, waarbij het onderdeel staatsinrichting betrokken wordt bij het schriftelijk examen in het vak geschiedenis en staatsinrichting van de eindexamens en staatsexamens v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.

De wijziging van de desbetreffende examenprogramma's treedt in werking met ingang van 1 augustus 1979. Daar voor het vak geschiedenis en staatsinrichting nog geen schriftelijk examen verplicht is, is het nieuwe programma voorshands alleen van belang voor de scholen die zich hebben opgegeven voor vrijwillige deelneming aan het schriftelijk examen in dit vak.

De staatssecretaris van
onderwijs en wetenschappen,

K. de Jong

(drs.K.de Jong Ozn.)

Kenmerk
VO/AV/J 648.440

'S-GRAVENHAGE
17 juli 1978

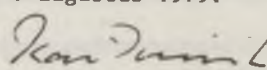
DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Gelet op artikel 11 van het Besluit eindexamens v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. (Stb.1974, 724) * en op artikel 11 van het Besluit staatsexamens v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. (Stb.1971, 741) **;

De Onderwijsraad gehoord (advies van 6 december 1977, kenmerk OR/579 AVO);

B E S L U I T :

- I. Punt 2 van het Programma Geschiedenis en Staatsinrichting eindexamen m.a.v.o.-3 en m.a.v.o.-4, h.a.v.o. en v.w.o., opgenomen in de bijlage van de beschikking van 26 oktober 1970, kenmerk AVO 441542 (Stcrt.1970, 229), *** wordt gelezen: 2. Het schriftelijk examen omvat de onder 1a en 1b genoemde stof.
- II. Punt 1 van het Programma Geschiedenis en Staatsinrichting staatsexamens m.a.v.o.-3, m.a.v.o.-4, h.a.v.o. en v.w.o., opgenomen in de bijlage van de beschikking van 20 december 1971, kenmerk AVO 488.592 (Stcrt.1972, 46), **** wordt gelezen:
 1. Schriftelijk
Onderzocht wordt in hoeverre de kandidaat inzicht heeft in:
 - a. de historische ontwikkeling aanvangende met het jaar 1917; daarbij dient hij blijk te geven vertrouwd te zijn met verwerking van historisch materiaal en
 - b. de ontwikkeling van de staatsinstellingen van het Koninkrijk der Nederlanden en hun hedendaagse structuur en functie.
- III. Deze beschikking die in de Nederlandse Staatscourant zal worden bekend gemaakt, treedt in werking met ingang van 1 augustus 1979.

(drs.K.de Jong Ozn.)

- * Laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 8 maart 1978 (Stb.126).
** Laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 9 april 1976 (Stb.240).
*** Laatstelijk gewijzigd bij de beschikking van 25 april 1978, kenmerk VO/AV/J 629.762 (Stcrt.).
**** Laatstelijk gewijzigd bij de beschikking van 25 mei 1977, kenmerk AVO/J 626.267 (Stcrt. 1978, 39).

ONDERWIJS- ADVIESCOMMISSIE

M.J. VAN VELZEN, *voorzitter*, Mgr. van Gilsstraat 6, 6461 VG Kerkrade, tel. 045-455941.
DRS. C.W. KOREVAAR, *secretaris*, Koningin Wilhelminalaan 8, 2012 JK Haarlem, tel. 023-324379.
DRS. H. TH. LAMBOOY, Nes 2A, 1741 JZ Schagen, tel. 02240-4347.
DRS. E.A.J. OUDENHOVEN, Ockenburg 29, 4901 CV Oosterhout, tel. 01620-26665.

MAVO-LBO-COMMISSIE

J.P.M. HENKES, *voorzitter*, Kerkendijk 96b, 5712 EW Someren-Heide, tel. 04937-3230.
CHR. B. BERENSCHOT, *secr.-penn.* Preludeweg 222, 2402 HJ Alphen aan den Rijn, tel. 01720-44113.
P. DOVES, Praamstraat 32, 1503 KN Zaandam, tel. 075-161062.
P.L. HENDRIKS, Europaweg 25, 6381 KG Ubach over Worms, tel. 045-317162.
G.J. VAN DER TWEEL, Coevordenpad 5, 6835 GS Arnhem, tel. 085-213809.
G.C.J. VAN DER VEN, Floreffestraat 4, 5737 CP Lieshout, tel. 04992-1443.
H. ZWARTEVEEN, Prinses Irenelaan 51, 3832 CB Leusden, tel. 033-40879.

COMMISSIE PEDAGOGISCHE AKADEMIES (PEDAK)

DR. F.G.G. GOVERS, *voorzitter*, Elzenstraat 12, 5402 LR Uden, tel. 04132-64117.
DRS. C.G. VAN DER KOOY, *secretaris*, Winschoterweg 10, 9723 CG Roodehaan Gr., tel. 05904-556.
J.E. BROUWER, *penningsmeester*, Fazantenweg 22, 7451 HD Holten, tel. 05483-3098.
DRS. N. BAKKER, Troelstralaan 9, 1381 CR Weesp, tel. 02940-10700.
P.W. BROUWER, Esdoornlaan 1, 3053 WS Rotterdam, tel. 010-226432.
J. ENGBERS, Roest 2, 5491 XX Olland, tel. 04138-3138.
DRS. F.W.P. DIJKSTRA, Oude Waal 37a III, Amsterdam, tel. 020-265403.

PROGRAMMACOMMISSIE BIJSCHOLING

PROF. DR. D.J. ROORDA, *voorzitter*, Lorentzkade 46, 2313 GD Leiden, tel. 071-125681.
MEVR. DRS. C.M.E. VELDHIJS-MEESTER, *1e secretaresse*, de Merodelaan 14, Groningen, tel. 050-256143.
A.L. VERHOOG, *hoofdcoördinator*, Waterbieskreek 19, 2353 JE Leiderdorp, tel. 071-891003.
K. VAN DIJK, *coördinator*, *2e secretaris*, De Hoghe Weijdt 13, 1851 EB Heiloo, tel. 072-333570.
DRS. J. BOUWSMA, *coördinator*, Brokmui 40, 9101 EZ Dokkum, tel. 05190-3598.
DRS. E.A.J. OUDENHOVEN, *coördinator*, Ockenburg 29, 4901 CV Oosterhout, tel. 01620-26665.
DRS. J. BAALBERGEN, Sandbergstraat 8, 1391 EL Abcoude, tel. 02946-3207.
DR. P.A.M. GEURTS, Vermeerstraat 7, 6521 LT Nijmegen, tel. 080-222988.
P.H.F. GIELES, Wagnerlaan 3, 5216 GD 's-Hertogenbosch, tel. 073-143677.
J.C.M. GREEP, Anemonenweg 44, 2241 XL Wassenaar, tel. 01751-16387.
J.G. RAVEN, Wielewaal 28, 1834 XK St. Pancras, tel. 02267-2878.
H.E. DE WOLFF, Het Zicht 109, 2543 AL 's-Gravenhage, tel. 070-666506.

COMMISSIE GESCHIEDENIS EN MAATSCHAPPIJLEER

J.P.M. HENKES, *voorzitter*, Kerkendijk 96b, 5712 EW Someren-Heide, tel. 04937-3230.
G.G. CALLENBACH, Kempen 12, 2036 EL Haarlem, tel. 023-330006.
J.C.M. GREEP, Anemonenweg 44, 2241 XL Wassenaar, tel. 01751-16387.
G.L. HEY, Elzenlaan 12, 2231 XE Rijnsburg, tel. 01718-22552.
DRS. J.S. WIJNE, Stastokdreef 7, 3561 JR Utrecht, tel. 030-618042.

AFDELINGSSECRETARIATEN

Alkmaar:	Lindenlaan 12, 1861 HA Bergen.
Arnhem:	Apeldoornseweg 31, 6814 BH Arnhem.
Amsterdam:	Plantage Muidergr. 35 I, 1018 TL Amsterdam.
Den Bosch:	Brede Haven 37, 5211 TL Den Bosch.
Breda:	St. Bavostr. 96, 4891 CK Rijsbergen.
Eindhoven:	Barrierweg 196, 5622 CP Eindhoven.
Goes:	Spanjaardstr. 37, 4331 EN Middelburg.
Groningen:	Verl. Frederikstr. 9A, 9724 NC Groningen.
Den Haag:	L.v.Galenstr. 68, 2518 ER Den Haag.
Haarlem:	Noorderdreef 160, 2152 AB Nieuw-Vennep.
Heerlen:	Parallelweg Zd 69, 6336 VR Hulsberg.
Hengelo:	Tollensstraat 1, 7471 ZD Goor.
Leeuwarden:	De Kei 462, 8918 BP Leeuwarden.
Maastricht:	Veldspaatstr. 23, 6216 BM Maastricht.
Rotterdam:	v.d. Helmstr. 27, 3067 HA Rotterdam.
Utrecht:	van Bijkershoeklaan 351, 3527 XJ Utrecht.
Venlo:	Leunseweg 2, 5802 CH Venray.
Zutphen:	Gerstekamp 12, 7231 BK Warnsveld.
Zwolle:	Stevinstr. 11, 3841 KB Harderwijk.

kroniek

b. van wakeren

2

Geschiedenis voor mavo, havo en vwo

Dit najaar verschijnt de herziene editie, waarin mede naar aanleiding van reacties van gebruikers een groot aantal verbeteringen is aangebracht.

- vereenvoudigde basislestekst
- betere samenhang tussen tekst en illustraties
- het onderscheid tussen mh- en vh- editie is vervallen, inplaats daarvan *niveaudifferentiatie* in verwerking en leesteksten
- de verwerking is evenals in het brugklasdeel ingedeeld naar drie niveaus:
a kennis b vaardigheid c inzicht
- per hoofdstuk meer *biografisch* en *concreet* georiënteerde teksten (voor mavo en havo) gevolgd door meer *beschouwende* en *abstracte* teksten (voor vwo en havo)

N.B. Dit herziene deel 2 vervangt de eerder aangekondigde herziening van deel 2vh.

Serieoverzicht:

<i>Deel 1 Nieuw!</i> (van prehistorie tot ± 1500) 4e druk ISBN 90 01 93429 3	<i>Deel 2vh Oud</i> 3e druk ISBN 90 01 93431 5	<i>Deel 3mh</i> (van 1848 - heden) ISBN 90 01 93434 X
<i>Deel 2 Nieuw!</i> (van ± 1500 - 1815) 4e druk ISBN 90 01 93436 6	<i>Deel 3vh</i> (van 1815 - heden) ISBN 90 01 93433 1	<i>Deel 4m</i> ISBN 90 01 93435 8
<i>Deel 1 Oud</i> 3e druk ISBN 90 01 93430 7	<i>Deel 2mh</i> (van ± 1500 - 1848) 2e druk ISBN 90 01 93432 3	

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitgever.

Docenten die invoering overwegen kunnen een beoordelingsexemplaar aanvragen.

Wolters-Noordhoff

942-242/37